तत्र तु प्रथमेऽध्याये जगन्नाथपुरं गतं मुमुक्षून्
प्रत्यापरि हिः सुव्रतं यत्क इतीर्यते

॥श्रीसहजानंदस्वामिसत्कृते॥ श्रीहरिकृष्णाय नमो नमः॥ श्रीकृष्णाय नमस्तस्मै यः साक्षाद्धर्मनंदनः॥ भुवि
भूत्वा हरत्यंतस्तमस्तमः स्वांशुमानिव॥१॥ नराकृति परं ब्रह्म स्थितो योऽक्षरधामनि॥ निर्गुणो निर्विकारश्च
च सच्चिदानंदलक्षणः॥२॥ अनेककोटिब्रह्मांडाधारोऽनंतोपि यः स्वयम्॥ नृणां निःश्रेयसायैव दि-
व्यमानुषविग्रहः॥३॥ जगत्सर्गस्थितिकृतौ यस्यैव हि निदेशतः॥ काले काले विदधते विधातृहरिशं-
भवः॥४॥ वासुदेवादयो यस्य व्यूहाः प्रादुर्भवंति च॥ चत्वारः केशवाद्याश्च चतुर्विंशतिरीशितुः॥५
यः कोशलावताराणां धर्ता वैराजपूरुषः॥ सहस्रशीर्षा च यतो ह्यस्ति नारायणह्वयः॥६॥ नित्यासंख्ये-
यकल्याणदिव्यसद्गुणमंडितः॥ सेवितश्च भगैः षड्भिः सिद्धिभिश्चाणिमादिभिः॥७॥ यदाज्ञापालनपर
कोविदरत्ननिलोपि च॥ न निमज्जति भूश्चाप्सु नीरं तथ्वरति चांतकः॥८॥ देवानामपि यो देवस्त्वीश्वराणां
पीश्वरः॥ कालस्यापि हि यः कालः कारणानां च कारणम्॥९॥ चतुर्विंशतितत्त्वैश्च शक्तिभिश्च सहस्रशः
॥अनंतब्रह्मरुद्राद्यैरर्च्यमानपदांबुजः॥१०॥ संस्तूयते यो निगमैः सहस्रवदनादिभिः॥ वाङ्मनोगोच-
रो यश्च परमात्मा परात्परः॥११॥ स एव साक्षाद्भगवान्स्वामिनारायणाख्यया॥ प्रसिद्धोस्ति समीपापाद्धृ-
ःसर्वांतरायतः॥१२॥ सदानंदांभोधिः स्मितरुचिरपूर्णेंदुवदनः प्रफुल्लांभोजन्मच्छदसदृशशोभा-

क्षियुगलः॥ कृपापारावारः श्रितसकलजीवातिसुखदो महाश्रीयोमूर्तिर्जयति स हि नारायणमुनिः
॥१३॥ सुदुर्जेयं नित्यं विविधनियमाचरनिरतैरपि। ब्रह्मेशानप्रमुखसुरसंघैः स्वमहसा॥ मनस्त-
द्गतो यः प्रत्यक्षमपि कुरुते निश्चितवशो नरो भान्त्यज्ञानां दिशतु समतिं मे हरिरसौ॥१४॥ श्रितिश्रीसादं-
सामृदुलवचनैश्चादितनिजप्रभुत्वातकैश्चर्याहिजसितन्तनाथ्यायगुरवे॥ वसानायश्वेतांबरयुगल-
मावार्द्धयशसे नमस्तस्मै नित्यं हृदि भगवते ध्येयवपुषे॥१५॥ वांछितार्थप्रदः श्रीमान्विघ्नौघदल-
नक्षमः॥ श्रीगणेशः सदा मेऽस्तु श्रीकृष्णावतरः श्रिये॥१६॥ श्रीमच्छतानंदकृतेऽत्र मे संदर्भसारे
ऽखिलवेदसारः॥ सुसंप्रश्नेकांतिकधर्मभक्तः स्याद्येन सद्यो भवपाशमुक्तिः॥१७॥ साक्षाद्धरेः सकल-
लोकगुरोरसाया अंतर्हिते ननु मुमुक्षुजनैकबंधौ॥ निस्तारणाय लघु संसृतिसागरस्य नौकेव मे-
व भुवि मानवदेहभाजाम्॥१८॥ लीलारसोऽहि सकलोऽमृतदिव्यमूर्तेः स्वेच्छानराकृतिधृतो भुवि ध-
र्मसूनोः॥ सत्संगिनां परमजीवनमस्ति तोऽसौ सम्यङ्निरूपितरहेति सपीयतांतैः॥१९॥ एतत्सुपुण्यमम-
लं पवित्रममलं सद्धर्मशास्त्रं परं धर्मज्ञानविरागभक्तिनिभृतं सेव्यं सतां नित्यदा॥ पापौघप्रशमं नृ-
णां कलिमलप्रक्षालनं सर्वथा ज्ञानध्वांतनिवारणं सुकृतिभिः संप्राप्यते नेतरैः॥२०॥ सकलधर्म

सं॰गी॰ पृ॰१ विनिर्णयमेनं तस्य सकलज्ञानमुत्तमं तमवारणम्॥ सकलवांछितपूरणमुत्तमं सकललोकमनःश्रुतिरं अ॰१
॥२॥ जनम्॥२१॥ विविधसंशयशल्यसमुद्धरं श्रवणमात्रतएव कुबुद्धिहृत्॥ मदनकोपमुखारिभयापहं ज
यति शास्त्रमिदं कविभूषणम्॥२२॥ पुलस्त्यमुनिः कुरुक्षेत्रे धर्मवृद्धिमभीप्सुभिः॥ सेव्यमानं सुमतिभिर्व
र्षे भवति भारते॥२३॥ ब्रह्मर्षिः सुव्रतस्तत्र भक्तश्चासीद्धरेर्महान्॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्यज्ञात्वादिगुणमंडि
तः॥२४॥ नत्वा वज्रीहृतोपि नग्रहज्ञातिभगवान्स्वयम्॥ द्रजोपहारान्सकलान्प्रतलक्ष्यं प्रति वासरम्॥२५
॥ज्ञानं वै काजिकं ग्रासः प्रसादाद्वे वतस्य च॥ वेद्यस्थभगवद्भक्तैर्विशुद्धधियपैर्न्नभिः॥२६॥ सोतर्हि तेन
गवतिहरौ गुर्वाः जयामुनिः॥ तीर्थानि व्यचरद्भूमावःज्ञान्सद्धर्मदर्शयन्॥२७॥ वृंदावनं सकाशीं च
गत्वा तीर्थे विधीरतः॥ श्रापज्जगन्नाथपुरीमुपकंठे महोदधेः॥२८॥ दत्ते यत्र स्वभक्तेभ्यः कृष्णः साक्षात्स्व
दर्शनम्॥ दृष्टिर्यत्रोपमायस्याः न ता याति ज्ञायाद्धरेः॥२९॥ यत्र पंचसु कालेषु प्रातरादिषु चान्वहम्॥
जायते वाक्तदेस्य महानैवार्चनोत्सवः॥३०॥ तस्ये चद्दर्शनप्राप्तपरमानंदस्यात्मनः॥ आवासमकरो
त्तत्र च कृतीर्थेऽतिपावने॥३१॥ प्रत्यहं पंचकालेषु श्रीजगन्नाथदर्शनम्॥ चकारपाजयन्धर्मं भक्तिं
च नवधा हरेः॥३२॥ मासेभ्यः स्त्रांतिकं नृभ्यो मुमुक्षुभ्य उपादिशत्॥ कृष्णभक्तिं स्वधर्मं च निर्मानो विजि ॥२॥

तेंद्रियः॥३३॥ तत्रागतो भूराजर्षिर्गुर्जराणामधीश्वरः॥ नाम्ना प्रतापसिंहश्च स्वक्रराजो विरागवान्॥३४
॥धर्मी कृष्णस्य भक्तश्च तस्य सख्ये क्षणे ग्नुकः॥ अवसत्सोपि तत्रैव तीर्थसेस्संगजालसः॥३५॥ स एकदा
तमज्ञाक्षी रासीनं कौशाभ्यासने॥ बोधयंतं मुमुक्षून्कृष्णमाहात्म्यमादरात्॥३६॥ तपस्विनं ब्रह्मां
तंच स्वधर्मस्थं शुचिं मृदुम्॥ पालयंतं ब्रह्मचर्यं तितिक्षुं सिद्धयोगिनम्॥३७॥ विवेकवैराग्ययुतं जि
तांतर्वैरिणां स्थिरम्॥ आत्मनिष्ठं वैष्णवं वै उपदेष्टुं सद्धर्मबोधने॥३८॥ साधुलक्षणसंपन्नं पूर्णकाममम
वेक्षतम्॥ विनयेनोपसाद्यः यत्रणम्यो वाच नृपतिः॥३९॥ मुनिवर्य प्रपन्नोस्मि त्वामहं साधुलक्षण
म्॥ मुच्येय संसृतेर्येन तन्मे त्वं वक्तुमर्हसि॥४०॥ इति पृष्टः स विप्रर्षिर्मानयित्वा तमादरात्॥ उवाच नृप
तिं प्रीतो मुमुक्षुजनवत्सलः॥४१॥ साधु पृष्टं त्वया भूप यतोऽस्ति हितमात्मनः॥ कार्यं न देहेनैव तद्यद्धि मु
च्येत संसृतेः॥४२॥ कृष्णस्यास्य जगन्नाथनाम्नो नवविधां नृप॥ कुरु भक्तिं तथैव त्वं प्राप्स्यसे श्रेय रक्षितम्
॥४३॥ इत्युक्तः शिरसाऽऽदाय तदाज्ञां स तथाऽकरोत्॥ समागमं च निम्बार्कमुनेस्तस्यानुवासरम्॥४४
इत्थं हि भजतः कृष्णं तस्यासीन्निर्मला मतिः॥ ततो मुनिमुवे राजा साक्षाच्छ्रीकृष्णसेविनम्॥४५॥ अथ
प्रणम्य तं भूयः सोवाच भांजलिर्नृपः॥ त्वं साक्षात्कृष्णसेवीति विप्रर्षे प्रतिभाति मे॥४६॥ श्रावतेहित्वया

स॰जी॰प्र॰ १ कृष्णोनुक्तैवान्ततत्त्वमार्पितम् ॥ इत्थं हि भाति मे चित्ते कैतवं लोकविलक्षणैः ॥ ४७ ॥ समर्थोसि ततो ब्रह्मन्म प्र॰ १
॥ ३ ॥ य्यर्पितमनुग्रहम् ॥ कर्तुमर्हसि येनाहं साक्षाद्वीक्षेय तं प्रभुम् ॥ ४८ ॥ एवमुक्तो नृपेणोचे सुव्रतः प्रीतिमा
न्सतम् ॥ अतीव दुर्लभं नॄणां साक्षात्कृष्णेक्षणं नृप ॥ ४९ ॥ एतदर्थं नरा राज्यमहंताश्च कृवर्तिनः ॥ उग्रं त
पश्च कुर्वंति सत्कृगेहा विवेकिनः ॥ ५० ॥ धर्मज्ञानविरागादिसाधनानां च सत्फलम् ॥ एतदेवोदितं सद्भि
र्यत्साक्षाद्धरिदर्शनम् ॥ ५१ ॥ तथापि ते त्वया यद्धि सधर्मं च सतोऽवितुम् ॥ हंतुं चासतु दुष्टान्भूमौ जायते
तर्हि दृश्यते ॥ ५२ ॥ साक्षाद् द्रष्टोपि सर्वेषामेषवैभगवान्स्वयम् ॥ इति तु ज्ञायते कैश्चिन्न तु सर्वैर्न राकृति
॥ ५३ ॥ जातोऽद्य तत्सांप्रतं भूमौ कोसलेषु द्विजेषु सः ॥ भक्तौ धर्माद्धरिरिति प्रसिद्धः सारवो द्विजः ॥ ५४
साक्षात्त्वं मां हि मिलितोऽनुग्रहं कृतवान्मयि ॥ तेन त्वं सर्वदा राजन्नवीक्षे निजरक्षोऽग्यतः ॥ ५५ ॥ जनमं
गजमूर्तिः सप्रेमुः सांप्रतमेव हि ॥ अंतर्हितोऽभक्तानां मनां सा कृष्णवात्मनि ॥ ५६ ॥ भुवि तत्त्वया च दश
ष्व न तीर्थोद्देशेन भूतले ॥ मुमुक्षुस्त्वं तिलकधार्ताः कुर्वन्धार्मिकवर्त्तनः ॥ ५७ ॥ मुनिवाक्यमिति श्रुत्वा सो
प्रतिलब्धमनोनृपः ॥ प्रणम्यो वाचतं भूयो बद्धांजलिपुरः सुधीः ॥ ५८ ॥ राजोवाच ॥ अहो भाग्यं मम ब्रह्मन्न
द्य मे सफलं जनुः ॥ यत्त्वत्समागमं प्राप्तः सुराणामपि दुर्लभम् ॥ ५९ ॥ करुणा भगवद्भक्ताः पूर्णकामा ॥ ३ ॥

आपि स्थिमे ॥ अनुग्रहाय जीवानां विचरंति मुमुक्षताम् ॥ ६० ॥ अतस्त्वं कृपया ब्रह्मन्सं श्चरित्रं सकलं ह
रेः ॥ वक्तुमर्हसि मे तस्य यथा दृष्टं यथाश्रुतम् ॥ ६१ ॥ आविरासीद्यथा भूमौ यद्यच्च कृतवान्प्रभुः ॥ तत्स
र्व मुने मत्तमस्त्वग्रमनसे वद ॥ ६२ ॥ इति क्षितीशेन हरेश्चरित्रं श्रद्धवता तेन हि तावपृष्टः ॥ यथा
श्रुतं स्वेन तपाससर्वं श्रवत्कुमारेन कृपिः प्रसन्नः ॥ ६३ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे
धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे श्रुत्रतापसिंहसमागमनामा प्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ द्वितीयेऽथ प्रकर्तुश्च स्तु
तिं वक्तुं सविस्तरम् ॥ ज्ञातानंदमुनेर्चरितं वार्तितं विस्मयावहम् ॥ २ ॥ एवं प्रथमेऽध्याये श्रोत्र वक्तृसमा
गमं सेनिरूप्येदानीं राजकृतप्रश्नोत्तरं कुर्वन्निजेष्टदेवतानमस्कारादीनिमंगलान्याचरन्ति ॥ सूत्र
त उवाच ॥ स्वतत्त्वं निजमूर्तिचिंतकानामधिकश्चेतमनोहरप्रकारैः ॥ इह दर्शित रम्यादिव्य रूपं भगवं
तं तमहं हरिं नमामि ॥ १ ॥ शरणागत देहिनां च मायां त्रिगुणां यस्य कगोरकर्मबंधात् ॥ करुणाई दृशै
व नाशयित्वा नयति ब्रह्मपुरं सुदुर्लभं तान् ॥ २ ॥ निजनेत्रचकोरचंद्रमीशं विजनं सततं रूद्रये वहिश्च र
म्यम् ॥ कमजा भवदान पाणिमीड्ये जगद्गुणामतनुं सितांशुकं तम् ॥ ३ ॥ अथोवाच ॥ अज्ञो पापयपरि
मितानि यानि ब्रह्मांडानि तानि प्रभवति मिथ्यंतु समर्थोभवतीति तत्त्वामूर्तोः पि अनेककोटि ब्रह्मांड

राजाधिराजोऽपीत्यर्थः॥ निजेच्छया स्वकीयसंकल्पेनात्तास्वीकृता नृतनुर्मनुष्याकृतिर्येन सः। एकः खलु
आभ्यधिकेतररहितो निरुपमइत्यर्थः। स्वामी। स्वमैश्वर्यं सर्वेषां जीवानामीश्वराणां च नियंतृत्वस
कलकर्मफलदातृत्वादि विद्यतेऽस्यासौ। एतेनास्यैव सर्वोपास्यत्वमुक्तम्। एक एव हरिः स्वामिशा
ब्दवाच्योऽस्तीति सर्वथा। अन्यस्तु तदुपास्यात्स्वगुणयोगात्तथोच्यत इति बृहद्विष्णुपुराणोक्तेः। अत एव
। सुरब्रह्मादयश्च नरा भगवदेकांतिका भक्ताः सनकादयश्च तेषु रेडः श्रेष्ठा ये राजपुरुषादयो निरन्त

अशेषब्रह्मांडप्रभुरपि निजेच्छात्तनृतनुर्जयत्येकः स्वामिसच्चसुरनरेड्ढार्चितपदः तमीशामीशानं
क्षरपरमहं चाक्षरपरं हरिं वंदे वाचं मम सहितकरो त्वद्य विमलाम्॥४॥ मुक्तादयश्च तैरर्चितं सरोपष्वा
र्भक्त्या पूजिते पदे चरणकमले यस्य सः। सोऽसौ हरिः जयति सर्वोत्कर्षतया वर्त्तते। इशानो नियमयंतीती
शा दिदेवा नितीशा ईश्वरा ब्रह्मादयस्तेषाम्। ईशानं नियंतारम्। स्वस्वैश्वर्ये स्थापनप्रभुमित्यर्थः। क्ष
रेभ्यो ब्रह्मादिस्तंबपर्यंतेभ्यो बद्धजीवेभ्यः परोऽभ्योऽधीतस्पृतरस्यर्थः। तम्। अक्षरेष्वक्षरधाम्नि प्राप्तेषु
ब्रह्मरूपमुक्तकोटिषु परस्तेषामप्युपास्यतयातिश्रेष्ठस्तम्। तं पूर्वोक्तातिमहत्त्ववंतम्। श्रीहरिं श्रीधर्म ॥४॥

देवनंदनं हरिकृष्णम्। वंदेऽभिवादयामि स्तौमि च। स च श्रीहरिः अद्याधुना। मम। वाचं वाणीम्। वि
मलां भगवद्गुणेरितोक्तिप्रतिभावतीम्। करोतु निष्पादयतु। अत्र श्लोके वस्तुनिर्देशनमस्क्रिया आ
शीराख्यानि बोधितं मंगलमुक्तानि॥४॥ एवं चतुर्भिः श्लोकैः सिष्टदेवनमस्कृत्यादिमंगलं विधायेदा
नीं हाम्यां स्वगुरुप्रणतिं तत्प्रीतिं याचने विदधाति ॥वैराग्येति॥ वैराग्यस्य भगवदितरवस्तुरुचेर्वेगो
नतीव्रतया परिहाप्ताः सर्वथा सक्ताः सम्मे सर्वेऽपीन्द्रियार्थामायिकशब्दादिविषयायेनतम्। परिहात

वैराग्यवेगपरिहासतसमेंद्रियार्थं विष्णुप्रसादसमिताखिलयोगसिद्धिम्॥ कृष्णांघ्र्युपासनबलात्सरटात्म
निष्ठं तं विष्णुदत्ततनयं स्वगुरुं नमामि॥५॥ शब्दोऽत्रत्यागार्थश्चार्थः। सम शब्दः सर्वपर्यायः। वेवेष्टि स
र्वेषु जीवेषु तत्तत्कर्मफलप्रदानाय अंतर्यामिरूपेण व्याप्नोतीति विष्णुः सर्वांतर्यामी परमात्मेत्यर्थः। वि
षेर्व्याप्त्यर्थाभिधायिनः॥ कृष्णस्तपांतस्य रूपम्। तस्य सिद्धदेवस्य श्रीहरिः प्रसादादनुग्रहात्समिताः संप्रा
प्ता अखिलानां योगानां सांख्ययोगाष्टांगयोगभक्तियोगाख्यानां सिद्धिः फलं येन। यद्वा। अखिलस्या
ष्टांगयुक्तस्य योगस्य संप्रज्ञातसमाधिलक्षणस्य सिद्धिः सिद्धदशायेन तम्। कृष्णस्य साक्षाद्भक्ति

धर्मात्मजस्य श्रीहरिकृष्णस्य स्वं प्रीत्या चरणौ तयोरुपासनं सेवनं तस्य यत्कृतं तेनासौ संशान्तहृदात्मा
त्मनिष्ठायेन तम्। विष्णुदत्ततनयं विष्णुदत्ताख्यमैथिलब्राह्मणपुत्रम्। तं ब्रह्मसिद्धं सत्समागमगु
रुं शतानन्दमुनिम्। नमामि नतोऽस्मि ॥५॥ सर्वज्ञस्तं प्राप्य हरेः प्रसादात्तच्चरित्रमिदं रचितवा
॥ यो ग्रन्थप्रथमस्तु तत्कृतिर्नः प्रीतः शतानन्दमुनिः स भूयात् ॥६॥ प्रश्नस्त्वयैव राजर्षे कृतः सम्यङ्मु
मुक्षुणा ॥ यत्पृच्छसि कथां विप्लोजेन संसृतिमोचनीम् ॥७॥ जन्मान्तरसहस्रोत्थैर्येषां सा सुकृतसंच
यः ॥ कथायाः श्रवणे बुद्धिस्तेषामेव हरेर्भवेत् ॥८॥ श्रीहरेश्चरितं वर्णी शतानन्दोऽनुगुरुं हृत् ॥ तत्कृपा
लब्धसार्वज्ञः सिद्धयोगः कृशाग्रधीः ॥९॥ तदहं परमं पुण्यं नृपसत्संगिजीवनम् ॥ तस्मादेवत्वधिगत
मशेषं कथयामि ते ॥१०॥ राजोवाच ॥ कोऽसौ शतानन्दमुनिः कुतः कस्य वा सुतः ॥ कथं चाऽऽश्रीणाद्धि
ष्णुं केदं यदरच्यसत्र ॥११॥ एतन्मे मुनिवर्य त्वं ब्रूहि सर्वं बुभुत्सते ॥ सर्वज्ञस्य न ते किंचिदविज्ञातं महामु
ने ॥१२॥ अहमप्यागृचित्तोऽस्मि सत्कथामृतसुवैष्णवाः ॥ ततः श्रावयतश्चारुं श्रुपुर्णु मामशेषतः ॥१३॥ म
त्तिभूपतिना तेन पृष्टो भागवतो द्विजः ॥ यथानुभूतं तत्सर्वं कथयामास तं मुदा ॥१४॥ सुव्रत उवाच ॥ अ
स्तिभूमितले पुण्या नगरी मिथिला नृप ॥ तस्यामभूद्द्विजवरो विष्णुदत्तोऽतिधार्मिकः ॥१५॥ तस्य पुत्रः शा

तानन्दो नैष्ठिकं व्रतमास्थितः ॥ ख्यातो गुणगुणैर्गम्भिर्गुरुभूपकोऽभवत् ॥१६॥ वेदशास्त्रपुराणज्ञः
पंचरात्रार्थकोविदः ॥ विषयेषु विरक्तश्च स्वधर्माचरसंस्थितिः ॥१७॥ शास्त्रेण चक्षुषा चासौ दैवमा
नुष्यतत्त्ववित् ॥ सदसद्व्यक्तिविज्ञोऽतउदारो मृदुभाषणः ॥१८॥ अहिंस्रवृत्तिः करुणः सत्समागमनिर्वृ
तिः ॥ पारोक्ष्येण जन्मिषु तत्त्वसत्त्वे स्थलेषु वरः ॥१९॥ प्रत्यूपतिहिंहरिसाक्षाद्दृष्टेन्मुमुक्षुः सव ॥ इति नि
श्चितवान् शास्त्रदृष्ट्या सच तथाविधः ॥२०॥ भक्त्या श्रीमद्भागवतं पठति स्म सनिस्सदा ॥ तदर्थं चापि मनसा
अचिंतितद्वहः स्थितः ॥२१॥ एकदा पंचमस्याऽसौ स्कंधस्यार्थं विचिंतयन् ॥ उपास्यं भारते वर्षे नरनारा
यणं त्वचिन्तत् ॥२२॥ स च प्रसन्नएवास्ते विशाला यां तपश्चरन् ॥ आकल्पान्तं स्वयं तु श्रीनारदेनोद्धवेन च
२३॥ अथोत्कस्तद्दिदृक्षार्थे करिष्यन्सफलं जन्म तम् ॥ तैर्थिकैः सह सम्प्राप्ता ज्ञानैर्बदरिकाश्रमम् ॥२४॥
यत्र साक्षाद्विष्णुपदी गंगाऽस्ति भवमोचनी ॥ तुल्यं नारदकुंडं च तत्र सेतुं कंदमघापहम् ॥२५॥ उर्वशीसंग
मेतीर्थं यत्र पंचशिलास्तथा ॥ पुण्याः संति च तीर्थानि यत्राऽन्यान्यपि भूरिशः ॥२६॥ अत्रस्त्या रमत्तती
र्थयात्रां प्राप्य तं तत्र सद्द्विजः ॥ नारायणर्षेरकरोद्दर्चा रूपस्य दर्शनम् ॥२७॥ धर्मशास्त्रानुसारेण तैर्थि
कं विधिमाचरन् ॥ तत्रैवावासमकरोद्दर्णीज्ञोऽन्ना कुंजांतरः ॥२८॥ स हागते पुजोके पुरुत्वा पाचांग

स·जी·प्र१
॥६॥

तेषु स्थ ॥ प्रसादं पितुमारेभे नारायणमुनिर्नृप ॥२९॥ विधाय नैत्यकं कर्म मत्स्यहं पुरतो हरेः ॥ पपावदश अ०२॥
मस्कंधं संपूर्णं विधिवत्सुधीः ॥३०॥ एवं तमाराधयतः कंदमूलफलाशिनः ॥ यतीयुस्तस्य पण्मासा
दीर्घदृष्टेरविद्रुतः ॥३१॥ एकादश्यां प्रबोधन्यां दिवा पावार्चनादिसः ॥ विधाय जागरं चक्रे निशाद्वारे नि
शि द्विजः ॥३२॥ अथ प्रसन्नो भगवान्स्यानिधिस्तस्मै स आत्मीयवपुस्तदैव हि ॥ अदीदृशद्दिव्यमनन्य
मानसैर्ईदृग्रूपं निजैरतुलमात्मसंस्मृतैः ॥३३॥ सहोदयातानेकदिवाकराभं तं वर्णी वैपद्धिभुजं चपः स्वम्
॥ तपस्विनं रूपममानि प्रशांतं दृष्ट्वैव देवं सहसा सविस्मितः ॥३४॥ अवेसस ग्रीवदरीपतिंतमुत्थाय
नत्वा धरणौ निपत्य ॥ प्रेमाश्रुनेत्रः पुलकावृतांगो बद्धांजलिर्हृष्टमतीत्यमैट ३५ ॥ इति श्रीसत्संगिजीव
ने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे शतानंदकृतबदरीपतिसमाराधननामा द्वितीयोऽध्यायः
॥ २ ॥ ततोऽयं वरदानादिः श्रीहरेस्तु मुनेस्ततः ॥ सत्संगिजीवनग्रंथे चरचनं कीर्त्यते स्फुटम् ॥१॥ शता
नंद उवाच ॥ श्रीवासुदेव दहसर्वमुमुक्षुजीकक्षेमायनिर्जरकृपिः करुणानिधिस्त्वम् ॥ आकल्पमाचर
सितीव्रतपांसितं त्वां नारायणं मुनिवरं बदरीशमीडे ॥१॥ श्रीनारदादिमुनिमंडलसेवितांघ्रिं निनीद
गादवत्ससंकुलितां विशालाम् ॥ अध्यास्य वेदरुदयस्य निरूपकं त्वां नारा० ॥२॥ देवांगनागणवसंत ॥६॥

सुगंधिवातैर्युक्तः सुराधिपतिमोहकगायकौघैः ॥ कामोपि येन सहसा विजितस्तुतं त्वां नारा० ॥३॥ य
स्मान संज्ञितनपस्विगणोपि रोषः स्पृष्टुं कथंचन करोम्य न नाऽऽपशक्तिम् ॥ तेत्वां च विस्मृतियतो
तरवैरिणो मे नारा० ॥४॥ त्वं पूर्णकाम इति रम्यनुवासरं स्वं दैवं च पित्र्यमपि कर्म करोषि काले संग्रा
हयन्न खिलजनैष्ठिकवर्णिनस्त्वां नारा० ॥५॥ यस्मात्स्ववर्त्तनरहात्खिलजसौख्यहेतुः सच्छास्त्रवृंदमखिलं
खलु नैष्ठिकं स्यात ॥ यत्कर्मदुष्करममसंगणो स्युतं त्वां नारा० ॥६॥ येये निवृत्तिमुपयंति विरागवेगात्सं
सारभीतिजननि तादृधि भूमितेते ॥ यस्याश्रयेणास्तु विनोऽ भवंतिते त्वां नारा० ॥७॥ यत्सादपयम
करं दरसै कनुब्धो ब्रह्मोऽरसो स्यमखिलं जहि कदाचिदेव ॥ रेकोपि ने हुति मुखां बुधिमेव तत्त्वां ना
रायणं मुनिवरं बदरीशमीडे ॥८॥ मनोरथो मे वकुकावजतात्तत्त्वदीक्षयैवाद्यफलेन पूर्णः ॥ कृपा
विधेयामयि भक्तिभाजि तवांघ्रिपद्ये करुणारसार्द्रे ॥९॥ सुव्रत उवाच ॥ इति स्तुवंतं तं तमुवाच भक्तं ना
रायणः स्वाश्रितकल्पवृक्षः ॥ प्रीतोऽस्मि ते मद्रमीक्षितं त्वं वृणीष्व वर्णिन्सकलार्थसिद्धेः ॥१०॥ एवमु
क्तो भगवता तं प्रणम्य मुदा पुनः ॥ सब्रह्मचारी प्रोवाच तत्सेवी स्तुकमानसः ॥११॥ यदि प्रसन्नोऽसि विभो च
हेदेय सर्वमेतदा ॥ रक्ष मां स्वांतिके नित्यं देहि सेवां त्वमात्मनः ॥१२॥ गुणगानं तवैवेह कर्तुमिच्छामि पार्श्व

गः॥ साक्षात्संगेन यद्वचसः शुद्धिः स्यात्स्वांतगतात्मनः॥१३॥ सिद्धोऽस्मुपादिने त्वामित्यतोऽहं किमपि प्रभो॥ सोत्ता
रिकेऽपि रक्तोऽस्मि सुखे मायामये ध्रुवम्॥१४॥ इत्युक्तवंतं तं गंगारामं स्तुवाच महामतिम्॥ अद्यापि त्वयाव
सितं सम्यगेतन्मुमुक्षुणा॥१५॥ किंत्वहं सांप्रतं भूमौ कोसलेषूत्तरेष्विह॥ जातोऽस्मि धर्मतो भक्त्यां हरि
नाम्नाहरिरिति श्रुतः॥१६॥ वर्त्ते पश्चिमपंचालदेशे दुर्गपुरेऽधुना॥ सोऽहं त्वामेति केऽस्वस्य रक्षिष्यामि न सं
शयः॥१७॥ मदीयगुणगाने त्वा वर्त्तते तव हृद्युतः॥ तस्मात्त्वं चरित्राणां ग्रंथकर्त्ता भविष्यसि॥१८॥ सो
ऽहं पूर्णं करिष्यामि त्ववांछितमतस्त्वया॥ सोऽन्वेष्यप्राप्यस्त्वुक्त्वा भगवान् सतिरोदधे॥१९॥ ततः सोऽति
प्रहृष्टात्मा तद्दीक्षाप्तमनोरथः॥ विधाय पारणां प्रातः पंचालाभिमुखं ययौ॥२०॥ नारायणेक्षणानंदी
द्विजो मासद्वयेन सः॥ आलं गुर्जरदेशेषु प्राप श्रीनगरं पुरम्॥२१॥ तत्र शुश्राव पंचालाद्धरिर्दर्भावती
पुरम्॥ आगत्य सहजानंदो वर्णी यत्र करोति हि॥२२॥ नारायणवतारं तं द्रष्टुकामो मिष्टभोजनम्॥ कृ
त्वा धनं च प्राप्याम इति विप्रगिरोऽश्रृणोत्॥२३॥ महामखोत्सवं द्रष्टुं गच्छंति ब्राह्मणा व्रजैः॥ स द्रुतो
ऽपि समागच्छद्द्वितीयेऽह्नि तां पुरीम्॥२४॥ नानादेशसमायातैः करात्तबलिभिर्जनैः॥ वृतायां तद्दृ
शो लोकैस्तस्यामैक्षत तं प्रभुम्॥२५॥ उच्चसिंहासनारूढं रूपामंचेंदुसमद्युतिम्॥ भक्तरुन्नयनानंदं ॥७॥

वर्णिवेषं च बिभ्रतम्॥२६॥ हैमै रत्नमयैः पीतैर्भूषणैर्बहुधांशुकैः॥ अभ्यर्च्यमानं भक्तौघैश्चंदनेन
सुगंधिना॥२७॥ करात्तयष्ट्या गृह्णंतं हारान् पौष्पान्सहस्रशः॥ नैकदेशसमायातैर्दीयमानान्नरव्र
जैः॥२८॥ हैमी रौप्या मुद्रिकाश्च वासांसि भरणानि च॥ विप्रेभ्यो ददतं प्रीत्या सहास्यमुखपंकजम्॥२९॥
तं दृष्ट्वा दंडवद्भूमौ पतित्वा प्रणनाम सः॥ बध्वांजलिं पुरः प्रोचे नारायण हरे जय॥३०॥ हरिस्तं मानया
मास संप्रीतः स्वागतादिभिः॥ वरदानं सफलयन्स्वकृतं भक्तवत्सलः॥३१॥ स्वांतिके वासयामास दत्त्वा
दीक्षां च तं द्विजम्॥ प्रपन्नाभयदः स्वामी करुणावरुणालयः॥३२॥ मनोरथफलं प्राप्य स च हृष्टमनाः
प्रभुम्॥ सेवमानोऽवसच्चिरं तदाज्ञो वर्णिनोऽमुकः॥३३॥ कालेनाल्पेन च हरेः कृपयात्मस्थदृष्टयः॥ स
माधिसिद्धिरष्टांगयोगाभ्यासं विनाऽभवत्॥३४॥ ध्यायंस्तं हृदि सोऽद्राक्षीत्स्वाग्रे संबदरीपुरम्॥ क्षणं ते
तर्हितः सोऽथ ययौ सोदस्मनी दिवि॥३५॥ ज्योतिर्मयेऽक्षरे धाम्नि स्थितं तं कृष्णमैक्षत॥ समग्रैश्वर्यसंपन्नं
संपार्षदपरिग्रहम्॥३६॥ गोलोकमयवैकुंठश्वेतद्वीपादिधामयत्॥ तदैक्षयत्सहैश्वर्यं हरिस्तस्मादलौ
किकम्॥३७॥ यथा स्वयं चाविरासीद्धर्मो भक्तिस्तथर्षयः॥ तेषां रूपं यथापूर्वं मन्त्रं स्वं चाप्यबुध्यत॥३८॥
स्वस्य भक्ताश्च ये भूमौ पुरुषा योषितस्तथा॥ अपि तेषां नु मे रूपे तस्मै हरिरजिज्ञपत्॥३९॥ जन्मकर्मादि

स॰जी॰प्र॰ ॥ ९ ॥

तेषां च तस्मै स्वीयं च सर्वज्ञाः ॥ भूतं भव्यं द्रविणं यत्तत्स्थानं प्रददौ प्रभुः ॥ ४० ॥ ततोऽभूत्सोऽपि सर्वज्ञः ज्ञातानंदो अ॰ २ ॥
महामतिः ॥ यथावत्तज्ञ सर्वमवेन्मैत्रेयस्त्वमृषिं तथा ॥ ४१ ॥ सोऽप्यप्रीतमना वर्णी तदीयगुणवर्णनैः ॥ स्वी
यं स्थानं तथा विप्राः सफलीकर्तुमाहतम् ॥ ४२ ॥ स्वगुरोर्गङ्गने नैव प्रबंधैर्विविधैः प्रभो ॥ स्वस्थान सफली
कर्तुमुक्ता यात्रां तु देहि मे ॥ ४३ ॥ इति निष्कपटं तेन याचितो हरिराह तम् ॥ मनोरथोऽयं सफलो भविष्यति त
व द्विज ॥ ४४ ॥ आयाहि त्वं मया साकं दुर्गपत्तनमुत्तमम् ॥ तत्राहं कारयिष्यामि राधाकृष्णस्य मंदिरम् ॥ ४५ ॥ तत्रा
ति पावने क्षेत्रे वसंस्त्वं स्थिरमानसः ॥ ज्ञात्वा त्वं विरचये वर्णी न्पपा त्वानुमत्वं मम ॥ ४६ ॥ इत्यनुज्ञातवर्णी नर
हः सकृतवांस्तथा ॥ साकं भगवता दुर्गपुरमेत्याव सच्चिरम् ॥ ४७ ॥ सञ्जगिजीवनेनाम धर्मज्ञात्मभिदं हि सः
॥ हरिजीनाम पंचके गोपीनाथमंदिरे ॥ ४८ ॥ श्रीधयित्वाऽथ तद्भक्तान् हरेर्मत्समुखान्विदः ॥ कतिचित्स्था
पयामास विप्रानं तर्हि ते हरौ ॥ ४९ ॥ इति ते कथितं भूप जन्मकर्मादि मे गुरोः ॥ सञ्जगिजीवनमपी सच्चात्म्यं
वच्मि तत्कृतम् ॥ ५० ॥ सकलं धर्मभृतं हरिजीजया समुपबृंहितमेतदिहाद्भुतम् ॥ रसविदां भुवि मानसरं
जनं कलिमलौघहरं शृणुसादरम् ॥ ५१ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रक
रणे ज्ञानानंदमनोरथसिद्धिर्नामा द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ सुव्रत उवाच ॥ पातु धर्ममधर्ममुत्सन्नयितुं यो भक्ति ॥ ९ ॥

धर्मांगतो मातायो सरको मसले षु विबुधानंदाय सद्धर्मिणे ॥ श्रीमत्सुंदरनपुष्पहाररुचये श्रुभ्रां सु केचिद्व्रते
तस्मै श्रीगुरवे नमोऽस्तु हरये नारायणायर्षये ॥ १ ॥ श्रीपत्या ज्येऽप्यः स्विज ह्रदि चैन व भूतेऽनासक्त एवात्म
नोगे हे स्वेष्ट बृहद्व्रतो चित्तमवाप्य भूपनायपितुः ॥ हित्वा तीव्रविरक्तितः सह निजैः स्वसंबंधिभिस्त
रूहं कर्तुं तीव्रतपास्मरणमगमद्योगेश्वरात्मप्रियः ॥ २ ॥ स्वाभाविकाऽभवत्तु यस्य सततं ब्रह्मस्वरूप
स्थितिर्निर्दोषा भक्तिरपि स्वकैः सहचयहत्पपमभूयतुः ॥ शद्रत्याग्यान् य दुर्लभा स्वविषयाः ॥ पंचापिय
स्मान्न संनाकं स्वकं च मातपित्रोः कुरमतं येभ्योऽस्ति भी त्यागी नाम् ॥ ३ ॥ भक्तान् स्वान्नरनारकेन बकुधायः
॥ श्रीणयन्भूतले शमानंदगुरोरवाप महतीं दीक्षां मुदा रक्षवाः ॥ विख्यातश्च ततो बभूव सहजानंदाख्य
यासद्गुरुः ॥ शुष्कज्ञानिकुज्ञार्यनास्तिकमतध्वांते कवं राम्रु मान् ॥ ४ ॥ यच्चाऽधर्मकुलाम्बिजाम्बितज
नां स्तुर्णा विमोच्याऽखिलां स्त्रीभ्यो मदमानमत्सरकलिक्रोधात्मभूसैन्यतः ॥ स्वीयं धाम तमः परं नय
ति तान्देहावसानेऽक्षरं ब्रह्मसाऽधिक्षितिसत्प्रभुर्विजयते भूरिप्रतापो हरिः ॥ ५ ॥ क्वचन निजमुखारविं
दरश्लेर्निजमूर्तनं परिवेशमईजेन ॥ स्थितमृषिगणमाकलय्य तूर्णं बहिरुपगच्छति मे मनोऽस्तु त
स्मिन् ॥ ६ ॥ क्वचन मुनिगणागमं निशाम्यद्भुतमभिसंनवजामास्मृतोन्तरीये ॥ नवनजिनरजोऽभितो

सं॰जी॰ प्र०१ निजां स्वान्तुलयति मेः क्रमनीऽस्तु चैकचैलि ॥७॥ क्वचन सरसि महासनोपविष्टे करविलसत्तुजसीध अ०४॥
॥९॥ नस्वती ज्ञाम् ॥ स्मरति निगणमध्यगेंदुशोभे मुनिजनयने कपदे मनोऽस्तु तस्मिन् ॥८॥ क्वच मुनिजनमान प्र आर्या
नात्तमुक्तावरतिलकाक्षतचित्रपुष्पमाले ॥ स्थितवति धृतपादुके स्तु चेतो भगवति मे कटिरस्तपा
णिपद्मे ॥९॥ भजन जनिमुखी सवे पुनानाजनपदसंगतभूरिभक्तसंघैः ॥ विविधवसनभूषणैः सुगं
धैरपचितएष मुदेऽस्तु पुष्पहारैः ॥१०॥ क्वचन मुनिजनातिथिक्रियायां दरदकरिबंधपिनद्धपीतवासाः
॥ स्वयमपि परिवेषयन्मुकुंदस्तान तिमुदिताननु विदधन्नमेऽस्तु सिद्धै ॥११॥ धवनयनकमलजा कुशोर्ध्वरे
खारुचिरपदकमलैरिमां धरित्रीम् ॥ विदधदतिदिवं स धर्मसूनुर्निजसखिनर्मकरो ददातु बुद्धिम् ॥१२॥
क्वचन निजसुतरुयापदेशान्नसदसि सर्मंहि विभजन्दत्तचेतनम् ॥ शुविरचपरिरसणैकर्मावं कृवतन
यंतमहं धियैस्मरामि ॥१३॥ रहजनरमतपस्त्र पापिनी वा अपि यदुदारसदाश्रयेण नैके ॥ द्रुततरपरि
हातदुःखनाशाः सुकृतिवराः ॥ सुरसौस मेऽस्तु तुष्टः ॥१४॥ क्वचन निजजनान्यथाधिकारं ननु निग
मस्मृतिसंमतं स्वधर्मम् ॥ यदुपतिभजनादरमादिशन्स्तं विदधदयं स्वयमीश्वराणतु प्यात् ॥१५॥ क्वचन वि
रधदिष्टकर्मशुद्धं क्वचविदधन्नु विसृष्टकर्मचेष्टाः ॥ भगणित मुखजान्नपयेष्टनोऽस्मरति सुहितान्नुविद ॥९॥

धे समेस्तु तुष्टः ॥१६॥ क्वच निशि मुनिवृंदमध्यसंस्थः स्वपमुरुसेत्रायदृष्टमुदिभाव ॥ प्रतिपदमुरुधी
त्तरप्रदाता हरिरिह साधु तनोतु मंगलं मे ॥१७॥ अकृतविविधयोगसाधनोपि ध्रुवमणुवीक्षणमा
त्रतोपियस्य ॥ रहसकृतसमाधिसिद्धिमेति प्रभुरखिलं मम मंगलक्रियात्सः ॥१८॥ नवतीहनुवस्त
जिमहान्नगराजोहिमवानुदग्दिशि ॥ वितनोच्चगुहामकंदरः पृथुरूप्योच्चयशृंगकांतिमान् ॥१९॥ क्व
चिदंजनपुंजसन्निभः क्वचिदष्टापदसानुशोभनः ॥ क्वचिदेषच शैषमसृंगगन्दकुधावर्णविचित्रद
र्शनः ॥२०॥ विमलाः पुरुनिर्झरोद्भवाः परितःसारसहंसमंडिताः ॥ सरितः प्रसरंति चायतः शतशो जो
जलरंगशालिताः ॥२१॥ धवकेतककुंभपाटलाभिः कुकुभैः केंदुकैरवनाजि केरैः ॥ वटबिल्वकपि
त्थदाडिमैर्यो रुचिरस्ताखतमालसालजालैः ॥२२॥ सरलैर्वरणैरशोकवृंदैर्बकुलाम्रातकचंपकैं
रसालैः ॥ कदलीप्रमुखैः फलद्रुमैर्योरमणीयः कुसुमद्रुमैः समंतात् ॥२३॥ विकचैः कुसुमैरिवस्पमा
णभृंगजाग्रदुन्मिराकृपवन्नि वीतः ध्यान् ॥ मधुरैः पिककूजितैस्वदभ्रैः फलसृजादिभिरप्यपानिषेपः ॥
२४॥ रुरुभिर्महिषैर्वजीमुखैः किटिशल्यैः स्थितरुक्षगेरकैः ॥ ककवाकुमयूरचातकैरितरैः पक्षिगणै
श्च सेवितः ॥२५॥ गजवृंहितनिर्झरस्वनैरुपदेवाद्युपवीणनैस्तथा ॥ निगमध्वनिभिर्द्विजनीरवैर्निनदैः प

स.जी.प्र.१ ङ्गिणास्तजक्षित ॥२६॥ विद्धेविधिनैवषीःधिपतः सकलानामपिभूतांपुरानिखिलोत्तमस्थलंसं अ०४॥
॥२०॥ मवःस्थितएवास्तिशिवादिभिश्चयः ॥२७॥ यत्रदिव्यास्त्रिपथगाश्च धर्मसुप्रतिष्ठिता ॥ ब्रह्मलोकाद्रपक्रांता
वर्त्तंतेसप्तधाकिल ॥२८॥ वसीकसारानंदिनीचसरस्वती ॥ जंबूनदीचसीताचगंगासिंधुश्चसप्तमी ॥
॥२९॥ नित्रक्षोणिधराधिपेभगवतोनारायणस्याश्रमः ॥ साक्षाच्छ्रीपुरुषोत्तमस्यकृपयाकृष्णाकृतिर्बिभ्रतः
॥ स्वप्रेष्ठमप्रभुसेवनातबदरीदाकृतिच्छादितस्यानंताक्षरधामतोऽस्त्यगतिसुखंयोदत्तएवेस्थलात्
३०॥ बदरीतरुमंडजोत्वमरसवल्कोजगत्तुकामुपतद्धत्तेहिकमंडलुभ्रमंप्रभुवीक्षागतमुक्त
रुक्त्वःपि ॥३१॥ चरितस्तरुमूलसंश्रितानिगमार्थंभगवन्मुखाच्छ्रुतम् ॥ हृदयेविजनेपुनःपुनर्मुनयो
यत्रविभावयंतिच ॥३२॥ शशकाःखनकाःखगामृगाःसदयंमुक्तजनैरुदीक्षिताः ॥ अपचजाःस्वयु
स्विंतयंतियन्मुनिबाजारवशिक्षिताहरिम् ॥३३॥ जनतापरिपीडनोद्धृताहरिनीतामदनारिदिष्पा ॥ प्र
भवंतिनमुक्तधामयंहृदयेनापिशिंगंतुमंजसा ॥३४॥ निजमानसतापशांतयेपरितोमुक्तजनाःपरा
गताः ॥ हरिवागमृतेननिर्वृताबृहदानंदसुखाश्चरंतिच ॥३५॥ मृगराजमुखाश्चयत्रवैगतवैराःसर्गकदु
पवृत्तयः ॥ पन्नगोपियथावनिद्विजाःरूपिवृत्तिंदधतेहिनिःस्मराः ॥३६॥ उरगान्कुलैर्द्विपाश्चसिंहैर्नु ॥२०॥

पशंशोर्भुपकारकैःखगाजाः ॥ हरिणाश्चतरक्षुभिश्चरंतिसहयत्रापिदिवाशयाश्चरिष्वैः ॥३७॥ वि
जसत्तत्तिनिर्मलोदकानिखिलाघौघविशोधनेक्षणाहिमरश्मिरुचिस्तरंगितावितताविष्णुपदी
चयत्रवै ॥३८॥ कौपीनकंथाश्चकवल्कलानिभूतानिशास्यासुचयत्तरूणाम् साशंकमेवस्मृतिदिजा
नांतातोऽपिगंगोदकशोधितानि ॥३९॥ सूर्यवह्निसरश्चाश्रमेश्चयोब्रह्मभूतयत्तिभिर्ज्जितेंद्रियैः ॥ ताप
सैरुरुमृगाजिनांबरैःसर्वविद्भिरभिसेव्यतेऽनिशाम् ॥४०॥ भूरिपुण्यचयहीनदुर्गमोब्रह्मसजस्यमनुमत
श्चकामदः ॥ शिक्यलंबिकविनैःपयोघटैर्मंडितःश्रमहरश्चपक्षिणाम् ॥४१॥ दिव्यपुष्पनिवहारंततस्त
तःसंतियत्रहरिपूजकैःकृताः ॥ भूरितेजसिनयत्रबाधतेरात्रिजंचतिमिरंमहात्मनः ॥४२॥ भूरिभ
स्मानिचयानिशुचीनांयत्रनाग्निशरणानिमुनीनाम् ॥ सांगवेदविदुषांनद्विजानांसंतिसंयमकृ
शांगजतानाम् ॥४३॥ यत्रकेचनसकृन्मरुदुज्जोनीरयाःकतिचनोष्मपास्तथा ॥ केनपाविधुमरीः
चिपास्तपोधूमपाश्चवनिनःप्रकुर्वते ॥४४॥ चीरचर्मदलवल्कवस्त्राःकेचनापिदृणतंतुजवस्त्राः ॥ अ
श्मकृदमथवारदकुट्टंयत्रकेचिदरण्यपीःश्रमदंति ॥४५॥ मक्षयंतिचजपत्रफलानिकेचिदंबुनिज
पाजपनिष्ठाः ॥ स्वल्पकसर्वविषयात्रतमेकेऽभावकाशमपियत्रचरंति ॥४६॥ प्रेमवृद्धिमधिकानंर

स॰जी॰प्र॰१ यं पीतजंभ्वमृतस्वादितरसाः कृतादेहाः ॥ नैवोत्कतां तपराः स्फटाः पश्यंति हृष्टितं विलसंतम् ॥ ४७ ॥ अ॰४ ॥
॥२१॥ यत्रतारूपयोगयोत्सनंतरं नुदिनं श्रीवासुदेवं स्थितं प्रतीतदीपं कृतेमूर्ते महासिद्धं निजे धामनि ॥ तापोन्मुक्त
त्राणाति गाः सह नरनारायणं वीक्ष्य कैंगर्य तीगगना ध्वनौ कुरुदः कौ नापयामु पत्राः ॥ ४८ ॥ श्वेतद्वी
पपद्मासरेणसहितं नारायणं वीक्षितुं पद्मापांस्तु नासरैं च तुनयः श्रीवासुदेवेति स्वे ॥ कुर्वंतो ध्वनिसु
त्कैः स्तितरुवः कैरपूयवत्त्रः ध्वनिमां तां स्वान् नमतो नमंतउरुधा नारायणीयान्मुनीन् ॥ ४९ ॥ स्ना
तुं याः स्वतरं शितुल्यि पयगां स्वे दर्शनापद्रुतं यत्र प्रातरुपेत्य चाध्वनि समदातिष्ठंति वैपंक्तिशः ॥ अद्या
ऽस्मदृशिरेष्यतीत्यतितरामुत्कंठिताः स्वोन्मुखा आरण्याः पशुपक्षिनागमनुजास्त्यक्तान्य सर्वक्रियाः
॥ ५० ॥ यत्रशाखजमयेसमीकृतेहीनं देशमकं मृदुस्पृजे ॥ कृतांगस्ति बदरीसु शोभितान्स्निग्धकोम
लदलैः फलव्रजैः ॥ ५१ ॥ निसनुच्छेफलशालिभिः प्रयादिमपादपवरैः परिष्कृता ॥ स्तुत्दु समहिमह
पवर्जिता पूजिताचबलिहोमकर्मभिः ॥ ५२ ॥ विस्तृतातिविमला घुतिशाखाकंरकैः परिवृताचमनो
ना ॥ निसरः स्मधुरसानुदिव्या वीक्षणाद्द्विजपापनिर्हर्त्री ॥ ५३ ॥ नादितामधुरवैः स्वविहंगैः सेविता
सुरगणैरनुवेजम् ॥ छाययानिविडपाश्वयणीया यां वदंति मुनयस्त्ववि शालाम् ॥ ५४ ॥ ज्ञानविज्ञानसंप ॥२१॥

न्नः श्रीकृष्णस्याभिदेशतः ॥ निवसत्सुदवी यत्र सिद्धोभागवताग्रणीः ॥ ५५ ॥ वैहायसो रुद्रो यत्र संति
राजर्षयस्तथा ॥ यत्रवाग्मिशिरानित्यं वेदान्पवतिशाश्वतान् ॥ ५६ ॥ यत्रशाकः पुराहत्वा वृत्रं वेदा
र्थपारगम् ॥ ब्रह्महत्यापनोदार्थं चक्रे वर्षायुतं तपः ॥ ५७ ॥ सावर्णिः सूर्यतनयो नारदेन सुशिक्षितः
॥ सद्धर्मानभ्यसन्यत्र तपस्यति हरिं भजन् ॥ ५८ ॥ श्रेयसे भुविभक्तानां यत्रैव भगवान्स्वयम् ॥ नरना
रायणो नित्यं तपस्यति दुष्करम् ॥ ५९ ॥ प्रवर्त्तते नैव कलिः कर्हिचिद्यत्रचाश्रमे ॥ श्रेयो मूर्तेर्भगवतः
साक्षाद्दासात्म्यगतस्तनेः ॥ ६० ॥ अखंडभगवद्ध्यानानंदनिर्वृतमानसः ॥ नित्यं सेवापरो यत्र नारदो वर्त्तते
मुनिः ॥ ६१ ॥ यत्रत्यसुखलेशेन पारमेष्ठ्यादिधामजम् ॥ सुखं सममं नैव बुधैर्मीयते रसवेदिभिः ॥ ६२ ॥ मुक्तैः
रनेकैः स्वमुमुक्षुवृंदैः समाश्रितो योविबुधैरसंतैः ॥ सत्यार्थ मोदर्शनमात्रतोऽपि हरत्यघं शोभयतीह
भूमिम् ॥ ६३ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे बदरिकाश्रमवर्णननाम
चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ स्कंद उवाच ॥ तत्रैकदा भगवतो नरनारायणस्य हि ॥ दर्शनार्थमुपाजग्मुर्मु
नयस्तत्स्मृतान् प ॥ १ ॥ तीर्थयात्रां बहुविधां विधाय जगतीतले ॥ स्वस्थत स्वस्वजं मातु दर्शनेन मगधेश्वराः
॥ २ ॥ मरीचिरत्रिर्वसिष्ठोऽत्रिरेकतस्थ्युक्ति तस्थितः ॥ कउपपश्चान्नरदाजः शाकल्यो गुरुरंगिराः ॥ ३ ॥ हारीतो

स॰मी॰म॰
॥ १२ ॥

गौतमः कण्वो याज्ञवल्क्यः पराशरः ॥ शिंशपायनश्चैव विश्वामित्रस्तथासुरिः ॥ ४ ॥ संवर्त्तो जन्तुर्मैत्रे अ॰ ०५॥
यो बृहदश्वः यजोमदाः ॥ उत्तथ्य इन्द्रप्रमितिर्वैशंपायनदेवलौ ॥ ५ ॥ पुलस्त्यः पुलहो गर्ग्गः शाक्रिवो
र्बृहस्पतिः ॥ वामदेवः पंचशिखः प्रचेताः कर्दमः क्रतुः ॥ ६ ॥ जैगीषव्यः सुमंतुश्च वाल्मीकिश्च्यवनो
ऽरुणिः ॥ कात्यायनो जरत्कारुः शालीकस्तु विभांडकः ॥ ७ ॥ ऋष्यशृंगः शरद्वांश्च सुत्रामी कौ जैमिनिर्यतिः ॥ अ
ष्टावक्रः पाणिनिश्च मौद्गल्यः शाकटायनः ॥ ८ ॥ हृमात्रेयः स्थूलशिराः शुनकोगार्ग्य तित्तिरी काजवृक्षी
पतञ्जली नाचिकेतश्च माठरः ॥ ९ ॥ मौंजायनश्च पर्णादो बृहदग्निश्च पर्वतः ॥ जातूकर्ण्यः कुची कश्च ह
रिश्मश्रुस्तथा सुभानु ॥ १० ॥ वैतंडीक्षारपाणिश्च कुवल्लोदस्थ गालवः ॥ अग्निवेश्यश्च कौंडिन्यः शां
डिल्यो भालुकिस्तथा ॥ ११ ॥ श्वेतकेतुश्च विपुलो मंकि गौरशिरास्तथा ॥ भोशायनिर्जयंतश्च मार्कंडेय
श्च शर्करः ॥ १२ ॥ कणादः कवषः पैजः पिप्पलायन भागुरी ॥ कक्षीवान् प्रवाहश्च वत्सो गोरमुख
स्तथा ॥ १३ ॥ जाबालिरुपमन्युश्च सत्यको वेदशिरा मुनिः ॥ मेधातिथी श्वार्ष्टिषेणोऽथ चैन्द्रप्रमदस्तथा ॥ १४
॥ कुशिको नरदः शंखोलिखितः सुतपाः शुकः ॥ प्राणो रात्ल्यो वीतहव्यः सावर्ण्यो हालकीतथा ॥ १५
सावेतसो वैतहव्यः सावर्णिर्गर्गवस्तथा ॥ गोमिलो जाजलिर्व्यास्कः काश्यपो वाजसनेयकौ ॥ १६ ॥ सौम ॥ १२ ॥

रिः शौनकोऽगस्त्यो मुद्गलः सैंधवायनः ॥ सारस्वतो भूरिषेणो देवरातो ऋतव्रताः ॥ १७ ॥ एते सशिष्याः
श्रामे विपिप्पलादारयी नृप ॥ नारायणाश्रमं प्राप्य कैलासाचलसन्निधौ ॥ १८ ॥ गंगामचक्षल्लचतत्र
सिलीदकां तेमातस्तनार्ककरतेजितलोत्वर्भगिम् ॥ उत्तुंगदीर्घत्तरलध्वनिनादिताशाीभस्माव शेषस
गरात्मजमुक्तिदात्रीम् ॥ १९ ॥ यानिलसदाभगवदाज्ञवनाति पूतारप्रास्मृतापिनिखिलाघवयापहंत्री
॥ स्पर्शेन पातकहरेतितु किंतु वाच्यं नाम्नैव दूरगनृणामपि पातकघ्नी ॥ २० ॥ यज्ञांगतोजनपदाश्रे
पि की कदाद्याः सज्जेच्चतुण्पदलामुपयांति सद्यः ॥ यामंतरानतुमहार्हिनृतोपिदेन्नानिस्तोपनद्यार
वयांतिविशीतलांवै ॥ २१ ॥ यस्सेवनाऽक्रतिमिहाश्रुचपांलमंतेजो कानतांतनपसानमरविंद्रतेर्वाचांजय
णत्ततपुरस्वरणादिभिर्यासास्ताक्षपशुद्धिरिह सा बुकणैनचाऽस्मा ॥ २२ ॥ नानामखादिकरणे श्रममं
तरापिपापात्मनामपिनृणांसकृदंबुसेगात् अर्कप्रभोज्ज्वलविमानवरेणसद्यः स्वर्गप्रदाननिपु
णानपरागतिर्यस्याः ॥ २३ ॥ पार्श्वीमहेश्वरजटामुकुटैककन्याशेषैः सुरैः सुरगणैर्मुनिसेव्यमाणा ॥ मु
क्तैर्मुमुक्षुभिरपाऽखिलसिद्धिकामैः सर्वार्थदेति सततं भुवि सेवनीया ॥ २४ ॥ यत्र क्वापि पुरुषस्य
मृतस्य चास्थियस्याः पतेत् पञ्जजमक्षकपक्षिनैच्छाः ॥ यद्दोनसिध्रुवमसावपिदेवलोकं सद्योजने ४

तत्किमुत हृत्तद्बंधुसेवी ॥२५॥ युक्तो महामुनिगणैः पुरुषोत्तमः श्रीनारायणः प्रतिदिनं सजिते पदीये
ष्ठाति स्वयं स कृपानिधिः सजीवं माहात्म्यं वर्णितं न पटुर्भुवि कोऽनु तस्याः ॥२६॥ तस्यां यथाविधि सि
स्नाता तः कृत्वा विधाय ते भगवद्दर्शनं कर्तुं बदरीतामुपाययुः ॥२७॥ अथ ते ददृशुर्विशालं गवंतेन रै
मुनिम् ॥ अधःस्थितं विशालाजावर्षागगनस्पृशाः ॥२८॥ जटाकिरीटे सुवर्णाभे मुनिधारितशेखरम्
॥ सितोर्ध्वपुंड्रं तुलसीमालिनं श्वेतवाससम् ॥२९॥ कविर्हरिरन्तरिक्षः प्रबुद्धः पिप्पलायनः ॥ आविर्
होत्रो द्रुमिलश्चमसः करभाजनः ॥३०॥ एतैस्तैर्नवभिर्मुख्यैर्महायोगेश्वरैस्तथा ॥ कृत्तेतन्वादि
भिर्विप्रैः कलापग्रामवासिभिः ॥३१॥ हिमुनं जनजरदुषामं वर्णिवेषं धरकृशाम् ॥ सुप्रसन्नमुखांभो
जं तं दृष्ट्वा जातबुद्धिनाः ॥३२॥ मुनीन्द्रिजो ऽथ स्वात्मनः प्रियान् ब्रह्मस एव देवोपि जगद्गुरुर्मुदा ॥ अ
भेत्य सम्यक् प्रणनाम मानितस्तैः सोपि गाढं परिरभ्य मुख्यैः ॥३३॥ ततो निषेदुर्मुनयो नरेण क्रमेण पु
दत्तेषु दर्भेषु चासनेषु ॥ स पूजयामास यथोचितं तान् पाद्यादिभिः पूर्णतमान्स्वदर्थः ॥३४॥ कृत्वातिथ्यं
नृषीणां सदेशकालोचितं तेन रः ॥ विनयेनोपसंगम्य वचनं चेदमब्रवीत् ॥३५॥ नर उवाच ॥ अद्या
नेरो महात्मानो भवतां दर्शनान्मम ॥ सर्वं सुलभमेवास्ति दुर्लभः सत्समागमः ॥३६॥ तत्रापि सत्तमा

यूयं येषां दृढतरा मतिः ॥ कृष्णे कृतौ भगवति वर्तते ऽपि तपस्वति ॥३७॥ येषां हृदि सदा श्रीमान्बद
रीवनवत्स्वमः ॥ हरिः स्फुरति साक्षात्स्वयं विधीमहत्तमान् ॥३८॥ यूयं मुक्तजनाः सर्वे दृष्टैव जनपा
वनाः ॥ तेषां वः संगमं मन्ये जीवानामति दुर्लभम् ॥३९॥ यस्मात्सम्यान्भवान्मुक्तिस्तस्य वः संगमो भ
वेत् ॥ येनैव जायते प्रीतिः श्रीमन्नारायणे प्रभौ ॥४०॥ तथैव देहगेहादौ नश्यत्संगः प्रज्ञालधीः ॥ प
रं पदमवाप्नोति पुमान्ब्रह्मादिदुर्लभम् ॥४१॥ केनोपमा भवेत्तेषां सतां नारायणात्मनाम् ॥ भूमौ परोप
काराय तीर्थ्यात्तविचारिणाम् ॥४२॥ परोपकारशीला हि संति संतो दयाजवः ॥ नितरां मे च भगव
भक्ता वै युष्मदादयः ॥४३॥ नृप मुत्तम वेलायामागता भगवत्प्रियाः ॥ अद्य नारायणः स्वामी दास्यते
दर्शनं प्रभुः ॥४४॥ स्वदर्शनायानुदिनं मुनीनां च दिवौकसाम् ॥ आगच्छतां वर्तते ऽद्यतनस्य स्वेक्षार्पणा
क्षणः ॥४५॥ अस्यामेव हि वेलायां विधिपौर्वाह्णिकं प्रभुः ॥ समाप्यास्य समायाति नैष्ठिकाचितमन्वह
म् ॥४६॥ सुव्रत उवाच ॥ इत्थं मधुरया वाचा कुर्वंतं सत्क्रियां नरम् ॥ मुनयस्तत्स्वभावज्ञास्त ऊचुर्हृष्टमा
नसाः ॥४७॥ मुनय ऊचुः ॥ जानीमस्त्वां वयं सर्वे रूपयो जगदीश्वरम् ॥ ब्रह्मसौदानामनेकानामीश्वरं हि
नरोत्तम ॥४८॥ तपश्चर्यां प्रकुर्वंतं सेवमानं सदा प्रभुम् ॥ अपि त्वामीश्वरं विद्मः साक्षान्नारायणं यथा ॥

स॰जी॰प्र॰१ ४९॥ तत्रैषां मानननीयो ऽसि हत्वा वंद्युत्तमीश्वरः॥ एकामूर्तिर्द्विधा जातिनरनारायणाविति ॥५०॥ धर्मा अ॰६॥
॥२५॥ मारतभूर्शिवं भगवतोनारायणस्यांकितापद्भिर्मस्रवांकुशाज्ञानि घ्रांशोजो द्वैरेखांकितैः॥ धन्येयं तत
रुस्संततिश्चहरिलासंवीक्षिता मतहं धन्यास्या श्रम दर्शनादपि वयं भक्तप्रियसेशितुः॥५२॥ इति
श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे मुन्यागमननरदर्शननिरूपणनामा पंच
मोऽध्यायः॥ ५ ॥ सूत उवाच॥ एवं ब्रुवत्सु मुनिषु नरेऽखिलमुखे प्रभुः॥ समास्तदैव पित्रो सा नावापातत्र
निजोदयात्॥१॥ योगसिद्धतनुभिः पथि मुक्तैः सानुगामरगणैश्च स संस्थैः॥ वंद्यमानचरुधाऽति
विनीतैः स्वानुगैरुद्धवसमीक्षितपादः॥२॥ देहिदुष्करतपो द्विरुक्तयानेकुनास्कर महस्समानया॥ शो
भनाखिजनिजांगजन्मया भ्रातमानतरुशोदरत्विषा॥३॥ दीर्घबाहुयुगलोऽसितवर्णोऽनुल्यपंकजद
लायतनेत्रः॥ पूर्णचंद्रवदनःस्मितराजद्दंतराजिरुचिरो मृदुपादः॥४॥ सूक्ष्मरम्यकपिजान्तनुकेशो
बद्धकंदरजरःपृथुवक्षाः॥ कुंजराज्ञानंदलोदरराजद्दजिश्चनतसभ्रमनाभिः॥५॥ पांडुरोद्भुतिज
कस्तुजसीस्रग्ब्रह्मसत्रधरस्वसुशिरांगः॥ मृत्कमंडलुपलाशजदंडो वर्णिराडितिद धच्चकराभ्याम्
६॥ अंशुकं परिदधच्चशुचिश्रुकं स्कंधजंबितसितोत्तरवासाः॥ सर्वदैव तरुणोऽमृततृप्ताप्रीणयन्नि ॥२४॥

अक्ष्णेनारायणस्याथ दर्शनं पूजनं तथा
आनन्दं मुनिभिस्तैस्तु कृतं चेति निरूप्यते

जदृशामुनिवृंदम्॥७॥ स्वातिवत्सलमुनीक्षणजातं भूरिहर्षमुदरे न निधातुम्॥ शक्नुवन्निकमदा
स्य दृगब्जास्त्रावयन्निव मनोहरमूर्तिः॥८॥ तं विलोक्य मुनयो भगवंतं भूरिहर्षविवशाननमनादौ॥
प्रेमसंभवजलाप्लुतनेत्राः श्रोत्थिता भुवि निपत्य च नेमुः॥९॥ दर्शनक्षणरमैनरवे धोर्न्निरिवासरवि
योगजतापम्॥ सद्य एव विजहुर्हृदिरूढाः कैरविण्य इव पूर्णहिमांशोः॥१०॥ तेऽपि चोत्तरवलोचनैर्मु
खैस्तेत्विहंतरव बाहुभिः प्रभुम्॥ सम्मिलंतरववसादरं तदा सर्वशोदरशिरेनरमुख्येः॥११॥ तान्यथावद्
दुरुधाः यमानयन्मानदः स्वपरिरंभणादिभिः॥ आससाद बदरीतरोरधो वेदिकां तत्र कृशासनो हरिः द
१२॥ पीठे तत्र मनोहरे मुनिपतिर्भक्तप्रियः सोऽच्युतः संप्रीत्या निषसाद वेदविदुषां तेषां मध्योदमुखः
॥ तस्मै ते च निवेदुषे च पत्रयापरस्याऽभितः पश्यत्वे विप्रानेष्टिकवर्णिने भगवते पीसानमस्यक्रिरे
१३॥ ततः पुष्कल्पुर्मिज्जमिश्रं देवं नारायणं तं विधिना नरं च॥ पूजोपहारैर्विविधैर्मुनीन्द्रः सम्भूद्रमक्षम्यधि
यो विशुद्धैः॥१४॥ कस्तूरिकाकुंकुमकेसराद्यैर्युक्तेन सत्त्वौरभचंदनेन॥ सन्मल्लिकाचंपककेतकाद्यैः
पुष्पैरनेकैस्तुलसीदलैश्च॥१५॥ विचित्रपुष्पोत्तमचारुहारैरम्यावतंसैः शुभशेखरैश्च सुगंधिधूपैर्ब
हुभिश्च दीपैः सद्भिर्निवेद्यैश्च फलैरनेकैः॥१६॥ नीराजनेनातिमनोहरेण सन्मंत्रपुष्पांजलिभिः प्रणामैः

स.जी.प्र.७ आनर्चुरीशं मुनयो विधिज्ञा वेदोक्तमंत्रैः पठितैस्तमुच्चैः॥२७॥ इत्थं विनेनं निजजनागमभूरिहर्षमाजं अ०३॥
॥२५॥ विचित्रकृष्णमोत्तमशोरवशालिम्॥ कंगात्पदावधिलसत्सुमहारराजिधानास्पदंतमनुजैर्नयनैर्निंद
धुः॥२८॥ तेनाद्भुतं स्वरुद येषतिनामुरीगं धाम्नक्षरेपिदहशुः स्वयेवतस्य॥ आनंदपूर्णसकलाव
यवाः पुनस्ते हृष्ट्वा हरिंद्रमुदितान्ययतुष्टुवुस्तम्॥२९॥ इतिश्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशा
स्त्रे प्रथमप्रकरणे भगवद्दर्शनकृज्जनमहोत्सवनामा पंचमोऽध्यायः॥ ६ ॥ऋषयऊचुः॥ जय जयाजहृपारस
निर्गतैर्विंततमोहमहौघतमोपरे॥ त्वमनवद्यैर्वेदनैर्बहुजन्मजभ्रमहरोहृभवसीहजगद्गुरुः॥१॥ न
यमिनापनितांघ्रिनिषेविणो धृतिमतां तपसाक्षपितैनसः॥ निजपदंपरमेत्यमृताभिधं बहुलभा
स्करभास्वरमक्षरम्॥२॥ विशदधर्मपथं परिशिक्षितुं भुवि युगांतहतान्सुकृतप्रियः॥ सकलशास्त्रपुरा
णसदागमांस्त्वमुरुधेवसमीरयसे प्रभुः॥३॥ नहिविदंति भवंतमिहेश्वरं निखिलजीवभवभ्रममोच
नम्॥ भुविसतां वचनैरपि येनरास्तत्रूपोपिहतास्तवमायया॥४॥ नहिसुखंभवदाश्रयमंतरात्तनुभृतां
दिवि वा भुवि वांबरे॥ तदधुनाऽद्भुतलीलतनोस्थितास्तवपदाम्बुरिमे सुखिनस्तदा॥५॥ अनधिगम्यसम
क्षमनुग्रहं प्रथममजास्यपिनोमहदादयः॥ निजकृतावशकल्पितकुतः॥ पुनर्विषयिणो विमुखाः सुख ॥२५॥

मामृपुः॥६॥ वयमभूमहरेकृतिनोऽद्यवैपरतरंक्षरतोऽपि यतत्कृषितनुदधतेपुरुषोत्तमं हृदिविदाम
भवंतमहोभगम्॥७॥ निगमशास्त्रपुराणमुदीशिकैरनलभावमरेणनिषेविते॥ यदिमवेन्नमनस्त्व
यिनिश्चलं वितथवादफलं खलुतत्तदा॥८॥ सांख्ययोगनिगमागमवाचां पांचरात्रपृथशास्त्रमतानाम्
॥ अर्णवोऽत्रपयसामिवसाक्षात्त्वंक्रमेणचभवस्यपिनिष्ठा॥९॥ अधिगम्यवाङ्मयमिदंत्वपीहयेन
भजंतितकृतिनवसदंबुजम्॥ त्रिगुणात्मकात्ममतिकल्पितातायैरनवेक्ष्यहाईमितितेव्रजंत्सधः॥१०
तपस्विरस्थाऽवगाणयम्य पेत्वामतातलत्वांनभजंतिमूढाः॥ क्लिश्यंतितेवैबहुधासुरीषु योनिषुभीक्ष्णं
परितोभ्रमंतः॥११॥ येत्वांविहाय स्वयमात्मतत्त्वं दृष्टुं यतंतेऽन्यमुपाश्रवापि॥ भ्रश्यंत्यस्तनस्तेपुनरेवशा त
कामाः स्वात्मंतवयंतोनिरयं व्रजंति॥१२॥ वाजिमर्त्यपौत्तसभया श्वननुव्रजिनुजोप्यजादयः॥ तुभ्यम
खिलपतयेशरणंभवदंघ्रिमवतत आश्रिता वयम्॥१३॥ अद्यधन्यावयंस्वामिस्त्वसादंबुजदर्शनात्
॥ बहुभिर्दिवसैःप्राप्तंमनोरथफलंत्विरम्॥१४॥ त्वद्भक्तिमंतराज्ञीवाः कामलोभदवाग्निना॥ दह्यमा
नानत्वंपतितत्त्वांवयमुपागताः॥१५॥ गोलोकाधिपतिस्त्वमेवभगवान्श्रीवासुदेवः स्वयंमूर्तौ धर्म
तन्याविरासजनतानिःश्रेयसाय ध्रुवम्॥ भक्तिज्ञानविरागधर्मसहितं कुर्वंस्तपोदुष्करंसिद्धाश्राप य

स॰गी॰अ॰६ सेद्ग्राम्मिह मुनीन्मै कर्म कर्मा रः॥ २६॥ तव गुणगणांशो यो ऽहीशाः सहस्रमुखैरपि प्रभवति यतः साक अ॰७॥
॥२६॥ ल्मेनो दितु न कदाप्यहो॥ कथमिह तदा त्वल्का अन्ये न वेपुरजादयः स्ववचन फज प्रासे तत्त्वां यथाम
तिर्वैद्मह्रि॥ २७॥ ऋतध्वज उवाच॥ इति विधाय हरेः स्तवनं द्विजाः सकलकल्मषनाशनसंस्तुते॥ तदुप
विष्टपतद्गुरु तद एव तद्दनमीरजनिविलुलोकिरे॥ २८॥ इति श्री सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे
प्रथमप्रकरणे श्रीनारायणस्तुतिर्नाम सप्तमोऽध्यायः॥ ७॥ ऋतध्वज उवाच॥ ततो पविष्टान यतान्
भगवान्भक्तवत्सलः॥ प्रसन्नो मधुरं वाक्यमुवाच प्रांजलीन्मुनीन्॥ १॥ श्रीभगवानुवाच॥ स्वागतं वो
मुनिश्रेष्ठा यूयमत्र समागताः॥ तत्प्रसन्नोऽस्मि नितरां दर्शनं वो ममेप्सितम्॥ २॥ गोलोकादीनि धामा
नि तपोयोगसमृद्धयः॥ ब्रह्मादयो बजिरगयथा यूयं न तेप्रियाः॥ ३॥ यूयमात्मप्रिया मे स्थ यन्मां चिंत
यथा निरां॥ बोधयंतोऽत्र जीवांश्च रूपया मुक्तिसाधनम्॥ ४॥ महादानानि सर्वाणि तपोयत्र व्रता
नि च॥ जीवाभयप्रदानस्य कलयापि समानि नो॥ ५॥ परोपकारिणो युष्मांस्ततो हृदये सदा॥ चिंतयामि
महाभागा मन्निष्ठान्शुद्धचेतसः॥ ६॥ निःश्रेयसाय जीवानां भुवने चाऽखिले यपि॥ अस्तिसंचरणं नृ
नं युष्माकमिति वेद्म्यऽहम्॥ ७॥ सांप्रतं देवलोकात्किं भवद्भिर्वीर सातजाता॥ आगम्यते वा भूलोकान्त ॥२६॥

न्मे वद तत्सत्तमाः॥ ८॥ ऋषय ऊचुः॥ खंडेऽस्मिन्भारते स्वामिंस्तीर्थयात्रामशेषतः॥ विधाय दर्शनं कृ
त्वैं तवात्र वयमागताः॥ ९॥ श्रीभगवानुवाच॥ पालयंति प्रजाः कच्चिद्धर्मसेतून्मया कृतान्॥ खंडे
ऽस्मिन्भारते विप्रा नृपाः प्राप्ताः सुदुर्जनाम्॥ १०॥ ऋषय ऊचुः॥ भगवन्सांप्रतं भूमौ साहाय्यं शाप्य वैक
लेः॥ अधर्मः सान्वयः सर्वप्रजास्वभिविवर्द्धते॥ ११॥ ये धर्मरक्षका भूपास्तु रवस्ते चऽपि प्रभो॥ सप्रसंगो
ऽस्ताः सर्वैर्भिन्नास्त्वत्कृतसेतवः॥ १२॥ महापापोपपापेषु प्रसक्ताः संति मानवाः॥ विषयेष्वतिलु
ब्धाश्च सदाचारविवर्जिताः॥ १३॥ अतः संयमिनी वर्त्म जातं तैरतिसंकुलम्॥ कोपि कस्यापि न त्राता
दृश्यते जगतीतले॥ १४ त्वं हि भारतलोकानां भजनीयोस्ति यत्कृते॥ चरस्युग्रं तपोऽतस्तान्धर्मात्पा
तुमर्हसि॥ १५॥ ऋतध्वज उवाच॥ इत्युषीणां वचः श्रुत्वा संजातकरुणः प्रभुः॥ पातुमैच्छद्धर्मात्स्वाः श्राद्धभू
यस्तु विप्रजाः॥ १६॥ एतस्मिन्समये तत्र धर्मो मूर्त्या सहायनी॥ आगमन्मुनिवृंदानाम वधार्येन राधिप
॥ १७ गौरस्तपःकृशात्तरश्च जटीत्तमांगः पूर्णेंदुरम्यवदनः सदयाक्षिपद्मः॥ यज्ञोपवीतरुचिरः शुचिसु
क्ष्मवासा नारायणं सततमैक्षत दर्भपाणिः॥ १८ चारुप्रसन्नमुखपंकजशांतमूर्ति कारुण्यपूर्णनयने
क्षितभक्तवृंदम्॥ भूरिक्षमा निजयमीश्वरमार्तबंधुं स्वागमिष्यपाखिलमनोनयनाभिरामम्॥ १९॥ मुनि

मेरुलमध्यस्थं तं द्विजो कैवसत्वरम् ॥ उपागमत् स तेजस्वी भूरिहर्षभृतां तरः ॥ २० ॥ धर्मं द्विजो कृष्णमग
वानाथों तं पितरं द्रुतम् ॥ उत्थाय पीवाहुभ्येस परिरभ्याऽनमत्पदौ ॥ २१ ॥ हर्षाश्रुनयनः सोऽपि तं नरं च
तथाविधम् ॥ मुदाससाशीर्वचनैरभ्यनंदत भूपते ॥ २२ ॥ प्रणेमतुस्ततो मूर्तिं नरनारायणौ निजाम् ॥
जननीं सा च ताभ्यां वाशीर्वादैः पुत्रावपूपुजत ॥ २३ ॥ तदीस्या पर्ययः सर्वे ता वभ्येत्यादरेणते ॥ संभ्राताऽव
हर्षेण प्रणेमुर्दंपती नृप ॥ २४ ॥ मानयामास तु स्तौ च तान् यथोचितमादरात् ॥ निषेदतुस्ततो वृषांदत्ता
यांतौ नरेण च ॥ २५ ॥ साकं भगवता सर्वे निषेदुस्ते यथोचितम् ॥ प्रमृजस्यागतं श्रीतो धर्मं नारायणः प्र
भुः २६ ॥ ततः समुनिभिः श्रीकृष्ण धर्मोऽपद्वंभुवि ॥ यथावकृथयामास ते षांश्रीलोप श्रृण्वताम् ॥ २७ ॥ ना
रायणस्थान तपयत्निः सृतां चार्तां तदानी मुपश्रृण्वतां सताम् ॥ तेषां मनो वृत्तयएक संश्चपाभ्यास न्स्तमा
धाविवभूपसर्वज्ञाः ॥ २८ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मोपद्रव
निवेदननामाऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ सुव्रत उवाच ॥ इत्थं मुनिषु धर्मं च श्रृण्वत्सु भगवत्सु च ॥ तदाननाकैक
पदाम्बिरद्विजिल्लश्रृतिषु ॥ १ ॥ नारायणोऽच तद्वार्ताकथनैकाग्रचेतसि ॥ नेत्रांतः प्रेरितास्तत्र दुर्वासा मुनि
राययौ ॥ २ ॥ कैलासाद्रागतो गंगां तत्र पीत्वाऽम्बि कंविधिम् ॥ विधायादौ ततः प्राप्तो बदरीनां तपोनिधिः ॥ ३ १७

नरनारायणं तत्र मुनिमंडलमध्यगम् ॥ ददर्श मूर्तिं धर्मं च सिद्धदेहं तथोद्धवम् ॥ ४ ॥ नापश्यत् तत्र तं को
ऽपि वार्तासक्तमनस्तया ॥ आदरं नाऽकरोत् तस्मै मान्यस्यापस्य किंचन ॥ ५ ॥ तिष्ठन्नासीत् स घटिकाः पद्मप
न्वेव सभास्थः ॥ अवज्ञातमिवात्मानं मात्रेयो रुद्रजोऽमन्यत ॥ ६ ॥ चुकोप सद्यः सर्वेभ्यः क्रुधा रक्तविलोच
नः ॥ वेपमानांगः उवाचाऽऽर्यं संस्तान् हनिर्भयः ॥ ७ ॥ अहो कालविपर्यासो येन सन्मार्गवर्तिनाः ॥ प्रवृत्ताः
कापथे सं तिमं न सेत्तवतुन्मदाः ॥ ८ ॥ विद्यादिमदमत्तानां वो ज्ञानं तु मां द्विजाः ॥ किंतु धर्मोऽप्यधर्मोऽत्र द
वजानाति मां पतः ॥ ९ ॥ दर्पापनोदमेतेषां कुर्वे तद्हमद्य वै ॥ यथा नैवं पुनः कुर्युरित्युक्तोऽद्वैः शशा
पतान् ॥ १० ॥ सर्वेऽपि पूर्वं मानुष्यं जन्मं तां भो वृषादयः ॥ कल्पधर्माद्यासुरेभ्यस्तत्र कष्टं च भूरिशः ॥ ११
॥ मद्वचनात् कुतो भूयः मवत्तां तेभ्य एव हि ॥ ताइनं वा प्यथया मातृपुरान्नि फाम नादिच ॥ १२ ॥ सुव्र
त उवाच ॥ सद्यः स्यानिति तान् सर्वान् शप्त्वा तूष्णीं बभूव सः ॥ धक्ष्यमाण इवाकस्माद्दर्सोऽमर्षिजं स्थि
तः ॥ १३ ॥ ततो नारायणो धर्ममुनयश्चोद्धवो नृप ॥ तदुच्चाक्रोशमाकर्ण्य तमैक्षंताऽग्निसन्निभम् ॥
१४ ॥ अतिक्रोधानलज्वालाजाद दृग्मानांगवेपथुम् ॥ सत्राद्ददंतनिष्पिष्टाधरं दुःप्रेक्ष्यजोचनम् ॥ १५ ॥ स
र्वे प्युत्थाय सहसा तं प्रणम्यादरेण ते ॥ विनीताः सात्वयामासु रूपवेशयासने शुभे ॥ १६ ॥ युक्त्याऽनुनीय

मानोऽसौ हुतविताग्निरिवार्चिभिः॥ अद्यां दिदीपे न्योपि नत्व शाम्यत्वभूमिप॥ १७॥ तं शान्तवंतमखिलज्ञा
न यधर्मदेवो निष्कारणं स विनयः॥ धरणौ निपत्य॥ बद्धांजलिरुदयत उदारमतिः प्रणम्य शीर्षवाच सां
त्वनपटुः प्रियभूमिरेव॥ १८॥ धर्म उवाच॥ पुं सुकृतापराधे युतहिताय वै सर्वथा॥ शिक्षार्थे शेषु मते
वैमहर्षेत्त्वाहशां सताम्॥ १९॥ बुद्ध्यापराधीनास्माभिः कृतस्तेन च कैतवान्॥ हर्षुक्षिप्तक्षमस्व त्वा
न्वबुद्धो पुष्पदागमः॥ २०॥ सर्वोजन्त्याम सर्वस्वं स्वशरणानं पियत्कृते ब्रह्मर्षिमागलं तं त्वीनार्च ये मा
ऽन्यथा कथम्॥ २१॥ अन्यास क्षमन स्त्वेन सन्मानं तेन कुर्वताम्॥ क्षांत्वा परांधमस्माकं सर्वान् शापा
द्विमोचय॥ २२॥ नवनीतसममत्वेन परानुग्रहजन्मनाम्॥ हृदयं ब्राह्मणानां वै शोकं त्रिक्षारुणां क्षणम्
॥ २३॥ कर्दम उवाच॥ इत्थं नीतिविदा तेन निश्चय शार्थितो मुनिः॥ शांतक्रोधरयः किंचित् मुवाच
कृतांजलिम्॥ २४॥ दुर्वासा उवाच॥ नैवाहं स्मरणक्रुद्धुधर्मनस्व शापाच्च कंचन॥ विमोचयामि चैजोके
क्वापीति ख्यातेरस्ति मे॥ २५॥ तपायन घे मच्छिंतं पुण्य मूर्तेस्तवांतिके॥ अरौ वे शोढ यापि किंचिन्मृदु
जातमिवेष्यते॥ २६॥ मच्छापस्त्वन्यथा नैव न विव्यनि कदाचन॥ तथाप्यनुग्रहं कुर्वे युष्माकं धर्मत
च्छणु॥ २७॥ मानुष्येपि तवैषैव मूर्तेः पत्नी भविष्यति॥ पुत्रस्त्वा भगवान्नारायणः कृपिः पुनः॥ ॥२८॥

२८॥ स पुत्रां च मुनीन्द्रवाम धर्मासुर कश्रतः॥ रक्षिष्यस्वनी तूनं पीक्षसिता तांच सर्वथा॥ २९॥ पुत्रीभूते भग
वति स्ते हातित्रापतो पुत्राम्॥ निरुद्ध विनौ मच्छापान्मो क्षे येऽन्य काजलः॥ ३०॥ ततो दिव्यगतिं धर्मप्रा
प्स यो वांक्ष्य वांछितम्॥ न विष्यसे तदेवं हि नान्यथा मद्वचः क्वचित्॥ ३१॥ मुनयः सोरवा भूयं द्विजाति त्वं
नृपुक्षितो॥ प्राप्स्यथाः थेय युष्मासु हरिः सख्यं करिष्यति॥ ३२॥ ततो मच्छापनिर्मुक्ता गतिं दिव्यां प्रया
स्यथ॥ एवमुक्त्वा स तान्नत्वा कैजासंप्रययौ पुनः॥ ३३॥ मुनयस्ते तु तद्वो पुर्दे हांतरजि पृस्त वः॥ शासं दु
र्वाससं ज्ञात्वा अपि शोपुर्नसहियः॥ ३४॥ धर्मस्माऽन्वकृपीणां च शापेहेतुर्निरागसाम्॥ रत्वा न गवृतो ते
याधर्मशेन्धृन् हरिष्यतः॥ ३५॥ अतो दुर्वास संक्रोधा च्छ पंतेस्वानऽकारणम्॥ नोपाजभ्यतः किंचिद्दे
शापंचाऽकृतनाम्यथा॥ ३६॥ अथोवाच हरिं धर्मो नारायणममलुया॥ कृपीणां चावनं कार्यमधर्मासुर
कृत्कृतः॥ ३७॥ नमाहमगवांस्तातत्रिचिंतां मा कुरु चेतसि॥ मदिष्ट्येव शापोऽयं जातं तरस्तव धार्यताम्॥ ३८
॥ प्रवृत्तोऽस्म्यधुनाभूयान धर्मो भुवि सर्वतः॥ कलेर्वजेंस मासाद्यापीडां ते तेन मानवाः॥ ३९॥ अतस्त्वसु
त्र तां भूयो हरिनामाऽहमाप्यतम्॥ सर्वलोकानाज्ञापिष्यामि पाजयन्साधुसूरुपान्॥ ४०॥ धर्मज्ञानविराग
लोन क्लिभुवि यपापुरा॥ प्रवर्त्तयिष्ये युष्माभिः संहैवविचरन्न्हम्॥ ४१॥ सत्कार्चितां ततः सर्वे पुसरा

स·जी·प्र॰१ धर्मं नृषु स्थितौ ॥ यस्मिंस्त्वापत्तत्राः सीजापतौ वा द्विजातिषु ॥ ४२ ॥ एवमुक्त्वा स्थितमौ न मुनयः सर्वे निजा अ॰१०॥
॥१९॥ श्रमान् ॥ स्मरंतस्तद्वरं दध्येन नरनारायणं हितम् ॥ ४३ ॥ कोऽसजत्पुत्रतो धर्मः सह पत्न्या जनिं नृषु ॥ जि
घृक्षुः पितरौ स्वस्य भक्तिं ततयो रवेः ॥ ४४ ॥ जिघृक्षवो जन्मनन्नुष्यजातौ देशानन्ते कांस्तु महर्षयस्ते
॥ गतास्ततो भूमिपते द्विजेषु कालेन सर्वे जगृहुर्जनिं नृप ॥ ४५ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे
धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मादिशापानुग्रहनिरूपणनामा नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ स्कन्द उवाच ॥ रा
जन्नेतान्तरे जाता नरेषासुरसहस्रशः ॥ ये देवा दानवा दैत्याः पलारंक्ष्मासि चक्षितौ ॥ १ ॥ पुरा देवासुरयु
द्धे सहायेन हरेः सुरैः ॥ ये हतास्त्वसुरास्ते हि वैबंधुवैरमुद्यते ॥ २ ॥ जातिप्रियं भगवतो बुध्वा धर्मं स
नातनम् ॥ तन्नाशेनैव तन्नाशं निश्चिक्युस्तेऽत्र धार्मिकाः ॥ ३ ॥ कलिद्वापरयोः संधौ भुव्यजायंत ते त
तः ॥ नृषु केचित्पशुषु पक्ष्यादिष्वपि केचन ॥ ४ ॥ वेदद्वेषर्षिविप्राणां चक्रुर्द्रोहं च ते सताम् ॥ तेषां भ
गवद्दीयत्वंज्ञानेन तत्क्षोन्मदानवग्राम ॥ ५ ॥ भूभारभूतांस्तान्हंतुं ततः श्रीबदरीपतिः ॥ नारायणः स्वयं जज्ञे
कृष्णाख्यो यदुषु क्षितौ ॥ ६ ॥ स्वयं जघान कतिचिद्विष्णोऽसुरान्मुनेहितः ॥ कतिचिद्घातयामास स च जन्देवा
र्जुनादिभिः ॥ ७ ॥ तत्र स्वयं हतास्तेन येऽन्यामहताऽन्यपि ॥ तच्चिन्तामरणं प्रापुर्ये च तेऽतेनवीक्षिताः ॥ ८ ॥१९॥

असुरास्ते तु नृपाजल्लेभिरे मुक्तिमाश्रिताम् ॥ वैरपीरपि यन्मोने नमक्तिस्तेन हृगाजुना ॥ ९ ॥ तथाभूतान्
वै येनु मृतास्तत्स्मिंस्ते वैरिणाः ॥ मनःस्थपंचविषयभोगतीक्ष्णात्तपस्थये ॥ १० ॥ हतापुष्पीदृढमलिनवा
सनास्ते कुजाविर ॥ जातावेदित्वा दुर्वाससः शप्तधर्माज्जनिं प्रभोः ॥ ११ ॥ सपत्नीकस्य धर्मस्य मुनीनां पीडने
नच ॥ रक्षतौ भुवि तेन कृष्णे वैरं निर्यातनं पुनः ॥ १२ ॥ धर्मादेर्जन्मतः सर्वे ते प्रागेवासुरत्रजाः ॥ जाता भूप
नरेषेव जातज्ञान्नसहस्रशः ॥ १३ ॥ तत्र दैत्या दानवाये जाता राम कुलेषु ते ॥ यक्षरक्षांसि च न्नस्सुगुन्दा
ज्ञाह्मणादिषु ॥ १४ ॥ एते तु स्त्रीयासुरतां गोस्तु विष्णोः शिवस्य च ॥ का द्वाश्च दीक्षामादाय गुरुतां नेजि
रे नृणाम् ॥ १५ ॥ सर्वेऽपि कृष्णवैरेण तदात्माधिकवल्लभम् ॥ वर्णाश्रमात्मकं धर्मं तद्भक्तिं चार्हयन्मुकुः ॥
१६ ॥ रेष्ट्रिकास्तत्र वै मस्य यतने गायवञ्चिणा ॥ धूत हाता नो पधर्मानाकल्या न्यकुधाऽऽश्रयन् ॥ १७ ॥ त
था वजासुरास्तेष्या त्रिविधस्त्रीगणेश्वराः ॥ देवार्पितान्नमांसे रामा हात्म्यं वकुधोत्विरे ॥ १८ ॥ प्रजोनपित्ता
द्भेनत्रौ तैर्वर्णाश्रमिभिः ॥ दैवान्मंत्रं प्रजावा स धर्मं हरिनिक्षितः ॥ १९ ॥ मद्यमांसपरस्त्रीषु सक्ता
स्तेन रसे धने ॥ मंत्रयंत्रादिभिर्जाकाशी च कुः कलेर्वजात ॥ २० ॥ आत्मानं धार्मिकं मत्वा विश्वस्य च यथा
जनाः ॥ दस्युः स्त्रीधनमक्कादिकं वैति स्मतथा क्रियाः ॥ २१ ॥ ब्रह्मज्ञानसमं केऽस्त्र स्वधर्मस्यापि वोधनम् ॥

स॰जी॰ प्र॰१ स्वार्थसिद्ध्यनुकूलं तेन कुःशास्त्रार्थनिर्णयैः ॥२२॥ जगद्गुरुस्वामिविजं वेदं हित्वा यतः परे च ते ॥ यतो देशेन च अ॰१०॥
॥२०॥ बहून्विजघ्नुः पशुपक्षिणः ॥२३॥ शब्दमेवैः श्रुतीनां च स्मृतीनाम पकुर्वत ॥ विपरितानेव चार्थान्स्व
रुच्यनुसारतः ॥२४॥ ब्रह्मात्मनः स्वरूपस्य साक्षात्कारेण साधनम् ॥ मुख्यं प्राहुः सुरापानं वैराग्यादृ
धिकं तथा ॥२५॥ प्रसादनेन च प्रस्यस्य दर्शने मुख्यसाधनम् ॥ विदुर्विल्वीशाकालीनां मंत्रमांसं च मैथुनम् ॥
२६॥ देवीपिंडी चरदेवादिश्रीत्तैर्मांसबलिर्वाडुः ॥ सात्विकानपि मांसार्थं यजंति स्मसुरान्मुहुः ॥२७॥ चक्रुः सं
गं परस्त्रीणां स्वेष्टदेवालयेष्वपि ॥ महापापान्यपि प्रायः स्वार्थसिद्ध्य आचरन् ॥२८॥ मायोऽवास्तुःपुण्यती
र्थदेवालयपुरेषु ते ॥ केचित्तपस्विवेषाश्च केचिच्च स्वाण्यधारयन् ॥२९॥ यत्र स्त्रीशूद्रशास्त्रायावलं
सान्त्वनेत्विमम् ॥ आविश्यास्त्र कुडुराचारं गुरुसमन्यजनाचरन् ॥३०॥ ईदृक्तमतपुष्टैस्त्व ग्रंथान्नूतान
चीकृपन् ॥ अर्थतदनुसारेण वेदादेरपिच क्रिरे ॥३१॥ एतानेवाम्यमन्यन्भूपा गुरुत्वेनासुरांशजाः ॥ वर्णैमा
नैस्तदा तायांतैरभिद्रुतमेतवः ॥३२॥ तदात धर्माचरणेतन्तपृपयमानपः ॥ अभवन्निर्भयाभूमौ यथा
राजा तथा प्रजाः ॥३३॥ यज्ञमार्गः समुच्छिन्नः सर्वतो भूत्त्व वैदिकः ॥ तेन कार्श्यं परं प्रापुर्देवा ब्रसादयो
द्विजाः ॥३४॥ दुष्टैः प्रवर्त्यमानैस्तैः कलिराजबलैधितैः ॥ असुरांशैरधर्मैश्च मुहुर्भूमिरकंपत ॥३५॥ न ॥२०॥

भारं च वक्ष्यमेतेषां क्षमा सोढुमसद्धियाम् ॥ सद्धर्मतीर्थदेवाश्च सज्जनाश्च पुराणताम् ॥३६॥ मुहुर्दुर्भिक्षमभव
द्धियुसाताश्च भूतले ॥ वातेनमहता पेतुर्वृक्षाश्च महाद्रुमाः ॥३७॥ उत्पन्नतु विक्षोणिपते प्रवृत्ते जने च धर्मे
सहदुर्निमित्ते ॥ जगाद धर्मः स्वजनुर्जातो महर्षिपाः पर्पपद्व वक्ष्य ॥३८॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारा
यणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे असुरदुराचारप्रवृत्तिनिरूपणनामा दशमोऽध्यायः ॥१०॥ श्रीव्रतउ
वाच ॥ अस्ति कोसलदेशेषु छुपुरमित्रसंज्ञकम् ॥ सरय्वा उत्तरे तीरे चातुर्वर्ण्यजनावृतम् ॥१॥ तत्र सावर्णि
गोत्रो भूद्विप्रो पत्यवरास्वयः ॥ नागरी यो वैतहयश्चसा वेतसरति श्रुताः ॥२॥ वेदः सामाभिधः शाखा कौथु
मीयस्य च श्रुता ॥ नाम्ना लक्ष्मणशर्मेति विख्यातो भूत्स भूतले ॥३॥ वंशीधरो भूत्तत्सुतो वेदमानश्च तत्सु
तः ॥ पुत्रस्तस्याभवद्धीमान्कनीयानिति विश्रुतः ॥४॥ कदाचिदवसत्कंचिन्मेहदावेपुरेऽयसः ॥ सुरनेत्र
नराधीशा कृत्वपूजस्य पंडितः ॥५॥ तत्सुतो बालशर्माभूद्वेदशास्त्रविशारदः ॥ धर्मप्रियो विष्णुरात्मा सत्यवा
दी जितेंद्रियः ॥६॥ ब्रह्मण्याः श्रुरुकुलत्मो पाज्ञिकश्च महामतिः ॥ विद्याशांतिदया जन्मा सौशील्यादि गुणा
न्वितः ॥७॥ तस्य भार्या भाग्यवती संज्ञा भूत्गुणमंडिता ॥ तया सह ब्राह्मणो सौ धर्ममेव सदाचरत् ॥८॥
विधातुं स्वस्य पितरौ धर्मस्ताचेवदंपती ॥ निश्चयं चेतसा चक्रे शुद्धांतःकरणो नृप ॥९॥ आविर्भूय ततस्तस्मि

स·जी·प्र०

॥२२॥

न्धर्मः कालेन वा ऽरके ॥ भाग्यवत्सु दरे गर्भो ऽभूत्वा मर्त्ये वदा वसत् ॥ २० ॥ दशमे मासि संप्राप्ते मातानुपुण्यं नाटयन्नृ प्र०२२॥
पः ॥ प्रादुरासीत्सुलग्ने ऽसौ सुखयित्येन्नतो जनान् ॥ २१ ॥ सौलक्षं वे विबुधेषु नंदनवनादानीय पुष्पाणि
सिंचुस्ते क्षांनि[…] जन्मनः ॥ सविनयं कुर्वंस्तु वद्धां जलीन् साकं तत्करपुष्पवर्षेण जयध्यानैस्तथात्मदु
हार्मं तत्रान्नसभरैः स्वनाज्ञापिष्युनैर्जते जगद्धारकः ॥ २२ ॥ विक्रमार्कनृपात्काल्याब्देरसांकागेंदुसंमिते प्रमो संवत १२ ८५
दाख्ये वत्सरे च दक्षिणायनगे रवौ ॥ २३ ॥ शरदृतौ कार्तिकस्य शुक्ले का दशिका तिथौ ॥ सौम्ये ऽह्नि बुधभ्रेने
न्वे कल्याणी करणेन तथा ॥ २४ ॥ कुंभलग्ने च भौमादित्तु त्रिकेंद्रसंस्थिते ॥ भाग्यवत्तासूयते स्म धर्मो मनु
जरूपधृत् ॥ २५ ॥ साक्षाद्धर्मे क्षितौ जाते किरेंतः सुमं नासि खे ॥ वाद्यान्यवादयन्देवा दुंदुभिप्रमुखान्यि
॥ २६ ॥ देवैस्तैर्वाद्यमानानां हर्षेण महता भृशम् ॥ वाद्यानां सुमहान्नादस्त्रिलोक्यां न शेलदा ॥ २७ ॥
गीतमवेधैर्गंधर्वाः सुस्वरं च जगुस्तदा ॥ नृत्यमप्सरसश्चक्रुः संहतास्त्रिदशाज्ञया ॥ २८ ॥ उत्सवो ऽभून्महां
स्तेषां त्रिदशानां महात्मनाम् ॥ कुर्वतां पुण्यवर्षाणि धर्माविभाववेश्मनि ॥ २९ ॥ भूमौ च मंगलान्यासन्पुर
ग्रामनगरादिषु ॥ वक्रयो याति कानां च निर्दुमा हि दिशो पिरे ॥ ३० ॥ सच्छोचन् वुध्यैतांक्षिनिर्मलानि सतां तदा
॥ प्रफुल्लांभोरुहाण्यासन्निर्मलानि सरांसि च ॥ ३१ ॥ ववुः सुखकरा वाता निर्मलं चाभवन्नभः ॥ सिद्धान्त ॥२२॥

पध्वनिं चक्रुर्ऋषयश्चाशिषो ददुः ॥ ३२ ॥ ततः संभ्रान्तो वा सुतजननहर्षेण महता द्विजः स्नानं चक्रे सपदि
स तु धर्मागमपटुः द्विजान् संपूज्यादौ तदुदितविधं जातकमथो द्विजातिभ्यो दानं निजविभवतुल्यं च वि
धिना ॥ ३३ ॥ मुकौ मजांगो भट्टार्के ऽर्थदंशैः सतुदामानोः पिरुजं विपेदे ॥ शांतिविलोक्ये तिच्चलस्य सुताः
प्राप्नोति नं तं विविदुः स्त्रियोपि ॥ ३४ ॥ तंनूतनां बुधरसुंदरभासुरांगमाता ऽनुबाहुयुगलं रुचिरक्षितां
सम् ॥ वाजंनृनारसुरुधाविदधानमीशं मत्वा स्मतं च पितशवः तिर्हर्षमासी ॥ ३५ ॥ तस्याभिधानं जनकः
सुतस्य सद्द्वादशाहे विधिना चकार ॥ एष्योंगं कांसारुचिरो यतो ऽतः ख्यातो ऽस्तु नाम्नानुविदेवशर्मा ॥ ३६ ॥
तदेवं स पित्रा कृतनामधेयो जहार चित्तं च दिने दिने ऽस्य ॥ ज्ञातेः स्वकीयस्य परस्य चासौ मुकुः सुतो ऽभूद
त्तिदर्शनीयः ॥ ३७ ॥ समे च मा[…]तिदिनमाशु वर्द्धमानः प्रापाभांगो हिमरुचिकांत आसदेंतः ॥ यामूत्वे प्रथ
मगिरं कृत्वा नुबाले जातासी स कलमनः प्रहर्षलीला ॥ ३८ ॥ संस्कारानाप्य सर्वांस्तानि गमविधिनाम
न्नाद्यानादीन् क्रमेणाब्दमौंजीव्रतस्योगजविचजदसूनीवपन्नस्तचर्यम् ॥ वेदान षोल्लसांगानगुरु
कुजवसतिर्द्वादशाब्दांस्ततस्तं संतोष्यानीभ्र दानैः कमगतमकरोत्तं समावर्तनं च ॥ ३९ ॥ स्नातकत्व
तनि शेसौ नापामात्मसमांतत ॥ उद्वोढुं मैत्र्यान्नृपते कुजीनां चोचितां गुरोः ॥ ४० ॥ देशो तत्र भवत्ये कान

स·जी·प्र१ रीनाम्ना मनोरमा ॥ तस्यां तीर्थमखोराख्यं वर्त्तते घच पापहम् ॥ २१ ॥ तदुत्तरदिशि ग्रामश्छपयारिति अ०११॥
॥२२॥ विश्रुतः ॥ चातुर्वर्ण्यजनाकीर्णो याज्ञिकानामतिप्रियः ॥ २२ ॥ तद्ग्रामे नातिमहता शोभितो निर्मलांभसा
॥ परितो महतीभिश्च वृक्षीभिर्द्रुमजातिभिः ॥ २३ ॥ तत्राभूद्ब्राह्मणो विद्वान्कृष्णशर्माजितेंद्रियः ॥ तस्याभा
र्याऽभवत्साध्वी भवानीसमभिविश्रुता ॥ २४ ॥ तावुभौ दंपती नित्यं वासुदेवपरात्परे ॥ चक्रतुः परमां भक्तिं नि
ष्ठया हृदयौ शुची ॥ २५ ॥ तयोः सुताऽभवत्साक्षान्मूर्तिर्धर्मसधर्मिणी ॥ शीललक्षणसंपन्ना नानासद्गु
णमंडिता ॥ २६ ॥ शाकाब्दे विक्रमार्कस्य गजांकाश्वेंदुसंमिते ॥ कार्त्तिके शुक्लपौर्णमास्यां सौम्ये साऽजनि वं
क्षिने ॥ २७ ॥ पूर्णेंदुनैभ्राद्वदने करकुंकुमलिंपिते ॥ प्रादुर्बभूव सहसा सात्रीतद्दिव्यविग्रहा ॥ २८ ॥ यदा मूर्त्ति
र्भूमावजनि मुनिशापेन तत्तु तदा श्रुतौ कीर्ताद्दैचौज्ज्वकतरमभूदंतरमपि ॥ नृणां श्रीकृष्णस्य प्रतिगृह
भरा मभूदुत्सवभरो भूमेस्त्रैवाऽसुरनिकरस्यापीत्तरवयः ॥ २९ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्म
शास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मभक्तिजन्मोत्सवनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ सुव्रत उवाच ॥ संस्काराग्निदधे त
स्याः कृष्णशर्मा यथाविधि ॥ बालेति नाम कन्यायाश्चकारातिमुदान्वितः ॥ १ ॥ तज्जन्मदिनतस्य विप्रस्य गृह
मन्वहम् ॥ विवृद्धधनधान्यादिसंपदासीच्चिरामपम् ॥ २ ॥ चंद्रयंतीस्वपितरौ बालाऽजनि शावजीजया ॥ ववृधे ॥२२॥

चंद्रलेखेव शाकपक्षे प्रतिवासरम् ॥ ३ ॥ देवहूतिसमैर्बाला रूपगुणलक्षणैः ॥ कृष्णभक्तिस्वभावा च
बाल्यादासीच्च सत्यवाक् ॥ ४ ॥ सर्वदा कुर्वती भक्तिं मुदा कृष्णस्य वीक्षताम् ॥ जनः सर्वोऽप्यमुं हा व भक्तिना
म्नैव भूपते ॥ ५ ॥ कन्यां तां कृष्णशर्माऽदाद्धर्मायागुणशालिने ॥ तस्मै देवायविशाय स्वगृहे विधिपूर्वक
म् ॥ ६ ॥ तत्रागतो बालशर्मा जनैः स्वैर्बंधुभिः सह ॥ पुत्रमुद्वाहयामास मानितः कृष्णशर्मणा ॥ ७ ॥ परस्प
रेऽविनीरद्दृष्ट्वा ताबुभौ दंपती जनाः ॥ प्रशशंसुर्मुकुंदः प्रेमणा पार्वतीशंकराविव ॥ ८ ॥ जामातरं सुशीलं तं कृ
ष्णशर्मा गुणान्वितम् ॥ प्रेम्णा निवासयामास संभाव्य स्वस्य वेश्मनि ॥ ९ ॥ उवास तत्र तत्सीसै पंडितः
स द्विजोत्तमः ॥ आज्ञयैव पितुः स्वस्य पत्न्या अनुमतेन च ॥ १० ॥ दिनानि कतिचित्तत्र स्थित्वा निजपुरं व्र
जन् ॥ विप्रवर्यो बालशर्मा तद्धर्मीष सस्नुषां निजाम् ॥ ११ ॥ बालशर्मोवाच ॥ शृणु कल्याणि मदंते वचनं
हितकृन्मम ॥ सुशीला पापभीरुस्त्वं भव नित्यं पतिव्रता ॥ १२ ॥ यावत्स्त्रीलोमसंख्यास्ति तावत्कोटययुतानि
च ॥ भर्त्रा स्वर्गसुखं भुंक्ते रममाणा पतिव्रता ॥ १३ ॥ धन्या सा जननी लोके धन्योऽसौ जनकः पुनः ॥ धन्यः स च
पतिः श्रीमान्यस्य गेहे पतिव्रता ॥ १४ ॥ पुण्यं यस्य भवेत्सुसत्रातजन्मसमर्जितम् ॥ गृहे तस्य भवेन्नारी ध
र्मनिष्ठा पतिव्रता ॥ १५ ॥ पितृवंश्या मातृवंश्याः पतिवंश्यास्त्रयस्त्रयः ॥ पतिव्रतायाः पुण्येन स्वर्गसौख्या

निश्नुते ते ॥२६॥ विप्लवन्ति व्रतान्यस्यां कुरुते भानुमानपि ॥ सोमो गंधवहश्चापि स्वाभाविनाय नाम्यथा ॥२७
पृथिव्यां यानि तीर्थानि तानि निर्मलतीर्थसती पदे ॥ तेजश्च सर्वदेवानां तथैव तस्यास्तपस्विनाम् ॥२८॥ साध्वी पादरजो
भिर्भूः कृतासद्योऽहिनाप्यते ॥ नमस्कृत्य सतीं पापी पापेभ्यो मुच्यते किल ॥२९॥ पतिव्रतात्वरुंधत्या सावित्र्या
वानलपत्न्या ॥ लोपामुद्रा हलया सत्याऽनसूया ग्राह्यसुपत्न्या ॥२०॥ मेनया च सुनीत्या च संज्ञया स्वाहया तथा
॥ तुल्या लोपामुद्रया सलिलतस्त्वं तारकेशी भव ॥२१ ॥सूत उवाच॥ तस्यै प्रतिव्रता धर्मान् सोऽनुज्ञाप्य स्विजा
नथ ॥ मान्या प्रेमवतीन्याह हरहूते त्वं भर्तरि ॥२२॥ ततः स्ववेशायु मतिं बाल्यादेव सुशिक्षितम् ॥ पुत्रं सर्वगु
णोपेतमुवाच वदतां वरः ॥२३ ॥बालशर्मोवाच॥ पुत्र त्वं ननु सुज्ञोऽसि वेदशास्त्रार्थपारगः ॥ तथापि त्वामशि
क्षं ते वृक्ष्यामि तन्मावनः ॥२४॥ स्नानं संध्याजपं होमं स्वाध्यायं पितृतर्पणम् ॥ देवार्चनं वैश्वदेवं चातिथ्यं नि
समाचरेः ॥२५॥ यस्मस्त्रीस्सा गुणवती गृहि धर्मान्समाचरेत् ॥ पत्नीतवैष्वा बाजापिसाध्वीति प्रतिभातिमे ॥
२६॥ तस्मादस्याः प्रियं कार्यं त्वया गार्हस्थ्यमिच्छता ॥ नावमान्या गुणवती भार्येयं धर्मवत्सला ॥२७॥ आसन्नसं
वेपीनी विना क्वापि परस्त्रियम् ॥ विधवां तु विशेषेण नस्पृशेस्त्वममंगलाम् ॥२८॥ जीवहीनो यथा देहः क्ष
णादशुचितां व्रजेत् ॥ भर्तृहीना तथा योषित् सुस्नाताऽप्यशुचिः सदा ॥२९॥ अमंगलेभ्यः सर्वेभ्यो विधवा ह्य ॥२३॥

मंगला ॥ विधवादर्शनात्सिद्धिः क्वापि पुंसो न जायते ॥३०॥ अस्नात्वा दिवा स्वप्नं कर्तव्यं स्नानमात्रकम् ॥
शालाहृते तु तत्संशोदिनमेकमुपोषणम् ॥३१॥ तस्मात्त्वं विधवा नारी श्रेयस्कामः स्पृशेः सुमान् ॥ आशीर्वा
पिनं वैराग्याल्लस्या आशीर्विषोपमाः ॥३२॥ विहायैकां निजां भार्यां मे कां तिलस्मयासह ॥ मात्रा स्वस्रा दुहि
त्रापि नोपवेश्यं कदाचन ॥३३॥ मद्यं मांसं परदारं स्तेयं सपरहिंसनम् ॥ नास्तिक्यं शाकरे कर्म सर्वथा हर
तस्सजे ॥३४॥ परदाराननंगतया सर्ववर्णेषु कर्हिचित् ॥ रक्षापूर्वायुषां हंत्री परदारागतिर्नृणाम् ॥३५॥
पारत्र्यं पुरुषस्येह परदारोपसेवनम् ॥ न तादृशमनायुष्यं लोके किंचन विद्यते ॥३६॥ मनसा च प्रदुष्टेन ये
पश्यंति परस्त्रियम् ॥ ते जन्मरोगिणो भूमौ जायंते पुरुषाः स्मृताः ॥३७॥ परदारेषु ये मूढाश्चक्षुर्दृष्टं प्रयुंजते ॥
तेन दुष्टस्वभावेन जात्यंधास्ते भवंति हि ॥३८॥ ये च मूढा दुराचारा वियोनौ मैथुने रताः ॥ पुरुषेषु नपुंसका
जायंते ते नपुंसकाः ॥३९॥ स्त्रैणाः संगात्परदारे प्रवृत्तिर्जायते नृणाम् ॥ न कार्यः कर्हिचित्संगः शिश्नोद
रतृप्तानतः ॥४०॥ सतामेव सदा संगः कार्यो नारायणात्मनाम् ॥ धर्माधर्मो विनिश्चित्य धर्मः सेव्यो मनीषि
णा ॥४१॥ धर्मेण बसहायी स्यात् परलोके न चापरः ॥ अतः सर्वप्रकारेण धर्मनिष्ठः सदा भवेः ॥४२॥ एकाद
शीव्रतं यत्नात् पक्षयोः शुक्लकृष्णयोः ॥ प्रतिमासं भवतित्पुत्र भ्यां कार्यमादरात् ॥४३॥ सर्वव्रतेभ्यो ह्यधिकं

ज्ञेयमेकादशीव्रतम्॥ यत्कृत्वा स्त्री च पुरुषो भुक्तिं च विंदति॥४४॥ विष्णोर्व्रतानि चान्यानि तथा जन्माष्टमीमहो
त्सवाः॥ निजशास्त्रानुसारेण कर्त्तव्याः प्रतिवत्सरम्॥४५॥ माघशुक्लचतुर्थ्यां च कुर्याद्गणपतिव्रतम्॥ शि
वरात्रिव्रतं माघे कुर्याः श्रीकृष्णतुष्टये॥४६॥ अस्माकं कुलदेवोस्ति हनूमान् रामभक्तराट्॥ स च रूपचतु
र्दश्यां कर्त्तव्यं तस्य पूजनम्॥४७॥ स्नाने तैलेनाङ्गरागः सिंदूरेण च पूजनम्॥ करवीरार्ककुसुमैः कार्यं त
स्मै हरेस्ततः॥४८॥ नैवेद्यं माषवटकैर्लड्डुकैश्चणकैरपि॥ कर्त्तव्यं गुरुधानाभिस्तस्य पुत्रस्वशक्तितः॥४९
कर्त्तव्यं गुरुधानाभिस्तस्य पुत्रस्वशक्तितः॥४९॥ यथाशास्त्रार्ज्जितो भक्त्या मारुतिः स्मृत एव हि॥ नाशयिष्य
ति संकष्टं सर्वमत्र न संशयः॥५०॥ सुव्रत उवाच॥ इत्थं सुशिक्षितौ तेन दंपती बालशर्मणा॥ एवमेवाचरिष्या
व इत्युक्त्वा तं प्रणेमतुः॥५१॥ कृतप्रणामं तनयं वधूं च स आशिषा योजयति स्म तुष्टः॥ तद्धर्मनिष्ठादरद
र्शनेन धर्मोऽपि हृष्टः सततोऽग्रजन्मा॥५२॥ ततः पुरं प्राप्य निजं स जग्मुः समस्तु जज्ञ्यात्मसमस्तकामः॥ का
लेन हित्वा वपुराप विष्णोः परं पदं धर्मकृतप्रसादात्॥५३॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्म
शास्त्रे प्रथमप्रकरणे भक्तिधर्मानुशासननामा द्वादशोऽध्यायः॥१२॥ सुव्रत उवाच॥ गतेऽपितरि विप्रेंद्र
स्तु कृष्णानाचारसः॥ गृहस्थधर्मान्विधिना श्वशुरावनुरंजयन्॥१॥ मानयंती श्वशुरमिव प्रेमवत्सलात्म

नः पतिम्॥ विनयेनानुवृत्त्या च सेवते दंभवर्जिता॥२॥ एकादशीव्रतं तन्वौ तौ दंपती नियमेन वै॥ प्रतिपक्षं
निराहारौ चक्रतुः परमादरात्॥३॥ श्रौतान्स्मार्तांश्च विधिना धर्मानाचरतौ स्म यौ॥ दिने दिने धिकैवा
सीद्विशुद्धिस्तु तयोर्नृप॥४॥ संकष्टेप्यात्मनो धर्मं देवस्तातजनस्तु चित्॥ संगं च धर्मिणां चक्रे नेतरेषां स
कर्हिचित्॥५॥ धर्मनिष्ठां परां तस्य पश्यंतः सकला जनाः॥ धर्मे सेवाकृपं स्तेन धर्मनाम्ना स विश्रुतः॥६॥ त
स्य पत्नी हृदयः पत्नी दाक्षायणीव सहात्ममनाः॥ साकृता इव पादिर्यां गाम्स्तम सेवंत नित्यदा॥७॥ नित्यं त्रिषव
णस्नानं त्रिः संध्यावंदनं तथा॥ सायं प्रातर्होमकर्म जपं स्वाध्यायकर्म च॥८॥ पितॄणां तर्पणं विष्णोः पूजनं
वैश्वदेविकम्॥ आतिथ्यं चान्वहं चक्रे स धर्मो नियमेन वै॥९॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्यभक्तिराद्यां यथाकरो
त्॥ वेदशास्त्रपुराणेतिहासानां परिशीलनम्॥१०॥ स्वस्वधर्मे पालयंतौ दंपती तावुभावपि॥ प्रेम्णान
न्तौ श्रीविष्णुं तत्कृता निर्वृचक्रतुः॥११॥ स्वधर्मे विष्णुभक्तौ च तयो रत्नाग्रहस्थितिः॥ इत्थमासीत्तयोर्भी
र्णां ज्ञाता नां भुवि सर्वशः॥१२॥ कालेन तनयौ जातौ तेन योरेकः स धर्मधीः॥ रामप्रतापसंज्ञो भूत्संकर्षण
समो गुणैः॥१३॥ असुरा नु विपे जाताः पूर्वे ते ग्यसहस्रशः॥ धार्मिकान्भगवद्भक्तान्रुरुत्नुर्वे कृधाजन
नान्॥१४॥ तान्पीस्तु विष्णुपियेला ज्ञानंतो निजवैरिणः॥ प्रार्दयंस्ते च धर्मं तु तेभ्योऽप्यधिकमुन्मदाः॥१५॥

॥ स॰जी॰प्र॰१ अतिशत्रुतमेवैकं निश्चित्य च स योषितम् ॥ यथा यथा स दुःखी स्यात्कुर्वंति स्म तथा तथा ॥ १६ ॥ गुणैर्भारीप- अ॰२२ ॥
॥ २५ ॥ यंतस्ते शेषां स्तस्याखिलेष्वपि ॥ निनिंदुश्च निरश्चक्रुरपवादान्मुहुर्मुहुः ॥ १७ ॥ एवं हेस्यानु सुदासीनो दुर्जनो-
पद्रुतस्ततः ॥ अयोध्यामेत्य न्यवसद्धर्मो भार्यासुतान्वितः ॥ १८ ॥ सरय्यामन्वहं स्नात्वा नित्यं नैमित्तिकीः क्रि-
याः ॥ कुर्वंस्तत्रापि तै राजन्मुहुः स उपद्रुद्रुवे ॥ १९ ॥ पतिव्रतानां सुश्रीजां च स वैरीषु विवर्जिताम् ॥ अपिस्रि-
मवतीं दुष्टाः साईयंस्ते मुहुर्नृप ॥ २० ॥ यथा पुरा धर्मराजः सबंधुः शास्त्रवं महत् ॥ प्राप कष्टं तथा धर्मो न कि-
ष्टौ पदी यथा ॥ २१ ॥ ततो दुःखप्रतीकारं च विकीर्षन्स यथामति ॥ काशीं शिवपुरीमेत्य मासः कतिचि-
नावसत् ॥ २२ ॥ तत्रापि धार्मिके तस्मिंस्तत्रसे श्वापरैरपि ॥ महानुपद्रवश्चक्रे तत्र दतिद्विषल्लासुरैः ॥ २३ ॥ अ-
भिषज्य बुद्धिं संत्रस्तस्ततः स स्त्रीसुतो नृपः ॥ अविताती स्तुरैर्धीरः प्रयागं स्तेत्रमाययौ ॥ २४ ॥ विधायतत्र
सविधिं नियमानुपालयन्स च ॥ उवास कतिचित्तत्र दिनानि व्रतकर्शितः ॥ २५ ॥ अथ तत्र पदे हेमवाचा येत्त-
त्रयातं तपोनिधिम् ॥ रामानंदमुनिनात्मा तीर्थयात्राविधिं स्तया ॥ २६ ॥ सशिष्यबोधनपरं शिष्यैः कतिप-
यैर्वृतम् ॥ बोधयंतं स्तु मुमुक्षूंश्च वर्णितिचिपयं दयाकरम् ॥ २७ ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रलसद्भाले च विभ्रंतं केसरं शुभम् ॥ काश्मी-
रचंद्रकोपेतं कंठे च तुलसीस्रजौ ॥ २८ ॥ शाब्दे ब्रह्मपरे ब्रह्मणि स्नातं साधुलक्षणम् ॥ ज्ञात्वा तं सिद्धयोगीं ॥ २५ ॥

सिद्धे वेपरमादरात् ॥ २९ ॥ निषेवमाणः सततमात्मनिष्ठं न कंचिरसं च जनार्दनस्य ॥ विचक्षणं लौकिकवै-
दिकेषु कार्येषु बुद्धी इव तु जन्मदेहे ॥ ३० ॥ इति श्री सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रक-
रणे ऽक्षरे पद्भुत धर्मस्य श्री रामानंदस्वामिदर्शनं नामात्रयोदशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ राजोवाच ॥ रामानंदमु-
निः कोऽसौ कस्य शिष्यश्च कथं वा स च वैतन्मे वक्तुमर्हसि तत्त्वतः ॥ १ ॥ सुव्रत उवाच ॥ शृणु तेऽहं नृप
वक्ष्यामि चरित्रं तस्य सद्गुरोः ॥ भुवि भुक्त्वावतारस्य चरुसद्धर्मवर्त्मनः ॥ २ ॥ अयोध्यानगरे रम्ये द्विजः का-
श्यपगोत्रजः ॥ आश्वलायनशाखीन ऋग्वेदी चाभवन्नृप ॥ ३ ॥ अजपाख्यः पुण्यमतिः सर्वमाराधितेश्व-
रः ॥ विद्याविनयसंपन्नः सत्यवादी जितेंद्रियः ॥ ४ ॥ सुमतीत्समभार्यायां जातो दुर्वासो सोऽरवः ॥ श्रीकृष्णभ-
क्तिकुमुदश्चंद्रः कमाद्रुरासससः ॥ ५ ॥ विक्रमार्कशकस्याब्दे बाणाङ्कनगभूमिते ॥ अश्वम्यां श्रावणे मासि संवत १७९५
कृष्णायां सोऽजनि प्रगे ॥ ६ ॥ गौरांगः स्मितसुंदरास्यरुचिरः स्मेराक्षनदीर्घदोर्दंडः कोमलपादपल्लवयु-
गो गंभीरनाभिः सच ॥ शोणापांगरुचिर्विशालजठरद्वयश्चारक्तबिंबाधरो वक्षसामशिरोरुहः सुनयनो
विस्तीर्णगोधिर्वभौ ॥ ७ ॥ अथाजपायी द्विजश्रेष्ठः पुत्रजन्ममहोत्सवः ॥ स्नात्वा विप्रान्समाहूय जातकर्म
समाचरत् ॥ ८ ॥ रमणीहमनःस्माद्यौ रादशोऽह्नि च तस्य सः च कार संप्रहृष्टात्मा स्वस्तिवाचनपूर्वकम्

॥स॰ती॰म॰१ ऽ॥ ववृधे सोऽप्यकालेन पितृभ्यामुपलालितः ॥ जनयन्नयनानंदं बालचंद्र इवोदितः ॥ १० ॥ कृतोपनयन स॰ १२॥
॥२६॥ श्चासौ वत्सरेऽष्टमे यथाविधि ॥ पाठयामास धर्मात्मा ब्रह्मचर्यव्रतं दृढम् ॥ ११ ॥ गृहाश्रममनिच्छन्नैवं नैष्ठि
कव्रतवत्तमः ॥ संगं निवृत्तधर्माणां चकार मापत्राः सताम् ॥ १२ ॥ निजपित्रा वाच्यमानं श्रीमद्भागव
तं नृप ॥ शुश्रावानुदिनं प्रीत्या स पौगंडवया अपि ॥ १३ ॥ दशमे किल ततो विप्रो बभूवाऽस्पृहमानसो ॥ प्रतिमा
पूजनं तस्य नियमेन चकार सः ॥ १४ ॥ विष्णुदिदृक्षुः प्रत्यक्षमनाः सक्तोऽगृहादिषु ॥ निर्जगाम गृहात्तूर्णं
वेदाध्ययनकेतनात् ॥ १५ ॥ तीर्थयात्रां चरन्नानादेशेषु विगतस्पृहः ॥ श्रीहरिं हृदये ध्यायन्प्राप रैवत
कं गिरिम् ॥ १६ ॥ गोपनायाज्जयस्यानुर्गोपाजानंदयोगिनः ॥ शिष्यमात्मानंदसंज्ञं मुनिं तत्र समैक्षत ॥ १७
॥ अष्टांगयोगकुशलं नानेपुण्ययोगिसंमतम् ॥ समाधिनिष्ठं संप्राप्तमेकत्वं ब्रह्मणात्मनः ॥ १८ ॥ चिरका
लं स्वदेहसंरक्षणे स दृढएव वा ॥ सोगे स्वान्तं समापन्नं प्रसादादेव सद्गुरोः ॥ १९ ॥ कृपया सोपदेशेन योगसि
द्धिमुपागतैः ॥ कृतं शिष्यैः सबहुभिः प्रणनाम तमादरात् ॥ २० ॥ सादरं मानितस्तेन प्रतापप्रथितेन सः ॥ त
त्रावसन्मासमेकं वर्णिधर्मरतस्थितिः ॥ २१ ॥ समाधौ विष्णुवीक्षायां समवेदि स वधार्यतम् ॥ संप्रार्थयत्
मत्रार्माप्रणम्याजितजिर्नृप ॥ २२ ॥ स्वामिन्साक्षाद्धरिं मह्यं दिदृक्षामि ततो भवान् ॥ तत्सिद्धिं कृपया धनं मे ॥२६॥

रूपया वक्तुमर्हति ॥ २३ ॥ इत्युक्तः स मुनी इत्थं प्राह योगं सुसाधय ॥ तेन तेऽस्य सर्वाशं तदित्युक्तः सोऽरुप
न्नृप ॥ २४ ॥ ततः सम्यग्योगं तं ज्ञात्वा योगीपतत्क्षयं ॥ शिष्यतां तस्य संप्राप मानयन्विनयेन तम् ॥ २५ ॥
नाम रामानंद इति तस्य सप्रीतमानसः ॥ मुनिश्चकार स्य योगं सहांगैस्तमशिक्षयत् ॥ २६ ॥ सिद्धयोगो
ऽवव्रसो विकालेनास्ते न वर्णि शरद् ॥ ब्रह्मणैकांच संप्राप्य गुरुवत्स्वात्मनस्तया ॥ २७ ॥ समाधौ ब्रह्मतेजश्च
आद्भुतकृष्णोदयासो ॥ पद्मपत्निसदावली तत्चनारायणं नतु ॥ २८ ॥ असंतुष्टो महाकुत्स्नतदा सोगु
रुमाहतं ॥ समाधिसिद्धिप्राप्तो हं स्वामिन्करुणयालव ॥ २९ ॥ ब्रह्मतेजो निराकारं तत्र पश्यामि केवलम्
॥ साकारं ब्रह्मरूपं तु नैव पश्याम्यभीप्सितम् ॥ ३० ॥ अमुद्विग्नमना अस्मि चिन्ने क्षांकमजापतेः ॥ अपू
र्णकामं स्वं मन्ये तेन चात्मानमंजसा ॥ ३१ ॥ तदा गुरुः प्राह विष्णुस्ते ज्योरूपो निराकृतिः ॥ एषएवास्तिवैव
र्णिन्नाकारस्तस्तिमाप्यिकः ॥ ३२ ॥ आकारस्य विना ज्योतिर्निराकारस्य नास्ति सः ॥ इत्युक्त उरु वस्तेन मरिगो
ऽमूर्छन्नराधिप ॥ ३३ ॥ प्राणोच्छ्वासं मूर्च्छितेरुरोदस्ततो मृशम् ॥ हा यात्कुससदुक्तिं तं हित्वा ज्ञानिर्पयो
ततः ॥ ३४ ॥ गुरुणा वार्यमाणोपि नास्यात्तत्र समसन्मतिः ॥ साकारब्रह्मसिद्धांतस्थापकं स्वगयन्गुरुम् ॥
३५ ॥ रामानुजाचार्यपदेसमस्यादि सवधार्यसः ॥ हरेरतिप्रियंस्थानं श्रीरंगाख्यं ययौ ततः ॥ ३६ ॥ तत्र श्री

 रंगदेवस्य मंदिरांतिकए वसः॥ स्वावासमकरोद्धीमान् गवेतं स्मरन् हृदि॥३७॥ कावेर्यां मलहं स्नात्वा नित्यक
 र्मविधाय चचार नियमेन श्रीरंगनाथस्य दर्शनम्॥३८॥ साकारनाम्ना पकानि परस्य ब्रह्मणो हरेः॥ स
च्छास्त्राणि श्रोतुमनाः सत्त्वासीन्नैव राणि तु॥३९॥ प्रलक्ष्य नगवरीक्षा साधनस्य च देशिकम्॥ गवेषमा
णोऽभवद्धार्दि वैष्णवानां समागमम्॥४०॥ अथ रामानुजाचार्यचरित्रेणोपबृंहितम्॥ प्रपन्नामृतनामानं ग्रं
थतत्रा शृणोन्नृप॥४१॥ ततः श्रीवैष्णवाचार्यश्रीरामानुजमेव सः॥ स्वपे च देशिकं कर्तुं सिद्धदेहस्थितं स
दा॥४२॥ ग्रंथांश्च तत्कृतान्नीत्वा साकारब्रह्मनिश्चयान्॥ श्रुत्वा वानुदिनं वर्णी श्रीभाष्यादीन्स्वबन्धमान्
४३॥ श्रीमद्रामानुजस्यासौ नाम्नामृतशरीरं ज्ञातम्॥ पपाठानुदिनं भक्त्या रघौ तच्च यथाश्रुतम्॥४४॥ इत्थं विद
धतस्तस्य मासत्रयमगान्नृप॥ पंचम्यां मधुमासेऽथ तस्य स्वप्नोऽभवत्स्मगी॥४५॥ साक्षाद्रामानुजाचार्यस्त्वाप
न्नः त्रिदंडिनम्॥ कांसास्मूर्यप्रतीकाशं दिव्यदेहं सुजोज्वलम्॥४६॥ पुंड्राणि द्वादशोर्ध्वानि बिभ्रतं सस्मितानन
नम्॥ प्राणमत्तमवेत्याशु श्रीमन्नारायणं स्वलक्षणैः॥४७॥ ततोऽवदद्यतौ इत्थं वर्णी जगीपुरस्थितम्॥ वरं व
रय महर्षीन् रामानुजमचोदिमाम्॥४८॥ इत्युक्तः सोऽतिहृष्टात्मा तमुवाच यतीश्वरम्॥ मनोरथोऽद्य मे पूर्णस्त्वद
र्शनाद्बहुकालजः॥४९॥ श्रीमन्नारायणस्याहं साक्षाद्दिव्यमिदर्शनम्॥ तन्मे यथानवेच्छामि प्रेतमुपायं वद

प्रभो॥५०॥ ततः प्रसन्नः प्रददौ तस्मै दीक्षां स वैष्णवीम्॥ मन्त्रं द्वैव प्रपन्नाय ततस्त्वेवमुवाच ह॥५१॥ श्रीमन्ना
रायणे भक्त्या भजेस्त्वं वर्णिसत्तम॥ ग्रंथांश्च मत्कृतांश्चित्स मम्य संस्त्वं हि वर्जितः॥५२॥ स्वधर्मे विष्णुभक्तिं
च वैष्णवानां समागमम्॥ प्रसादं हरेश्चैव हि पाणीनां स जस्त्वं चतुष्टयम्॥५३॥ इत्थं हि वर्तमानस्य कालेना
ल्पेन तेऽनघ॥ श्रीमन्नारायणस्यैक्षा साक्षाद्देव भविष्यति॥५४॥ दीक्षां तु वैष्णवीं दद्याः प्रपन्नेभ्यो ममाज्ञ
या॥ सिद्धस्त्वं वैवर्तेषां च भविष्यति न संशयः॥५५॥ विक्षेपो भगवद्भक्तौ पुष्पस्तेषु यदि ते॥ तस्मात्त्वं व
सेत्युक्त्वा लक्ष्मणार्यस्तिरोदधे॥५६॥ प्रबुद्धः स वपुः श्रीयम पत्राचक्रकांचितम्॥ शोभमानं चोर्ध्वपुंड्रैर्हृष्टः
सत्समवैष्णवस्तत॥५७॥ स्वधर्मस्थो भजन्भक्त्या सोऽल्पकालेन भूपते॥ ददर्श ब्रह्म तेजः स्वं लक्ष्मीनारायणं
हृदि॥५८॥ पूर्णकामस्ततो भूमौ तीर्थानि विचचार सः॥ तत्र तत्र प्रपन्नेभ्यो दीक्षां प्रादाच्च वैष्णवीम्॥५९॥
दीक्षितास्तेन ये येऽत्र जनास्ते तु नृपिषु॥ स्वधर्मस्थास्त्वनिर्दंभा हृदभक्तियुतोऽभवन्॥६०॥ साक्षाद्भगवदी
क्षां च नापद्यं नाः चिरेण वै॥ ततस्तेन च तत्रास्य माहात्म्यं वकुर्धीचिरे॥६१॥ तुष्टस्य साक्षाद्यतिभूमिपस्य सो
ऽनुग्रहेणाथ हरेः प्रसादात्॥ आसीच्च निर्दंभस्वधर्मभक्तेर्भूरिप्रतापप्रथितः पृथिव्याम्॥६२॥ इति श्री
सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे श्रीरामानंदस्वामिजन्मादिचरित्रनिरूपणोना

॥स॰ जी॰ प्र॰ मा चतुर्दशोऽध्यायः॥ १४ ॥ रुक्मांगद उवाच॥ प्रतिष्ठां महतीं तस्य वीक्ष्य मैथिल सज्जनाः॥ न सेहिरे मत्सरि अ॰ २५॥
॥२८॥ णो दांभिकाश्च विषयैश्च लिताः॥ १ ॥ पथ्यापथ्यं यमानः स्याद्रोके तस्य तथा तथा ॥ मिथ्याभिज्ञं सनारी निवि
रं धुत्स्व अधापयन्॥ २ ॥ प्रतापातिशयं तस्य तथा व्यक्षीणमेव ते ॥ दृष्ट्वा चक्रुः शास्त्रवादं तत्त्व शापुः पर
जयम्॥ ३ ॥ ततोऽतिक्रोधमापन्नास्ताडनं भर्त्सनादि च॥ चक्रुस्तेस्तु तत्र हेतु बुध्याऽवेशं कदर्यवत्॥ ४ ॥ केचि
न्नन्य स्वनारीजारत्वम् पश्चिमे परपालयः॥ तस्मो ईशुं प्रणयामृत्ता ग्रीरं यंत्तुजसीसज्जनम्॥ ५ ॥ वमेनुवाक्य
देवस्मिन्हासनमपि क्रुधा॥ अहरन्मतिमां केचिन्निस्ता र्थांतस्मै चोद्धताः॥ ६ ॥ इत्थं स दुर्जनकृतमुपद्रव
मकारणम्॥ प्रारब्धभोगं मन्वानो जस्तुलिंगो वर भुवि॥ ७ ॥ सत्कारमानुजाचार्यवर्त्मसी पद्वं हरिः
भजन्नारायणं च विते वृंदावनमुपाययौ॥ ८ ॥ प्रसरं यमुनायां स स्नात्वा कृत्वा च नैत्यकम्॥ मंदिरेषु समग्रेषु
चक्रे श्रीकृष्णदर्शनम्॥ ९ ॥ अपराह्णे च शुश्राव श्रीमद्भागवतं नृप॥ वाच्यमानं तत्र तत्र पुराणं वेदमेव दिने
॥ १० ॥ एवं निवसतस्तस्य जस्तुलिंगस्य सन्मतेः॥ भक्तिः कृष्णे विवृधा भूद्दर्पोत्तं चानुवासरम्॥ ११ ॥ तस्मै प्रस
न्नो भगवान्स्वमाधौ निजदर्शनम्॥ ददौ रासेश्वरीकांतो वृंदावनविहारकृत्॥ १२ ॥ एकाग्रेणैव मनसा श्री
कृष्णेति जपन्हृदि॥ स्फुरितं सहसा पश्यद्धस्मितिरनंतकम्॥ १३ ॥ श्रीराधासहितं कृष्णं तत्राशस्मी ॥२८॥

न्मनोहरम्॥ मुरलीवादनपरं तं च द्विभुजं श्याममुंदरम्॥ १४ ॥ नरवपसमा कल्पं नानाभूषणभूषितम्॥ कि
रीटिनं वैजयंती विभ्रं तं मालिकां गले॥ १५ ॥ तं दृष्ट्वा परमानंदं प्राप मंत्रदर्यं ततः॥ पुरुषोत्तमसंप्राप्ता
त्वं च पूर्णमममन्यत॥ १६ ॥ एवं यदा यदाऽध्यायत्तं ददर्श तदा तदा॥ अर्चायां स्फुरितं तं च पूजाकालेऽप्यवे
क्षत॥ १७ ॥ पुनो यहा राम्बत्त क्षं सदरा वनुवासरम्॥ श्रीमद्भगवतेत स्मैत तच्चापसनिर्वृतिम्॥ १८ ॥ सा
क्षात्कृष्णे क्षणानेदौ निरा धिश्व सवर्णैरार॥ तदिच्छयैव स्वस्वमवैत्तदैकांतिकमुत्तमम्॥ १९ ॥ दुर्जनोपद्रवं
तं च दुर्वासः शापसंभवम्॥ विवेदाः पशुदाभेजे श्रीकृष्णं सिष्टदेवताम्॥ २० ॥ ततो हितायजीवानां कृष्णेन
स्थापनं नु वि॥ कृतं स्वसेतिसंस्मृत्य तदेव स समाचरत्॥ २१ ॥ स च्छात्रे भगवद्दासा स्व मादपत्तत॥ अन
वीनं संप्रदायं स्वं वदं धनुपनिर्भयम्॥ २२ ॥ नीवेश्यमापारूपाणां निर्णयं प्रायशाः सतु॥ रामानुजाचार्यकृत
ग्रंथोक्तं प्रसपादयत्॥ २३ ॥ स्ववर्णाश्रमधर्मेण युक्ता श्रीराधिकापतेः भक्तिः कार्या रदेस्ते तल्लक्षणं तु हुतवा
ज्ञनः॥ २४ ॥ मुमुक्षुन्भरणापन्नांस्तदेवोपदिदेशस्वयम्॥ मा कस्मानुभूतेत स्थाने श्रीनैके मासमावसत्॥ २५
स तैर्धिकोवर्णविरोमुमुक्षून्श्री कृष्णभक्तिं ग्राहयन्स्वधर्मान्॥ प्रासीभवत्तन्नृपतीर्थराजं धर्मः स्थिवेवेत
मिति त्स्व वेहि॥ २६ ॥ इति श्रीमत्सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे उद्धवसंप्रदायप्रवृत्तिनि

॥स.जी.प्र५ रूपणनामा पंचदशोऽध्यायः॥१५॥ सुव्रत उवाच॥ पादसंवाहनं कुर्वंस्तस्मा स्मावे कदा निशि॥ स प्रेददशांश्री अ०१६॥
॥२९॥ कृष्णं तेजोमध्यगमम्॥१॥ नेदृशं परमाश्चर्यं प्रसादं तस्य तं विदन्॥ मुनेस्तत्तस्मै वै कं तत्तु हं निश्चिका
पस॥२॥ सर्वभावेन शरणं तमेव प्रतिपद्य च॥ तस्माज्जागवतीं दीक्षां सभार्यः सोऽग्रहीन्नृप॥३॥ अत्रासा
शी कृष्णमंत्रोन्तस्मै सोपि मुमुक्षवे॥ उपादिदेश मुनिर्दत्वा तुलसीकाष्ठजे स्रजौ॥४॥ श्रीकृष्णेति तत्त्वमादिश्य ग
निर्मदयमं ततः॥ मनुराद्य इति प्रोक्तो वैष्णववृत्तविधायकः॥५॥ ब्रह्माहमादिश्च पदं दातं कृष्णेति तत्परम्॥
लोकस्मी सुक्तो द्वितीयोपि मनुरिष्टफलप्रदः॥६॥ आद्यः शरणमंत्रोऽत्र सामान्य इति कीर्तितः॥ द्वितीयस्तु
महामंत्रो विशेष इति विद्धनो॥७॥ न तत्तस्मै समस्तधर्मान्नुपाजनीयान्मुमुक्षुभिः॥ उपादिदेश यैर्युक्तः पूर्मो
ऽत्रस्मात्परत्र च॥८॥ संप्रदायेऽस्मदीयेऽस्मिन्संस्थिता ये तु पूरुषाः॥ अवेयुः स्त्रियस्ते यानियमान्स्तु लघुत
न्वितो॥९॥ देवतापितृयागार्थमपि कस्यापि देहिनः॥ कापि हिंसा न कर्तव्या दीक्षांकार्यमुपाश्रितैः॥१०
एकादशविधं मद्यं सुराश्च त्रिविधा हि ताः॥ आपद्यपि न वै पेया नाद्यं तत्स्पृष्टमौषधम्॥११॥ नस्त्रणीयं न वै
मांसं यज्ञशिष्टमपि क्वचित्॥ धर्मार्थेपि विशिष्टं न कार्यं स्तेनकर्म च॥१२॥ परस्त्रीगमनं पुंसा स्त्रिया दानं च
न क्वचित्॥ जारसंगस्तथा नार्या न कार्योपि महापदि॥१३॥ गृहीतराज्याश्रमिणो येषु स्तेस्त्व स्पृष्टधादिन॥ सं ॥२९॥

गः स्त्रिया न कर्तव्यो मर्यादैवा सनातनी॥१४॥ पुंसाऽथ विधवा स्पर्शः पुंस्पर्शस्तथा तया॥ बुधा न कार्यः
स्पर्शश्च त्यागिनः सधवस्त्रिया॥१५॥ आत्मघातस्तु तीर्थेपि बुद्ध्या कार्यो न कर्हिचित्॥ भिन्न सन्मार्गमर्या
दा च कथा कृष्णकथा न च॥१६॥ कृष्णप्रसादकान्नादेर्माहात्म्ये नापि कर्हिचित्॥ स्वजातिभ्रंशकारणं क
र्तव्यं कर्म नैव च॥१७॥ मिथ्यापवादो नारोप्यः कस्मिन्नस्वार्थसिद्धये॥ पापात्मनां न कर्तव्यः संगो व्यस
निनां तथा॥१८॥ तपस्वी क्रोधयुक्तो यः कृष्णभक्तश्च कामवान्॥ स धर्मस्योऽपि भक्तो यस्त्यागी लोभयुत
श्च यः॥१९॥ यो गुरुः शिष्यवर्गस्य पापाशंसी न वर्तयेत्॥ अश्रुतानी स्वयं नृत्याभिराग्रयुक्त्या कृतिं हरेः॥२०
एतेषामपि षणां वै संगः सन्मतिखंडनः॥ असत्संग इव त्याज्यः स्वश्रेमाय मुमुक्षुभिः॥२१॥ देवतानां च
तीर्थानां वेदानां च गवामपि॥ ब्राह्मणानां च साधूनां निंदा कार्या न धर्मिणाम्॥२२॥ यत्र श्रीकृष्णदेवस्य सा
क्षात्कारस्य खंडनम्॥ तच्छास्त्रं नैव मन्तव्यं न श्रोतव्यं च कर्हिचित्॥२३॥ आयुधं च विषं जालं पक्षिमत्स्यादि
बंधकृत्॥ कस्मैचिदपि नो देयं हिंसामूलं यतो मितम्॥२४॥ ब्राह्मणेनाश्रमवता धार्यं नैवायुधं क्वचित्॥
जीवहिंसाकरं यत्तु तच्च कापि न किंचन॥२५॥ प्रातः स्नात्वा तोर्द्ध्वपुंड्रकं कर्तव्यं प्रतिवासरम्॥ कृष्णप्रसादिगं
धेन तच्चापि चंदनेन वा॥२६॥ पुंड्रमध्येऽतन्मध्ये पुंसा वर्तुलचंद्रकः॥ राधालक्ष्मीप्रसादेन कर्तव्यः कुंकु

 मेनवा ॥२७॥ कृष्णपूजाविशिष्टेन नंदनेनसुवासिनी ॥ नारीतु कुर्याद्धृदये चंद्रकं प्रतिवासरम् ॥२८॥ राधापूजनं
 निष्ठेन काश्मीरेणच सान्द्रम् ॥ मध्यदेशेतजारम्य कुर्याद्वर्तुलचंद्रकम् ॥२९॥ राधाकृष्णार्चाविशिष्टं कुंकुमचं
दनंतथा ॥ मिश्रीकृत्यालंकंकुर्याद्दिधवाचंद्रकं गले ॥३०॥ यथाधिकारं संध्यादिततः कृत्वैवनैत्यकम् ॥ राधि
काकृष्णयोरर्चासद्भिः कार्यायथाविधि ॥३१॥ पंचाध्यायीरासलीलाश्रीभागवततोदिना ॥ पठनीया प्रतिदिनं राधा
कृष्णंसमर्च्यच ॥३२॥ समग्रापाठअशक्तैस्तु पाठेतस्याःसएककम् ॥ पठेत्तदंतिमाध्यायं तावतानस्यतत्फलम् ॥
३३॥ स्वस्वशास्त्रानुसारेणतन्मंत्रस्यजपोन्वहम् ॥ नियमैर्नैवकर्त्तव्योदिवानिशिचभक्तितः ॥३४॥ श्रीकृष्ण
नाममंत्रश्चअष्टाक्षरःसकलैरपि ॥ कीर्त्तनीयःसर्वकालं दीक्षामेत्तोसमाश्रितैः ॥३५॥ स्वकंठपरिवर्त्तिन्यौतु
लसीकाष्ठजेशुभे ॥ यज्ञोपवीतवन्नित्यंधार्येसूक्ष्ममणीशुभे ॥३६॥ तुलस्याभावेदेशान्तेद्विजैश्चन्दनकाष्ठजे ॥
धारणीयेयथाशुद्धेस्तुनित्यं चंदनकाष्ठजे ॥३७॥ कृष्णांघ्रिस्पर्शनं पूर्वंकारयित्वैवमालिका ॥ सर्वापिकंठेसंधा
र्यापुंभिःस्त्रीभिश्चसर्वदा ॥३८॥ धर्मानेतान्पालयद्भिः पुंभिःस्त्रीभिश्चनित्यदा ॥ भक्त्यानवांगयाकृष्णोभजनीय
इतिस्थितिः ॥३९॥ सुव्रतउवाच ॥ एवंधर्मानहिंसादीन्स्तस्मैसर्वान्सयोषिते ॥ उपादिशत्पुरश्चर्याविधिंवाहम
मंत्रयोः ॥४०॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्यैर्युतां श्रीराधिकापतेः ॥ अनन्यभक्तिंसांगांसउपादिशत्परंत्विवान् ॥४१॥

धर्मोस्तिद्विजवर्यत्वंश्रेयसेयत्नसेयत ॥ त्वयिसंतिगुणायेतेदेहिनामतिदुर्लभाः ॥४२॥ मद्विधास्तुगणादिस
र्वेषांमान्योमुख्यश्चसन्मते ॥ नविताल्वंयतोईशंगुणैरेवाऽस्तिनोधनि ॥४३॥ गृहंगत्वासभार्यस्त्वंमहामं
त्रंजपेःसदा ॥ उपादिशोथाश्रितेभ्योयथायोग्यंमनुद्वयम् ॥४४॥ वर्णिकेभ्यःपुंभ्यश्चसच्छूद्रेभ्यस्तथान
घ ॥ सम्यगुपादिशेस्त्वंहिमनुमाद्यंयथाविधि ॥४५॥ उत्तमेभ्योऽधिकारिभ्योनपभ्योमनुमादिमम् ॥ पुरुषेभ्यो
द्वितीयंतुविधिनोपादिशेर्मनुम् ॥४६॥ पुरश्चर्यास्यकर्त्तव्यासंकष्टादौयथाविधि ॥ यतोऽस्यदेवताकृष्णः
सप्रभुःस्विष्टसिद्धिदः ॥४७॥ जीवमायापरेशानांस्वरूपंबोद्धुमंजसा ॥ रामानुजाचार्यकृताग्रंथाःपाठ्यास्त्वया
दरात् ॥४८॥ नैपुण्यंलक्ष्मणार्यस्ययतोत्तानांज्ञाननिर्णये ॥ यथाऽस्तिनतथान्येषामितिसंमतंमम ॥४९॥ इ
त्युक्त्वासंप्रदायस्यरहस्यमपिसोद्विजम् ॥ तस्मैस्वकंपयामासस्निग्धशिष्यायतत्त्वतः ॥५०॥ ततस्तंस्वगृहंग
न्तुमादिदेशस्वयंगुरुवः ॥ प्राणवतीमनुययौधर्मश्चापिनिजालयम् ॥५१॥ सगुरुर्भाविपरमानंदःस्वीतुतो
निजम् ॥ ग्राममेत्याचरद्भक्तिंश्रीकृष्णस्यनृपते ॥५२॥ स्थूलादिदेहत्रितयान्पृथक्कृतंस्वमात्मनम् ॥ अक्षरंउ मा
त्मनोरूपंमेनेकृष्णस्यसेवकम् ॥५३॥ जीवेशकालमायानांनित्यत्वापुरुषस्यच ॥ कृष्णस्यैवनिष्ठितत्वस्वरंज
गदीशेचैत ॥५४॥ ग्रंथान्रामानुजाचार्यकृतान्गुर्वाज्ञयासच ॥ यथावद्गीताभाष्यादीन्पाठयामाससादरात्

॥स·जी·ध० ५५॥ श्रीकृष्णं भजतस्तस्य धर्मनिष्ठादिभिर्गुणैः॥ साक्षाद्धर्मोपमितितं देवानीकाविदुर्नृप॥५६॥ ततस्तस्मा ध०१६॥
॥३१॥ श्रयं चक्रुस्ते स्वनिःश्रेयसाय हि॥ गुरुलक्षणहीनान्स्वान्हित्वैवासुरदेशिकान्॥५७॥ हित्वा गुरूंस्तान्नृप
माश्रितानामपि प्रणाशगुरुधीर्न तेषु॥ यदंमलब्धाधिरसोच्छ्रितेषु सामास्मरः स्याच्छिन्नतद्गुणु॥५८
इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मकृत रामानंदस्वामिसमाश्रयनिरू
पणनामा षोडशोऽध्यायः॥१६॥ स्कंद उवाच॥ देवास्त्वथ राजंत येऽथ धर्मेणादीक्षिताः॥ तत्कासुरक्रिया
भूपवर्ग्या पापेंदुसन्निभाः॥१॥ वामीन्न धनयानाद्यैः सन्मानं तस्य तेऽन्वहम्॥ चक्रुर्मुकुस्तेन धर्मः समृद्धो
ऽभून्नृपेंद्रवत्॥२॥ संस्कारान्निजपुत्रस्य मौंजीबंधावधि स्वयम्॥ चकार तेषु दानादि जनविस्मयकृत्त्व
स॥३॥ आक्रूपालिं पदाम नाश्त दृष्ट्वा मनुजासुराः॥ सुरा द्विन्नपसाहाय्यास्तं तदीयांस्तथाऽदर्पन्॥४॥
धर्मस्याजीविकावृत्तिं धनानि ज्ञातदेशस्थगा॥ जहुर्यानादि च कुर्मा बकुधातीव मानना मम्॥५॥ दारिद्र्यदुः
खमतुलं प्राप्तः शत्रुकृतं महत्॥ धर्मदेवस्य च चक्रुस्तं ज्ञातयोपि समस्तराः॥६॥ प्रावृत्तिकाश्च चक्रुर्गो
गृहैस्तस्य न राधिप॥ आगत्य तिया चकाश्वान्नकांक्षिणः॥७॥ प्रक्षीणधनधान्यादि [illegible] वृत्तिपरि
च्छदः॥ यथा कथंचित्क्लेशेनाचक्रे संगृह्य समतामम्॥८॥ महमानं हि प्रदुःखं धैर्येण महताऽपतिम्॥ एक ॥३१॥

दाप्रेमवतां हविनीतानतमुदारधीः॥९॥ अहो दैवगतिः स्वामिंस्त्वयापीदृग्दशा यतः॥ अपकारिष्व
पिक्षापितृपकारं न कुर्वतः॥१०॥ उपद्रवो महान्जातः शास्त्रवीनिर्मितिक॥ जीविकापि हृता यत्र
सहस्रैवैः परिहृदैः॥११॥ आयो सत्यार्थिनो भूपा वर्त्तते ऽन्यत्वशोषकम्॥ वयं च वस्तुधं विषोणारो वदि
ष्यामीऽति यो स्तु किम्॥१२॥ हृतायेवातृतीयंऽक्ति मिलत्स्वा वामिहा ज्ञानम्॥ अन्नं क्वचित्फलं का
पि शाकपत्रेतु कुत्रचित्॥१३॥ त्वया धैर्येण तत्सर्वं सह्यते पुरुषेणाहिंस्रधीराया ऽ्वियाभेतु नृशामु
द्विग्नेतेन रम्॥१४॥ बिभेमि नाथ दारिद्र्यात्सती धर्मविरोधिनः॥ यस्त्वं स्वेन्नादिकामास्त्री धर्मभ्रष्टा
भिनश्यति॥१५॥ अनेकशास्त्रनिष्णातः सर्वज्ञो वर्त्तते भवान्॥ अतएतत्कष्टमुक्तै साधनं किंचिदु
च्यतां॥१६॥ विपत्काले ऽत्ति महति प्राप्ते पल्ल्यि न्यथातुरा॥ स्थितिः स्वस्य तपाभ्यामिंस्त्वयास्मर्यावह
स्तिनः॥१७॥ इति पत्न्या मृदु प्रोक्तः स धर्मः सर्ववित्तनुः॥ प्रीणायंस्तामुवाचैवं दंस्थिक्रंपतीवकृधापदा॥
१८॥ कल्याणिभृणु मद्वाक्यं यद्वेशास्त्रसंमतम्॥ धैर्येणतीर्यते नूनमापदब्धिर्मनीषिभिः॥१९॥ प्रा
रब्धकर्माधीनोस्ति देहो चैव सर्वदेहिनः॥ प्राप्यते यत्तु सुखं दुःखं तद्वितस्यानुसारतः॥२०॥ प्रारब्धोपस्थि
तं दुःखं मत्स्याभिः प्राप्तमस्ति हि॥ निमित्तमात्रता तत्र सपत्नादेस्तु कीर्त्यते॥२१॥ भोगं विना न प्रारब्ध

॥स॰नी॰प्र॰६ कर्मोपायैः स्वबुद्धिजैः॥ कल्पाधिक्षापतेर्नूनमिति मे देत्ति निश्चयः॥२२॥ दुष्प्रारब्धजनितं कष्टं भू अ॰१७॥
॥१२॥ रितरं सति दैवैर्न पादिभिः पूर्वैः समर्थैरप्यभुक्त॥२३॥ त्रैलोक्यस्याप्यधिपतिः शास्त्रासहपुरंदर॥
शापकष्टं महदग्रे रक्षासुरिं स्त्रीतं पुरा॥२४॥ तुल्यसीकस्तपाराजानिषधानामधीश्वर॥ दमयंत्या स्त्रिया
सार्कं पापभूयोऽरिपीडनम्॥२५॥ वसिष्ठर्षिरुरुधेस्यासह ब्रह्मविदांवरः॥ शाप्तवंजनंकरुयातुःखं विधितुल्ये
पिलब्धवान्॥२६॥ एवं समर्थैर्बहुभिरप्यप्रारब्धजंमिनम्॥ कष्टं धैर्यं सेवित्वात्मसामिः सत्यलितया
॥२७॥ पत्युरित्थं वचो नक्तिः श्रुत्वाखिन्नान्तरान्नप॥ अपत्यं पतीव दुःखोतं गतः धैर्यान्तरोदसा॥२८॥ नीसं
त्वयन्पुनर्दमः शोवाचमधुरं वचः॥ खिद्यमाकुरुन्नद्दले कस्मा पापन्न सर्वदा॥२९॥ कर्मणो दुर्निवार्यत्वा
त्प्रारब्धस्य पुनः पुनः॥ हत्वैवाशुभावहिमप्येपीशनो द्योगमुत्तकुः॥३०॥ अहं तथ्येवत्वत्वा मे साधनं क
पनाशनम्॥ यत्किंचिद्विकित्वा त्रिचिंता मनसि माकृथाः॥३१॥ रसाम्नामस्सेतीपत्नी धर्मोऽभिधनात्रा
नम्॥ कमुपायं करोमीति चिंतसा चिंतयत्तलः॥३२॥ श्रीप्रसिद्धिप्रदेन्द्रतां रुद्रिचिंतयत्तोस्तनम्॥ सत्तोते
यदि नोऽत्र सस्मृतिरासी हनूमतः॥३३॥ हनुमान्कुलदेवोस्ति सर्वकष्टप्रजनः॥ सत्ता वाद्या राघ्रयति निष्कि
कापरुषोनृप॥३४॥ हेमं तुल्यमयो धार्थ्यं जपसिद्धिप्रदं तुतम्॥ एतत्तत्रकृतात्वामस्तदारो धनमाचर ॥३२॥

त॥३५॥ अस्तातेऽहोऽमुरगतौर्हनुमन्नामंदिरेनदहम्॥ गतास्मं हृत्सतन्मं त्रात्मकं स्तोत्रंपपाठसः॥३६॥
नमस्तस्मोंजनेयायवायुपुत्राय धीमते॥ रामदूताय महते सुग्रीवसचिवाय च॥३७॥ नमोऽस्तु ते महावी
रमहाबलपराक्रम॥ वैरीभीषणरूपाय रावणत्रासदायिने॥३८॥ नमो हरवतारायशिलावृक्षायुधा
यच॥ रक्षःसैन्यविमर्दाय नमस्तुभ्यं यशस्विने॥३९॥ नमो हनुमते तुभ्यं लंकानगरदाहिने॥ दश
ग्रीवस्तनयघ्नाय सीताशोकविनाशिने॥४०॥ नमो रुद्रतेमहायोगिन्सदापुरांतरात्मने॥ सीतारामाति
त्रात्राय नमस्ते चिरजीविने॥४१॥ नमः कपींद्रते नित्यं सर्वरोगविनाशिने॥ भूतप्रेतपिशाचादिभयवि
द्रावणाभिध॥४२॥ नमस्तुभ्यं रामभक्तइरुद्रोयाय भूयसे॥ नमोऽतिस्थूलरूपाय सूक्ष्मरूपधराय च॥४३॥
नमोऽखिलभयघ्नाय निर्भयाय महात्मने॥ बालार्कद्युतिदेहाय मुष्टिमहरणाय च॥४४॥ नमोऽनंकेम्नरोरा
नभंगविध्वाजितात्मप॥ रामानामानुरक्ताय लक्ष्मणप्राणदायते॥४५॥ नमस्ते विश्ववंद्याय विजया
यवरीयसे॥ भक्तसंकष्टसंहर्त्रे धर्मनिष्ठायकिलमवे॥४६॥ नमोऽनैष्ठिकवर्याय विजनारण्यवासिने॥ भक्ता
भीष्टप्रदात्रे च पांडवप्रियकारिणे॥४७॥ नमो धर्मारिनाशाय विमलायन्नभास्वते॥ नित्यं रामायणक
थाप्रवणोत्सुकचेतसे॥४८॥ नमो धार्मिकसेव्याय ब्रह्मण्याय सुरार्चितं॥ तुभ्यं हरत्नं प्रेष्ट सर्व पापापह

॥ स॰ जी॰ प्र॰

॥ ३३ ॥

रिणे ॥ ४९ ॥ नमो राक्षसदुःखप्रमारुते बधस्वेङ्गन ॥ करवदापशारणायनमस्ते कृषिवृत्तये ॥ ५० ॥ न स०७३ ॥
मो वरदते नित्यं रामध्यानातुनाकुल ॥ करवरा भूदुरारापनमस्तेद्दिव्यरूपिणे ॥ ५१ ॥ नमोऽर्कसूनहा
रायतुभ्यं मामभयं कुरु ॥ दर्शनं देहि साक्षात्त्वं नमस्ते सर्वदर्शिने ॥ ५२ ॥ इति श्रीहनुमत्स्तोत्रमतिशोके
कवर्णिकम् ॥ स्वाहा फलं तमजं पन्मचं सतुष्यावधि ॥ ५३ ॥ जपान्ते भसहंस्तो त्रं वदांजलिरिदं नृप ॥
एककैनपदातिष्टस्तुरतम्यसोऽपवन्न ॥ ५४ ॥ नीतिप्रविणानिगमागमज्ञारूढ बुद्धिराजाधिराजरघु
नायकमंत्रिवर्य ॥ सिंदूरचर्चितकलेवरनैष्ठिकेंद्र श्रीरामदूतहनुमन्हरसंकटं मे ॥ ५५ ॥ सीतापहा
रज्वरपूर्णमस्मूरिकृष्टसौमारणैककमहायहतामपौघ ॥ निर्दग्धयातुपतिहारकराजधाने श्री० ॥ ५६ ॥
दुर्वारवैरिवरणाविसर्जितशक्तिघातकंगारकलेष्मणाक्रस्वास्तनीवतृष्टे ॥ द्रोणाचलानयननंदित
रामपक्ष श्री० ॥ ५७ ॥ रामागमोक्तिनिशितारितबंधयोगदुःखाब्धिमग्नभरतार्पितपारिवर्हरामांघ्रि
पद्ममधुपीनवदंतशान्तनश्री० ॥ ५८ ॥ दांतात्मकेसरिमहाकपिराजतदीयभार्यांजनीपुरुतपःफलपु
त्रभाव ॥ तार्क्ष्योपमोच्चितवपुर्बलनीव्रवेगश्री० ॥ ५९ ॥ नानाभिचारिककविसृष्टमवीरहत्याविज्ञावहुल्यां
समीक्षणदुःखधर्म ॥ रोगप्रमथनुलदवितदमंत्रजाप श्री० ॥ ६० ॥ यन्नामधेयपदकश्रुतिमात्रतोपियेत्र ॥ ३३ ॥

ब्रह्मराक्षसपिशाचगणाश्चभूताः ते मारिकाश्च सभयं त्वपयांति सत्यं श्री० ॥ ६१ ॥ त्वं भक्तमानससमी
प्सितपूर्तिशक्तो रंकस्य दुर्मदसपत्नभयार्तिभाजः रक्ष ममापि परिपूरय पूर्णकाम श्री० ॥ ६२ ॥ रत्नने
नसतुष्टावसर्वसंकष्टहारिणा ॥ स्तोत्रेण मारुतिर्धर्मः प्रसहं नियतव्रतः ॥ ६३ ॥ फलकंदजाहारः
शाकमात्राशनः क्वचित ॥ नजाहाशेनिराहारः सोवर्तत महाक्रिया ॥ ६४ ॥ तस्मै द्वितीयमासांते स्वप्न
मागात्समारुतिः ॥ साक्षात्स्वदर्शनं प्रादात्सीता त्वमेस्य सुवाक्वच ॥ ६५ ॥ धर्म तुभ्यं प्रसन्नोऽस्मि कदा स्वमीप्स
तेदुतम ॥ याहि द्वंद्वावनं तत्र चलब्ध्या पाद्मिव संगमम् ॥ ६६ ॥ सखिभिः सहसंगत्य स्वसमानासुरार्दनैः ॥ म
रीचिप्रमुखैर्विप्रप्राप्स्यसे सुखमीप्सितम् ॥ ६७ ॥ इत्युक्त्वांतर्हिते माप्रेदे मारुतिः सोपहर्षितः ॥ जजागारच तत
स्नात्रे वृन्ते तप्ययमम्यन ॥ ६८ ॥ समाप्य स्वव्रतं प्रातः पुत्रं मानुज वेश्मनि विन्यस्य भार्यया सार्कं वनं वृं
दावनं ययौ ॥ ६९ ॥ असुरानुगतेभीतौ प्रसुत्वं निर्गतौ गृहात ॥ असहायावपाथेयौ चेततुः सम्यं प
थि ॥ ७० ॥ स्थूलस्थूलनरद्दष्टौ कृशांगौ मधुभाषिणौ ॥ पितरौ तौ च नगतानैनिमिषारण्यमीयतुः ॥ ७१ ॥ द
शमे ह्नि संशात्तौ सेवेतत्तत्र नैमिषंकम् ॥ विधिविदधतुः श्राद्धं दंपती धैर्यशालिनौ ॥ ७२ ॥ स्मरं तौ ह
रंयं कल्ले हृदावनविहारिणम् ॥ अपाचित्रतौ मित्स्ंततौ व्रजत सुपेयतुः ॥ ७३ ॥ पुष्परोजो स्वयं हृ व्रनंता

संघशोन्द्रणाम् ॥ नचिरंसंगेन च कालेन फलामुरग्रीं कपा ॥१४॥ मासेनैकेन ज्ञानकैवर्जन धर्मः सद्द
क्षिपा ॥ तुलसीवृंदावनं प्राप्य रोजोऽस वदिनेनृप ॥१५॥ देशांतरीयजनसंघमर्च्यमानगोवर्धने कुंकुम
रोलगंगल सक्रमम् ॥ संपूज्यवीक्ष्य च तरीयविचित्रश्रीमांश्चक्रे प्रदक्षिणमनुविधिनैव धर्मः ॥१६॥
इतिश्रीस्कांदेगिरिवनेनारायणाचरिते धर्मशास्त्रेप्रथमप्रकरणे धर्मयोवृंदावनागमननामासप्तद
शोऽध्यायः ॥१७॥ स्कंद उवाच ॥ पुष्पदोजोऽस वदर्शन नास्तत्र सहस्रशः ॥ देशांतरेभ्य आयाता आस
न्नूपसयीषितः ॥१॥ नानापदुर्वासमोनुमीयेनाता भुनयोनृप ॥ भ्रमंतस्तेपितत्रापन्नस्तुरैर्वकुष्यार्दि
ता ॥२॥ आसान्नातिस्मृतिरूपेक्षुपानालपरस्पराः ॥ जनैरज्ञातसत्वाश्च देशादेकत्र संगताः ॥३॥ गिरेः प्र
दक्षिणां कुर्वंतस्तान् परिक्रामतः पथि ॥ जक्षणीर्बुबुधे धर्मस्तेच तं मानुषाकृतिम् ॥४॥ परस्परं विजि
त्वातेम स्ववृत्तांतमादितः ॥ कथयामासुरखिलं कष्टं चासुरपूजनम् ॥५॥ मुनिरूपेस्तथा धर्मो धर्म
रूपेक्षयाद्दिनाः ॥ अयथार्थता यमुनयो धर्मं प्राहुरिदं वचः ॥६॥ गौरेंद्रैरस्मशापेन रूपं मासमिहानु
रूप ॥ अस्माभिरयतस्तांलस्त उक्तोदस्यते कदा ॥७॥ धर्मस्तानाहत दाक्यं नाम्याभंविता द्विजाः ॥
अतो धैर्येणमोद वंकुरुचूं कृष्णेक्षणावधि ॥८॥ कार्योस्माभिरूपायोत्र कृष्णाराधनलक्षणः ॥ येन तु

ष्टः स्वयं कृष्णः साक्षात्ह्याल्स दर्शनम् ॥९॥ अहं कृष्णाश्तास्रस्य पुरश्चर्यो विधानतः ॥ करिष्यामि
तदंगानि पूय मप्यन्वतिष्ठत ॥१०॥ निशम्येत्थं धर्मवाचो मुनयस्ते प्रहर्षिताः ॥ एतदेवं हि कर्त्तव्यमि
तिप्रवसिता नृप ॥११॥ न यस्यस्माद्दिती पायांकृष्णा यामथते प्रभुः ॥ प्रारंभविष्णुमागस्य गुरोर्वा रे
च हस्तभे ॥१२॥ यजमानस्तत्र पूर्वं समारेभेस्वयं नृपः ॥ कृष्णमंत्रपुरश्चर्या यथाशक्तिययाविधि ॥
१३ ॥ श्रीमद्भागवतं केचित्तु राणं पेठुरादरात् ॥ पुरश्चर्याविधानेन वासरैः सप्तसप्तभिः ॥१४॥ भार
ते भगवद्गीता नाम्नास्तितां केचनापवन् ॥ श्रीवासुदेवमाहात्म्यं पठंतिस्मत्र केचन ॥१५॥ विष्णोर्नामसह
स्राख्यं स्तोत्रं पेठुश्च केचन ॥ कतिचिद्दितुगापंचीजपंतिस्मयथाविधि ॥१६॥ श्रीनारायणवर्मैके पेठु
र्विजाहृदत्सुकाः ॥ नामसंस्मरणमात्रंच केचित्कृष्णस्य चक्रिरे ॥१७॥ श्रीमद्भागवतस्योच्चैः सतीजो
पवर्णानाम् ॥ पंचाध्यायीं रसमति निर्मंसमक्तिपयावच ॥१८॥ निशासुनेश्चिल जननेगीतगोविंदगायनम्
॥ वीणामृदंगादिषु तं सर्वे संहत्य चक्रिरे ॥१९॥ एवंसमाराधयतां कृष्णं तेषां यतात्मनाम् ॥ वैशाखस्य
सितापाशामो हिन्यांकादशीनृप ॥२०॥ तपः कृशांतरांगेषु तेषाप्रन्नैरप्रभुः ॥ प्रीतः करुणयाकृष्णोद
दौ साक्षात्स्वदर्शनम् ॥२१॥ अरवंदरासतीजायांगो तो केशगरज्ञाः स्वयम् ॥ ताद्दशीग्रद्घपतत तदासं वृं

दावनन्वेदमाः ॥ २२ ॥ श्रीकृष्णस्य महापूजां कृत्वा नन्दिशिलागतः ॥ आसेपुरुत्तैर्दरम्भुः सहस्राते
सितं महः ॥ २३ ॥ कोटिकोटीन्दुसम्पूर्णानेसम्बिदानेदलक्षणौ ॥ तस्मिन्स्तं दरम्भुः कृष्णं सर्वे महस्मिन्
पश्चि ॥ २४ ॥ नूतनांबुधरश्यामं दरमूर्तिं तेजसातिमहातामसितनामसम् ॥ कोटिमन्मथविमोहनरूपं वक्रि
धौतकनकप्रभवस्त्रम् ॥ २५ ॥ पाणिपद्मयुगलेन च वेणुं संनिधायरुचिराधरबिंबे ॥ वादयंतमसु
रुधास्वरभेदैः शोभमानरवरोचितवेषम् ॥ २६ ॥ नैकरत्नततिचित्रकिरीटं हेममौनगजसमकुंडलशो
भम् ॥ स्थूलवृत्तसममौक्तिकमालं चारुगंधकुसुमोत्तमहारम् ॥ २७ ॥ भाजकेसरविशेषकेकांतं
लंबमानमुमशेखरराजिम ॥ हेमरत्नमयभूरिविभूषं पूर्णशारदसुधांशुसमास्यम् ॥ २८ ॥ शारदा
भिनवजन्मविनिंदिशोभोरुहस्वछदसमायतनेत्रम् ॥ सूक्ष्मचक्रमृदुमेचककेशं दर्शनीयनिखिलावय
वामम् ॥ २९ ॥ नैकधीरधाजलक्ष्मणास्तमामामसन्नाभराजांबवंत्यादिभिस्त्रु ॥ स्त्रीभिः प्रेमणायुक्तमानां प्रि
पर्यं ह्यष्टानांसामादरानं मनांसि ॥ ३० ॥ नेदेनरामेणयशोदयापाचपतामसमंदेवकरुकन्यायापि ॥ नेदासुन
दासुरभीमुक्ताभिर्गोभिस्त्रुमस्वेह मुदीक्ष्यमाणम् ॥ ३१ ॥ श्रृंगारिकरुग्यकरैरनेकैर्गोपांगनानामभित
स्त्रयूथैः ॥ श्रीलेत्समाणाननपद्मराजस्मितस्मितानेदितभक्तजोकम् ॥ ३२ ॥ तेरदृष्टापरमानंदंमाता ३१

स्तेनुस्वविस्मयम् ॥ प्रणम्य देहवद्भूमौ बद्धांजलिपुराः स्थिता ॥ ३३ ॥ मूर्तौ भगवतस्तस्या मिंद्रियाणां
तुतृत्तम् ॥ कृशास्तस्युस्ततोनानालोकाश्रमतिमारव ॥ ३४ ॥ कृष्णेतुपेत्त्यंतु मुहूर्तेमेवलेनस्युस्त
थैवाय पुनर्वपुः स्मृतिम् ॥ माप्युस्ततस्तस्य पुरः स्थितोवृषस्तुष्टाव साकं मुनिभिस्तमीश्वरम् ॥ ३५ ॥ इ
तिश्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे विष्णुपागाराधित श्रीकृष्णदर्शना
नंदनिरूपणनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ धर्म उवाच ॥ भगवंस्तवदर्शनेन नृणामखिलाघौघविना
शनक्षमम् ॥ प्रतिजन्मिहाथवापदामखिलानामपि वारणंलघु ॥ १ ॥ त्वमसिप्रभविष्णुरीशितान
गतामादिरनादिविधस्त ॥ क्षरतोक्षरतस्तयापरोभन्नु कर्तापुरुषोत्तमः प्रभो ॥ २ ॥ तवधाममनेपरा
त्परंबृहदेवाक्षरमव्ययं सदा ॥ अतितेजसितद्गराजसे सकलैस्त्र्यर्यपुरोगशक्तिभिः ॥ ३ ॥ समकार
णवाक्फदेवमुख्यप्रथितव्यूहवपुर्हरस्त्वमेव ॥ सकलैरपिसान्त्वतैरभिज्ञैर्विधिनालंचसमयेन पूज्यसेवै
ध ॥ ४ ॥ जगतोजननंचपालनेहरणंचापिकरोषिहीश्वरः ॥ विधिविष्णुहराकृतीर्दधन्लिंगमादिप्रतिपादि
तस्थवा ॥ ५ ॥ ननुतात्तु विधर्मवर्त्मनि शृणुजाधर्मपथे रूपागते अवितुंतद्विहप्रजायसे वक्रधासाधुसंरक्षु
भूतले ॥ ६ ॥ विविधस्वरूपधृता समाकृतानिगमाः प्राग्भवतादिदैत्यतः ॥ कमवाकृतिनात्तथार्द्धोनिजपृ

॥ म·जी·प्र॰
॥ ३६ ॥

श्चेमनुमेतारा च लः ॥ ७ ॥ क्षितिरुन्नीरधेयद्दंष्ट्रापानवता शूकररूपिणां बुधैः ॥ नरसिंहवपुर्दैतान अ॰२९ ॥
थानिहतो दैत्यपतिर्जितां नकः ॥ ८ ॥ छलितश्च बलिस्त्वया हरे वपुषा वामनकेन कौतुकात् ॥ धर
णीं यपितान्नृपान्वयान मदगर्वितान्नपीभवान् नवनू ॥ ९ ॥ हृतवानसि राघवः पुरा बलिनं कोणपभू
पपाधिपम् ननरा वणमीश रावणं विहितांभोनिधिसेतुबंधनः ॥ १० ॥ मधोः पुरि प्राग्वसुदेवदेव
की सुतत्वमेत्य व्रजमागतोस्य यः ॥ गोगोपगोपीव्रजनंदरिंदुर्य पाहरन्यद् हर्षी यमुनातटेत्र च ॥ ११
॥ निहत्य कंसं प्रहितानने कान् दैत्यांश्च गोपीजनवल्लभस्त्वम् ॥ गत्वा पुनर्जन्मभुवं तपं यासा धुदुहं
मातुलं सौग्रसेनिम् ॥ १२ ॥ द्वारावतीमेत्य रमासुखाः स्त्री रुद्दत्यवाविक्षु तत्र भूरिरूपः ॥ भूभारभूतान्नृ
पान्दृप्तदुर्होहत्वा ग्रधर्मं प्रथयां चकर्थ ॥ १३ ॥ नरेण साकं च गजा कृ यादौ कौरवनिज मेष्टतमेव नृ
मन् ॥ पांडोः सुतानामपि सप्रियाणां कृर्थनाथ प्रियमीश्वरस्त्वम् ॥ १४ ॥ कृतवानसि दैत्यमोहनं ननु
बुद्धोथ विधाय्यनेत्वया ॥ हननं च दुरात्मनां कलेरवसाने भुवि कल्किना प्रभो ॥ १५ ॥ त्वया क्रियंते निजसे
वकानामापत्सु नाथ मुकुंदरायाम् ॥ अस्मत्पदे वीक्ष्य सदास्वतंत्रः फारुण्यमस्मासु विधेत्यनोद्य ॥ १६ ॥
ऋत्वन उवाच ॥ इति संस्तूयमुनिभिः सहस्त्रीपुरुषी नमम् ॥ देवशर्मा भवत् श्रीमानेदाशुक्रूनेक्षणः ॥ १७ ॥ ३६ ॥

अथ यत्कृष्णं तमालोक्य प्रलंबदिव्यविग्रहम् ॥ वरांगजित्पुरा भक्तिः प्रणनाम मुदा प्रभुम् ॥ १८ ॥ स्मरं
तीभक्तवत्सलं नम्य वृंदावने प्रभोः ॥ गिरा गद्गदपासौ यो कृष्णशेमा श्रुपूर्णारक् ॥ १९ ॥ भक्तिरुवाच ॥ आ
नंदमानंदकरं दयालु वृंदारुमंदारपदारविंदम् ॥ तं नंदगोपस्य च नंदनं तौ वंदे सदानंदितभक्तवृंदम्
॥ २० ॥ मुकुंदमानंदनिधिं च दंतं नंदात्मजे का कलिकाममंदम् ॥ हैयंगवीनं गमयोव मेत्ति वंदेय शो
दां कृगतं बृहत्ताम् ॥ २१ ॥ उलूखले पीनवनीतचौर्ये यशोदया कोपितया बबंधे ॥ दरपानम्प्रमुखोऽश्रु
नेत्रस्त्वं त्वां भजे भीतरंगीक्षितांबुम् ॥ २२ ॥ यः स्तोभितो गायत गोपिकाभिर्ननर्त भूयो विभिर्यो बभूव
उन्मानकं पीवकपाउकैर्तवे देक्षिपतं च भजे भीतरंगे ॥ २३ ॥ गोपालबालैः कृतखेलनाय गोवत्ससंचार
णतत्पराय ॥ वंशीरवानंदितगोकुलाय नमोस्तु तिनर्दितमर्कटाय ॥ २४ ॥ वृंदावने गोधनचारणाय गो
वर्द्धने नाथितगोकुलाय ॥ कृष्णाय गोपीजनवल्लभाय नमोस्तु राधारमणाय तुभ्यम् ॥ २५ ॥ विक्षोभ्य ता
नेकचराचरायजि ॥ घांतुं देते यविमुक्तिदाय यश्च घोघसद्यः स्वयकारिना मे तुभ्यं नमः स्कंधविलंबिता
मे ॥ २६ ॥ वृंदावने पूर्णशशांककरम्ये निशासु सर्वाश्वपि शारदीषु ॥ योरीरमत्कोपवधूरनेकास्ता वल्लवपुरुस्तं
प्रणमाम्यहं ताम् ॥ २७ ॥ ब्रह्मेशेंद्रशशांकगीष्पतिमुखब्रह्मर्षिजेतत्वतः कामं वामममस्वर्वगर्वनिभ

तं राधारमणं मंगलम् ॥ कोटिं कन्दर्पवक्त्र भासिरस्मितः शृंगाररसकोटितां कुर्वन्नेवजितेयनायकार
लंकारावास्मितं त्वामहम् ॥ २८ ॥ सूत उवाच ॥ इति स्तुत्वा च तं नत्वा प्रारमन्ते मवत्सवि ॥ तानाहूनगवा
न्भक्तास्तुशान्मद्दगुतेस्मितम् ॥ २९ ॥ धर्मस्तमृवेन गवन्नसुरैर्मनुजर्षिभिः ॥ इत्युक्तास्तेऽनुज्ञां सर्वे च यत्वा
शरणं गताः ॥ ३० ॥ तेभ्यस्तत्कृतदारिद्र्यादीन्ताननमोऽस्त्वमेवहि ॥ त्रातुमेकः समर्थोऽसि ततः पाजय
केशव ॥ ३१ ॥ इति विज्ञप्तं श्रीकृष्णो वदन्तं जितपुरंदरम् ॥ उवाच धर्मं मा भैष्ट यं दुःखं सुरोत्तम ॥ ३२ ॥
असुराः सर्वं तेऽपि संततिपुत्रसपीडकाः ॥ मयि पूर्वं वदवैरा मत्पराभवकामुकाः ॥ ३३ ॥ युष्मान्मद
यान्वि ज्ञाय पीडयन्ति विद्विषतः ॥ इति देवान्सकरामो समनिवेदने ॥ ३४ ॥ भारभूतान्तुपेत्य ते मद
स्मिन् तु के न चेत् ॥ न विना ज्ञापितुं शक्याः दंभाद्यादितदुष्क्रियाः ॥ ३५ ॥ अहीहमेव पुत्रत्वं दंपत्योर्युवयोः
नृप ॥ प्राप्य तन्निग्रहं सम्यक्करिष्यामि नसंशयः ॥ ३६ ॥ साकं नवर्षिर्मुनिना शप्तोऽस्मि बदरीवने दुर्वास
साहमपि तद्भविष्यामि नराकृतिः ॥ ३७ ॥ सपत्नीकस्य ते तेभ्यो मुनीनां चाभृतां धसाम् ॥ कर्त्तास्मि रक्ष
णं भद्र हरिनाम्ना च विश्रुतः ॥ ३८ ॥ एतैः साकं पयाभक्तैर्विहरामत्र सर्वदा ॥ तथैव सहयुष्माभीरं स्थ
लोऽहं चरनुभुवि ॥ ३९ ॥ नाशमेष्यति दारिद्र्यमस्यारम्भतवानेघ ॥ धनधान्यादिसंपत्त्यावया ते पूर्वतोऽधि

का ॥ ४० ॥ शापादुर्वाससो युष्मान्मोचयिष्यामि चाद्भुतम् ॥ धर्ममेकान्तिकं स्त्रीलं प्रथयिष्यामि सर्वथा ॥
४१ ॥ मन्मंत्रमत्र जपं येत्र करिष्यंति निवानिव ॥ पाठं च श्रीभागवतपुराणादेर्विधानतः ॥ ४२ ॥ तेषां मनो
रथः सर्वः सिद्धिं प्राप्स्यति निश्चितः ॥ देहांते धाम परमं मम प्राप्स्यंति ते ध्रुवम् ॥ ४३ ॥ श्वेतद्वीपे च वैकुंठे
गोलोके धाम्नि ये मम ॥ ऐश्वर्यं ते भोगास्ताञ्चर्वाप्याप्स्यंते वदहितेऽश्रुवान् ॥ ४४ ॥ इति तं वृष मभिधाय सवि
ष्टृर्दं कृतकरुणो व्रतिरोदधे सकृष्णः ॥ प्रमुदितऋषिभिः सहाथ धर्मो व्रतविधिमाश्रुसमापयाद्वर्भ्व
४५ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मादिकृतश्रीकृष्णस्तुतिवरप्र
दाननिरूपणनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ सूत उवाच ॥ जपात्मकं विष्णुयागं यथाशक्ति समाप्य
ते ॥ विदधु पारणं भूपकृत्वेक्षणमहामुदः ॥ १ ॥ ततस्ते संविदं चक्रुः स्थिरं स्वे कृतपरस्परम् ॥ कस्या प
ग्रेकतरस्यैतद्वृत्तं वाच्यं न न त्विति ॥ २ ॥ प्रादुर्भूतेतु कृष्णेऽत्र गोप्तुं शक्तेन केनचित् ॥ तदा तु कापि नैवा
स्ति चिंताऽयं श्रीस्वधीश्वरः ॥ ३ ॥ विधायेत्थं संविदं ते मिलित्वा च परस्परम् ॥ नमस्कृत्य च सर्वेऽपि स्वं स्वं
स्थानं ततो ययुः ॥ ४ ॥ महर्षीणां च धर्मस्य पूर्वजन्मस्मृतिस्त्विह ॥ आसीत्कंचित्कंचिद्दिशं जन्मतु निःसं
हरिच्छया ॥ ५ ॥ धर्मः सभार्यः संप्रीतः संपूर्णस्वमनोरथः ॥ गच्छन्स्वग्राममापेदे पुनस्तन्नैमिषं वनम् ॥

॥ स·नी·अ·६
॥ ३९ ॥

६ ॥ तत्रारण्ये चरंतौ तौ हृष्टजालसमाकुले ॥ आगच्छतौ सुरान् कांश्चिद् दृष्ट्वा तौ जहतुः स्मृतिम् ॥ ७ ॥ अ०२० ॥
महामार्गस्मृतिर्नष्टा ग्रांतरे भ्रमतौ स्तयोः ॥ स्थापयानुमानस्तयामः प्रोक्तीनकस्तुन ॥ ८ ॥ निर्वेदतु
ष्टौ न चैव कथा चौध्वां तरस्तुभौ ॥ युक्तौ धैर्येण महता क्षुधितौ तृषितौ नृप ॥ ९ ॥ तौ तत्रैव देवाद् उपपालमे
कमपश्यतां कंचनमेयनीजम् ॥ तपस्विनं स्कंविहृत्तनेत्रं जटाधरं रौद्र वपुः करालम् ॥ १० ॥ कृत्वा
रज्ञी र्षधूतवर्णिवि षंतं सिरुणवायमितिपुराणम् ॥ वरांजलिस्तस्तु रतः सतस्त्रीं धर्मस्तलमूवेव वचनंत
पस्वी ॥ ११ ॥ कस्त्वं समायोध्य मसिप्रदो येद्गेरपि कांतारं महापि घोरः ॥ यथा व देलकथा या सर्वमितः
रितस्तेन नगाद् धर्मः ॥ १२ ॥ विप्रौ स्मूहं कोसलदेशजन्मा देवाभिधौ वैरिमयाति खिन्नः ॥ भ्रष्टाद् रिक्
स्य विहाततो हो हेदाव नंक्षेत्र मगां हिवर्तिन ॥ १३ ॥ आराध्य कृष्णं नपविन्मुयाग विधानतः पाप्यवरं
वतस्मात ॥ त्वमन्न स्वहंदेव वराज्जु ताध्या भ्रमन् भवं तं समुदितो स्मिदृष्टा ॥ १४ ॥ कृष्णाभिधानस्य वणो
सम्भुनुर्नृयः स वर्णीतमुवाच धर्मम् ॥ कृष्णा स्वरः कोभवता सगत दृष्टीस यो वा चतपस्विनं सः ॥
१५ ॥ कृष्णं प्रसन्नंच पतिसर्वमुक्तं मयात्मदुःखं विविहितं सपत्न्याः ॥ तदाससमामाह न वारयत्तु संतिक्ष्मा
या मसुराहिसर्वे ॥ १६ ॥ तिष्ठा वता स्म सुयोधनस्य साहाय्य कर्त्तारमेपुराऽसन् ॥ भीमार्जुनादीर्यु ॥ ३९ ॥

धितेपुकेचिरूताम पार्थाँ पिबलेन वाप्ये ॥ १७ ॥ तत्रापि येवैरधियामदायेसंवेधमा कुर्भुविवीरता
दिमू ॥ मये रिरलेतुनि नेत्र मुक्ति रेमास्तथा दानवराक्षसाश्च ॥ १८ ॥ मृताश्चयेवैपधिकेसुरेन्द्रैनि
वहृत्तपाद्द्वा सनाश्च ॥ मद्देर भाजः खलु नेद्य नानाः संतिक्ष्मा या म सुराः पुनश्च ॥ १९ ॥ लोधर्म
त्तिघ्नेनुधर्म मेव विदेन लेच मरीय रूपम् ॥ मद्देर निर्पाल नभूरिकामारुजेति चान्यानपि मामकी
नाम् ॥ २० ॥ लवैवतुत्रयमुपेत्सतस्मात्तन्मराशय्यिष्या मिकिजामग्ररीन् ॥ वरं प्रदायेस्य मस्तृत्तिरो सा व
रंजमनन्स्वाजयम्याऽतोऽश्च ॥ २१ ॥ कृष्णउवाच ॥ कृष्णोत्कर्षमयीमित्यं स्वापकर्षो प्रजलेणाम् ॥ श्रु
त्वा धर्मगिरं सो नुदलिको पाकुलौ नृप ॥ २२ ॥ दहन्निव दृशा धर्ममध रं वरदेसोम् ॥ उवाच विप्रपुत्र
त्तिसकृष्णो भविता धुवम् ॥ २३ ॥ तस्य सर्वान् गुणान् ज्ञात्वा न द्वा हं वेद्मि नापरः ॥ अस्मत्प्रियस्य प्रिय
कृष्णदुर्योधनभूभुजः ॥ २४ ॥ मत्तो लेनमहदुःखं पार्थस्य रथिना ददेहयो धनस्तं मां तु विघश्मस्याम
संज्ञितम् ॥ २५ ॥ मयि पासुरसंघस्य प्रातरेली मया हिन ॥ नापश्च श्रूयते पूर्वं वैरं निर्यातनाय वै ॥ २६
॥ मनेपुत्रो नरा न्कौतुकाश्रं धारयिष्येतुकन्दितं ॥ विनायेन भवेन्नैव निजवैरिविनाशनम् ॥ २७ ॥ प्ररोमहा
न्पि तु मान्मीतिज्ञाश्वार्थवेद्यपि ॥ विनाशश्चं शत्रुवधेक्ष मतेन कदाचन ॥ २८ ॥ उ त्वंघसस्तु मधारूप

॥ स॰ जी॰ प्र॰ धारयिष्यति कर्हिचित् ॥ अस्मिन्नेव न भोक्ष्यति तदा स्ववैरिभिः पराभवम् ॥ २९ ॥ हा सीतेयम प्रवृद्धा गिर प्र॰ २० ॥
॥ २९ ॥ रूपो यदि मे वने ॥ लब्धा यस्मिन् पावितं पावकैरं आधुतः सम्भूतौ नृप ॥ ३० ॥ अपारविपदं भीमं धीमन्नपो र
सहायपोः ॥ रूपेणास्य लब्ध्वा मे कं हि ध्येयं तरणीतां यथौ ॥ ३१ ॥ श्री स्वभावा स्त्रियामानां धर्मः प्रेमवतीं
तदा ॥ उवाच भद्रे सिद्धं नः कार्यं दैवेन विघ्नितम् ॥ ३२ ॥ सर्वविघ्ननिवृत्त्यर्थं व्रतं गणपतेः सति श्रीकम्
त्तिपुराणेषु स्वमनोरथसिद्धिदम् ॥ ३३ ॥ वैवाहिकी मर्यादां त्वा पावयोः स्वपुरं व्रजन् ॥ एतद्व्रतं कार्य
मितिमत्पितापादिदेशमामम् ॥ ३४ ॥ श्रीरूपमस्माद्वेतारो हि मोक्षकीर्तिगणनायकः ॥ अतस्तत्स्व व्रतं
न्नृणां सर्वसंकष्टनाशनम् ॥ ३५ ॥ भाद्रशुक्लचतुर्थ्यां तत्करिष्यामि नूत्नवत्सरम् ॥ तेन तु ष्टः सविघ्नेशो रक्ष
णं नौ करिष्यति ॥ ३६ ॥ एवं तौ नियमं विधिं मनसा च कृतुं नृप ॥ भक्तिमूलेपुनर्द्दर्मो दुःखशोकहरं क्व च:
॥ ३७ ॥ दुःखमेतादृशं भूमानावा भामेवसुंदरि ॥ पापभिन्नेव मामंस्याय नो दुःखमयेजगत ॥ ३८ ॥ पुरा
श्रीरामचंद्रेण सह पत्न्या च वैधुना ॥ भुक्तमशेनापि दुःखं वनवासवता भ्रशम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वा कथयत्
तस्मै श्रीरामचरितं नृपः ॥ हनुमन्महिमापि तं निशीथा मास्य योगतः ॥ ४० ॥ स्मरवती सा तव तत्र सा हा
यं जानकीपतेः ॥ मुहुः स्तुतं हनुमता चिंतयामास चेतसि ॥ ४१ ॥ अहो नः कुलदेवोस्ति हनूमान् राम ॥ ३९ ॥

दूतकः ॥ उपेक्षते सोपि कथं समर्थो स्वान्महापदि ॥ ४२ ॥ हनूमन् रक्ष रक्षेति यावत् स्तौति सा गिरम्
॥ तावत्सलक्ष्मणं सा प्राप मारुतिर्विप्ररूपधृत् ॥ ४३ ॥ सहि रामकथां राज्ञो कीर्त्यमानां स्त्रियं प्रति ॥ धर्मेण
श्रोतुमायातस्तत्राग्रे स्थितजनैः स्थितः ॥ ४४ ॥ प्रसन्नौ नृपतौ मारुतकेधर्मयथा सम् ॥ कुलदेवोस्मि
हनुमान्युष्माकं रक्षितास्मि वः ॥ ४५ ॥ देहि ते शापेन वां पुत्री धारयिष्यति नायुधम् ॥ तथापि नेतुं
वैजो कोऽपि शक्तो नामं यं सदैव धियां ॥ ४६ ॥ भविता सत्यशास्त्रीपि सदा वैरिभिपोषितः ॥ दारिद्र्यदुःखमपि
तेन नाशयिष्यति निश्चितम् ॥ ४७ ॥ इत्युक्त्वा तौ महामार्गे प्राप्य प्रार्थ्यमानसौ ॥ तिरोबभूव हनुमांस्तौ
न तौ गंतुमेकुलनामु ॥ ४८ ॥ ततस्वारम्भता वाक्तां गतसर्वव्यथौ नृप ॥ प्राप्य मानान्नवस्त्राणि निश्चिंतौ
स्वस्थमानसौ ॥ ४९ ॥ महामार्गे तां चजितौ दुर्वह क्लेशनिर्भयौ ॥ चिंतयंतौ च हृदये श्रीरूपमनकं च व्र
जम् ॥ ५० ॥ श्री एरायंती पतिवाक्यैः प्रेमगा प्रेमवती पथि ॥ श्रुतं हनूमतो साक्षी चिरंजीवित लक्षणम् ॥
५१ ॥ निद्राम्स्वनिद्राम्यापि प्रभावं श्री हनूमतः ॥ आनंदः परमो नाथ जायते मम चेतसि ॥ ५२ ॥ चिरं
जीवि कथं नातः स्वामिन् पवननंदनः ॥ दिव्यं विहाय भूलोके स्थितो नित्यं करोति कम् ॥ ५३ ॥ इति प्रि
या प्रेमवत्या पृष्टो धर्मज्ञवाचताम् ॥ हनूमांश्चिरजीवी अस्ति सीतारामप्रसादतः ॥ ५४ ॥ निहत्य रावणं

॥ स·जी·प्र·१ ॥ युद्धे त्वत्सैन्यपरिवारितः ॥ एतान्योधान्नपश्यन्तं तिष्ठत्वसौ राघवः ॥ ५५ ॥ वानरा राक्षसा ऋक्षादि ॥ अ०२० ॥
॥ ५० ॥ व्यास्त्वद्धराः सति ॥ नहि योगास्सहास्तन्यस्य न्वेक रोप्यनम् ॥ ५६ ॥ तं त्वत्र चामरादीत्ते सेवमाना
दिने दिने ॥ प्रेमवृद्धिपरं त्वापुर्विस्मृताखिललौकिकाः ॥ ५७ ॥ सर्वस्वत्युरान्वेषयिष्यन्त्ययानः स्वाग्र
तोषितान् ॥ न समान्यान्प्रभुस्ते के वस्तुभूषाधनादिभिः ॥ ५८ ॥ यथोचितं मानयित्वा सुग्रीवादीन्स्ववा
नरान् ॥ किष्किंधां प्रेषयामास सानुगान्वजादिभुः ॥ ५९ ॥ तदागमिष्यन्तु हनुमान्रघुवल्लभमश्रुलो
चनः ॥ परिरभ्य महाशक्तस्तं वशंजनीपुरोऽब्रवीत् ॥ ६० ॥ स्थिरो मे परमः स्वामिंस्त्वयीति हनुनिस्सदा ॥
भक्तिश्च नियता वीर गावो नान्यत्र गच्छतु ॥ ६१ ॥ यावत्तव कथा राम प्रचरिष्यति भूतले ॥ तावत्ताः सर्वदा
शृण्वन्नजीवाम्यत्रेति मे रुचिः ॥ ६२ ॥ ख्याति किंपुरुषे स्वेशे गंधर्वा अपि मां सदा ॥ श्रावयेयुः कथां राम
तवेति मम याचितम् ॥ ६३ ॥ त्वत्कथामृतपाने तापयामे हृदि वर्त्तते ॥ तथा न दिव्यलोकेऽपि नानेष्वायैः
ध्यान्वनिष्किलम् ॥ ६४ ॥ एवं ब्रुवाणं रामस्तु हनूमंतं वरासनात् ॥ उत्थाय सस्वजे स्नेहाद्वाक्यमेतदुवाच च
॥ ६५ ॥ एवमेतत्कपिश्रेष्ठ भविष्यति न संशयः ॥ वरदानेन मेऽसर्वे सेऽस्त्वस्तैर्वरं वदीप्सितम् ॥ ६६ ॥ इति ज
ध्ववरो रामाद्धनूमानिह सुव्रते ॥ रघुनाथकथाप्राणश्चिरजीवि ह वर्त्तते ॥ ६७ ॥ यत्र यत्र कथा भूमौ ॥ ५० ॥

रामचंद्रस्य जायते ॥ तत्र तत्राप्यसौ गत्वा शृणोति वरदानतः ॥ ६८ ॥ त्वत्समीपे मया रात्रौ कथ्यमानां
कथामसौ ॥ श्रोतुं नूनमुपायातो यातो दत्त्वा स्वदर्शनम् ॥ ६९ ॥ गणेशात्तत्र संकल्पादिविघ्ननाशो हनू
मता ॥ दत्तं स्वदर्शनं तेन कार्यसिद्धिरभूद्धिनः ॥ ७० ॥ इति भर्तुर्वचः श्रुत्वा प्रीता भक्तिरभून्नृप ॥ तया
सह यात्राशक्तिव्रतं नूनं स्वग्राममापसः ॥ ७१ ॥ सार्द्धमासेन संप्राप्तं स्वग्रामे तं समेत्य च ॥ स्वजनास्तान
यः सर्वे भृशं मुमुदिरे नृप ॥ ७२ ॥ श्रीकृष्णस्य प्रतापेन वैरिणः सकला अपि ॥ मित्राणि चाभवंस्तस्य वि
भस्तेभ्यस्तदीक्षणात् ॥ ७३ ॥ धान्यपानपशुद्रव्यसमृद्धिस्तस्य वेश्मनि ॥ ततः श्रुत्वाधिकेवासी दृढ
मानानुवासरम् ॥ ७४ ॥ इत्थं हरेः प्रसादस्य ज्ञात्वा सद्विजोत्तमः ॥ हरिप्रसादनाम्नैव विश्रुतोऽभून्नृसु
नः क्षितौ ॥ ७५ ॥ भगवानयतीवानां श्रेयसे करुणानिधिः ॥ नरनारायणो देशान्नृत्वं स्वीकर्तुमीहत
॥ ७६ ॥ एकमूर्तिस्त्वेन कृत्वा द्विरूपं तं निजेच्छया ॥ धर्मस्य हृदयाम्भोज आविरासीदसौ नृप ॥ ७७ ॥ आदि
मौ वं भगवतः स्वस्मिन्ज्ञात्वा विवेदसः ॥ कौसल्यातिमनोर्याराज्ञ्या काम्यिकाच संपदा ॥ ७८ ॥ गर्भं ततो
सात्वतु षोडशोक्तिगुरौ च पुष्ये निदधार भक्तौ ॥ सा तेन भूमौ शुशुभे शुभांगी श्रीदेवदत्तीव विरोचमा
ना ॥ ७९ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मस्याश्रुन्यामत्रापस्वग्राम

प्रत्यागमननिरूपणं नाम विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ कवृतउवाच ॥ एतस्मिन्नंतरे राजंश्चातुर्वर्ण्येष्ववा ऋ॰२१ ॥
सुराः ॥ सेहेन्तरागतशोदेवी मानवं विंध्यवासिनीम् ॥ १ ॥ नवम्यामिष मासस्य शुक्लपक्षे महोत्सवः ॥
तेषामभून्मंदिरेऽपि देव्याः कर्म कुर्वताम् ॥ २ ॥ अजान्सहस्रशो वीक्ष्य महिषादीन्नरांस्तथा ॥ हत्वा
निवेदयामासुर्देव्यै तेन सुरापराः ॥ ३ ॥ ततो मांसं सुरां पीत्वा देव्यागारे मदोद्धताः ॥ स्वैरिणीः कामि
नीश्च स्त्रीरूपजन्मसुखं पुपुजिरे ॥ ४ ॥ अधर्मं निंद्यं तेषामायं दृष्ट्वा तेभ्यश्चुकोप सा ॥ काशीदत्ता पतिव्रता
तेषामाचार्यनाधृते ॥ ५ ॥ निशि स्वप्न उपेत्याशु देव्युवाच मयंकरा ॥ त्रिशूलं करवालं च बिभ्रत्सारक
लोचना ॥ ६ ॥ सर्वेऽपि यूयं सुरा यूयं निर्मर्यादा मदोद्धताः ॥ मद्रूपेणेन कुरुथ सुरामांसाशनं द्विज ॥ ७ ॥
प ब्रूहिंसां नृहिंसां च पारदार्यं महाजये ॥ कुर्वंतो निर्दया नष्टा यूयमेव पापमसुर वेचक ॥ ८ ॥ वंशोच्छेदो
हि सर्वेषां युष्माकं तु भविष्यति ॥ धनवृत्ति विनाशश्च नाशमेष्यथ तत्कुलम् ॥ ९ ॥ अपारम्य चमत्मूर्ता
यथा पूर्वं सुरा द्विजाः ॥ पृथिव्यां पैक करिष्यंति ब्राह्मणक्षत्रियादयः ॥ १० ॥ युष्माकमिव ते पापाच्च वंशोच्छे
दोऽन विष्यति ॥ धनधान्यादि हानाः स्तियास्तेति नरकं नाम्नता ॥ ११ ॥ यु भमत्पूर्व रिपुः कृष्णो धर्मराजस्की
सकौ सजात ॥ भूत्वा हरिर्बुद्धिदत्तश्चो युष्मानु मूजयिष्यति ॥ १२ ॥ पर्यंतं पृथिवी सर्वा जीनानुष्मानित ॥ ५२ ॥

ल्लतः ॥ एकैकशोऽपि सीं न्विष्यकृत्वा निर्मूलनं हि वः ॥ १३ ॥ युष्मज्ञा ह्यप्यकर्त्तारो येऽत्र भूतलवःक्षि
तौ ॥ संति तेऽपि यथा पूर्वं विनंक्ष्यंति न संशयः ॥ १४ ॥ सजातात्मसुतः काश्चित्सा वंध्यादिशाऽऽगतः
॥ तान्वशीकृत्य सहसा मोक्ष्यसखिलमेदिनीम् ॥ १५ ॥ एवं शप्त्वा तु सा देवी रुष्टा तेभ्यस्तिरोदधे ॥ का
शीदत्तोऽतिसंत्रस्तश्चुकुलाजागरीं नृप ॥ १६ ॥ सर्वेभ्यः कथयामास सतोः सुरेभ्योऽंबिकावचः ॥ श्रुत्वा
तद्वेषमानास्ते ता ताश्चिंतामथाकुलाः ॥ १७ ॥ स्वकर्मोऽपि स्थितं शापममिवार्य हिंसाधनैः मत्वा
समापयामासुस्तान्भृघाणघृताद्दिभिः ॥ १८ ॥ ततः शापप्रतीकारं स्वस्वशक्त्याविचिकीर्षवः ॥ स
र्वे विचारयां चक्रुरंतिको पस्थिता पदः ॥ १९ ॥ उत्पाद्य कृत्यास्तास्ति श्रुराश्चैरमौश्च साधितैः ॥ वी
रेर्मंत्रैश्च यंत्रैर्वा हरिर्ग्रासः स शोश्र वे ॥ २० ॥ विरुद्धवज्जमित्राद्दिः प्रतिकर्तुं न शक्यते ॥ रिपुस्ततो
बाजमेव तं हनिष्याम उद्यताः ॥ २१ ॥ इति निश्चित्य सज्जग्मुस्ते सर्वे स्थानं नृपद्विपः ॥ प्रतीक्षमाण
स्तज्जन्म कृत्वोत्सादादिमानसाः ॥ २२ ॥ निजारिजन्मस्तु वधप्रतिज्ञाश्रुतिस्वयं देयन राधराया मृ
चिंतान्वरान्ताः मनयं कथंचित्तेह्यानि निसु पुंगमास्य भाजि ॥ २३ ॥ नद्यौतिहीनः सहरिप्रसादात्र
तेगणेशाम्यनभस्य मासे ॥ पृतोऽप्सवं चाश्विन मासि चक्रे मरुस्तुनस्यापियथाविधानम् ॥ २४ ॥ इति

स॰जी॰प्र०१ श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे अप्सरसां विप्रवासिनीशापनामैक अ०२२
४२ विंशोऽध्यायः ॥ ॥ २१ ॥ सुव्रत उवाच ॥ अथ प्रेमवती गर्भं बिभ्रती सा नवत्क्षितौ ॥
देवमानेव सर्वेषां माननीया हि योषिताम् ॥ १ ॥ सा च तेजो जगदाधारं नारायणमधीश्वरम् ॥ गर्भे द
धाना सहसा चन्द्रबिंबसमद्युतिः ॥ २ ॥ अंगणे संस्थितां तां च ददृशुः से घनोन्नताः ॥ दृष्ट्वा तत्समा
गतास्सविस्मयतहृदः ॥ ३ ॥ अंतर्वत्नीं सतेजस्कां स्वकांत्या तिमिरं घ्नती ॥ स्वदिदृक्षुजनौ यान्ती
निर्ययौ न गृहाद्बहिः ॥ ४ ॥ सर्वद्विजो वेदगर्भां सावित्रीमिव तां स्त्रियम् ॥ विलोक्य विस्मयं प्राप मह
हांतं हर्षमेव च ॥ ५ ॥ तां च तेजस्विनीं दृष्ट्वा स्त्रियोऽन्याः संमिलाननाम् ॥ काप्यदृष्टचरीं तन्वीममन्ये
मेवोचुरादृताः ॥ ६ ॥ अहो वध्वः स्त्रियो दृष्टा अंतर्वत्न्योऽत्र भूतले ॥ एतादृशी तु न क्वापि स्माभिः श्रु
तापि वा ॥ ७ ॥ ईदृग्रूपा सुरैर्वैद्या सामासिद्धामेततः ॥ ऋषिश्च गेहे न्यवसन्मुकुन्दं ब्राह्मणोदिते ॥ ८ ॥
सोष्यंती कर्मसामग्रीं दिवोपि समसाधयत् ॥ माविकाद्या योषितश्च सुतास्तत्रावसन्नृप ॥ ९ ॥ अथा
तिशोभनः कालः सर्वमंगलकारणम् ॥ अभवत्सहसा येन सर्व आसन्सुविस्मिताः ॥ १० ॥ आवि
र्भावस्य समये हरेः साक्षात्सुखांबुधेः ॥ आनंद एव त्रैलोक्ये प्रावर्तत ह सर्वतः ॥ ११ ॥ धर्माजयं वि
ष्णुविरिंचरुद्रशक्रादयो दिक्पतयश्च सर्वे ॥ विज्ञाय सर्वज्ञतयैव भाव्यं प्राकट्यमानंदनिधेः १ ४२

समीयुः ॥ १२ ॥ देवास्तु ते स्वस्वविमानसंस्थाः माकृत्य माताधिपतेः सयोषाः ॥ प्रतीक्षमाणा गगने
स्थितास्तु तं द्रष्टुमात्रार्पितदीर्घनेत्राः ॥ १३ ॥ भक्तेरंगात्तदानीं स कम्पस्तनुभूतौ मांतरालेषु घनानां वा
त्यानां चाप्यकस्मात्क्षयपटुतमसां तेज आविर्बभूव ॥ गेहं तद्व्याप्य सर्वं सिततरममलं गाढमानंद
रूपं व्यापज्ज्ञानं सजीकाजकलमुरनगभूरिविस्मापयतत् ॥ १४ ॥ तत्कोटिकोट्यग्निरवीन्दुसेव्य
तेजोधिकं तेन तदुरुप्रकाशम् ॥ ततोंऽगोजावरणानि चाक्षौ आपश्यमंतादपि वर्धमानम् ॥ १५ ॥ तत्र
स्थितानेदमयं हि तेजः सर्वैः समं तादृशेन चाप्यत ॥ नोर्ध्वं न चाधो न तथांतराले स्वर्गो न भूमिर्न दिशश्चा
म्बराद्याः ॥ १६ ॥ तच्चागता ये निजशक्तियुक्ताः पुरैव तद्धाम न वर्जने बुधाः ॥ माकस्मिकीत्रासविधीन्द्रशा
द्या देवास्तदालोक्य विस्मिताभिरेते ॥ १७ ॥ उत्पत्तिनाशस्थितिहेतवोपि प्रसादयंस्ते च समस्तदेवं ॥
सर्वेऽपि तेजः प्रतिरुद्धनेत्रा ज्ञात्वागतं तं प्रभुमीडते स्म ॥ १८ ॥ देवा ऊचुः ॥ नमस्तेजस्तेजः परममह
से ध्वस्ततमसे नमो मायामापापरपुरुषसंचित्तवपुषे ॥ नमो भूते नियमनविधौ च स्थितवते नमो
भूयो भूयः परमपुरुषानंतगुणाले ॥ १९ ॥ पयं यः कस्याप्यस्ति मत्कटमिह कुर्याप्यदिलथा स्वरोमास्ते
नस्त्वं तदपि परपुंभिस्तदपरम् ॥ न किंचिद्दृश्यैत प्रभवरहकिं तर्हि विभुधास्ततो जाता ज्ञातास्त्रिगु

॥स॰ गी॰ ख॰ ६
॥४३॥

लमतपस्त्वामवसितुम् ॥२०॥ वयं त्वेतत्तेजोमयमजपि मग्नोऽपतितान पश्यामः ॥ किंचित्परम ग्र॰२२॥
परमस्मिन्न च निजम् ॥ स्वकीयं देहं वा कुलमपि तदस्मच्चक्षुर्भवनं परं ते जनस्त्वेकं दृग्गोगतमिदंभातलितिघन
म् ॥२१॥ ततः दृष्टं शक्ता वयमिदमपारं तव महः पिधाने चक्षुर्षां नयनयुगलानामपि हते ॥ तदत्तः प
श्यामः प्रचुरतरतेजः खलु हरेतनः संभ्रान्तानां त्वमसि गतिरेकादिविपदाम् ॥२२॥ न जानीमः स्तोतुं
परम महसाऽन्तमनमलदीयेनात्मनां शरणमुपयाताः किंचव यम् ॥ ततस्तेजः स्वीयं सकलमु
पसंहृत्य रूपयास्वकीयां मूर्तिं नः पृथुकरुण संदर्शय विभो ॥२३॥ कृष्ण उवाच ॥ इत्थं स्तुतस्तैः स च
श्वरद्रूपः कृष्णः स्वयं धर्मवरप्रदाता ॥ तत्रैव तेजस्यपि तेन दृष्टा पदृश्यमानः किंहितावहेन ॥२४॥ तत्त्वा
त्मतेजः स्वयमात्मनीशः समं महस्य चक्रयदृशार्दिदेवैः ॥ रूपः सुखेनास्य संगताभिस्तद्गन्नाभिर्मुनि
भिश्च सर्वैः ॥२५॥ गोलोकएवाक्षरधाम्नि दिव्ये श्नंतेन यादृशमतिस्मनिसम् ॥ तेनात्मृष्टा नेदयाश्च हिरस्तं
निनादयंतं मुरलीमुकुंदम् ॥२६॥ सदेवशर्मापि सदास्मरं स्तं भक्तिस्वतस्यो पशामे विलोक्य ॥ जिनेष्टदे
वं स्तुतभावभाजं संभाप तु विस्मयं मन्यमानो ॥२७॥ वृन्दावने यादृशमात्मना गागाराध्यदृष्टः परिवार
युक्तः ॥ तेन तत्रैना रशामेव दृश्यानिस्त्रिक्यानुः कृष्णरति स्वचित्ते ॥२८॥ अथ यदेवाविदितातं साक्षाच्छ्री ॥४३॥

पुरुषोत्तमम् ॥ प्रादुर्भूतं सतः पातुं धर्मं चासुरसर्गतः ॥२९॥ प्रणम्य देवदेहः कृत्वा करांजलिपुटान् प
॥ विनयेनोपसंगम्य तुष्टुवुर्जगदीश्वरम् ॥३०॥ देवा ऊचुः ॥ स्वामिन्नत्वा भक्तजनातिप्रियमाद्यं
मायातीतं संगद्भूरूपं जगदीशम् ॥ आविर्भूतं धर्मगृहे त्वां प्रणमामः कृष्णं साक्षादासुरसर्गक्ष
यहेतुम् ॥३१॥ सर्गस्यादौ विष्णुरूपं मां त्वं निजमायां परूपस्य कत्वा गणितांडेष्व च दृष्टा ॥ उत्पाद्यानेत्या
तु मन्यदा पश्यसहेशास्त्वसाः सर्वेनाय ततस्त्वं जगदीशः ॥३२॥ त्वत्तो जाता ह्या गणितांडाश्रय भूता
नागसेना मापुरीसापो त्यूतएव ॥ सत्वं विष्णुधारकदानीनरनारायं धर्तानापस्तास्थितजीवावनहेतो
ः ॥३३॥ नारायणादीनामपि च शिश्पिपुरुषोपःश्यात्तो वेदेतेनहिना रायणनामा ॥ देवः सोगं देवन वैचादि
मपुंसोऽदृष्टा साक्षात्त्वं प्रतिनत्वांमुदिताः स्मः ॥३४॥ एकैकांडं खल्वसंकर्षणः संतः शेषो भूत्वाशी
र्षे धाम्येव यथा लवम् ॥ नाना सिद्धैर्नागगणैरीड्य परीतः पातालस्थो वोधपसीशात्मगतिं च ॥३५
नि संभास्वनं रजमध्ये चुजसं स्यस्ते जोमूर्तिः कर्मकृतो त्वं कृतिसाक्षी ॥ अर्चिर्मार्गाधिष्ठितदेवैश्च
नियंता मुक्तानां वै ब्रह्मगतिं प्रापयिताऽसि ॥३६॥ भक्त्यानित्यं सेसस्तिवं धास्य विमुक्तो योगिध्यातं
तारदृशा पत्र रूदयाब्जे ॥ तेषां मेतत् ध्यातं तहरे यत्लखकांसात सादीभोजं तव वै रामहर्षः ॥३७॥ कृष्ण उ

॥ स.जी.प्र० ॥ वाच ॥ देवादयः स्तुतिमतुलां तं प्रणम्याऽथ दूरतः ॥ स्थिता नद्धांजलिकरः प्रसन्नवदनेक्षणाः ॥ ३८ ॥ सो अ० २२ ॥
॥ ४४ ॥ थ विप्रः सभार्यस्तं दृष्ट्वा वनविहारिणम् ॥ सस्मितं प्रतिमं तुष्टाव बद्धांजलिपुरःसुधीः ॥ ३९ ॥ देवशर्मो
वाच ॥ जय प्रभुरसीधराच्युतमुकुंददयांबुनिधे निजशरणागताखिलसमीप्सितदानपटो ॥ सकल
गुणैकधाम सदयेक्षणविष्णुपते तव पदपंकजद्वयमहं शरणमाभिहरे ॥ ४० ॥ भवकमलभयमुक्तये हृदि
विचिंत्यमशेषजनैर्निजजनकष्टसंछिदमतीव पवित्रमिदम् ॥ परिणुतमच्युतनारदादिभिरमसंगतोः
मत्ततेर्हृदि विदधे महापुरुष तेंघ्रिसरोजयुगम् ॥ ४१ ॥ जितमरुदिंद्रियैरमजहृत्कमलेऽर्कशतद्यु
तिनखमंडलेऽहरिधृतं निजयोगिजनैः ॥ स्तुतमनिशंपदक्रमणं धृतपुलेनिगमैः शरणमुपागतोऽस्मि
तव नरसरपद्ममिदम् ॥ ४२ ॥ विबुधवरैरपि प्रबलबुद्धिबलेन निजेऽरघिगमं स्वरूपमिति चात्तनरा
दितनुः ॥ स्वयमपवर्गपरोऽस्य निजं विविसमहात्मतया त्वगमयंस्तदीश जगतोऽस्मि देवगुरुः ॥
४३ ॥ असुमुख्यदनादिविधनभिरा प्रभुनातवरे प्रभुरसि तत्त्वमेव जननताप्रयणो यतः ॥ त्वदुपकृतिं न
कोपि नवति शक्ति कर्त्तुमलं समुपगतोऽस्म्यतो भवदंघ्रिमहं शरणम् ॥ ४४ ॥ देवास्तदुरवीनगस्त
रधिपाश्चाम्येपि येऽधीश्वराः ॥ सर्वे कोटितमांसतुल्यमपि ते देवप्रसादस्य वैदातुं न प्रभवंति किंचन ॥ ४४ ॥

फलं तस्माद्दहं लीलाविग्रहः पादसरोजमिष्टफलेदनिःशेषदुःखापहम् ॥ ४५ ॥ यावन्नैव पदांबुजं प्रप
न्नते भक्त्या सुरेशोपि वा तावत्कालमयं न न स्पृशति हरे कुत्रापि कस्यापि वा ॥ त्यक्त्वैवं परिहृत्य दुःखनि
मत्ताममुंडुराराधिया यस्तस्मात्सरोजमेव मनतं सेवेत धन्यः सहि ॥ ४६ ॥ ब्रह्मादिकोविप्रभावा
दिहेतुस्त्वं कारणानामपि कारणं हि सर्वाश्रयः सर्वपतिस्त्वमेव वरप्रदाता मम मरुष्मणेन ॥ ४७ ॥ धृत्वा
वतारान्बहुशस्त्वमेव युगे युगे पासि च धर्मसेतून् ॥ रक्षन्सतो हंसि च धर्मद्रुहःस्त्रानं स्वरूपस्य
तनोषि देवेश ॥ ४८ ॥ स सांप्रतं त्वं कलिना विवृद्धमधर्मसर्गं गुरुरूप संस्थम् ॥ निवर्त्य पातुं स्वपदोपसन्ना
न्गृह्णेमही पेऽत्र वसन्विभासि ॥ ४९ ॥ सूत उवाच ॥ इति स्तुतो विप्रवरेण हृष्टो मातुपत्न्यासं बहुधा
विधिज्ञः ॥ कृपालुरत्र प्रेमरसार्द्रभावं भक्तप्रियः सर्वहितावतारः ॥ ५० ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वं साक्षाद
मदेवोऽभूः पूर्वसर्गे द्विजोत्तम ॥ इयं च मूर्तिस्त्वत्पत्नी लोमे वानुव्रता सदा ॥ ५१ ॥ दुर्वाससो मुनेः शापा
सा न्नी मातुल्यमनज्ञवै उपद्रुतौ मुकुंदेष्टैः कल्पधर्मोथिलैर्नृभिः ॥ ५२ ॥ स्वधर्मस्थावुभौ लोके भ्रमंतौ तीर्थभू
मिषु संश्रान्तौ वैरमवाशी क्षामुद्वान्मउपाश्रितान् ॥ ५३ ॥ हे दावनमुपेत्याथ विप्नयागेन भूसुरा ॥ महा
राधनमयाप्तौ कुर्वातिस्मे कन्येन सौ ॥ ५४ ॥ वैरिद्वारिस्याति पीडा विच्छेदं चात्मरक्षणम् ॥ अभीसंतौ मत

एवं निस्पृहयासकलं कल्किणी ॥ ५५ ॥ जिताहारो मिताहारो ब्रह्मचर्यं दृढस्थिती ॥ जितनिद्रावेकथा वो मामा
यतेतु परामृ ॥ ५६ ॥ दृष्ट्वा वीतपसा कार्श्यमानं च दृढमात्मनि ॥ काले नाल्पेन तुष्टो हमी दृग्रूपमदर्शयम् ॥
५७ ॥ ततः प्रसन्नेन मया वरेद तत्त्वदीक्षितः ॥ प्रोक्तं च विजते रक्षां कर्तामूलामुतल्विति ॥ ५८ ॥ श्रेन
र्हितस्ततो मूर्तं त्वेन नरहमागतः ॥ तत आरभ्य तैर्वैरिभीतिर्नेशा नदीनता ॥ ५९ ॥ एतत्स्मूलसर्थमेवे
दरूपं दिव्यं प्रदर्शितम् ॥ प्राप्तोसि पुत्रत्तु तत्त्वं नवत्तुस्यो द्विजर्षभ ॥ ६० ॥ स्कन्द उवाच ॥ एवं तमुक्त्वा
नगदीश्वरो सौ सद्यो जयत्मानुपदिमवानः ॥ भक्तेः समा तु ज्ञायते पश्यैमपूर्णी उकांति कं ब्रम
नोहरांगः ॥ ६१ ॥ हृष्ट्वा दृष्ट्वा वाग्यसविप्र वर्णो नशक्तितिः सा च बन्धु वमक्तिः ॥ पुत्रं प्रजातं तमवेसरूपं
हर्षमहान्तं रुदिचापतुस्तो ॥ ६२ ॥ तेवाल्लरूपं धृतमर्त्यभावं देवादयस्तेच समदेवज्ञार्मा ॥ वेषांतरं प्राप्त मि
वासतेत्वं नरोत्तमं संदहशुः सहर्षम् ॥ ६३ ॥ सन्ध्यास्तिकादिन वलक्ष्मणदक्षपादं मत्स्यादि सत्कमुलव्हि
तवामपादम् ॥ आस्क्तपत्वन निर्भा पुजिराजि राजत्सुस्निग्ध कोमलमनोहरपादपद्मम् ॥ ६४ ॥ उत्तुंगशो
णनखनिर्गतसन्मयूरवैर्मु हमलं मुहमकिरणादिरुचः समग्रा ॥ रंभस्तसुमत्तमुवत्तुंजगुल्फचारुजंघा
सुनातुकरभोरुयुगातिशोभम् ॥ ६५ ॥ राजद्दृहत्कटितरं पुरटाम्बरं च स्निग्धातिसूक्ष्मविरलोरुतरोम

रम्यम् ॥ गंभीरवर्त्तुलसुशोभितनाभिराजद्दस्वत्यपत्रसमतुंदवलित्रयांकम् ॥ ६६ ॥ हासावदात्तरुचि
संग्पघशरुणश्रीश्रीवत्सशोभितपृथून्नतवक्षसं च ॥ आजानुलंबि दृढपीवरबाहुदंडंतुंगारुणो
च्चलमहः करजश्रियं च ॥ ६७ ॥ सूक्ष्मायतांगुलिविराजितशोणपद्मकोलस्वभावकठिनीत्तमपा
णियुग्मम् ॥ संशोभिता यतहनुघुति कंबुकंठं नासाग्रतुंगतिलपुष्पसमाननासम् ॥ ६८ ॥ नत्नोत
कर्णपुरकांतरसूक्ष्मविंदुपूर्णेदुमंडलनिभस्मयमानवक्त्रम् ॥ शोणांतरम्यनवशारदपुंडरीकप
त्रायतातिचपलाक्षिनिरीक्ष्यमाणम् ॥ ६९ ॥ तुंगायलोत्तमविनाजललाटशोभाराजत्कपोलकुटिल
भ्रकुटिश्रियं च ॥ हासोल्लसन्मृदुलगंडसमानकर्णंसुस्निग्धसूक्ष्मकुटिलासितमंजुकेशम् ॥ ७० ॥ ता
लक्ष्मि दृषमहापुरुषलक्षितांगमुत्तानशायिनमनल्पसतलं दिसर्वे ॥ नलालमादरभरेणतदिव्रपाश्र्वो ब्रसाद
यस्तुनिजधामपपुत्ररूपं स्त ॥ ७१ ॥ एवं तस्मादि जैं दृस्यागेहे सपुरुषोत्तम प्रादुर्बभूव विश्वात्माकालेजन
मनोहरे ॥ ७२ ॥ विक्रमार्कशकस्याब्देन गाग्निवसुक्ष्मिते ॥ वर्षे विरोधकृन्नाम्नि सौम्यायनगते रवौ ॥
७३ ॥ वसंततौमधौ शुक्लनवम्यामिंदुवासरे पुष्पे स्कर्मयोगे च करणे कौलवाकृये ॥ ७४ ॥ जन्मेन्दु वृष्टि
केतुस्केतुरुणाग्रानिनासह ॥ उच्चस्थानंगते शुक्रेस्वराशौ च निशाकरे ॥ ७५ ॥ रिपुस्थानंगते राही बुद्धि

॥स.जी.प्र॥ स्थाने गते बुधे ॥ धनस्थाने कुजे पाते भास्करे च सुतालयम् ॥७६॥ भूतले दिवि महोत्सवस्तदा सर्वतो ॥ श्री०२२॥
॥४६॥ नवद्धारचेतसाम् ॥ हर्षसंभ्रमवतां नृणां तथा योषितां च विमतान्यकर्मणाम् ॥७७॥ देवताः ज्ञातम
खादयो दयो मुदा पुष्पवर्षणमकार्षुरुत्सुकाः ॥ गायनं च सुस्वरगणाजगायकाश्चारुनृत्यमकृताप्सरो
गणाः ॥७८॥ वक्रयो रुरुनिरिग्यजन्मनां सद्य एवमसिता वृता अपि ॥ मानसान्यपि तदा तरारिभिर्वर्जिता
नि च सतां समासत ॥७९॥ कोऽपि नास्तिकगुरुलज्ञाजिनो पापिनां नृतनुदैत्यरक्षसाम् ॥ नाममेवमह
स्तापसेऽरिभाविनाशगमकं मनांसि च ॥८०॥ भूभृतां निलयनेषु नैगडावेधमुक्तिमगमन् स्वतस्तदा
म् ॥ तत्सुनुः सहजवैरिणस्तदा द्युत्सृजामपि मिथो विरोधिताम् ॥८१॥ दुंदुभिध्वनिरभूद्दनिजांबा
शर्मसुतमंदिरे नृप ॥ देवदुंदुभिनिनादमिश्रितस्तस्य जन्मसमये तदा जन्मनः ॥८२॥ योषितोपि जन
मंगलं जगुः संघशोऽद्भुतकुमारमाशिषा ॥ ये न यं समरुधा परस्परं कुर्वते स्म पिशुना द्विजेपनम् ॥८३
॥ वायवः सुखकरा ववुस्तदा निर्मलं च नभ भूत्सतोऽत्र भिः ॥ चक्रिरेऽज परं सुरानुगाः ॥ कीर्तयंतिज
पपः समवाप्तिषः ॥८४॥ वाणी मंगलरूपिणी च हसिते यस्यास्ति वै मंगलं नित्ये मंगलदेवशीर्षिजलसि
ते नृणां परं मंगलम् ॥ वक्त्रं मंगलहृच्चपादयुगलं यस्याखिलं मंगलं सोऽयं मंगलमूर्तिराप्तजगतो ॥४६॥

नित्यं क्रियान्मंगलम् ॥८५॥ कविभिः कृतमंगलं तमित्थं कलमानंदकरं निशम्य हृष्टः ॥ स चकार सहरि
प्रमादविधो निगमोक्तं त्वथ जातकर्म तस्य ॥८६॥ प्रथमं समहिरण्यवारिभिः स्नपनं सांशुकमेव सत्व
रम् ॥ स्वगृहे स विधाय वाचरत्स्थितमंत्रपठनमत्रवैदिकैः ॥८७॥ अथ मंगलवाद्यनं च सूनो रसना मा
र्जनमाचचार धर्मः ॥ विदधे विधिनोचितं च मेधाजननं दानविधिं तथा तदंगम् ॥८८॥ समेता जात
यत्नस्यावित्रवर्यस्य वेश्मनि आनंदपरमं ग्रामाः कुमाराशापाशीष्योद्दृः ॥८९॥ गीतमंगलवाद्यानि त
त्र ग्रामे गृहे गृहे ॥ तदा बभूवुः सर्वे यामानंदपुमहान् हृदि ॥९०॥ ददौ बहूनि दानानि पुत्रजन्मनि हर
र्षितः ॥ ब्राह्मणेभ्यो द्विजेशोऽसावनेम्पश्च यथोचितम् ॥९१॥ गजान् हयांस्तथा धेनू रसंख्याताः सुलक्ष
णाः ॥ ब्राह्मणेभ्योऽददौ देवः सोपस्करगृहांस्तथा ॥९२॥ तथा दासांश्च सौ शाताश्च चतुरालानुविनूमिपाः
विस्मयं लेभिरे भूरिनिघोषं तं च मेनिरे ॥९३॥ मामया श्रीपतेस्तस्य विधिश्चोऽनेरनाशनम् ॥ भावा
नेष्य एवेति तं विवेदनकश्चन ॥९४॥ आत्मजे पुत्रभावोऽभूत्स्वी कृत्सेवक्तिधर्मयोः ॥ विकीर्षोः द्वोऽशनी
लीलामित्त्व यातस्य चक्रभोः ॥९५॥ ईश्वरत्वेन मत्वाना सुत्रभावेन लालनम् ॥ मदीयं दुर्व्वत्न मिति
प्रभुरेव तथा व्यधात ॥९६॥ तौ दंपती प्राप्य मनोरथस्य फलं प्रकृष्टं नितरामभूतां ॥ ववंधतुस्नेह

॥स.जी.प्र.॥ भरतखण्डे नराहन्ति ब्रह्माणि वासुदेवे ॥ ५७ ॥ प्रादुर्भावकथा रम्या कृते य मुदिता तुभ्यं मया नृपते गोत्रायां ॥अ०२३॥
॥४७॥ नरनारायणं च कृष्णविधं श्रीसाचिकीर्ति प्रभोः ॥ श्रीराधारमणस्यापि परमया भक्त्या पठेद्यापुमान् नि
संतां शृणुयात्तु मयेखिलं स प्राप्नुयात् च्छिखितम् ॥ ५८ ॥ इति श्री सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे ध-
र्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे नारायणप्रादुर्भावो नाम द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ सुव्रत उवाच ॥ अथा
वगत्योद्भवमात्मजस्य रामकृष्णकेन लक्ष्मभिरासुरेघाः ॥ रुक्मं पवामावपवस्कुरदेहि रुसादयामा
सुरनेकहन्ताः ॥ १ ॥ तत्रादितः शुभपयसंसकालीदत्तस्तत्कृत्सागणमात्मसुतम् ॥ कुशो गृहीतो कच्छ
पकोटरादि नियंकरमुद्रा तत्र त्यक्तम् ॥ २ ॥ हरिप्रसादस्य गृहं समेत्य जनने स्तुषष्ठेऽहनि बालकस्य ॥ नि
शीथकाले परिसुप्तलोके सूतीगृहं तं न्यविशत्समंताम् ॥ ३ ॥ मदचसा नेकवपुर्दिनस्त्रीः तत्र
सुप्ताः कृतिभिः सुजितकीः ॥ गणकोपविश्याक्षिन राजपत्नी भक्तिं च बाजानन रत्नदक्षिणम् ॥ ४ ॥ अन्यच्छेप
श्रीमद्दत्तां सहांगैः षट्कृतिकाम्नाय मुखविष्णुमुखैः ॥ गजाननाम्यर्चनपूर्वकं वै यथाविधानं नृ
पनाथतीच ॥ ५ ॥ बालं तदुत्संगगतं च दृष्ट्वा प्रदीप्तवह्निद्युतिमुग्रदीतुम् ॥ नत्वा च भामागतजगादवा
कर्मयानकास्याकिं न कोटरैका ॥ ६ ॥ दिगंबरं तं त्वमुदात्तदक्षजा करे कपालं दधतीसरक्तम् ॥ वि ॥४७॥

कीर्णकेशां जननी जवर्ण नृत्तारुणाक्षाविततो गृदंष्ट्रा ॥ ७ ॥ बालग्रहणा मधिपास्मि मूढे नक्षामि
पुत्रं तव नूनमद्य ॥ स्मरेष्टदेवं निजरक्षितारं मदीयरं ध्रुतरसुप्तिपद्मम् ॥ ८ ॥ उक्केति तस्या भयवर्जि
ताया धैर्यस्थिता या सहसां कदे तु मात तन्व्याह बालं गजगणवदुष्ट्वा तान नाप्ति ग्मकरलजिह्वा ॥ ९
॥ रंपुश्रुता कृच्छ्रतत्रा कराजा बालप्रहाव्यात्तमुखाः कुरूपाः ॥ तेऽछिंधि भिंध्यानयमारयेति कौशां
तत्तत्रे श्रुतिरोबभूवुः ॥ १० ॥ गते गृहीत्वा शिशुकं गतेषु बालग्रहेषु घेपुरुरोदभक्तिः ॥ तत्राययौ य
त्तु निद्राम्य कृष्णं नारायणस्य स्मरणं सविप्रः ॥ ११ ॥ नेरे नगारे नतदेवबालाहा पुत्र पुत्रेति रुदंत्समं
ईतनं तं सोपवगत्सविप्रो सुमूर्छचामेपः रुदन्नृपहस्याः ॥ १२ ॥ मौनष्टसंज्ञावगतस्तता माम
रापितः शान्त्र कृधोपचारैः ॥ मरुत्सुतस्तत्र गुपेत्य तत्प्रबोधयामास च दंपती तौ ॥ १३ ॥ सुसाधि
किं ना गृहीदेवि नक्के हरिप्रसादहिं न मा ग्रहीत्वम् ॥ श्राकानमित्यं तु निद्राम्य तस्य तौ जागरी चक्र
तुरशुने तौ ॥ १४ ॥ उत्थाय सं भ्रातवदेव तौ तं न दृष्ट्वक पिमेक्षतां च ॥ मत्ते त्वसिंहं रसुवर्चितां गम
कम्पसम्रमजनमीक्षणीयम् ॥ १५ ॥ कुतो भवंतौ रुदतो तितिल्विन्नाविति ब्रुवाणां त्सुवाच भक्तिः ॥ त्वं की
शबालः कस्य कारको सि पी पृष्ठवाकोसि पवित्रमूर्तिः ॥ १६ ॥ बाल गृहीत्वा सुतो ऽपनीतो रोदिम्य तोः

॥स॰मी॰प्र॰॥ रेव कुरुष्वत्वथः इत्थं वदंतीमवदत्स वाजांमारुतिः स्वेक्षणं जह्य धैर्यम् ॥१७॥ श्रीरामदासोस्मि आ॰२३॥
॥४८॥ हनूमदाख्योन कौ युवां मे भवयोरहं वै ॥ नयोरिदं कष्टमवेत्य ज्ञातं न दृष्टुमेवाहमिहागतोस्मि ॥१८॥
बालगृहे त्वां मस्तु रेश्वरिहि स्मैर्देतु न शक्यः खलु कैश्चिदत्र ॥ बालस्तवाः सौ यदनौः स्तिभीतिर्भयत्र द
स्यापमखिलम्मसृत्यौः ॥१९॥ आश्वास्यतामित्यमथास्तिनूर्णं समस्वितुष्यासी कृतमानववनम् ॥ नारायणं
भक्तमनोहरं तं बालं गृहीत्वा चापि तु जगाम ॥२०॥ बालं गृहीत्वा स्वतितां यकृत्वा ग्रामाद्बहिस्तत्र सुमना
भिलाषा ॥ तत्राज्ञते तत्स्वलनाभर्हशा दंदत्सु मानाविजदीर्घदेहा ॥२१॥ क्षितौ धरापातरसापि ज्ञात्वा
सोनिर्दशाहः शिशुकस्तदेव ॥ मुखाय ज्ञीन घुतिनामृधारेश पाविती मृत्स्वकरे सुरीतैः ॥२२॥ हंतुं ततः
शावमुदात्तशूला करालरक्षा तम वेक्ष्यमाणा ॥ तस्यावमर्शा ध्वनिसाधरोष्ठं पिशाचरंदेश यतनवकृती
स्तौः ॥२३॥ श्रीमस्थितासा पससंभ्रमं तं काला ग्निरोद्रं महसा विलोक्य ॥ देदत्सुमानाजलिभयाः तिकंपा
कृत्वान शक्तास्म निरीक्षणेपि ॥२४॥ श्रुत्वीन तस्थुलं चुसकंपहस्तात्तस्याः पुरु खिन्नवपुस्ततः सा ॥ नात्रागा
मिष्यामि पुनः कदैवेति नीत्वा ददुराव सहात्मवर्गैः ॥२५॥ धर्माजयादुस्ततिनौ ततरिक्षं श्वासानतानोदीर्घ
कराजदंष्ट्रः ॥ समारुतिः स्फूर्जंयुभीमनादो धनुर्विमुक्ताशु गणीप्रयातः ॥२६॥ इवं तमारूप्य निबध्य ॥४८॥

तूर्णं पुरोत्तनत्वेषामिवचाययतेनसर्वप्रेक्ष्य वाजादेनजातकोपः परामकृत्वागणमात तारः ॥२७॥ ततो मृ
लभ्यायमुपेतङ्ः स्वं प्रारब्धशेषामितजीवकंवम् ॥ कृत्स्नमलं दूरतः आशुबालं श्रीतादधीसौम्यवपुः
सदोस्याः ॥२८॥ मिलत्स्वितं वीक्ष्य शिशुं ज्ञानैस्तंदरौमानीय ततः समस्तैः ॥ सृष्टौ मुखावायातमिवा
त्म बालं स्तापाप्तं ताहवचः कंपीदम् ॥२९॥ देवलयामीक्षितएषमृत्सौवौ जीऽस्मः तत्त्वं ममजीव
दाता ॥ नाम्ना धुमेतत्करणं तवेति ज्ञात्वामि रामानुजजीव दानुः ॥३०॥ निशम्य वाचं भगवज्जनमाः
सोऽप्याच्च वीक्ष्य सर्वविदांजनेषः ॥ अद्यैनवायं शिशुकस्तु दिव्यो न शाहृतोस्तीसवपेहिसमम् ॥३१॥ संसा
रकूपादविनाशपौष्पौ पुत्रौ तथा मां त्वरणोपपन्नान् ॥ अतः सुरक्ष्यो हुतबालकौ यं सर्वापि कः स्नेह
रहैव कार्यः ॥३२॥ नाभितुष्टीयैस्तततं ज्ञुता सं तावन्मनोज्ञः सशिशुर्जहास ॥ तनाशनं तस्य हरेर्विधि
ज्ञोरप्येष्णपातत्र ति रोरघेसः ॥३३॥ ततो सा स्वयं मापक्वौ तौ वीसहतुमदृलम् ॥ पुत्रजातं स्वतनयं मेनाते
जौकिकं यथा ॥३४॥ आश्चर्यं लोचतुश्चौचजनाश्चौ बालकौ धुना ॥ हनूमतार क्षितो वैपि ज्ञाचीनां गणा
दिति ॥३५॥ हनुमति ततीनर्किंपरमां शापतुश्चतौ ॥ माहात्म्यं तस्य बकुधास्वसं वेधिनकूचतु ॥३६॥ त
स्मारभ्य तौ तेन्च मंदवारे हनुमतः ॥ नियमं जगृहुः प्रीसा दत्त्वानिस्यार्चनसम्न ॥३७॥ कुमारौ नौ पग्राम

॥ स॰जी॰प्र॰१ ॥ नापतंतस्तु धर्मः शांतिकांश्च निगमोदितवर्त्मनैव ॥ संतर्पितं च मुरसैर्धरणीसुराणां नारायणीय ॥ अ॰२३ ॥
॥ ४९ ॥ कवचमंत्रपंचभूप ॥ ३८ ॥ राजन्निदं शिशुचरित्रमघौघनाशं नारायणस्य वदतामिह सृष्टमेव तां च
तुभ्यं मया कथितमात्मपतेः ॥ पवित्रं यच्छ्रद्धिता यपरमादरतोऽवधार्यम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीसत्संगिजीव
नेनारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हनुमत्कृतबालरक्षणनिरूपणनामा त्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥
स्कन्द उवाच ॥ एकादश्यामार्यमणो माधवे मासि भार्गवे ॥ अर्कस्तुर्यक्षणे मेषे बालाबालाः ध्यारोहयत्सुत
म् ॥ १ ॥ उत्संगी स्वकूजदेवीं कारंती योगशायिनम् ॥ अस्थापयत्याकुशिरसं शोभितांगीं च तत्र तम् ॥ २ ॥
द्वितीयमासस्यारंभे गोक्षीरं गालितं शुभम् ॥ अपाययत्सा शंखेन लग्ने गुरुवासरे ॥ ३ ॥ चके थनि
ष्क्रमणं सत्कृतिमान्स जनस्य सूर्येक्षणं च सत्तृतीयकमास एव ॥ पुण्याहवाचनमकारयदत्र हर्षिद्वाश्यं
तु नाकृत नृपः खलु सामगत्वात् ॥ ४ ॥ तं च वंदद्दर्शनमकारयदाप्तृतांगै मासि कं च शुचिनाव मने
न धर्मः ॥ पूजां विधाय यज्ञाज्ञीनो यच्च वामदेवं सा माप्य गापयत्सो विधिवत्स्वदोषे ॥ ५ ॥ एकदा तद्गृह
मगान्मार्कंडेयो महामुनिः ॥ त्रिकालज्ञस्तपस्वी तेजस्वी सच्छिष्यो वर्णिवेषधृत् ॥ ६ ॥ संभावयामास सत
मातिथ्येन यथोचितम् ॥ ब्राह्मणः सर्वधर्मज्ञः सभायोग्यसत्तम ॥ ७ ॥ भुक्त्वा पीत्वाऽस्य खासीनं सिव ॥ ४९ ॥

मानस्तमंसलिके ॥ उपविष्टं स तं प्राह प्रीणयन्सद्वदारधीः ॥ ८ ॥ कुत आगम्यते ब्रह्मन्भवता भूरितेजसा
कृतार्थी कुर्वता जो कान्पावितो द्युमामामः ॥ ९ ॥ ब्रह्मन्किं किं त्वयाधीतं वेदशास्त्रागमादिषु ॥ वि
द्यानिधिरिवाभासि तन्नो मां वक्तुमर्हसि ॥ १० ॥ इति पृष्टः स विप्रर्षिः सर्वज्ञो मतिमान्नृप ॥ तत्कृतप्रेमणा
नरीधर्मं प्रसन्नवदीरिदम् ॥ ११ ॥ तीर्थयात्रां चरन्धर्म त्वद्देवमितः सुरदया ॥ वासोस्मिन्नृयुगेत्रं मां मार्कं
डेयं मवेहि भो ॥ १२ ॥ वेदशास्त्रपुराणानि ज्योतिःशास्त्रं विशेषतः ॥ पठितं पाठितं चापि वेदांगानीतरा
णि च ॥ १३ ॥ ततः प्रसन्नो धर्मस्तं प्रणम्याह पुनर्वचः ॥ स्वपुत्रनामकरणं तेनैव हि चिकीर्षमन् ॥ १४
॥ अस्मज्ञात्यवशादेव जानीत्र भवता गमः ॥ तस्मान्मथिरूपां कृत्वा कं चित्कालं मिहावस ॥ १५ ॥ ज्योति
षां पारदृश्वा त्वं ब्रह्मन्नस्मात्मजस्य मे ॥ यद्यभाग्योद्यं सम्यग्भविष्यं ज्ञानत्रचक्षुषा ॥ १६ ॥ नामकर्म
मुहूर्तं च निश्चित्यास्य त्वमेव हि ॥ कुरु नाममहाभाग गौरणामासैर्च तत्वतः ॥ १७ ॥ इति संप्रार्थितस्तेन
मार्कंडेयस्तपो मुनिः ॥ पंचांगपत्रे निश्चित्य मुहूर्तं नाम्न आहृतम् ॥ १८ ॥ एकादशाहादिदिने विघ्नादि
दोषसंभवात् ॥ नाम्य कृते तु तत्कार्यं ज्ञातरानचातिक्रमे ॥ १९ ॥ स्वः समं गुरावस्य लग्ने कर्करका
कये सोम्ये पुंकेंद्रसंस्थे पुनामकर्म विधियताम् ॥ २० ॥ शुभाशुभं च यद्भावि सुतस्यात नदयरहस्य ॥ ना

मीतेकथयिष्यामि जन्मकाजं विचार्य ते ॥ २१ ॥ इत्युक्तः सोऽति संहृष्टः सं पारीप्रस्करं तदा ॥ प्रातः स्नातो
त्तीर्णकः प्रारेभे च कर्म तत् ॥ २२ ॥ वृद्धिश्राद्धं महत्यादौ पार्थिवाख्यं कृताशनम् ॥ प्रतिष्ठाप्याचरद्धो
मं तत्र श्राहुति पूर्वकम् ॥ २३ ॥ ततो स्पृविद्धन्वा मत्सु निरन्तर्थमब्रवीत् ॥ अंतर्हर्षेण हृष्टः सन् जा
नन्सर्वं चिकीर्षितम् ॥ २४ ॥ युवयोश्च स्वकीयानां हर्ता संतापदोषदिज ॥ हरिसंज्ञोऽस्त्वतः कर्कराशि
स्थैर्यदोश्च जन्मनि ॥ २५ ॥ कृष्णारव्यः कृष्णवर्णत्वात् सर्वचित्ताकर्षणो हृदः ॥ मधुमासजन्येष्वासौ सु
तोऽभवत्तु ते भुवि ॥ २६ ॥ एतस्मान्महत्त्वं विप्र पुत्रस्य तव यन्मया ॥ कथितं यस्त्वमपि तस्मान्मस्त्वं च भविष्य
ति ॥ २७ ॥ नागज्ञानतपो धर्मैः पार्वतीपति ना समः ॥ एष आदौ च योगेन नीजकं वाभिधोऽस्त्वतः ॥ २८ ॥
एवंविधान्यनेकानि गुणकर्मानुसारतः ॥ नामान्यस्य भविष्यंति विद्धि त्वं द्विजसत्तम ॥ २९ ॥ कथाश्रु
तौ हरेरेष पृथुतुल्योऽभविष्यति ॥ भक्त्या च तद्वशीकारे लक्ष्म्यां नारीपवत् ॥ ३० ॥ दास्येऽस्य चतु
ष्मक्तिलाहनुमत्समः ॥ कार्याकार्यविनयज्ञाने नवि तावि दुरोपमः ॥ ३१ ॥ शुकवत्तीव्रवैराग्ये बुद्धौ जन
कराजवत् ॥ प्रह्लादवच्चभविता कृष्णस्येष सदाग्रहे ॥ ३२ ॥ मायादितत्त्वभिन्नात्मज्ञाने तु कपिलो
पमः ॥ दत्तात्रेयोपमो दोषसागे चैषगुणाग्रहे ॥ ३३ ॥ अधर्मसर्गनीरुत्ये युधिष्ठिरनृपोपमः ॥ रघु

सुतो दारतपोभार्य्यो सोऽरक्तिदेववत् ॥ ३४ ॥ एष नारदवद्भ्योऽविघ्नोनिश्चयकारणे ॥ इंद्रियारिज
ये चैष जनविष्यस्यर्जुनोपमः ॥ ३५ ॥ कृष्णांघ्रिरेणुमाहात्म्यज्ञाने चाक्रूरसन्निभः ॥ जगद्बद्धकमाहा
त्म्यज्ञाने चायं रवोद्धवः ॥ ३६ ॥ साधुतायामेषभूमावार्षभो भरतो यथा ॥ भविष्यत्स्वग्रगण्यो वैसाशिना
मात्मदर्शिनाम् ॥ ३७ ॥ नानाभक्षीतरविधानुक्त शेलरयुक्तिषु ॥ नृजोगी व्याति नाभाग्यो धैर्ये चैष च
लिर्यथा ॥ ३८ ॥ करेऽस्य पद्मं चक्रं च तथा रुद्धरेखादिकं पदो ॥ भवेती तिभविष्योऽसौ नेतान् गणान्दि लक्ष्मणः
॥ ३९ ॥ कृतेऽभ्योनिर्विजेऽभ्योऽपि सर्वदा सुत एष वाम् ॥ कर्त्ता संरक्षणं धर्मस्य याविष्णुः सुधाभुजाम्
॥ ४० ॥ एवंविधानेकगुणो भविष्यत्यात्मजस्तव ॥ गुणानां प्राप्तनैर्नातो मयात्रस्य महीयसाम् ॥ ४१ ॥
सुव्रत उवाच ॥ इत्युक्त्वा विरतायास्मै मुनये सह दीमुदा ॥ नृलवाप्तां सिर्भूपाद्यं वकुलं जवितोन्नृप ॥ ४२ ॥
॥ उपविश्वे कंदिनं तत्र मार्कंडेयोऽन्ववासरे ॥ कृष्णेक्षाय तिसंतुष्टस्तीर्थराजपतीतलः ॥ ४३ ॥ श्रुत्वा त्म
जस्य सगुणान भिवां छुन्नीयान्या मे महत्त्वपदवीमपि समनोंऽघ्रि ॥ धर्मः सभार्यस्तद्दिनी कटह वर्ष
ताहिं मनो चम्भूत्त्तृप विस्मृत जोक कार्यः ॥ ४४ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्र
थमप्रकरणे नामकरणविधाननामा चतुर्विंशोऽध्यायः ॥ २४ ॥ सुव्रत उवाच ॥ पंचमे मासि तु च स पुत्र

॥स॰जी॰अ॰ दैकादशीदिने॥ मुहूर्ते सप्तमे धर्मश्चके ऽभूत्सुपवेशनम्॥१॥ वराहे धरया साकमिहाननवेद्यौ तु अ॰२५॥
॥५१॥ रा॥ गीतवादित्रनादैश्च निगमध्वनिभिः सह॥२॥ सप्तमे मासि पुत्रस्य संयोगे गुरुहर्षयोः॥ संपू
मकुलदेवादीन्कर्णवेधमकारयत॥३॥ मौक्तिकः कुण्डलौ रौप्यसत्त्वा हि गुणसूत्रणा॥ विद्याध
कर्णे रक्षादि वेदमंत्राभिमंत्रितम्॥४॥ स्वपुत्रकद्वितीयायां तु जात श्रेष्ठि शोर्हषः॥ चक्रे स्मिन्मा
ध्रनं राजजन्मंगलस्नानहर्षकम्॥५॥ स्नात्वा सुदर्धिकं पूर्वं प्रक्षिप्य पानजं मुचितम्॥ चकार च रुद्रोमा
दिक्पसारीनांच पूजनम्॥६॥ तं मेदहासविकसन्मुखमात्मजातु रुद्रं गमे च समजं हस्तमर्भकं
सः॥ हर्षोसहस्त्रकरसुवर्णपूर्तं सदन्नं प्रीत्या ग्दयर्हधिहविर्मधुभिर्विमिश्रम्॥७॥ कृतिं परीक्षि
तुमथास्य पुरः सवस्त्रपात्रायुधादि निदधे वसु पुस्तकं च॥ तत्राग्रहीत्स तु सुतोऽत्तं ममेव हर्षान्मस्त
पदार्थ क्षितिहर्षमवाप्य तातः॥८॥ संपोष्यमाणोऽनुदिनं पितृभ्यां स वर्द्धते स्मेंदुरिवात्र पक्षे॥ स्वबा
ललीलाचरितैर्हृदोरैर्जहार चेतांसि निजेस्तकाणाम्॥९॥ दंपत्योः पुत्रभावेन हरिजाजयतोक्तयोः
॥ तदात्मनोरहो गन्तायांति स्म क्षणवद्रुतम्॥१०॥ न दिक्षिकाणां नारीणां पुंसां चस्युगितात्मनाम्॥ स्व
केहूं नाः शक्नुत्कापि हृदयेन वदेस्मा॥ ११॥ वृद्धा अपि च विश्रांसस्ते प्रेमचिव ज्ञांतरात्म॥ चिक्रीडुस्ते ॥५१॥

नसांकं दैवि सर्व्वंतात्मीयबालिकाः॥१२॥ कृष्णागमूर्तिर्भगवांस्तेषां निःश्रेयसाप्तये॥ यथा यथा
मनोवृत्तिः सर्वाभिन्याद करोत्तथा॥१३॥ बालैर्जनं राजयंतीनां पोषितान्स्निग्धचेतसाम्॥ नामरूप
रभेदो भवेत्सर्वासामपि भूपते॥१४॥ वृद्धास्तं पुत्रभावेन भ्रातृभावेन चापराः॥ जाजयंत्सोदिवारात्रौ
स स्मरुर्न गृहान्निजान्॥१५॥ तस्याः कराशां तस्याः सा तस्याः सति पुनः पुनः॥ प्रेम्णा बालं जिघृ
क्षूणां तं न तं नेत्स भक्लजिः॥ १६॥ बाजानुनांतरेजेभे सुतं लालयितुं निजम्॥ नानेति नाना नारी
णां वचनैर्वरितामुहुः॥१७॥ कुंकुनं मन्मनं चापबद्धैर्ने वालकाकलीम्॥ ता योषी तोंबनालेति
वादयंति स्मतं मुहुः॥१८॥ हासयंत्स्तात्तदाग्नूलकूलमदोक्षरैः पदैः॥ आ येऽऽह्वं एवसा त्रिश्क्षा
भाविलंसिंदितुं शिशुः॥१९॥ आनंद पस्नि जननानिस्यं रोशजीजया॥ वर्षमाद्यं यती यापसेख
नरवपुर्हरिः॥२०॥ विवाहे स्मे ह पुत्रस्य धर्मश्चके कुलोचितम्॥ संभारेणो वमहतानर्हे ज्ञाधिपति
र्यथा॥२१॥ वलदेवाभिधो विप्रो निजकन्यां सुवासिनीम्॥ ददौ रामप्रतापाय विधिना समर्जं कृताम्
॥२२॥ सुवासिनी सा तु तं प्राप्य पतिं परमधार्मिकम्॥ प्रीत्यानुवृत्त्या च गुणैः साध्वी धर्मव्यतोषयत्
॥२३॥ द्वितीयवर्षोऽस्मे पनवर्ष्यां तु महोत्सवम्॥ हरिप्रसादः पुत्रस्य कारयामास भूपते॥२४॥ स्त

॥ स.जी.प्र.१ ॥ मेतं च लिख्यामं हुरूपं ज्ञौतिविनीचलनम् ॥ मार्कंडेयप्रमुखामं विधिनासमपूजयत् ॥ २५ ॥ ब्राह्मणा अ०२५ ॥
॥ ५२ ॥ न्भोजयामास हरिनकान्सहस्रशः ॥ रंक्तैतैः सुरसैर्भोज्यैर्ददौतेभ्यश्च दक्षिणाः ॥ २६ ॥ बालमूर्तौ
र्भगवति सर्वेषामपिदेहिनाम् ॥ तस्मिन्भूपान्प्रत्यमातस्तित्रौस्तुविशेषतः ॥ २७ ॥ प्राप्ते तृतीयवर्षे
पपिता चौलमकारयत् ॥ पुत्रस्यातिविनीतस्य हदेशीयस्तिधीमतः ॥ २८ ॥ शुकमस्तह्यपंचम्यां
धिष्ण्यौ वामदेवे च भे ॥ आरोप्य वेदिकां विप्रांस्तत्र कारयथाविधि ॥ २९ ॥ विधाय मंगलस्नानं मा
तृपूजनपूर्वकम् ॥ नांदीश्राद्धं च तत्पश्चात्स्वान्नं मलं कारयत् ॥ ३० ॥ सप्तमग्निं प्रतिष्ठाप्य पात्रासादन
माचरत् ॥ धर्मः स्वकुलधर्मज्ञो विधिज्ञब्राह्मणोदितम् ॥ ३१ ॥ तत्तेकर्विशाति कुण्डार्पितनुजीर्दक्षमाग
तः ॥ अग्नेर्मेधारुगमतत्सुरककगोगोमयान्वितः ॥ ३२ ॥ कृत्वा आहुति होमादि क्षुरमादायचायसम् ॥
कपुष्पिकाछेदविधिं च कारयन्नराधिप ॥ ३३ ॥ कृत्वा चागन्तुमशिखं मुंडनं नापितेन सः ॥ कारयामा
स पुत्रस्य गोदानादि ततो करोत् ॥ ३४ ॥ भूरिसर्पिःशर्करान्नसहकारम मादिभिः ॥ तर्पयामास शातत
शो ब्राह्मणान्परया मुदा ॥ ३५ ॥ ततः स्वसातिबंधूंश्च ग्रामस्थानितरानपि ॥ भोजयामास विप्रेंद्रेज्ञ
नांश्चागंतुकानपि ॥ ३६ ॥ तत्कर्मणि समाचिताश्च किमोता तु तद्दिने ॥ आगतप्रियस्यापि सूनोर्नीमीकं ॥ ५२ ॥

भाव नक्षमा ॥ [illegible] ॥ अर्भकेभ्यः किशोरेभ्यः स्तुतं जातयितुं सति ॥ समर्प्यागता योष्याः सार्द्रपामा
सभूपते ॥ ३८ ॥ क्रीडंतो भोजनांते गतवलितरणावपुपांस्मसु स्नेतैंषस्वस्यार्भेगृहीला तमपि च प
रमप्रीतितो बालकास्ते ॥ उद्यानं यामतः शाकुरुविटपितति शाषतत्रातिरूक्षाः पक्कान्यादन्नुर
साजद्रुमप्रतितत्फलानी क्षमाणा दुमाजिम् ॥ ३९ ॥ इतिश्री सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशा
स्त्रे प्रथमप्रकरणे बीजसंस्कारविधिनामा पंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ सुव्रत उवाच ॥ क्रीडन्कनवाजे
बुभक्षपकफलानि च ॥ अस्ताईं भास्करः शाखांतमःप्रावर्तितानघ ॥ १ ॥ तावत्तत्रासुरगुरुः काल
दत्तउपागमत् ॥ व्यग्रीभूता तमंसस्त्र इरुसागणाबजोडुलम् ॥ २ ॥ कपटोपात्तसद्वेषो माचिकोरि
पुरेधवित ॥ तेषु बालेषु चिक्रीडिष्जिघांसुर्मर्त्तकिनंदनम् ॥ ३ ॥ क्रीडन्वकारुणाक्षिप्यां भोषयामास
बालकीन् ॥ जिघृक्षुर्धर्मजं वेगात्तद्दंतिकमुपाययौ ॥ ४ ॥ प्रसारितकरं दृष्ट्वा पित्र्यहीतुं तमर्भकम्
॥ संवर्त्ताग्निनिभं प्रत्यपन्नज्ञोकैरपिनिरीक्षितुम् ॥ ५ ॥ दुर्दर्शं से नतं तास्त्वा मोक्षिकः सद्रुराग्रह ॥ प्रा
वर्त्तयदरिहंतुं मायामसुरसंमताम् ॥ ६ ॥ वकुकालं समाधितेन तेन संवेणयो जिता ॥ वर्द्धमाना प्रादु
रभून्मा प्राजनभयंकरी ॥ ७ ॥ ववौ वातो महावेगो दुमोन्मूलनकृत्खरः ॥ आसीद्धनघराथ्योम्नि

॥ स॰त्रि॰प्र॰ भास्फुरं तच विद्युतः ॥१६॥ धरानिर्वृद्धपुस्तोयं गर्जतो जलदान्भृशम् ॥ आकस्मिकरवो यातः सकाले अ॰२६ ॥
॥ ५३ ॥ भूतयंकरः ॥१७॥ अतिवातातिवृष्टिभ्यां वहवोपि महाद्रुमाः ॥ निपेतुस्तेन शतशो विनेशुः पशुपक्षिणः
॥१८॥ अंधकारो महानासीद्घनाघनघटावशात् ॥ आत्मानं च परं कोपि नापश्यत्तेन भूमिप ॥१९॥
अरोदनस्वभावलाद्धरिं मौनि घायते ॥ किशोरा हस्मयंतस्तं कोईतिस्म यथारुचि ॥२०॥ आकस्मि
कातिवृष्टयातेव्याकुलाश्च समं समाः ॥ तिष्ठति स्म द्रुमाधस्तादर्कपाद्यावृता मसः ॥२२॥ अश्रुपूर्ण
णे हसंतौ तेवाविरतिर्वातवर्षयोः ॥ न विनेति प्रतीक्षां ते कुर्वंतस्तत्र संस्थिताः ॥२४॥ न निद्रां वर्दमा
नावृष्टिर्वातश्च दुःसहः ॥ यदा नोपारमत्तर्हि जाताश्चिंतामयाकुलाः ॥२५॥ पत्रहारिसमादिष्टैस्तैर्नस्त
स्तं तु वनं द्रुमम् ॥ विस्मृतान्पशवं तं सर्वे विनिन्युः प्रातसंभ्रमाः ॥२६॥ हरिहरुस्मरहरे रुदतलीलकं वेति
तं न ते ॥ दुर्चैकैराक्रूयंतिस्म भयगद्गदगिरा ॥२७॥ नेषां शब्दं स्मनाश्रौषीत्तस्मद्राष्टं चतेरिजाः ॥
वात्सपीति वितत घोरध्वान्ते पर्वते हते ॥२८॥ धर्मात्मा जनमपश्यंतो रुरुदुस्ते तु तत्र ते ॥ चिंतया व्याकुलिता
त्मानो गतधैर्या विचेतसः ॥२९॥ अहो किमेतरस्माभिः कृतं भाग्यविवर्जितैः ॥ आनीतो द्विजराज
स्य हा बालः क्वास्ति सांप्रतम् ॥३०॥ गत्वाग्रामं च यं जो कान्किं वदिष्याम तत्परम् ॥ कंय नादर्शयिष्यामो ॥ ५३ ॥

भक्तो धर्मापचाननम् ॥२१॥ न येन वे श्मानानामिति चिंताकुलात्मनाम् ॥ दुःखांतो नाभवत्तेषां
वहवस्ते प्रमूर्छिताः ॥२२॥ हरिरथ रुदितामवेत्य मायाममसुरजनेन हृतां स्वनाशहेतोः ॥ अनु
दितविरुतिस्तयैव तस्या वचलरवाच जमूर्तिरात्मदृष्टिः ॥२३॥ प्रबलतरमरुत्प्राभिघाताद्वि
मोशिखरिच्युतगैरशीतरूप ॥ सपतदुपरितस्य वाजमूर्तेः सपदि विभिन्नपदो महाभ्रवृक्षः ॥२४
पतितः स महावृक्षः स वृक्षत्वावकाशगे ॥ तत्रापितः कुमारेभूदातवर्षनिवारकः ॥२५॥ विज्ञोक्ता
वार्जनी वंतं महाद्रुमतजोपितम् ॥ प्रासारयत्करौ हौ चयद्रीतुं पुनरेवसः ॥२६॥ तावत्तत्राजरश्चैव
मुमोहभ्रांतिविह्वलः ॥ यदा विद्युरश्वारप्येव ग्राम सरलस्ततः ॥२७॥ वालाविद्युत्प्रकाशेनतमप
श्यद्भयाकुलाः ॥ उत्तिष्ठंतं पतंतं च भ्रमंतं च युतस्ततः ॥२८॥ पतत्सु तिलवृष्टौ यावातालभूरिक्षतो
गकः ॥ पुष्पितः किंशुकरवद्रक्तप्रमाणो मृतिं ययौ ॥२९॥ एवं छिन्नगवान्कुष्मौ विज्ञास्तोपिमहामतिः
॥ सप्रता पेन तन्वा ग्रौ करोतिस्मनिजेच्छया ॥३०॥ वृष्टिवातो मृते तस्मिन्ययथु नवियं रतिंज्ञानैः ॥ छचा
संजीमिरे तेन मूर्छितास्तत्र बालकाः ॥३१॥ अथ प्रभाते मक्कि धर्मो जनानां स्वामोदिजादयः ॥ आगा
तास्त तु ग्रामं चिकित्पूरजनी मुखे ॥३२॥ अतिवातादितरश्चान्दृष्ट्वात्मजान्नक्वचित् ॥ असुश्चिन्ना

वन्नृत्तुस्तिसं भ्रांतमनसोनृप॥३३॥वामांगान्मस्फुरन्नु तेनादक्षांगानिचयोषितामू॥मेनिरेतेनपु अ० २६॥
त्राणांरिष्टमामिंनुतेध्दि॥३४॥अनिवानातिवृष्टिश्च मासंतमसेनच॥पुत्रासौचविज्ञे षिणामप
तंस्तरतस्ततः॥३५॥निशाआरोगते पामेवातिमंदरयेमति॥वर्षचविरतेनेतुधावृतहरिव्यो॥
३६॥कानयंत्रप्रदीपांस्तेमहातीदीपिकास्त्रपि॥कारम्यित्वात्तडग्रानेयपुरःहितनेतमः॥३७॥मक
चर्मधनुर्हस्ताःकृत्तिविद्धिपालाय॥ययुग्रमजनाःसर्वेपुत्रपुत्रेतिवादिन॥३८॥आत्तीयवृंधु
धूलबाहुगोपथमौविस्त्रस्तवस्त्रपरिवेष्टितगात्रयष्टिकं॥आगतासुरसुरारिनिजात्मजात्मामार्गेच
चालवान कैःप्रविकीर्णकेशाः॥३९॥भक्तिःशार्गाकृकुजितोवजनुत्सवक्रादेहृत्समहृत्सममवाजर
तोरयंतोपार्श्वद्वयस्यतहणीधृतबाहुभ्यासुरध्वनिवाजविजोविनेत्र॥४०॥रामप्रतापडरुतुः
सभरस्तदानीं॥ग्रोवन्नसो दरमतिप्रियतावशात्मार्गेचचाजवानकैस्त्वरयप्रमवर्येःसाकंस्द
नातितरांविवशाःसकंपः॥४१॥अहारयस्तुजनाःसुकृतोतिकस्मपास्तर्थेवदिश्यवपुरास्त्रनवाःपुर
स्तात॥निर्गत्मयोपवनेकांसपदिश्यपदपुत्रमनास्त्रवृक्षतलजर्गदरस्तुःस्ववासनम्॥४२॥मंतीक्ष्यताः
स्तुतपयोधरहेमकुंभाद्पीडपेत्यजगरकःपुरुकंपगात्रमप्यादायचांकमनुरागभरेणबाजंस्व ॥५४॥

स्वंस्तनंनृपसुराजमपायथेष्ट॥४३॥तुञ्जलेहमरंतासामात्ममनुपमेहरिः॥रक्षूत्मत्मीलयेसद्यु
आसीप्रद्रश्ञामूर्तिधृत॥४४॥पयोस्तनरसंतासांपीयुषमधुरैशिशुः॥हरिर्ममांकएवास्तिनाम्
त्तेसविदधूताः॥४५॥अभूवनपूर्णकामास्ताःसर्वाअपितदानृप॥कृत्स्नःप्रेमवतांस्वस्मिनत्याप्ति
कृत्स्नंतरूपमः॥४६॥अथाययुस्माश्रुनेत्रास्तवतेग्रामवासिनः॥विधिन्नितःसुतान्याश्रुमूर्छास्था
श्रुरतोभ्रुशाम॥४७॥जीवतःसात्मजान्याप्यग्रामाभ्यासमनुगताधयः॥कृत्रधर्मसुतौस्तौतेतान्
पप्रच्छुरात्मजान॥४८॥तदालकुचुरस्माभिरिहदुमतलेर्भकः॥मस्तोधर्मस्मखेलार्थंतत्रलघुनर
तपते॥४९॥वज्रपातोपमंवाकंपनस्त्रिग्धमातिदुःखिन॥कुर्वतोभृशामाक्रोशंयचिन्वंस्तमितस्ततः
५०॥तदाप्रहस्य:कृत्स्नंविनम्रसाधोद्रुमम्पताः॥स्थानेस्वकरंसंमृष्टेननारत्नपाःसमास्त॥५१॥
मार्गयंतीशिशुंतत्रमातुजोसुंदरीहरेः॥ददर्शबालंसहसानिर्नयंस्वस्थमास्थितम॥५२॥मयाज
श्रीमयाल्बध्यःशिशुरिस्तुत्वभोविणी॥ग्रहीत्वातंतदंगमन्त्रौसापतत्पसेलजंतिकाम॥५३॥पापात्मं
जेरुदास्तिंगपनस्किःस्नुतपयोधरा॥पाययंतीस्तनेमेनेपुत्रजन्मतमिवात्मनम॥५४॥धर्मोरामप्रता
पश्चतातयोग्यामवासिनः॥अक्षताविवयवंशाप्पकुमारंलेभिरेसुदम॥५५॥ततोमसुरयुरुहंह्यापतितं

 तेतेषु सर्वभूमाः पश्यत्सु कोपतो दैत्यो ज्वालाजाकुत्सुत्तदाव चः ॥५६॥ अस्मान्विभीषयत्येष हंतुकामोह
 रिरूपा॥ अजितश्चेत्स्यसा यं वै सौ बाकु चिरं तजो चनः ॥५७॥ अनेन हस्तमात्रेण मोमी जकं देनतत्
क्षणम्॥ एवमुक्तो धूमकेतुमभिमारजानांश्च सरायुगः ॥५८॥ मुक्तावनकाजवचनं विस्मिताः सभ्या भूचले ॥
कुत्सुरींद्रा मृतः पापात्स्वस्यैव पापकर्मणा ॥५९॥ ततो तिहृष्टाः सर्वेपि ग्राममी पुनिंजा करे ॥ तद्दि
ने महदाश्चर्यमापन्ना धरणीपते ॥६०॥ भक्तिधर्मौतु तं तु बालं बालस्ववाक्यं स्वचेतसि ॥ कृष्णं स्मर
तु स्ता वन्त्वान मासीनं दिशुपा ॥६१॥ मतो सौ पुरुषोत्तमं काजीदत्ताभिधो गुरुः ॥ असुराणां येन पुरा
व धं मुकुरूपदुताः ॥६२॥ बालोपि नै वलजुमायिकविग्रहो सौ नारायणः स्वयमृषिर्धृतमर्त्यना
ट्यः ॥ श्रुत्वा वने वैरदएषहि नो स्वकीयं जातावरं सफलमभ्यविनोन्निकेते ॥६३॥ असुराणां वधो नै
न रिपूणां दुरात्मनाम्॥ आवयो रक्षणं चेति प्रतिज्ञातं मसीदता ॥६४॥ अतो नैनेन नहतो मायिको ऽ
सुरराट्सौ ॥ अन्यथा शक्नुयात्को वा हंतुमेनं महाबलम्॥६५॥ बलेनास्यैव मर्वेपि बलिनः संति दा
नवाः ॥ मृत्युनास्यैव सर्वेषां मृत्युरस्तु किल ॥६६॥ एषोऽसुराणां मृजं वै सर्वेषामपि भूतले ॥ मूलेच्छिन्ने
यच्छाखानां च यथनाशो न विद्यते ॥६७॥ अहो भगवता नेन विश्वास्त्रेणापि धीमता ॥ बाल एव हतः स

यो दैत्ये शो ऽग्रे तु किं पुनः ॥६८॥ आवयोः पोषणं नूनमा वैष एव करिष्यति ॥ ज्ञातो हि नियं पावावा
मस्मदीयास्तु सर्वशः ॥६९॥ किं वर्ण्यं भक्तवात्सल्यं कृष्णस्यास्य दयानिधेः ॥ स्तुत्वा कृष्णदास्ति पत
स्य तुर्नि वृतौ गृहात्म्॥७०॥ ततो हरिर्निजस्थानं तयोरपाहस्तुनः ॥ आसीद्यथापुरा धर्मः सभार्यः
पुत्रधीहरौ ॥७१॥ महोत्साहे पि बालस्य जीवनं च रिपुक्षयम्॥ मेने कृष्णप्रसादं तं कुलदेवकृपां च सः
॥७२॥ व्यतीतायां निशायां तदैमौ धर्मविदां वरः ॥ विप्रोपदृमनं होमं कारयामास वाडवैः ॥७३॥ गा
वीश्च कारयामास श्रीनारायणवर्मणा ॥ ब्राह्मणान्भोजयामास ददौ धेनूश्च कांचनम्॥७४॥ कृज
नं बलिदानं च कुलदेवस्य सद्विजैः ॥ मारुतेः कारयामास विधिज्ञैर्वैदिकैर्द्विजैः ॥७५॥ चंदनं कारया
मास निजपुत्रेण तस्य च ॥ ब्राह्मणानां च सर्वेषां मांगिष्कस्ति दद्युः शुभाः ॥७६॥ रमणीयतरः स्वभावतः
कृतसंस्कारविधिस्तु सोऽर्भकः ॥ तिलभावि वनीजकज्जितोमणि रुक्तेजितस्याकरोद्भवः ॥७७॥ एतच्च
रित्रं नववीतिहर्तुर्हरे रुदारं कथितं मयाते ॥ यः कीर्तयेद्युः भ्रणुयाच्च राजन्मदुर्लभाचतस्य भुक्तिमुक्ति
ः॥७८॥ इति श्रीमत्सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे चौलसंस्कारे ऽसुरमायोपम
र्दे कालीदत्तमरणं नाम षड्विंशोऽध्यायः॥ २६॥ सुव्रत उवाच ॥ हरिप्रसादो विप्रर्षिः स्वग्रामे ऽसुरसंभ

॥स॰जी॰ग्र॰ ॥५६॥

वम् ॥ उपद्रवं मुकुंदेश्च ह्याप्यातु मे तु न्नलं तु ॥ १ ॥ तुल्पक्षे त्वा नास हन्ति धनधान्यसमृद्धिमान् ॥ सद्वोवि ॥अ॰२३॥
हाय्य तं ग्राममयोध्यां गतं मे हृत ॥ २ ॥ गहो पस्करमाधाय त्रा कदादिषु सप्रियः ॥ पुत्रादिभिः सहयपो
मा केतनगरीं नृप ॥ ३ ॥ सत्येषु तनयो धर्म एकं त्रा कस्मा हृहृत ॥ हरिमुत्संगमाधाय नक्रिरे कंच स
न्तु ष्या ॥ ४ ॥ मृत्वन्तु तस्य कन्यकाकृतिकामुदाशंपत्तपश्वन हृदं नं पंकजं निमुकुः सः ॥ धर्मोत्तिहृर्याने
नृत्तो न विवेद मार्गकालं च मार्गजनमस्यत थैव पत्नी ॥ ५ ॥ अकस्मात्तु दृशामुदूर्त्तदार बुद्धिस्तीरेम
नो हरमवाप दृषः सरय्वाः ॥ साकं सुहृद्भिरवलोकयति स्म साक्षां तामंबुराशि परमप्रियया पितेव ॥
६ ॥ स्नाने नयस्मा हृशिमात्र तोपि यातिक्ष्ययं पापगणोपि तुं सामम् ॥ पारामनीः केचतिपूतती यानाम्ना
म्पधाना मतिभी निरात्री ॥ ७ ॥ ग्रामोपमानि स्रुपुरोपमानि महातरीनि विततानि तानि ॥ यात्रोभमा
नाव तरंगजालैः शाल्यमानैर्वकुभिः समंतात् ॥ ८ ॥ सा पूजिता चंदनपुष्पधूपैर्दीपावलीभिश्च फ
लैर्जनौघैः ॥ क्रीडन्ति मित्रातविसर्पणेन शोभामुपेता कविवर्णनीयाम् ॥ ९ ॥ यामानसाख्याक्सरसः
प्रजाता सम्पादिता मानसवासिभिश्च ॥ तरंडुमालिश्रति बिंबरम्याः सेया नि जस्नानविशुद्धिकामैः ॥ १०
॥ तरीमयारुह्य महानदीं तां सहात्मपोष्यैर्वृषिउत्ततार ॥ उपस्करं नो निहितं च सर्वं संमावयामास पुनः ॥५६॥

मतीरे ॥ ११ ॥ पुरीमयोध्यां समवाप्य तत्र हरिश्च सादः प्रमसाद चित्ते ॥ तावस्वीती चीनगिरि द्विने त्रोजगा
मराजश्च रूणंगवंशाः ॥ १२ ॥ सहस्रशो दीपवतीस्तदानीं सौधेषु तीरे च जनाः सरय्वाः ॥ चकुश्च यास
प्रतिबिंबदृष्टैः सुवर्णनदी दीपमयी वरेजे ॥ १३ ॥ तत्र स्थितान् कूर्वंत एव पर्से ध्यांरसूविधाय स्नपनं स्वयं च
॥ पित्तृस्वरूपाम्समनाम्नचारमस्य म्लुरवः कर्मविधिप्रवीणः ॥ १४ ॥ स्वर्गद्वाराभिधे तत्र कृतसंध्याविधिर्द्वि
जः ॥ तीर्थे ततो लक्ष्मणस्य दर्शनं कृतवान्मुदा ॥ १५ ॥ तुलसीपुष्पवृक्षादिशोभितान्तीर्थतस्ततः ॥ प्रविवे
श पुरीं रम्यां यामाकुर्मुक्तिदां बुधाः ॥ १६ ॥ योजनानि दशद्वे च पाऽऽयता सरयूमनु विस्तीर्णा त्राणि
च शोक्ता मनुना निर्मितां स्वयम् ॥ १७ ॥ अक्ष्वाकुवंशप्रभूपानां राजधानीति योदिता ॥ यत्र सा देक्षा हास्कु
देवी राममाता न निस्वयम् ॥ १८ ॥ फलपुष्पभरानम्रनानाद्रुमलतादिभिः ॥ शोभमानैर्वकुविधैरुद्यानैः
परितो वृता ॥ १९ ॥ रथ्या महाध्वापणचत्वराणि यस्यां विभक्तानि च मार्जितानि ॥ भवंति नित्यं च सुपूजि
तानि द्वाराणि दध्यक्षतकुंकुमाद्यैः ॥ २० ॥ सौधैर्विशालैरपसत्त भौमैः कैलाससंप्रख्यहरेः पमे
यैः ॥ पंक्तिस्थितैः शुभ्रतरैरनेकैर्विराजमाना चमरावतीभियो ॥ २१ ॥ जनाश्चतुर्वर्णभवास्तु यस्यां वसं
त्यसंकीर्णगृहाश्रयाश्च ॥ स्वं स्वं च धर्मं परिपालयंतो धर्मावतारस्य हरेः प्रतापात् ॥ २२ ॥ सुसकजाया

॥स.जी.प्र.१ कृशिणो घटानि श्च तुर्विधानां च विभूषितानाम् ॥ सुलक्षणैर्वालजवैस्तुरंगैर्गजैश्च मत्तैरिव मन्दना अ०२७॥
॥५७॥ गैः ॥२३॥ श्रुत्वाथ लक्ष्मीं प्रतिराममंदिरं घनो नतौ राजनपश्च गीतिकाः ॥ वीणां मृदंगां बुजतालफ
त्वरीन्नर्यानकानां निनदैश्च सोऽनघ ॥२४॥ दीपावलिभ्राजितपंक्तिसंस्थविचित्रपण्यापणवीथि
काः सः ॥ पौरांश्च देवानिव राजमानान् पश्यन्पतीयाय पुरं स पौष्यः ॥२५॥ रामघाटस्य निकटे वरह
र्म्ये धेनतत् ॥ तन्त्वा स्थानगरं श्रापन्नातु वेल्पेजनाम्भितम् ॥२६॥ चिताग्निप्रोद्धूपमानानां हविषामति
सौरभम् ॥ जिघ्रंस्तत्राकरोद्वासं निजप्राचीनकेतने ॥२७॥ त्रिकालं सरयूस्नानं संध्यादीनि च नित्यदा
॥ कुर्वन्कर्माणि नित्यानि कृष्णेभक्तिं समाचरेत् ॥२८॥ क्रियमाणां कृष्णभक्तिं पित्रा कृष्णोऽर्भकोऽपि ता
म् ॥ दृष्ट्वात्यास्वयमपि करोति स्मार्भलीलया ॥२९॥ स बालः शैशवे प्यासीत्साधुशीलगुणान्वितः ॥
कृष्णार्चादिकृत्स्नित्य कृत्यानां कौतुपरिच्छदः ॥३०॥ मातुः सत्यर्षिसिंशा यासरपूंननी मन्तु ॥ प्रसन्नं सुर्धीत
कालेपि कर्मेठ ब्राह्मणो यथा ॥३१॥ दृष्ट्वमेत्मार्नयामास कृष्णं वाजपरिच्छदैः ॥ नव्यग्नमासमतपाभो
मादिकापिनास्मरत् ॥३२॥ पिताजननम्यापारूतः सवयोभिश्च बालकैः ॥ कृष्णध्यानपरः क्वापि सुस्थिरं
न शृणोतितत्त ॥३३॥ बाल्येविष्णुकथाकीर्तिश्रवणोत्सुकश्च समः ॥ रामायणं तु वक्तुर्शोत्तुशृणोतत्र ॥५७॥

तत्र च ॥३४॥ आपश्ये रामभक्तानांस मागमचनुरात्मुमः ॥ आपश्यी जानकीनाथेनक्तिंभक्तजनप्रिये ॥३५
॥ भक्तप्राम्यविहारधीः सभगवानखंजनैः ॥ पंचमेशातः स्वीकृतश्चुदसापुपद्विस्तां स्थापयन्भृतजे
नादेयो भसिनित्समासवविधिंनाद्वर्षिधाया दराज्ञाकेताश्विजदेवतानमथितुपाति स्मनचतुरहान् ॥
३६॥ सीताजक्ष्मणगंधवाहतनयैर्युक्तं च रामं भजन्सोऽम्भागवतं तु रामखिलं रामायणं चाश्रृणो
त् ॥ प्रीतिर्नै वत्सवं धक्रचरित्र सीसांसारिकेवक्तनिस्तवृद्धे वेश्मनिमात्पित्रप्रश्रुपुरुपैपुमिते वृष्पि
॥ ३७॥ सद्धर्मानपिकृष्णभक्तपितृतः श्रुत्वा वसवांनसौ षौत स्मार्तविदस्ततश्च मनि दिजान्नर्णाश्रमाणां
हृषान् ॥ धर्मांश्चाखिलयोषितां स्वजननीवक्त्राद्गुरोः पानसौ सर्वज्ञोऽपिन्नादनेपरिचस्थाजेभवृत्संश्रितः
॥३८॥ इति श्री सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मस्यायोध्यागमनंनामसप्त
विंशोऽध्यायः ॥२७॥ सुव्रत उवाच ॥ अस्मिन्नेव मधौ शुक्ले द्वितीयायां नृगो नृप ॥ दत्तोसिंहे हरिर्धर्मो विद्या
रंभमकारयत् ॥१॥ लक्ष्मीनारायणं वाणीं सामवेदं च गोभिजम् ॥ पुपूजात्र यथाशास्त्रं गणेशार्चनपूर्वक
म् ॥२॥ कृत्वा पूतेन होमं च भोजयामास वाडवान् ॥ नेभ्यश्च दक्षिणाः पादाजाः सुवर्णां च शक्तितः ॥३॥ कुरुग
ग्रबुद्धिः कृष्णोऽपयकाजेनात्मेनसर्वशः ॥ वर्णानकांश्च शिक्षितवाग्रंथमात्रमवाचयत् ॥४॥ बुद्धिं नीस्वांत

॥स॰जी॰प्र॰ स्मरन्तु धर्मविद्धर्मं आदरात् ॥ वेदशास्त्राणि पठ पिपासया मामसंतर्प ॥५॥ अन्नपानेन सर्वाणि तानि प्र॰२९॥
॥ ५९ ॥ सोप्यधुनागीश्व ॥ सौमित्रीं वर्धयन्रूपं मे वसुसुदेवेन नन्दिता ॥६॥ कौमारं समतिक्रम्य विश्वश्रीमय विज
नैः ॥ पौगण्डाख्यमवस्थां सम्प्राप्य देव धर्मनन्दन ॥७॥ अथैकदे माधवस्यास्य ह्रीतीयां यां स्थितेरवै ॥ त्रासे
शातः स्तुतोनक्त्या मुमुदे ऽसौ नराधिप ॥८॥ मुनिः प्रथुमन्तुसौ सौमित्रिं स्मर रिमनुव्रतः ॥ रक्षाराम रति
ख्यातो बभूव जनपूजित ॥९॥ यामन्तिमेनिशो नित्यं स्मर मूमाजवायसः ॥ यातिश्च नाममन्त्रेण रघुना
थमपूजुजन्तः ॥१०॥ चन्दनाक्षततुल्यैश्च धूपदीपनिवेदनैः ॥ तमभ्यर्च्य तदुच्छिष्टमुपाशु कं नचेतरत ॥
११॥ रामनामजपं कर्तुं तुलसीकाष्ठमालिकाम् ॥ सुनिर्मितः करे दक्षे दधाति स्मानुवासरम् ॥१२॥
स्नातः कृतोर्ध्वपुण्ड्रो सौ रामकृतप्रदक्षिणाम् ॥ बाल्योपनाकुलश्चके जनयज्ञानविस्मयम् ॥१३॥ अ
नसूयानेप्रतिदिनं लक्ष्मणस्तीर्थके ॥ विद्याकुंडादिषु स्नात्वा रामसूक्तीः स्मयातिस्म ॥१४॥ रामस्य दर्शा
नं कृत्वा तं प्रणम्यान्वदेस्स्वतः ॥ रामायण श्रुतिज्ञातलब्धाहारम्यो त्तुनावसः ॥१५॥ यो ऽदृष्ट्वां निजकर्म
तो वमहतीप्रासांगतिं दुर्विधो दीनां गौतमपोषितं निपतितां निःसाधनां कानने ॥ सद्योमोचयदार
स्ममादकमजस्पर्शेन तं पावनं रामं जीवहितं भजेति करुणां निर्हेतुकी पंक्तियम् ॥१६॥ यो यातामसहं ॥५९॥

स्नातीतिननितं कूरं निषाधाधिपं घोरारण्यविहारिणं पशुसमं नृणां च हीनं धिया ॥ विमाणं सं परिष
स्वजे करुणयानादृत्य जात्यादितं रामं ॥१७॥ सीता दोरहकुरं मुरैः इतनयं काकाकृतिं विभ्रतं तं वधं चा
पि त्राणे रणसर्वभुवनेषु भ्रामयराः प्रभुः प्रातं शोकहृतं च तं स्वत्रारणं प्रातमसुमो नैव तं रामं ॥१८॥ नासा
हीनतमां स्त्रियं पञ्चत्राव रीकौ जीरवंतीमपि ज्ञात्वा स्विक्षणमिहतीकरुणया प्रातस्यै निजं दर्शनम् ॥ यो ऽदा
दाऽऽज्ञाचतम्फलानि मुदितस्तं ज्ञानकीवल्लभं रामं ॥१९॥ तिर्यग्योनिसमुद्भवस्य पततो जाहारस्य यः पक्षि
णो गृध्रस्यापि जटायुषो व्रततया दानैर्विहीनस्य च ॥ चक्रे ऽस्यामसकृज्जां क्रियां सुतरवमीसास्वतातसमं तं
रामं ॥२०॥ कर्ता चं निजबंधुभीतमगरं रंजावास्त्रगणां पतिं दृष्ट्वा स्वत्रारणं मतं कृपिमपि प्रीत्या स्वसख्ये
करोत् हत्वा वालिनमाशु चैनमदधात्स्वीयं पदे यस्तु तं रामं ॥२१॥ त्रातोरपनुज निशाचरमपि त्रासेस्व
पादो तिकं हृदयं रादी श्वविनीषणां प्रमुदितः स्वन्धु रंक्षेचे स यः ॥ हत्वा भ्रां परिरक्ष्य चानि च निजं सौमि
त्रिमेवाश्रुते रामं ॥२२॥ पद्मस्यापि शुभे भवे न हि चरणां तान्कीराकूरूपान पिप्रीलां वैदिकमंत्रवच्छुचि
तरान पोत्रा करोत्स्वाश्रपातुं अर्माश्चापि वरुणेनारयदि तीजीवान्भवाब्धेर्हितं रामं ॥२३॥ वदो जि
पुरो निसमिम्यं स्तौतिस्मराघवम् ॥ गृहमेससमवापैत वेदांगान्येव भूमिप ॥२४॥ नामकुर्वन्गुणाना

॥स॰जी॰प्र॰१॥ हमाकर्के रेपोस्य यान्नृप ॥ अनुभूयंते वासर्वे तेध र्मोहि भिरेत्तसा ॥ २५ ॥ योगीऽस्पृहणीयैः स्वैर्नियमैर्वा श्लो॰ १२६ ॥
॥५९॥ त्यत्तवन्न ॥ सर्वजो कप्रमिदो भूत्वित्वा देरपिसो धिकम्मु ॥ २६ ॥ बाल्येवर्नत नच कारहि शक्षसी ह्यः माक्षा
न्मरुस्तुलरतिल्व मिहादरेणा ॥ संपूजयेस्त मिति तं पितरावश्रोत्रेणान क्त्या तदाच्वरत्व्वस्स समानवय
स्त्ती ॥ २७ ॥ ये केचना ऽस्यसुहृत्प्रियनेदनस्य पौराः समागममकुर्वत बालकास्तान् प्रक्कादवस्सकि
लशिक्षयति स्म धर्मान्श्री विष्णुपूजनमुखानखिलान्हरेः ॥ २८ ॥ सर्वेपि ते सवयसोऽस्य हरेः प्रतापाहि
क्रीडनेशिशुकसमं तमाशुहित्वा रूपे फनक्किनिरताः ॥ मनकादिसाम्यं प्रापुः सन्निधमुदमीयुर तदी
याः ॥ २९ ॥ एवं लतर विरक्ति वल्लिएवात्म निष्ठोविषयर सवित्तलस्पृत्तुकामोग्रहे सः उपनयनमपेक्ष्य
ब्रह्मचर्योपयुक्तं न्यवसदिवसरम्याम ब्रूपनेगेहे स्तु ॥ ३० ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशा
स्त्रे प्रथमप्रकरणे श्रीहरिपौगंडलीलावर्णननामा षड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ सुव्रत उवाच ॥ पुर्यां वसन्नेव र
घूत्तमस्य तस्यां सदैकांतिकधर्मसंस्थाः ॥ अनेकसाधुत्तमसन्नुताभ्यः स्तु सोभवत्सर्वजनैस्तु धर्मः ॥ १ ॥
दृष्ट्वा तस्मिन्नथ प्रभोर्लक्षणानि प्रायः पौरा आश्रयंतमथ च कुः ॥ धार्मेर्दवेनैवत्व प्रभूषादिभिस्तं भूयो भूयः
पूजयंति स्म हृष्टाः ॥ २ ॥ पेतेत्र प्रपन्नाः शरणं जना स्तान्सहृष्टमर्वं सम सुपादिदेश ॥ धर्मांश्च पाप्मान्निज ॥५९॥

देशी कामयादीनसपश्चता तानविन्यास्या हंनमु ॥ ३ ॥ तदुक्त धर्मेषु चवर्तमाना स्ते तानवैराग्यवृषी पवन्ना
मु ॥ अनन्यनक्तिं विदधुः पुमांसो रामेश्वरी श्रीरमापतेर्नरेंऽ ॥ ४ ॥ केचित्सुरापा अपितन्मसंगा ज्जहुः सु
रापानमथामिषादाः ॥ देवे च पित्र्ये पि कथंच नापितं सर्गमप्याशुजहुः प्रजस्य ॥ ५ ॥ तदाश्रिता ये गृहिण
स्तु तेषां श्रीविष्णुयागा दययैव यज्ञाः ॥ हिंसाविहीना यवव्रीहि गव्यघृतसिताद्यभिः शुद्ध हविर्भिरासन् ॥
६ ॥ तं शिष्ठिपुर्यै नृपसान्निकाश्च तेपि कृतौ काषि पशुं तु साक्षात् ॥ नैवाजनंता यपयुर्नविप्राः सौत्रा
मणीयांश्च सुराग्रहांस्ते ॥ ७ ॥ निजात्मश्रेयं कर्तुमभीप्सतीस्तु योषाः ॥ समीक्ष्याथ सहस्रशो सौ। विचार
यामास धियामनीषिहिता वहः शिष्यपरंपराया ॥ ८ ॥ स्त्रियामुखेनं वापग्रुंभं यदन्नसमाचरेत्तद्धि तदीय
वर्गः ॥ अन्यः स्वजोकोपि समाचरेद्धे तच्छ्रेयसाकर्मविचार्यकार्यम् ॥ ९ ॥ स्त्रीणां गुरुत्वं भुवि कुर्वते ये
तेशिष्यभूतासु परांगनासु ॥ विशेषतस्त्वस्य वशासुतासु प्रश्नानवंसैवरत प्रसक्ताः ॥ १० ॥ पुंसः प्र
संगस्तु न तोषितां नाम्नाः कस्यापि हि क्वापि नैव युक्तः ॥ स्त्रियाभुजंगेन पारवतस्व रेण मेत चमस्या गुरु
णाविशेषात् ॥ ११ ॥ स्त्रीणां हितं यस्तु गुरुर्विधित्सुः सहृत्समत्रं नियमैः सहैव ॥ स्वयोषितानाउपदेशा
येद्देश्वयंतु ने क्षेतनभापयेत्ताः ॥ १२ ॥ आसन्नसंबंधवतीस्तु योषा विहाय नान्या गुरुणा च दृश्याः ॥ स्य

रणानभाष्यानचकृत्रचिदेधर्मोमहानेषरदंमतंमे॥ २३॥ रत्स्यंसनिष्ठिलनरेंद्रपत्याभक्तोपदेशां
समदापयत्ताः॥ रूवासिनीनांचविभर्त्तकाणांधर्मोश्रुतान्योन्यकथयद्यथार्हम्॥ २४॥ ध्यायोषितः
शिष्ठिपुरत्रभक्तिंस्वधर्मनिष्ठाः कुलदासमायाताः सर्वज्ञोप्यस्यहरेः प्रताप्यतपतिव्रताःस्यात
गुणाबभूवुः॥ २५॥ सपीप्योमिवसंस्तत्र धर्मप्रतिदिनेनृप॥ षट्कर्माण्याचरन्रूढस्म महाप्रजांसम
माचरत्॥ २६॥ सवेदयत्स्यहंचमहानैवेद्यमुत्तमम्॥ रूप्यायतेस्यचमहानीराजनमकारयत्
॥ २७॥ रूप्यमजन्मा धर्मीमुख्यामाचचारव्रतानि सः॥ तेषुनागरणांचक्रे रूप्यस्यचमहार्चनम्॥ २८
॥ उद्यापनश्वकृतादीनाष्ठिकान्तराधिकापते॥ महद्भिरेवसंभारैःसोकरोन्नृपतिर्यथा॥ २९॥ प्रस
वंमासिभाद्रेचगणेशस्यमहोत्सवम्॥ चक्रेश्रुक्लचतुर्थ्यासमप्याक्रोविधिवन्नृप॥ ३०॥ आश्विनस्य
चतुर्दश्यां रूप्यायांचमहोत्सवम्॥ मारुतेःकुलदेवस्यप्रसन्दंविधिनाकरोत्॥ ३१॥ अवतारचरि
त्राणांयाः रूप्यस्यसतांपतेः॥ अपराह्णेप्रतिदिनंकथनंस्वयमाचरत्॥ ३२॥ पवनंपावनंचैवसमं
यानांविचिन्तनम्॥ यथावकाशंमतिमान्करोतिस्मान्वहंसच॥ ३३॥ रत्स्यंस्वधर्मनिरतोविजितांतरा
रिः रूप्यपदाप्यविगतासुरभूरिभीतिः॥ स्वस्थोवसन्नुतकलत्रसुतःसतत्रसद्धर्मनिस्वशरणानिह

वर्त्तयच्चनृ॥ ३४॥ इतिश्रीसत्संगिजीवनेनारायणचरित्रेधर्मशास्त्रेप्रथमप्रकरणेधर्मकृतस्त्रीपुरुष
गुरुमपादानिरूपणनामैकोनत्रिंशोऽध्यायः॥ २९॥ सूतउवाच॥ अथोपनीतिंतनयस्यविप्रोविधा
तुमत्युत्सुकमानसःस्सः॥ संपादयामासविदित्वातोपियथोक्तसंभारभरानुसारः॥ १॥ आरूयदे
वत्तमभ्युंसमर्च्यकाश्मीरपुष्पांवरदक्षिणाभिः॥ फलंनिधायास्यपुरःस्मरनपप्रच्छपुत्रव्रतबंध
कालम्॥ २॥ सप्राहगर्भाष्टमएववर्षेनपस्यमासेद्यतुवर्त्तमाने॥ तिथौदशम्यांचविधौकुरुत्वं
तिष्ये जजन्मैव्रतबंधकर्म॥ ३॥ निशम्यमीरूलिंकवाकामिस्यंतदेवजग्राहसनिश्चयेन॥ ततोसि
रवनंगजपत्रिकाश्चस्वनातिसंबंधिसुहृत्सखिभ्यः॥ ४॥ तत्रायपुत्तनसहोपहारान्नेनोरथाश्चादिवि
चित्रयाना॥ साकंसुहृत्सुत्रकलत्रदासैःरूप्यक्षणात्युत्सुकमानसाश्च॥ ५॥ सनावयन्नेवयथोचितं
तान्संभारमाहार्यमहोत्तमेव॥ सपुत्रमांगल्यजलैरिहर्षाद्ददौसकेभ्योनववस्त्रभूषा॥ ६॥ सस्नान
यामासचरत्नवर्षैर्दिशांतरेभ्योबहुमानपूर्वकम्॥ विप्रांश्चतुर्वेदविदःसुशीलान्योराणिकान्ज्योति
विदःकवींश्च॥ ७॥ तैलंद्विजेशामिहिरप्रकाशाःपौराश्चविप्रानिगमागमज्ञाः॥ स्वाचार्यमुख्यामुनि
गोमिजीरूपदोरणकर्मस्य[illegible]विधापयंति॥ ८॥ मंगल्यावाद्यानिबहूनितस्यप्रदेशेषवादितदिवा

॥स.जी.प्र. चरणौ ॥ जगुश्च गीतानि मनोहराणि सुवासिनीनां निकराः समेताः ॥१९॥ पुत्री पत्नी तावधिकारसि अ.२०॥
॥ ६१ ॥ द्धी कार्यस्य कृत्यं त्रियुग्मतस्य ॥ विप्रः स धेनुत्रयदानमाशु चकार भूपप्रतिबिंबमेव ॥२०॥ यत्काममत्रा
राज्ञा नृपादमुख्यदेशो यो यः प्रशंसेनेन येन कार्यम् ॥ कृत्यत्रयं तच्च तथैव धेनुत्रयप्रदानेन पिता चकार
२१ ॥ पूर्वं पुरैवापनयांगकर्मसमाप्त्य शास्त्रिकारसर्वम् ॥ नांदीमुखस्य स्वयनं ग्रहाणां शांतिं सद
स्नेऽर्ह्यत्तर्पणं च ॥२२॥ प्रांतर्दशाम्यां पुरतो गृहस्य संमार्जनारौ रजि संस्कृते सौ ॥ संस्थाप्य पात्रासम
मुदवात्सं कृताशानं स्थंडिलस्यार्द्धयत्र ॥ २३ ॥ सवेदशाखोचितकर्ममार्गे स्ववेदबोधमें च विदन्न जो
षम् ॥ द्विजातिसंस्कारविधानविज्ञविप्रो करीति चकार सर्वम् ॥२४॥ स्नातं च भुक्तं हृतकेशवापं
स्नातं जनन्या समलं कृतं च ॥ स दक्षनागे विनयोपविष्टं संस्कारयामास सुतं यथावत् ॥ २५ ॥ आब
धाकट्यां कटिसूत्रमेनं कौपीनखंडं परिधापयामास ॥ यज्ञोपवीतं नवतंतुशुद्धं कार्पासकं स्मात्रि
गुणं ददाति ॥२६॥ अग्नेव्रते साद्भिरिरास होमं विधाय नाभ्यादित संगमार्यः ॥ स्पृष्ट्वाव द्वाराद्दि
नाद्राणां ब्रह्मचारी भवसीति कृत्यम् ॥ २७ ॥ प्रेषयत्र गुरुक्तां तत्र यायधर्मः सर्वान्नयथावत्राबुबुध
त्र ॥ आधेहि नित्यं समिधं मुतत्वं प्रातस्त्रसायं परिदेवसायम् ॥ २८ ॥ आदीनयांते त्रान कर्मणा स्वं ॥ ६१ ॥

कृर्पाञ्यपोशान विधिं चनिसम् ॥ सजेर्दिवास्वापमपि प्रयत्नाद् शाचार्यसेवातिरतोऽभवेच्च ॥ २९ ॥ पि
त्रैव मुक्तः सह सत्कुमारो गेहाद्बहिः प्रति भैक्षमुवाच चोच्चैः ॥ तेनाति हर्षमनवत्तमपत्नीसंबंधिनोऽन्ये
च पुपुः प्रकामम् ॥ ३० ॥ कट्यां गुरुस्तस्य बबंध मौंजीं त्रिसूक्ष्मां त्रिवृतां रज्ञानां विधिज्ञः ॥ ग्रंथित्रयं चा
पि चकार तस्यां हरिप्रवरानुरूपम् ॥ ३१ ॥ अग्निरुदक्षसात्कृत्वा तत्रागत्य कुशासनस्थो जनकः सुता
य ॥ प्रसन्नमुखाया द्विजातिरत्नमंत्रं प्राप्तं निधाय समानपीठे ॥ ३२ ॥ तदा महाडुंदुभिघोषप्रासीद्दिप
मवाद्यंत च सर्वतोपि ॥ ब्रह्मध्वनिः स्त्रीगणगीतिकाभिः समं दिदीपे जयशब्दमिश्रः ॥ ३३ ॥ आमी
लितं गुरुरात्मजाय ब्रह्मस्त्रगुम्भे वदहोममंत्रम् ॥ ऐतानं तथैवाजिनमुत्तरीयं संध्याविधिं शिक्षयु
तिस्त्रप श्चात् ॥ ३४ ॥ मध्याह्नसंध्यात्र यथर्मं तु पास्या सायं तनी वेत्ति मदन्यवादे ॥ प्रवर्त्तमाने बहुधा तदानीं
माध्याह्निकी सेव तु चोजगाद ॥ ३५ ॥ प्रैषानु नः पूर्ववदेव धर्मान् आदिश्य मानानगुरुणा सुताय ॥ अ
बोधयस्मृत्वरवेचो भिरूस्मा जना सुसुकुमानसीय ॥ ३६ ॥ विद्यागुरो र्वाचि सदैव त्रिश्रेष्ठरमत्र पाप
चरणप्रवृत्तेः ॥ क्रोधानृते वर्जयमेपुनश्च पदस्तुधावेप्रतिषिद्धमस्ति ॥ ३७ ॥ प्राप्स्यतु गीतंसजनस्त
नैव वाद्यानि गंधाद्यनुलेपनं च ॥ अभ्यंगमुद्वर्तनमंजनं च संघृष्यन्नत्वांप्रवनेजनं च ॥ ३८ ॥ छत्रा

सनं चापि गुरोः पुरस्ताद्धं नाति सुहृितं तर्कं कतार्थैः केशप्रसारं च धरावलेखं निर्हेतुकं मा कुरु के
शवापम् ॥२९॥ मद्यं च मांसं सुरशानकं च विल्वं गोयुक्तपानं च पयस्य वैश्यम् ॥ आर्द्रं शाकं क्षौमसज्जवा
स्मनिंदामुपानद्धावातपवारणं च ॥३०॥ हिंसां तु वाचापि न कस्य चित्त्वं जनो स्तयास्वस्य च मुक्तये
पि ॥ कुर्याः कुसंगेन च पुत्र भूमौ न भोजनं क्वापि च कांस्यपात्रे ॥३१॥ घृतं च तैलं च जलं न पिव जने स्वमं
गाद्यपेयं जलमुनाद्यन्नक्ष्यम् ॥ गोविप्रतीर्थामरसाधुसाध्वीस्वच्छास्त्रनिंदां कुरु मा कदाचित ॥३२॥
कौपीनमौंजीकटिसूत्रदंडयज्ञोपवीतानि कमंडलुं च ॥ एतानि चर्मेति तु नित्यमेव संधारयेस्त्वं सुत
भैक्ष्यपात्रम् ॥३३॥ स्नानं च संध्यां च पंचहोमं स्वाध्यायदेवादिकतर्पणं च ॥ समर्चनं शक्तिरेव वि
ष्णोः कुर्याः सदा त्वं श्रवणादिभक्तिम् ॥३४॥ एवं हितानेन सुबोधितोऽसौ सेव्या वटुस्ते हरिरादृवाट
म ॥ भास्वंतमुद्राकुरथी प्रतस्थे प्रदक्षिणं चाप्यनलस्य चक्रे ॥३५॥ भिक्षां ददावादितएव तस्मै जनिः
स्वयं त्वथ पंपतसुताय ॥ सुवासिनी मुख्यसुहृत्स्त्रियोऽभ्यास्ततो ददुः प्रीतियुता नरेश ॥३६॥ आचार्य
वर्याय निवेद्य भैक्षं तदुक्तमेवात्मनभारदंसौ ॥ समापयामास यथा विधानं तत्कर्म धर्मः सकलं
विधिज्ञः ॥३७॥ कर्णौ विधम मनं सदधानो जब्धसंस्कृतिरहरहस्करकांतिः ॥ तत्र विप्रवरमेरु

मध्ये ब्रह्मचर्यमिव मूर्तिमराजत् ॥३८॥ विप्रभी प्रसविप्रउरुकमनागाः स्वर्णमुद्रास्तथा वासांस्या
भरणानि यानक वराश्च तोरार्थतो दत्तवान् ॥ तस्मै चापि जना यथोचितं मदुर्वस्त्राणि वित्तादि च
प्रादाद्धीयजनेभ्य एष तनयप्राप्तेन वस्त्रादि पि ॥३९॥ पौरान्मां सुविप्रान्सगृहमुपगतान्भोज
यामास सम्यग्भक्ष्यैर्भोज्यैर्विचित्रैर्बहुविधसुरसैः स्वैः कृतैः सत्कृतैश्च ॥ सर्वास्तान्दक्षिणाभिर्न
पतिरिव बहु तोषयित्वा विसृज्य भूपानंदः सपुत्रं स्वनिगममखिलं पाठयामास सार्थम् ॥४०॥ इति
श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हर्युपनयनोत्सवनामा त्रिंशोऽध्यायः ॥
३० ॥ सुव्रत उवाच ॥ हरिः शान्तोपनयनः स्वधर्माननु गुरूणां दितान् ॥ पाठयन्नृपितरौ प्रीता सिषेवे
नृपसत्तमः ॥१॥ ततोऽग्रहं निज हासुः स्वंस्यावतारप्रयोजनम् ॥ धर्मसंस्थापनं कर्तुं भूतले समवेक्षित
पत ॥२॥ विजित्वोत्तरयत्रगामी मिन्त्रंदानि विबुधद्विषाम् ॥ धर्मः स्थाप्यो मया भूमौ सांप्रतं यत्कृते जनि
नि ॥३॥ अदीव नत्स्यांगे दुःखेम्न्यावतारतिसुखो तदा ॥ वीतद्विषन्नृशनि यौ भवेतां दुःखिताविमौ ॥४॥ पि
तरौ मद्वियोगार्तौ सोढुं नैव हिसंकुतः ॥ अस्ताएतौ विप्रशापान्मोचयित्वा ज्ञानप्रदः ॥५॥ एवं सगृ
हं संकल्प्य वेदाध्ययनकैतवात ॥ तत्रो वासमजत्त रामं कृष्णं च निगमादरः ॥६॥ विद्यागुरुं तु पितरं

॥ स॰जी॰प्र॰१ ॥ नाम्नं विद्यावतां नृणाम् ॥ सचकारतलोध्यैत तृतीयं वेदमादितः ॥ ७ ॥ तीव्रबुद्धितया वेदमल्पका- अ॰ ३१ ॥
॥ ६३ ॥ लेन विस्मयम् ॥ तातमन्यांश्च विदुषः प्रापयन्नसमापयत् ॥ ८ ॥ ततः काव्यानि शास्त्राणि पुरा-
णानि पपाठ च ॥ महाभाष्यादि यत्किंचिद् मोविदत्त द्यगात् ॥ ९ ॥ धर्मोपि जरसं प्राप्तां दृष्ट्वात्मानं सु-
मुपाश्रितः ॥ तीव्रवैराग्यमापन्नः कृष्णध्यानपरोऽभवत् ॥ १० ॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्ययोगाननुभक्तिं च
तत्त्वतः ॥ यथानुभूति पुत्राय यथाशास्त्रमुपादिशत् ॥ ११ ॥ माहात्म्यं स्वगुरोस्तस्मै सौराष्ट्रादिषु तस्थि-
तिम् ॥ यथावद्रामजायाहरीतिं च साध्वनोखिलाम् ॥ १२ ॥ विद्याभिश्च गुणैः सर्वैः पितृतुल्यो महा-
यशाः ॥ आसीत्सोऽनेन कालेन मान्यः कृष्णस्तपारुणाम् ॥ १३ ॥ स गृहे स्व सदं पित्रा वाच्यमानं च सो-
ऽशृणोत् ॥ श्रीमद्भागवतं नाम पुराणं तोक चेतसा ॥ १४ ॥ महाभारतमश्रौषीत् पितुरेव ततोऽखिलम्
॥ सस्कंदं शांकरं स्कांदं पुराणमखिलं च सः ॥ १५ ॥ आर्षाः सर्वाः स्मृतीश्चापि धर्मशास्त्राण्यनाकुलः
॥ धर्मप्रियः सशुश्राव पितुरेव नराधिप ॥ १६ ॥ ततः कृष्णाग्रणीस्तेषां सारं निजमनीषया स निश्चित्य
स्व पाठार्थं लिलेख च पृथक् पृथक् ॥ १७ ॥ श्रीमद्भागवतात्स्कंधे पंचमं दशमं च सः ॥ श्रीवासुदेवमा-
हात्म्यं स्कांदाच्चाप्य लिलेख च पृथक् ॥ १८ ॥ ततः श्रीभगवद्गीतां नीतिं विदुरीं की च सः ॥ विष्णोर्नामस ॥ ६३ ॥

वेदपाठैर्वेत द्विजा ॥ ५४ ॥ वर्णिवेषं ततः पुत्रं नारायणमवेक्ष्य तम् ॥ प्रपेदे शरणं प्रीता विरक्ता म-
त्रवत्सुषु ॥ ५५ ॥ कृत्वा यवकर्णांजलियुग्ममस्मै नत्वोपविष्टा गृहतल्पवत्राम ॥ संप्राप संसारविमुक्ति-
बुद्धिः प्रभृत्तिः श्रेयससाधनं सा ॥ ५६ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकर-
णे विद्याध्ययनसामान्यदीक्षाग्रहणस्वरूपगुणनिधाननिरूपणनामैकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ सुव्रत उवाच
सर्वसद्गुणसंपन्ना मानाप्रेमवती हरिम् ॥ नारायणाख्यं तं पुत्रं शोच्या च भूपते ॥ १ ॥ प्रेमवत्युवाच ॥ न-
मस्तुभ्यं भगवते हरये कृष्ण हारिणे ॥ नारायणाय कृष्णाय शेषपर्याय मुमुक्षुभिः ॥ २ ॥ अज्ञानसन्निवृत्तिः
स्यान्मायाख्यस्य यथा जसा ॥ हरे संसृतिमूलं ज्ञानतया मामनुशाधि भो ॥ ३ ॥ ग्राम्ये सौख्ये विरक्ताहं त्वां प्र-
पन्नास्मि सन्मते ॥ अतो मुमुक्षवे मह्यं वक्तुमर्हसि यद्धितम् ॥ ४ ॥ जानामि त्वामहं साक्षान्नारायणमृषिं
प्रभुम् ॥ कृतावतारं क्ष्मे मायभूतजेस्सर्वदेहिनाम् ॥ ५ ॥ सत्वं ममाज्ञानमपाहराशु यथा तमोऽर्कः प्रक-
टप्रतापः ॥ स्वमायया योगिपिल द्विभावः स सार्थया मीतिभवं तमीशम् ॥ ६ ॥ सुव्रत उवाच ॥ एवं जनन्या
प्रणयेन पृष्टो हरिः स्वतः सिद्धविशुद्धबोधः मुमुक्षवे धात्मिकशास्त्रसारं प्रीतः सतत्रमेन्ह्पतेऽजगाद
७ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ म मे शास्त्रसंमतम् ॥ मुमुक्षवे विरक्तायै निगीर्णं वेद विदिभिः
भण्मु मार्ताहि त्वं यच्चित्र भयंकरं

॥ स॰जी॰प्र॰ ५ ८ ॥ श्रीकृष्णो भगवान्साक्षाद्यो विष्णुः पुरुषोत्तमः ॥ स एव सर्वभावेन सेवनीयो मुमुक्षुभिः ॥ ९ ॥ तस्यै अ॰ ५२ ॥
॥ ६५ ॥ व मायया जीवो मोहितो याति संसृतिम् ॥ अतस्तं ये प्रपद्यंते ते तां तरंति त एव हि ॥ १० ॥ सतां संगेन
बुध्वा दैवं माहात्म्यं तदा तस्य ॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्ययुताभक्त्या स सेव्यताम् ॥ ११ ॥ युक्तो यैस्तु स्वधर्मा
द्यैस्त्रिभिर्भक्तिर्महाव्रते ॥ क्वापि केनापि विघ्नेन नैव सा प्रतिहन्यते ॥ १२ ॥ एतेष्वेकेन केनापि साहीनांऽगे
न चेन वेत् ॥ देशकालादिवैषम्ये तस्यां विघ्नं न वै ध्रुवम् ॥ १३ ॥ कार्यकारणरूपाया मायायाः सर्वथै
व तु ॥ विनिवृत्तिस्तयैव स्यान्नान्योपायेन वै नृणाम् ॥ १४ ॥ तस्यां तु विनिवृत्तायां पुरुषः कृष्णसेवकः परमं
याति तद्धाम यद्गत्वा स्यान्नाऽपुनरागमाः ॥ १५ ॥ अनंतं चाक्षयं तस्मिन्कालमायाभयोज्झिते ॥ धाम्नि सौख्यं स
मानोति स्वमनोवांछितं च सः ॥ १६ ॥ मुक्तानन्द उवाच ॥ वेदशास्त्रपुराणानां पंचरात्रागमस्य च ॥ सिद्धांतं
पुत्रवाक्यं सा स्नुतोवाच पुनः प्रभुः ॥ १७ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञ सिद्धांतोयं त्वयोदितः ॥
सांगयाः कृष्णभक्त्यैव मायायाश्च निवर्तनम् ॥ १८ ॥ तदेतत्तत्वतः सर्वं विविञ्चामि महामते यो भाया मे य
था बोधः स्यात्तथा वक्तुमर्हसि ॥ १९ ॥ हरेर्माहात्म्यबोधाद्यास्वधर्माद्यंगसंयुता ॥ भक्तिः प्राप्यायतस्ते
षां ब्रूहि लक्ष्माणि मे सताम् ॥ २० ॥ धर्मादीनां लक्षणानि विविच्य पृथक्पृथक् ॥ ब्रूहि मे तत्त्वतः कृष्ण ॥ ६५ ॥

ह सर्वं चैतल्लिख भारतात्तु यथा ॥ १९ ॥ ततः स धर्मज्ञः शास्त्राणां सर्वेषां सारमुत्तमम् ॥ एकामेवाऽखिज
स्त्रीलाभाय तद्वचस्स्मृतिं पृथक् ॥ २० ॥ लिलिखे तद्धरिः पित्रे चतुश्च यमदीहशात् ॥ प्रसन्नस्तेन सो
ज्ञानात्तद्बुद्धिमतिमानुषीम् ॥ २१ ॥ शारदा साऽन्वहं पाठं सा च काशानुसारतः ॥ कृत्स्नं कृष्णपूर्णां ते
मन्मुखात्तत्पुराकथाम् ॥ २२ ॥ वीक्ष्य सादरयतदा कं तस्यांगे निस्समाचरत ॥ चकार च कथां तस्य श्री
मत्कर्णमनोरमाम् ॥ २३ ॥ ततः सारचतुष्कस्य स्वक्षरां सूक्ष्मपत्रिकाम् ॥ विधाय पुस्तिकामेकां
सौरस्थां त्वाँतिके सदा ॥ २४ ॥ श्रीमद्भागवतादीनि प्रसहेतस्य पृष्ठेत्वतः ॥ तपोस्य धीः कृष्ण एव सुदृढा
समवर्तत ॥ २५ ॥ ततः पितादरीसीय संप्रदायानुसारतः ॥ सामान्यां वैष्णवीं दीक्षां तस्मै तां प्रासुभि
क्षुते ॥ २६ ॥ मंत्रमष्टाक्षरं कार्ष्णं दत्वा चाप्यक्षरं ततः ॥ उपादिशद्ब्रह्म स्वधर्मांश्च सर्वांश्च विनयशालिने ॥ २७ ॥
ततस्तदुक्तरीत्यैव कृष्णार्चामाचरत्सुदा ॥ पाठयामास स कलानुस्वस्मिन् सिद्धान्तस्त्वनोवृषवान् ॥ २८
॥ ब्रह्मचर्यव्रतं नृ मैं पीडय लोकदुष्करम् ॥ स सोऽपि जनशिक्षार्थमाचचार स्वयं नृप ॥ २९ ॥ कृष्णमि
त्यं जनन्निलीं सम्लस्म शास्त्रा मासमाचरत् ॥ जनैरेकादशीतं पं हरिजन्मदिनात्मवान् ॥ ३० ॥ असुराः ज्ञा
तमन्त्रमिलित्वा पुष्पशीं मुकुं ॥ प्रायसुः स्वरिपुं कृष्णं विनाशं हंतुमुद्यताः ॥ ३१ ॥ ईद्वात्त्वैस्यावा कृत्वा

॥स॰जी॰प्र॰ ५॰ वलिनोरुणलोचना॥ कराजकरवाजादि शस्त्रं पालयतन्मदाः॥ ३२॥ सर्वेपि ते नीलकंठयोगे अ॰ ३१॥
॥ ६४ ॥ नैव विमोहिताः॥ परस्परं रोत्याविभावान्नधुः शस्त्रैः परस्परम्॥ ३३॥ यथा मंगलकाः पूर्वं त्वा शु
क्रेणक्रिरीटिनः॥ मृताः परस्परं हत्वा मृतास्तेपि तथा मृताः॥ ३४॥ तत्रागतांस्तु देवारीन्मरा भावं
स्यमीश्वर॥ ऐक्षत राभावयितुं देशांतरगतानपि॥ ३५॥ तत्रैव तस्याः यभक्तिः सुकाश्प्सां मं
हानिशि॥ आपन्नरेव्रतकृशाग्निपिजांगा ... सतेन मा॥ ३६॥ रामव्रता पप्रमुखाश्चानीयमिषजी
यहे॥ कुर्वंति स्म यथाबुद्धिं वंधवस्त्वस्वति क्रियाम्॥ ३७॥ कृतस्त्रैरुक्मतीकाशेनास्तीन्त्वा पञ्चंत
ये॥ नवम्यां निशितां रूक्मो बोधयामास मातरम्॥ ३८॥ अंतकालं विदित्वा तस्याः सेवमाना सुतांसतु
॥ उपविश्यांतिके प्राह हृदस्थस्नानमिच्छया॥ ३९॥ मच्चाशन्तुसंमत मातः शृणुमद्वचनं हितम्॥ मायै
वविद्योः सर्वेषां मस्ति संसृतिकृद्दा॥ ४०॥ तस्यास्तु संनिवृत्तिः स्यात्कृष्णेभक्त्यातितीव्रया॥ स्वधर्म
तावधैराग्नोपेतया मननि स्थिरे॥ ४१॥ मायायास्तरणोपायो मूलस्य सकला परा॥ एष एव स
मीचीनोऽत्र वर्ततीत्येव भातिमे॥ ४२॥ एवं सांख्ये च योगेषु पंचरात्रमुखेष्वपि॥ वदंति किं च शास्त्राणि
तद्दिश्यमहर्षयः॥ ४३॥ ॥कृपावत उवाच॥ पुत्रसेस्यं वचस्तस्याः श्रुत्वन्यास्यादरेण च॥ स्मृतिर्वेनुवरुद ॥ ६४ ॥

सर्वज्ञोऽस्तियतोभवान्॥ २१॥ ॥कृपावत उवाच॥ जनन्येस्यं सप्रष्टः पुरातनमुनिर्हरिः॥ तां मुदावादहत
स्तस्याः स्वधर्मादि विविक्तया॥ २२॥ ॥श्रीहरिरुवाच॥ समीचीनं त्वयापृष्टमिदं सर्वहितावहम्॥ आत्म
नः श्रेयसलेप्सा मातर्वेरं बुधैरपि॥ २३॥ सांगया हेतुभूतानां तत्कैरां ऽऽसतां सति॥ लक्षणानि मुमु
वे तु भ्रं ते आनां हि मुमुक्षुभिः॥ २४॥ दयाजवः क्षमाशीलाः सर्वजीवहिते रताः॥ तितिक्षवश्चान
सूयाः शांता अस्पृहिता रयः॥ २५॥ अनीर्ष्यवस्तुनिवैराः निर्मानाश्च विमत्सराः॥ यथोचितं मानदाश्च
प्रियसत्यगिरस्तथा॥ २६॥ जितकामा जितक्रोधा जितलोभाश्च निर्मदाः॥ अहंताममतादीनाः स्वध
र्मे दृढवर्तनाः॥ २७॥ निर्दंभाः शुचयो शीलाऋजवो मितभाषिणः॥ जितेंद्रियाः अप्रमत्ता निर्द्वंद्वा धैर्यशालि
नः॥ २८॥ आकृतिश्चिति चापल्यरहिता निष्परिग्रहाः॥ बोधने निपुणा आत्मनिष्ठाः सर्वोपकारिणः॥
॥ २९॥ निर्भया निरपेक्षाश्च द्यूतादिव्यसनोज्झिताः॥ राजवतुदाराश्च तपोनिष्ठानिरेनसः॥ ३०॥ स
कृष्णास्यकथावार्ताः सच्छास्त्रव्यसनास्तथा॥ विषयासक्तिरहिता आस्तिकाश्च विवेकिनः॥ ३१॥ म
द्यमांसादि संसर्गरहिता दृढव्रताः॥ पैशुन्यस्तेन्यहीनाश्च परयुत्याप्रकाशकाः॥ ३२॥ जितनिद्रा
जिताहाराः संतुष्टाः स्थिरबुद्धयः॥ अहिंस्रवृत्तयो स्तृष्णाः सुखदुःखसमास्तथा॥ ३३॥ अकार्यत

॥स॰जी॰प्र॰१ क्ताः स्वश्लाघात्मनिंदाभ्यां विवर्जिताः ॥ यथोक्तभक्तचर्याश्च यमैश्च नियमैर्युताः ॥ २४ ॥ जितासनाजि अ॰३२॥
॥६६॥ तप्राणाः श्रीकृष्णांघ्रिदृढाश्रयाः ॥ कृष्णभक्तिपरानिस्सेहकृष्णार्पसकलक्रियाः ॥ २५ ॥ अवतारचरित्राणि
कृष्णस्यानुदिनं तु ये ॥ शृण्वंतः कीर्तयंत्यस्य कृष्णध्यानपरायणाः ॥ २६ ॥ अन्यान्यभगवद्भक्तिवर्जितक्ष
णमात्रकाः ॥ एवंलक्षणसंपन्ना ज्ञेयाः संतस्त्वयानघे ॥ २७ ॥ एतेषामेव संगेन सांगा भक्तिर्मुमुक्षुभिः
॥ कृष्णस्य प्राप्यते नूनं माहात्म्यज्ञानपूर्विका ॥ २८ ॥ एभ्यः कृष्णवताराणां चरित्रश्रवणं भवेत् ॥ अमू
नानां चरित्राणां कृष्णस्यान्वभवेच्छ्रुति ॥ २९ ॥ गोलोकाक्षरवैकुंठादिषु धामसु यत्प्रभोः ॥ अनंतम
र्त्तिभिश्च पर्यंतदर्थ्योऽवगम्यते ॥ ३० ॥ तथासीराणां वस्थस्यास्यम्यक्सते जसा ॥ स्थितस्य परमाहा
त्म्यमेभ्य एवावगम्यते ॥ ३१ ॥ वृंदावनस्य हार्दं स्याद्विज्ञाना यास्यबुध्यते ॥ अत्रत्यस्य भगवद्धाम्नां माहात्म्यं चे
भ्य एव हि ॥ ३२ ॥ पुलहाश्रममुख्यानां क्षेत्राणां महतामपि ॥ गंगायमुनादितीर्थानां खंडेस्मिन्भारते स
ताम् ॥ ३३ ॥ माहात्म्यं कृष्णसंबंधाद्दारस्यद्भुतं सति ॥ न तत्त्वेभ्यः सर्वमपि ज्ञायतेभ्यो नृभिर्जनैः ॥ ३४ ॥
सभ्य एतच्छ्रुतेः कृष्णमाहात्म्यसम्पज्जायते तेनैव भक्तिः कृष्णस्यात्स्वधर्मादिभिरन्विता ॥ ३५ ॥ दृष्टाः स्पृ
ष्टा नता वा कृतोपरिचरणा भोजिताः पूजिता वा सद्यः पुंसामघौघं बहुजन्मजनितं घ्नंति ये वै समूलम् ॥ ॥६६॥

प्रोक्ताः कृष्णेन ये वा निजहृदयसमा पावनास्ते तीर्थजातं तेषां मातः प्रसंगात्किमिह ननु सतां दुर्लभं
स्यान्मुमुक्षोः ॥ ३६ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हरिगीतायां स
त्पुरुषलक्षणनिरूपणनामा द्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ श्रीहरिरुवाच ॥ धर्मादीनां लक्षणानि भक्त्यंगाना
मथो वदे ॥ कथयामि विविच्यैव त्रपाणामपि तत्त्वतः ॥ १ ॥ तत्र च प्राणिलोकानां सेश्वराणां तु धारकः
॥ धारणीयश्च जीवैर्यः सदा धर्मः स उच्यते ॥ २ ॥ धर्मनिष्ठस्तु पुरुषो हि न जातिकुलोपि यः ॥ सोपि व
स्यादिभिः पूज्यः श्लाघनीयश्च मान्यते ॥ ३ ॥ धर्मच्युतश्चेद्ब्रह्मादिर्निंद्यः सोपि भवेत्क्वचित् ॥ न हि सोपल
कैर्गण्यः स्यात्स्पृश्योपि धर्मवर्जितः ॥ ४ ॥ स चापि वर्तते नृणां वर्णाश्रमविभागतः ॥ श्रुतिस्मृतिसदाचा
रैः प्रमितो हि द्वयात्मकः ॥ ५ ॥ विप्रक्षत्रियविट्शूद्रा वर्णाश्चत्वार ईरिताः ॥ ब्रह्मचर्यं च गार्हस्थ्यं वन
वासस्तथाश्रमाः ॥ ६ ॥ साधारणो विशेषश्चेति च तेषां द्विधास्ति सः ॥ समासेनैव यद्विधमपि तेवच्म्यहं
शृणु ॥ ७ ॥ अहिंसा सत्यमस्तेयं कामक्रोधलोभजयः ॥ मद्यमांसपरस्त्र्यादित्यागो व्यसनवर्जनम् ॥ ८ ॥
जातिसंकरताहेतोर्वर्जनं पापकर्मणः ॥ सर्वेषामपि विष्णुभक्तिश्च धर्माः साधारणा नृणाम् ॥ ९ ॥ शमो दम
स्तपो ज्ञानं दया शौचं क्षमादयः ॥ स्वाभाविका द्विविप्रस्य धर्मा एते प्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ शौर्यं धैर्यं बलं जो

॥ स.गी.प्र. ६
॥ ६७ ॥

दार्थं साधु गोविप्ररक्षणम् ॥ क्षत्रस्य सहजा धर्माः प्रोक्ता वार्ता विशस्तथा ॥ २२ ॥ शुश्रूषणं द्विजाती- श्रु० ३२ ॥
नां धर्मः शूद्रस्य चानघे ॥ हिंसास्तेयादिरहितो धर्मोऽन्येषां कुलोचितः ॥ २३ ॥ याजनादि स्वविप्रस्य क्षत्र
स्यायुधधारणम् ॥ व्यापारस्तु विशः प्रोक्तस्सेवोक्ता जीविका क्रमात् ॥ २३ ॥ आपत्सु यो वैरपवृत्तिर्विप्र
क्षत्रिययोर्मताः ॥ विशः शूद्रस्य तस्यापि कार्या वैश्यैव चान्यदा ॥ २४ ॥ त्रैवर्णिको यः संस्कारैः संप्राप्त
ः स्याद्द्विजातिताम् ॥ ब्रह्मचर्याश्रमे तिष्ठन्विद्यायै स गुरुं श्रयेत् ॥ २५ ॥ कौपीनाच्छादनादीनि वासां
स्यावश्यकानि सः ॥ कार्पासान्यजिनं मौञ्जीं दण्डं कमण्डलुम् ॥ २६ ॥ जपमालां ब्रह्मसूत्रं बिभृया
त्तु नयः कृशानुं ॥ अंजनाभ्यंगगंधस्रग्भूषणादि विवर्जयेत् ॥ २७ ॥ मुक्केशं रमहूसंगः स्त्रीणां संगस्तु
संस्मृतेः ॥ तारमस्तीति निश्चित्य कुर्याद्दारादूपरंस्त्यजेत् ॥ २८ ॥ अष्टधा वर्जनं स्त्रीणां न स्मर्तव्यास्तु सर्व
था ॥ कुर्याद्वर्णी गुरोर्भार्यामपि वैदेशहरतः ॥ २९ ॥ पाणिमात्रं च भिक्षान्नीभूतं तु मतिपूर्वकम् ॥ ब्रह्मच
र्यव्रतपरो नैव वीक्षेत कर्हिचित् ॥ ३० ॥ अपि चित्रमयीं योषां देवतां प्रतिमां विना ॥ कृत्वापि नैव संस्पृशे
द्वर्णी गुरुसेवैतनमनस्कितः ॥ ३१ ॥ कुर्यात्कालत्रये संध्यावंदनं प्रतिवासरम् ॥ जपं च नित्यशस्तेषु वमौनं
मालः सदोपयो ॥ ३२ ॥ होमं प्रातस्तथा सायं कुर्याद्भिक्षाटनं च सः ॥ वेदाभ्यासपरो नित्यं वसेद्गुरुकु ॥ ६७ ॥

ले वशी ॥ ३३ ॥ सांगं वेदं समग्रं च देशकालानुसारतः ॥ अधीत्य स यथाशक्ति समावृत्तेन माच
रेत् ॥ ३४ ॥ गृही स्याद्विरक्तस्तु दत्त्वा सद्गुरुदक्षिणाम् ॥ विरक्तश्चेद्वनं यासेस्थ्ये दानैष्टिको भ
वेत् ॥ ३५ ॥ गृही तु शुश्रूषुः कुलजां सवर्णां वयसाऽवराम् ॥ अनिंद्यामुद्वहेत्कन्यां न्यायेनोपार्जये
द्धनम् ॥ ३६ ॥ स्नानसंध्यात्रयं होमं तर्पणं विष्णुपूजनम् ॥ स्वाध्यायं शक्तितः कुर्याद्वैश्वदेवं च
सोऽन्वहम् ॥ ३७ ॥ प्रातः कुर्यादुपरितुं संध्यां माध्याह्निकीमपि ॥ प्रातर्माध्यं च मध्याह्ने निशि सायं
तनीं तु सः ॥ ३८ ॥ संध्यावंदनगायत्रीजपविध्यर्चनोज्झितः ॥ चतुर्वेदोपसोऽपि विप्रः शूद्र एव न संज्ञ
य ॥ ३९ ॥ अधौतं न स्पृशेद्वासः स्नात्वा कार्पाससंभवम् ॥ अस्नातेनापवित्रेण स्पृष्टं धौतं च न स्पृ
शेत् ॥ ४० ॥ विवाहकाले रायस्य विभागावसरे पुनः ॥ द्विजातीनामदपीतान्निंमतिविस्तारिसंभवे
॥ ४१ ॥ यथाकालं पोष्यवर्गं पोषयेन्न तु पीडयेत् ॥ अन्नं तु वस्त्रैरतिथिं तोषयेत्सर्वदा गृही ॥ ४
॥ नित्यं कुर्याच्च तां संगं न किंचन वधाहरेः ॥ कुसंगं नैव कुर्वीत गृहस्थश्च मूढवत् ॥ ४३ ॥ नी
चेभ्यः सकलेभ्योऽपि न कालेनकांतकान्तरैः ॥ आधिक्येन विजानीयान्मानरक्षार्थं गृहीणां दिशु ॥ ४४ ॥ अ
त्रमादिभ्यो ऽग्नीवेभ्यः श्वेताः सतितृणादयः ॥ अन्नौषधादयस्तेभ्यस्ततः श्रेष्ठास्तु वीरुधः ॥ ४५

॥भ·गी·प्र० ततश्चाद्याद्यो वृक्षाः श्रेष्ठा देवद्रुमास्ततः ॥ स्यात्तु स्थितिविशेषोऽस्ति च रेवं यथावदामितम् ॥ ३६ ॥ पिपी अ०३३ ॥
।।६८। लिकादितः श्रेष्ठा नीवास्तु शालभादयः ॥ अमराद्यास्ततस्तेभ्यः शूद्रकप्रमुखा मताः ॥ ३७ ॥ शूद्राद
यस्ततोऽन्त्यजाद्यास्तेभ्यस्ते म्लेच्छवादयः ॥ ततश्च मनुजास्तेषु वर्णाश्चत्वार उत्तमाः ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणास्ते
षु ते षां च स्वधर्मनिरतावराः ॥ तानविशास्तेषु तेषु च त्याग एकांतिका हरेः ॥ ३९ ॥ तेभ्यः श्रेष्ठा न कोऽप्य
स्ति सदा गस्तेतेषु यद्धरिः ॥ तारतम्यं विदित्वैवं चतुर्भोमाम्हशिक्षिताः ॥ ४० ॥ एवं च विजानीयाज्ञ
रस्मा मधीः सत्तु ॥ दोषं महान्तमाप्नोति विवेकं विदधीत तत् ॥ ४१ ॥ गंधान्पुष्पाणि नोऽन्यार्थ्या
न्नादिभक्षितः ॥ गृहीत्वैव गृहं रथे निवेदयेत् च ये भवः ॥ ४२ ॥ देवान्पितृंश्च तैरेव वा फल्कैर्देवधि
पार्चयेत् ॥ यथाकालं च पित्रादेः श्राद्धं कुर्याद्यथाविधि ॥ ४३ ॥ अकृष्टपच्यैर्मुन्यन्नैः कर्तव्यं श्राद्ध
कर्म च ॥ व्रीह्याद्यैः कृष्टपच्यैर्वा धान्यैस्तु शुचिभिः सति ॥ ४४ ॥ मांसलापद्यपि क्वापि श्राद्धे देयं न कर्हि
चित् ॥ अहिंसा धर्म परमो वै धवाः पितरो यतः ॥ ४५ ॥ मद्यं मांसं च यस्मिन्स्यान्निवेद्यं यस्मन्नाग्रतः
॥ स्याज्जीवहिंसा तद्देवं देवी वापि न मानयेत् ॥ ४६ ॥ देशकालानुसारेणातीर्थान्यपि व्रतानि च ॥ कुर्वी
त सत्यथाशास्त्रं स्वाधिकारानुसारतः ॥ ४७ ॥ पुण्यदेशे पुण्यकाले पुण्यपात्रे विशेषतः ॥ पुण्यं कुर्वी ॥ ६८ ॥

त यत्किंचिद्भवेदक्षयमेव तत् ॥ ४८ ॥ आत्मस्तु कारयेद्यत्नं दृढं श्रीविष्णुमंदिरम् ॥ वृत्तिदानेन पू
जायाः प्रवाहं वर्तयेद्धरेः ॥ ४९ ॥ अहिंसान्वैष्णवान्यज्ञान्कुर्याच्चतुरदक्षिणान् ॥ वापीकूपतडागा
दीन्विष्णवर्यांश्चापि कारयेत् ॥ ५० ॥ प्रचुरान्नमिलैर्भोज्यैः साधून्विप्रांश्च तर्पयेत् ॥ नावमन्येत तान्
क्वापि सत्तु निष्कपटो भवेत् ॥ ५१ ॥ नातिलोभी नातिकामी नातिक्रोधी न मत्सरी ॥ नातिमानी भवे
त्क्वापि दयां कुर्वीत देहिषु ॥ ५२ ॥ आसन्नसंबंधहीना विधवाः स्त्रीरना पदि ॥ न स्पृशेत्तु पुरुषस्तु गृ
हस्थोऽपि कदाचन ॥ ५३ ॥ स्वस्वमातात्मभगिन्यापि दुहिता वा कदाचन ॥ नैव तिष्ठेद्रहः स्थाने गृही
त्वापदमंतरा ॥ ५४ ॥ तीर्थोद्यात्मनो घातमात्मनश्च परस्य वा ॥ सुकृतेन कुर्वीत धर्मनिष्ठः सदा
भवेत् ॥ ५५ ॥ स्त्रीभिः समर्चनं कार्यं स्वदेववत्स्वपतिः सदा ॥ सेव्यः प्रतिव्रताधर्मे स्थित्वा संसज्यत्वाप
लम् ॥ ५६ ॥ विधवाभिश्च नारीभिः पतिवुद्ध्यारमापतिः ॥ सेवनीयः स्वदेहस्थकर्माणि व्रतादिभिः
॥ ५७ ॥ नेक्षेत न स्पृशेत्क्वापि स्वसंबंधिजनेतरम् ॥ विधवा नरमात्रं च सागवान्योषितं यथा ॥ ५८
॥ पिता पुत्रादिना वापि विधवा तु रहः स्थले ॥ आपत्कालं विना नैव सहतिष्ठेत्कदाचन ॥ ५९ ॥ स्वती
यश्चापु वो मा गेगृहस्थो वनमाविशेत् ॥ सस्त्रीकः स्त्री सुजीजा चेदम्यान्ते कुजन्स्वयम् ॥ ६० ॥ तत्र

॥ स॰ जी॰ प्र॰ १ ॥ ग्रीष्मे पंचतपा उदवासश्च शीशिरे ॥ आसारधारश्च वर्षासु भवेद्धिमुपरायणः ॥ ६१ ॥ वन्यैरेवाग्नि- अ॰ ३३ ॥
॥ ६९ ॥ होत्रादि कुर्याद्ग्राम्यफलाशिभिः ॥ अग्न्यर्थं च कुटीं कुर्यात्स्वयं तु बहिरावसेत् ॥ ६२ ॥ अकृष्टपच्यैर
न्नाद्यैर्जीवेत्स्वयमुपाहृतैः ॥ यथाशक्ति वने स्थित्वा ततः संन्यासमाश्रयेत् ॥ ६३ ॥ कषायमेकां च
कौपीने द्वे तथाच्छादरमेवं च सः ॥ बिभृयाद्दासमीदृग्वैणवं च कमंडलुम् ॥ ६४ ॥ अष्टाक्षरं जपेन्नित्यं
नारायणपरो यतिः ॥ भक्तिमेव हरेः कुर्याज्ज्ञानविज्ञानसंयुतः ॥ ६५ ॥ वर्षाकालं विना नैकत्र न वसे-
त्तत्र नापदि ॥ शुचिविप्रगृहे भैक्ष्यं कुर्यान्नित्यं सकृन्मितम् ॥ ६६ ॥ एकादश्यादि निरहारैर्व्रतानि विधि-
नाचरेत् ॥ पाजयेद्धसवर्पं च जितात्मा च जितेंद्रियः ॥ ६७ ॥ ज्ञानप्रपञ्चश्च संन्यासो निषिद्धो न वतः
कलौ ॥ अतो विरक्तो वर्णी वा गृही त्रैवर्णिकोऽपि च ॥ ६८ ॥ वासुदेवीं महादीक्षां गृहीत्वा वैष्णवो भ-
वेत् ॥ त्यागमस्यो ब्रह्मचर्यं पालयन्स हरिं भजेत् ॥ ६९ ॥ सत्का वा सगृहमतो साधुमंडलमध्यगः
॥ साधुशीलो भजेत्कृष्णं यथा त्यागभरती नरः ॥ ७० ॥ निस्नेतन न स्पृशेद्रुप्याकांस्यताम्रादिपोचितम् ॥ हि-
रण्यादि धनं जत्वा त्यागी निजहितो धुनः ॥ ७१ ॥ स्त्रीणां संग एको हि मुक्तानामपि बंधकृत् ॥ हृ-
दि मे कं विनाः स्त्रीति सर्वथा तं परित्यजेत् ॥ ७२ ॥ ज्ञानं भक्तिस्तपो योगस्त्यागः सच्छास्त्रचिंतनम् ॥ ॥ ६९ ॥

स्त्यागस्तपो गुणा अर्थाः भवंति स्त्रीप्रसंगतः ॥ ७३ ॥ कृत्याहिमारवत्स्त्रीभ्यो मुमुक्षुर्विभियात्ततः ॥ स-
मापि निशां ग्रामे पितुमां स्ताद्दूरतस्त्यजेत् ॥ ७४ ॥ कामलोभं क्रुधं मानं ग्राम्यस्नेहं रसैषणाम् ॥
द्वाराण्येव चैतानि निरयस्येति संत्यजेत् ॥ ७५ ॥ ब्रह्मचर्यं सोऽष्टविधं रक्षेत्त्यागी जितेंद्रियः ॥ ह-
रेर्नवविधां भक्तिं प्रीत्या कुर्वीत सर्वदा ॥ ७६ ॥ विहीनां सेवया विष्णोरसौ मुक्तिं चतुर्विधाम् ॥ अ-
पि नेच्छेत्कैवल्यं तुच्छं स्वर्गादि किंपुनः ॥ ७७ ॥ विष्णुं सेवेत राज्योपवासनोन्मूलनोद्यतः ॥ अज-
व्यात्मप्रवेशावकाशोऽतः शत्रुभिस्त्रसः ॥ ७८ ॥ देशकालक्रियापात्रशास्त्रसंगादीन् सततस्स मनुः ॥ स-
त्कर्त्तां श्रद्धया नित्यं संवर्त्तेताध्वनिसच्छ्रिते ॥ ७९ ॥ सर्वेष्वेतेषु धर्मेषु यस्य यस्य श्रुतिर्न वेत ॥ वर्णा-
श्रमी यथाशास्त्रं कुर्यात्तत्तस्य निष्कृतिम् ॥ ८० ॥ इत्थं मया तेऽनयचि धर्मो वर्णाश्रमाणां वि-
हितश्चतुर्णाम् ॥ इयपक्षपक्षाधुनिरूपितौ वै ज्ञानस्वरूपाम्यपलक्षणे ते ॥ ८१ ॥ इति श्रीसत्सं-
गिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हरिगीतासु वर्णाश्रमधर्मनिरूपणनामा त्रय-
स्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ हरिरुवाच ॥ यद्वस्तु यादृशं तस्य तादृक्केन प्रमाणतः ॥ वेदनं यत्तदुदितं मात-
ज्ञानस्य लक्षणम् ॥ १ ॥ तच्च ज्ञानं द्विधा प्रोक्तं तत्रैकं ज्ञानमात्मनः ॥ परमात्मस्वरूपस्य ज्ञानं चेत्स-

परं मतम् ॥२॥ आत्मा जीव इह प्रोक्तो व्याप्य सर्वं वपुः स्थितः ॥ बाह्यान्तःकरणानां तद्देवानां च प्र
काशकः ॥३॥ जाग्रदादिष्ववस्थासु स्थूलादिषु वपुःषु च ॥ बद्धस्तादात्म्यसंबंधाद्वस्तुतस्तद्वि
लक्षणः ॥४॥ यथैव गोलकं लौहं तादात्म्येन धनंजयः ॥ व्याप्य स्थितोपि तद्भिन्नलक्षणोस्ति तत
थात्मासौ ॥५॥ न वै विकुरुते देहे विकारान्प्राप्नुवत्स्वपि ॥ न यात्युत्पत्तिं देहेपि नाशे नोत्पत्तिं कर्हि
चित् ॥६॥ साक्षिरूपोऽक्षरः सूक्ष्मो दुर्ज्ञेयश्च स वर्तते ॥ इत्थं यदात्मनो ज्ञानमात्मज्ञानं तदुच्यते ॥७॥
परमात्मस्वरूपस्य ज्ञानं ते कथयाम्यथ ॥ श्रीकृष्णो यः परं ब्रह्म परमात्मा स कीर्त्तित ॥८॥ अप्राकृत
गुणो विष्णुर्निर्गुणश्चेश्वरेश्वरः ॥ नारायणश्च भगवान्वासुदेवो य उच्यते ॥९॥ कालाद्याः संबंधनो यस्य
कर्त्ता स्वत्वा सुर्वंतया ॥ ज्ञानं स्थानं च यद्धामादिगुणेभ्योपि स्माद्धि निर्गुणम् ॥१०॥ स्वतंत्रः सप्रकाशकश्च सर्व
कारणकारणम् ॥ ब्रह्मभूतैरुपास्यः कोटिसूर्यादिभास्वरः ॥११॥ प्रधानाद्यावरणावृतानेकांड
कोटयः ॥ यत्राणुवत्स्थिता ब्रह्माक्षरं तद्धाम यस्य च ॥१२॥ दिव्यरूपोऽक्षरात्माच्च श्रुतो यश्चाक्षरात्प
रः ॥ अंतर्यामी च सर्वेषामात्मनां योऽच्युतो हरिः ॥१३॥ कालो माया पुमान्यस्य महत्तत्त्वादयस्तथा
शक्तयः संत्येकमेवाद्वितीयं ब्रह्म यः प्रभुः ॥१४॥ श्रेयसे नु विलोकानां योऽवतारान्बिभर्त्ति च ॥ अनेक

कल्याणगुणसज्जे यः पुरुषोत्तमः ॥१५॥ श्रीकृष्ण एवोऽक्षररूपरूपात्मना स्वशक्तिमूलप्रकृतिम
मीक्षतेस्मिंस्तु पुरेवागणितांडगोलकान्धत्ते च गर्भमयेक्षणात्मकम् ॥१६॥ सूते ततः सा सह भू
रुपालि प्रधानतत्त्वानि च कोटिशोऽथ ॥ तत्सूरूपात्मप्रभुवीक्षितेभ्यस्तेभ्यो जगत्कारणतत्त्वसर्गः
॥१७॥ ब्रह्मांडानि बहूनीत्थं संभवंति हरीच्छया ॥ तत्रैकस्यानुक्रमेण संभवं कथयामि ते ॥१८॥ एक
स्याप्युत्र वै वक्तुं विस्तरेण न शक्यते ॥ अतः संक्षेपतो मातस्तदुत्पत्तिर्मयोच्यते ॥१९॥ प्रधानतत्त्वा
त्तस्माच्च पुंदृष्टात्त्रिगुणात्मकात् ॥ जगदंकुररूपं हि महत्तत्त्वं प्रजायते ॥२०॥ प्रधानेनावृतात्तस्माद्वा
सुदेवेच्छया सति ॥ महत्तत्त्वादहंकारस्त्रिविधो जायते ततः ॥२१॥ सात्विको राजसश्चैव तामसश्चेति
स त्रिधा ॥ यथा प्रधानेन महान्महता स तथावृतः ॥२२॥ अहंकारात्तामसाच्च वासुदेवेच्छयैव हि ॥ शा
ब्दो भवति तस्मात्तु खं जायते शब्दमात्रकम् ॥२३॥ अहंकारावृतात्तस्मादाकाशाच्छब्दमात्रकात्
॥ स्पर्शस्तस्माद्युतेस्माद्वायुश्च स्पर्शमात्रकः ॥२४॥ आकाशेनावृतात्तस्माद्वायोरूपमभूत्ततः ॥ तस्मा
त्तेजो रूपमात्रं जायते वायुनावृतम् ॥२५॥ तेजसस्तु रसस्तस्मादापस्तु रसमात्रिकाः ॥ उत्पद्यंते च ताः
संति वेष्टितास्तेन तेजसा ॥२६॥ अद्भ्यो गंधस्ततः पृथ्वी जायते गंधमात्रिकाः ॥ अद्भिः संवेष्टिता पृथ्वी

॥ह.गी.अ० विशेषाख्याश्च कथ्यते ॥२७॥ आकाशादीनि पंचात्र महाभूतानि भानि वै ॥ शब्दादयश्च कथ्यंते पंच अ०३४॥
॥७१॥ तन्मात्रिकाणि ते ॥२८॥ अहंकाराद्राजसात्तु पंच ज्ञानेंद्रियाणि च ॥ पंच कर्मेंद्रियाण्यस्य प्राणो बुद्धिश्च
जायते ॥२९॥ श्रोत्रं त्वक्चाक्षुषी जिह्वा च घ्राणो ज्ञानेंद्रियाण्यथ ॥ वाग्दोःपादउपस्थश्च पायुः कर्मेंद्रि
याणि च ॥३०॥ अहंकारात्सात्त्विकाच्च करणानां तु देवताः ॥ बाह्यानामंतराणां च प्रजायंते मन
स्तथा ॥३१॥ दिग्वातार्कप्रचेतोश्वि वन्हीन्द्रोपेंद्रमित्रकाः ॥ चंद्रो ब्रह्मा क्षेत्रविच्च रुद्रश्चेत्यधिदेव
ताः ॥३२॥ एतैस्सर्वैस्तत्त्वसंज्ञैर्देवान्भगवदिच्छया ॥ संहतैर्वै विराड्देहः स्वांशैरच्यंति हि ॥३३॥ त
स्यास्यात्मा तु वैराजः पुरुषः प्रोक्त ईश्वरः ॥ सांगो सन्नां बुद्धय नोयस्तु नारायणः स्मृतः ॥३४॥ त
न्नाभिकमलाज्ज्ञाता जायते। राजसः स्मृति ॥ जीवांस्तदात्मना सर्वान्ब्रह्मरूपः सृजतीश्वरः ॥३५॥ प्र
जेशांश्च मनूंस्तेशान्पीनितून पृथक्पृथक् ॥ गंधर्वांश्चारणान्सिद्धान् यक्षान्विद्याधरासुरान् ॥३६॥
॥ किंपुरुषांश्चाप्सरसः किन्नरांशुरगांस्तथा ॥ मातॄः पिशाचान् रक्षांसि भूतान्प्रेतान्विनायकान्
॥३७॥ वेतालोन्मादकूष्मांडान् वृद्धबालग्रहांस्तथा ॥ पशून्मृगान् खगान् वृक्षान् पर्वतांश्च सरीसृपा
न् ॥३८॥ स्थावरान्जंगमाश्चेन्मेभूवारिगगनौकसः ॥ सर्वांस्ताश्च यथा कर्मगुणदेहान्सृजत्यसौ ॥ ॥७१॥

३९ ॥ सुहृत्सत्त्वान्मिश्रितसत्त्वाराजसास्तामसास्तथा ॥ ते गुणमिश्रगुणाश्चैके संति केचित्तु निर्गुणाः
॥४०॥ गुणस्वभावानुरूपं गुणपंचात्मिश्रितम् ॥ कर्म ते कुर्वते जीवाः रूपमन्ये तु निर्गुणाः
॥४१॥ एवं स भगवान्मानवंशान्सा सृजति प्रजाः ॥ पातितान्विश्वरूपश्च शिवात्मा संहरत्यपि ॥४२॥
॥ असौ जीवेषु सर्वेषु प्रविश्य पुरुषात्मना ॥ यथा कर्म फलं दत्ते तेभ्यः साक्ष्युपाश्रितः ॥४३॥
सहरिस्तस्त्वरस्यास्य प्रकृतेः पुरुषस्य च ॥ प्रधानपुरुषाणां च महदादिगणस्य च ॥४४॥ कालस्य स्थू
लसूक्ष्मस्य चरतो स्थिरस्य हि ॥ कुतिषां कार्यभूतस्य वै राजस्य महामते ॥४५॥ तत्त्वातानां प्रजेशानां ब्र
ह्मादीनां च सर्वशः ॥ नियंता स्वेक एवास्ति सम्राडेवं स्वभूजामिव ॥४६॥ एषां यत्राधिकारे येन यत्तत्र
स्तेन योजिताः ॥ ते सावधानास्तज्जीतास्तदाज्ञायां सदास्थिताः ॥४७॥ एवं हि माता सर्वेपि परतंत्रा
भवंति हि ॥ रूपमएकः स्वतंत्रोस्ति सर्वसेव्यस्तत्प्रभुः ॥४८॥ परमात्मस्वरूपस्य ज्ञानं मिः यः प्रकीर्ति
तम् ॥ प्रातेन सहुरोर्येन ज्ञातव्यं नावशिष्यते ॥४९॥ परस्य मात्मानमथात्मना यः संसतां प्रसंगादव
गम्य सम्यक् करोति न किंचन बंधहर्तुः श्रीवासुदेवस्य समुक्त उक्तः ॥५०॥ इति श्रीसत्संगिजीवनेना
रायणचरिते धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हरिगीतायां ज्ञानस्वरूपनिरूपणनामा चतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥३४॥

॥स॰ गी॰ प्र॰ ॥श्रीहरिरुवाच॥ वैराग्यस्य स्वरूपं ते कथयाम्यधुमानघ देनगवेतं विनाम्नत्र रागाभावस्तदुच्यते॥ अ॰ २५॥
॥७२॥ १॥ देहे च देहिके वंशे स्त्रीपुत्रधनवेश्मसु॥ पशुयानोपकरणक्षेत्रादिषु रुचिस्तया॥२॥ ब्रह्मादिपं
चविषयभोगेषु विविधेषु च॥ अनर्घ्यवस्त्रभूषादौ राज्यभोगेषु वारुचिः॥३॥ स्वर्गादौ पुण्यलो
केच सत्यलोगेषु वाखिलेष्वपि॥ अनासक्तिः सर्वथेति वैराग्यस्य परमीरितम्॥४॥ ॥प्रेमवत्युवाच॥ वैरा
ग्यमीदृशं कृष्ण जीवानामुदियात्कथम्॥ वक्तुमर्हसि सर्वज्ञो मत्तस्तत्त्वनो भवान्॥५॥ ॥श्रीहरि
रुवाच॥ वैराग्यस्य समुत्पत्तिः सर्वेषामपि देहिनाम्॥ लोकानां चैव भोगानां भवति क्षयदर्शनात्॥६॥
नित्यो दैनंदिनश्चैव प्राकृतात्यन्तिकोऽयकः॥ आत्यन्तिकश्चेति मातः प्रलयोऽस्ति चतुर्विधः॥७॥ तत्र
प्रकृतिकार्यस्य ब्रह्माण्डस्याखिलस्य च॥ ब्रह्मादेः स्यावरांतस्य लोगानां चापि सर्वशः॥८॥ विनाशो
जायते नूनं कालेनैव बलीयसा॥ एवं क्षयं लोकयता वैराग्यं तेषु संभवेत॥९॥ तथैव दुःखदर्शना
पि देहिनां तत्र संभवः॥ भवेदुःखं तु सर्वेषां फलं दुष्कृतकर्मणाः॥१०॥ शिश्नोदरं तर्पणानुमीसंगादे
वाऽसतां नृणाम्॥ प्रवृत्तिर्जायते पापे प्राणिनामतिदुःखदा॥११॥ विजीयते च सद्बुद्धिर्धर्मे निष्ठा तत
तो नृणाम्॥ लोभादयो गुणाः सर्वे न इयंति च कुसंगतः॥१२॥ देहेहंता च तेनैव ममता देहिकेषु च॥ वि ॥७२॥

वर्द्धते ततस्तेषु तृष्णासक्तिर्जायते भृशम्॥१३॥ देहस्त्रीपुत्रवित्तादौ तेऽहंताममतावशात्॥ आस
क्तास्तत्कृते नानापापकर्माणि कुर्वते॥१४॥ वधयंति परस्यासामन्निषस्ते घातयंति च॥ दंभपैशुन्य
ज्ञावतानृतवादपरा नराः॥१५॥ मिथ्यापवादानन्येषु ददत्यपरद्रुहः॥ हिंस्राः स्तेनाश्च नीत्यैव कुं
दुर्वं पोषयंति ते॥१६॥ ततस्तत उपानीय येन केनापि पाप्मना॥ कर्मणा गर्हितेनैव स्वानि पुष्णं
ति ते निजान्॥१७॥ तदा स्वकीयस्ववेदोक्तं धर्मं वर्णाश्रमात्मकम्॥ स्वकीयधर्मे वेषादि दधते चाति
रेकृत्वाः॥१८॥ गोविप्राणां च साधूनां वेदतीर्थामुतां धसाम्॥ लोभधारोमानिनः स्वव्याविमुखावि
स्मृत्यक्ताः॥१९॥ खादंति मांसानि सुरामद्यानि च पिबंत्यपि॥ सज्जंते च परस्त्रीषु विधवासु च का
मतः॥२०॥ अपेयपानं चाभक्ष्यभक्षणं कुर्वते मुहुः॥ वर्द्धस्वाद्यानि च तेऽन्यपाप्मदोद्धताः॥२१॥ नि
॥ परस्वं दुष्टकर्माणो मानवाः संति भूतले॥ अंतकाले जनैस्ते ते दुर्हृदृष्टिरं सति॥२२॥ यमदूतो
स्तदा घ्नंति नेतुं तानतिनिर्दया॥ वक्रतुंडाः पाशहस्ता भयंकरसमीक्षणाः॥२३॥ ते पाशैर्बंधनमा
त्रेण तेषु स्वदेहं वंधनाः॥ संचलता वेपमानांगाः पायंतेऽत्यंति विक्रवाः॥२४॥ नीतिं गदे हन्याबधां
ल्लुंपाति दृष्टमार्गे॥ नयंति तान् यमपुरं दीर्घेणैव कर्दमेन॥२५॥ कष्टं शिलोहदंडैः प्रहारपीड्यमाना

॥ग·पु·अ०३ भ्रंशं नयति ॥ क्रूरैर्यमानुगैः दृष्टैर्हदंतु तैरनाश्रयाः ॥ २६ ॥ अर्कदावाग्निसंतप्ता वालुकेभूरिकंट अ०३५॥
॥७३॥ के ॥ अशक्ताश्चलितुं मार्गे तेनाऽश्रैस्तेनचैर्नृशाम् ॥ २७ ॥ पतिताः कृच्छ्रतो भूमावुत्थाप्य पुनरर्दने:
॥ चालयंते पापिनो याम्यैः सत्वरं कृच्छ्याविष्टमम् ॥ २८ ॥ तएवमतिकृच्छ्रेण नीयंते तैर्यमालयम् ॥ य
था राजभटैरत्रस्तेनाद्या राजमंदिरम् ॥ २९ ॥ तेषां दुःखानि कर्माणि मनोवाक्कायजान्यपि ॥ यमो जाना
ति सर्वाणि चित्रगुप्तश्च तत्र वै ॥ ३० ॥ भुक्ति सा धनमानुष्यदेहस्य चीकृते ह्यपा ॥ अपक्वंपस्तान् यमोह
ते दीपपतन्ति पालनाः ॥ ३१ ॥ नारकाणां दारुणानां भोगपानां पापकर्मभिः ॥ शतानि च सहस्राणि
वर्तंते हि यमालये ॥ ३२ ॥ कांचिन स्तेषु महंतो वासुवंति हि वेदनम् ॥ नामानि तत्र केषांचिच्चतुर्णामात
वदामि ते ॥ ३३ ॥ तामिस्रश्चांधतामिस्रौ महारौरवरौरवौ ॥ कुंभीपाकः कालसूत्रमसिपत्रवनं तथा
॥ ३४ ॥ अंधकूपः शूकरास्यं संदंशः कृमिभोजनः ॥ तप्तसूर्मि चैतरणी शाल्मलिर्वज्रकंटकः ॥ ३५ ॥
प्राणरोधश्वपूपोदः सारमेयादनं तथा ॥ लालाभक्षो वैशसनमयःपानमवीचिका ॥ ३६ ॥ क्षारकर्द
ममुख्याश्च संते वान्ये सहस्रशः ॥ कोशांतो यत्र पच्यंते नराः दुष्कृतकारिणः ॥ ३७ ॥ दुष्कृतं यादृशं यस्य
तादृशी निरयेतु तम् ॥ यमः क्षेपयति क्रुद्धो हैस्तत्कदनोराते: ॥ ३८ ॥ अंगानि पापिनां याम्याश्छित्त्वा ॥७३॥

शूला कुवारकैः ॥ वर्दंति वज्रदशनाः स्वादयंति च तानि तेः ॥ ३९ ॥ दाहयंति प्रदीप्तेन्गौ तप्ततैले क्षि
पंति च ॥ सर्पैर्वृश्चिकैर्दंष्ट्रैः शुभिस्तान् स्वादयंति च ॥ ४० ॥ उद्धारयंति चांगानि तेषां ते जीवताम
पि ॥ भोग्यकर्मवशात्तत्र श्विद्यंत नैव पापिनः ॥ ४१ ॥ पचायंते हि तैर्नीवाहतायेयेतथा ॥ ते स्तैस्तान्
पातयंतु ग्रावा याम्याः सुकरपाणयः ॥ ४२ ॥ दारयंति गजैः कांपि पातयंति च तान्नगात् ॥ विषाग्निधूमेरुं
धंति जले च क्षारकर्दमे ॥ ४३ ॥ क्षेपयंति तत्र जोऽहृष्यतिमास्तान्यमानुगाः ॥ प्रवेशयंति नेत्रे शुद्धशस्त्रा
कण्ठ्या पसीरपि ॥ ४४ ॥ सिंचंति सीसं कर्णेषु रसं जोऽहं मुखेषु च ॥ रेतोविण्मूत्रपूयानि पाययंति च मू
रिशः ॥ ४५ ॥ सीव्यंति दीर्घसूचीभिस्त्वचस्तेषां विदार्य च ॥ निक्षिपयंति यत्रैपुताश्च क्रूरा यमानुगाः ॥
४६ ॥ एवं विधाश्च बहुशो यातनाः प्राप्नुवंत्सयजरायुजांडजोद्भिज्जस्वेदजाख्याः खनीश्च ते ॥ ४७ ॥ गर्भवा
सम्महदुःखं जन्मदुःखं ततो महत् ॥ व्याधिदुःखं जरादुःखं मृत्युदुःखं पुनः पुनः ॥ ४८ ॥ आध्यात्मिका
दित्रिविधं दुःखमातद्युते जनो ॥ यथा कर्म जभंतेते ते हवंतो भुंजते च तत् ॥ ४९ ॥ युगानां च सहस्रा
णि शतानि च पुनः पुनः ॥ भ्रमंति तासु ते नीचा भूरिदुःखमयीषु च ॥ ५० ॥ प्राप्नुवंतः सृतीरित्थं कापि क
म रूपा च शात् ॥ नरदेहं जभंते ते भवमुक्त्यैकसाधनम् ॥ ५१ ॥ तं प्राप्य येतु सत्संगं कृत्वा कृष्णं भजंति

ते॥ भुक्तिं च स्वेप्सितां मुक्तिं लभंते जननि ध्रुवम्॥५२॥ ये त्वसत्संगतः स्त्र्यादौ सज्जंते ग्रकुबुद्धयः
॥कृष्णभक्तिविहीनास्ते दुःखं यांत्येव पूर्ववत्॥५३॥ यमदूतकरान्प्राप्य महतीर्यातियातनाः॥ श्री
नीश्चतुरशीतिं चैलक्षाणि पुनरेव ते॥५४॥ एवं संसृतिदुःखं ये पश्यंत्यत्र मुहुर्नराः॥ तेषामुदेति
वैराग्यं सत्संगात्तच्च वर्द्धते॥५५॥ ततो विरक्ताः कुर्वंति दुःखक्षयमपीप्सितम्॥ कृष्णाश्रयं सदानं
दं भीता दुःसंगतः सति॥५६॥ वैराग्यहीनस्य सुखं नास्ति दुःखविवर्जितम्॥ भक्तिर्न वर्द्धते पुंसां वैरा
ग्येण विना द्रुतम्॥५७॥ मायिकेषु विरक्तानां पदार्थेषु विवर्द्धते॥ कृष्णेऽनुरागो जननि तेन यांति प
रां गतिम्॥५८॥ स्वरूपमित्थं जननि त्रितुभ्यं प्रोक्तं विरक्तेः सह कारणेन॥ यदाभिभक्तेश्च तन्मुमु
क्षोरनीश्वरायाभवपाशबंधात॥५९॥ **इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रक
रणे हरिगीतायां वैराग्यस्वरूपलक्षणनिरूपणनामा पंचत्रिंशोऽध्यायः॥३५॥ श्रीहरिरुवाच॥** भज
धातोस्तु सेवार्थः प्रेम भक्तिमत्तयस्य च॥ तेहित्ने भगवत्सेवा भक्तिरित्युच्यते बुधैः॥१॥ पतिव्रता
यथा नारी सेवेत स्वपतिं तथा॥ अनन्यभावेन हरिं मुमुक्षुः सर्वदा भजेत॥२॥ श्रवणं कीर्तनं वि
ष्णोः स्मरणं पादसेवनम्॥ अर्चनं वंदनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम्॥३॥ लक्षणानि नवैतानि ॥७४॥

तस्याः संति हि येषु च॥ श्रितएकमपि प्राणी सभुक्तिं मुक्तिमाप्नुयात॥४॥ श्रवणं तत्र कर्तव्यं स
र्वदा जन्मकर्मणाम्॥ श्रीकृष्णस्य स्वधर्मस्य तद्भक्तवदनाच्छ्रुति॥५॥ वराहाद्यवताराणां श्रीकृ
ष्णस्यैव पानि च॥ चरित्राण्यादरात्तानि श्रोतव्यानि मुमुक्षुणा॥६॥ तथा श्रीकृष्णभक्तस्य प्रह्ला
दस्य ध्रुवस्य च॥ प्रियव्रतांबरीषादेः श्रोतव्याऽऽदरतः कथा॥७॥ कीर्तनं राधिकाभर्तुश्चरित्राणां
च तन्वताम्॥ कर्तव्यं च कथावार्त्तास्तेषामेव सदादरात॥८॥ कृष्णतद्भक्तसंबंधग्रंथानां पठनं
तथा॥ पाठनं नित्यशश्च कर्तव्यः स्वहितार्थिना॥९॥ छंदोनिबद्धपदानां गद्यानां च व्रजेशितुः
॥संस्कृतानां प्राकृतानां कार्यं वा गायनं मुदा॥१०॥ कौशल्ये सति वीणादिवाद्यानुगतमेव तत्
कार्यं चा तालिकाद्यैर्वा तद्धीनं वापि कर्हिचित्॥११॥ प्रभोः स्तुतिः प्रार्थना च नाम संकीर्तनं त
था॥ कार्यं स्तोत्रादिभिर्वाक्यप्रीत्या वाक्यैर्मनोरमैः॥१२॥ सांगोपांगा भगवतो मूर्तिश्चिंत्या हृदं
बुजे॥ एकैकमंगं पादादि तस्य हसितावधि॥ नाम्नां वृंदावनविधोः कर्त्तव्यं स्मरणं मुदा॥ च
रित्राणां गुणानां च तत्सख्यस्तन्मनुत्तया॥१४॥ तथा गोलोकवैकुंठादीनां धाम्नां जगत्पतेः॥ तत्र स
पार्षदादीनां कार्यं च स्मरणं प्रभोः॥१५॥ पादसंवाहनं कार्यं ब्रह्मणस्तु सत्पतेः॥ अन्यथा मान

॥ स॰जी॰प्र॰ सेकार्यस्सर्गोपि च प्रतिमासु तु ॥ १६ ॥ चलास्वलिखितानां शाक्तिमज्जयन्तो ज्ञायते यथा ॥ प्रातुः च॰७६ ॥
॥ ७५ ॥ सर्वत्र एव प्रसन्नचतुर्नात्संशत्रित्वरत्नैव्रता ॥ मायाकालेन यैयश श्च यवतानर्पस योसेव्यते यो
गोधाकृष्णमन्त्रादिभिर्भगवन्तोपि तेन सेवेतकः ॥ १७ ॥ यत्सांसिवत्तत्स्वपदानि जयादिभ्योपि कार्त्ति
पयुर्नृपिर्धा क्रमेयोषितः कविवरव्यासादिगोपीनुवि ॥ तस्त्रीजानरनाटनस्वरांगं वृंदावने देवी
वृंदासेव्यं संसृतिमुक्तिकामुकनरैस्तिपांहि नामागतिः ॥ १८ ॥ अर्चनं तु द्विधा प्रोक्तं मानसः कृष्ण
स्य साक्तकैः ॥ आम्नेलरैतथा बाह्यं यथाशक्ति यथाविधि ॥ १९ ॥ यथाश्रुतं रुद्विधाला रूपमेमा
नसकल्पितैः ॥ महोपचारैरर्चा नु मोकं तत्रादिमं बुधैः ॥ २० ॥ उपचारैर्यथालब्धैर्बहिः कृष्ण
सपूजनम् ॥ यथाधिकारं वेदोक्तमंत्रोक्तं द्वितीयकम् ॥ २१ ॥ आद्यमार्गो विधा धायेवद्वितीयं तत्त
माचरेत ॥ चलायां प्रतिमायां तु कृष्णमावाह्य पूजयेत ॥ २२ ॥ मद्यमांसादिसंसर्गरहितैः शुचि
भिस्तथा ॥ द्रव्यैः प्रसिद्धैः कृष्णो व्यात्यामदेवा समर्पितैः ॥ २३ ॥ कृष्णसंसर्गपवासासि धारयेत्तत
योचितम् ॥ अलंकारांश्च विविधान्यथाछन्नं तु धारयेत ॥ २४ ॥ काश्मीरकेसरोपेतैश्चंदनाद्य
नुलेपनम् ॥ यथाऋतुत्सर्चकः कुर्यात्प्रेमणा च त्ति जकत्रभोः ॥ २५ ॥ हारान्स्रगांधिपुष्पाणाम व ॥ ७५ ॥

तंसांसुशोभनान् ॥ भगवंतं धारयित्वा धूपंदीपं समर्पयेत ॥ २६ ॥ यथर्तु च यथाशक्ति नैवेद्यमु
पकल्पयेत ॥ महानीराजनं कुर्याद्वादित्रनिनदैः सह ॥ २७ ॥ प्रदक्षिणो नमस्करणं प्रार्थना च नम
स्कृतिम् ॥ कुर्यादित्थं प्रतिदिनं तत्र कृष्णस्यार्चनं स्मृतम् ॥ २८ ॥ प्रातः संगवमध्याह्नापराह्णेषु
निशामुखे ॥ कृष्णस्येत्थं पंचकालमर्चनं प्रोक्तमुत्तमम् ॥ २९ ॥ अन्नकूपकालेमध्याह्ने साय
ने नित्यमर्चनम् ॥ मध्यमं त्रैककालं तु कनीयो गृहदेहिनाम् ॥ ३० ॥ जन्माष्टमीव्रतेषु सर्वेषु कृष्ण
स्यैकादशीषु च ॥ कर्तव्या महती पूजा गीतवादित्रसंयुता ॥ ३१ ॥ उपवासो जागरश्च कर्तव्यस्त्वे यथा
शक्तितः ॥ पारणा द्विदिवसेषु भोज्यानि विप्राश्च साधवः ॥ ३२ ॥ धनिकः कारयेत्कृष्णमंदिराणि म
हान्ति च ॥ प्रतिष्ठां तेषु कृष्णस्य कारयेत्समहोत्सवैः ॥ ३३ ॥ पूजाप्रवाहसिद्ध्यर्थं ग्रामक्षेत्र धनादि
भिः ॥ न वृत्तिमपि निर्वाधां संतत्यै नैवर्त्तयेत ॥ ३४ ॥ कूपं वापीं तडागादि कृष्णार्पं पुण्यवाटिकाम्
॥ कारयेद्धनवान्यज्ञानग्निंसाक्षि द्धीत च ॥ ३५ ॥ श्रीकृष्णस्य च मंत्राणां पुरश्चर्याविधानतः ॥
ग्रंथानां तत्स्मरणानां च कारयेद्धनवान्द्विजैः ॥ ३६ ॥ कृष्णाचार्यस्तथा धीरैरर्च्याः सर्वाश्च देवताः पितरः
साधवो विप्रास्तपाः कृष्णार्पितान्नाः तथा ॥ ३७ ॥ साष्टांगवंदनं कार्यं श्रीकृष्णाय च पूरुषैः ॥ पंचाङ्गमेव

॥ स॰ नी॰ प्र॰ नारीभिर्भक्ताभिस्तु शुचिव्रते ॥ ३८ ॥ श्रीकृष्णपादस्पृष्टे पुरजस्तु परिचुंबनम् ॥ कार्यम् कृत्वा च श्री॰ प॰ ३६ ॥
॥ ३६ ॥ र्वेनिधातव्यानि तानि च ॥ ३९ ॥ दास्यं भगवतः कार्यं हित्वा मानं च दूरतः ॥ यथा कुलं दासस्स्वपरि
चर्यापरो भवेत् ॥ ४० ॥ स्वयमेवा हरेत्तोयं कृष्णार्थं कुसुमानि च ॥ तुलसी चार्चये कुर्यात् पाकं शु
चिः शुभम् ॥ ४१ ॥ तालवृंतादिभिः कृष्णं वीजयेच्च यथाऋतु ॥ संमार्जनं चोपलेपं कुर्याच्छ्रीकृष्ण
मंदिरे ॥ ४२ ॥ यथोचितं च भक्तानामन्नतोयफलादिभिः ॥ कुर्वीत सेवनं त्रीत्या निर्मानः श्रवणमे
व तान् ॥ ४३ ॥ द्रौपद्यर्जुनवत्कार्यं सख्यं कृष्णेन मानदे ॥ देहस्त्री पुत्रवित्तादेः कार्यः स्नेहो ऽधिकः
प्रभौ ॥ ४४ ॥ मानुष्यनाट्यं दधतः क्रियास्वप्यनदोषधीः ॥ क्वापि कार्यो ऽयविश्वासकार्यो स्यैव हृदः
मति ॥ ४५ ॥ लक्षणं नवमं भक्तेः शृण्वथात्मनिवेदनम् ॥ कृष्णार्पणमेव कर्तव्यमथात्मा जननी सर्वथा
॥ ४६ ॥ देहेंद्रियांतःकरणस्वभावानां तथापि तु ॥ पुत्रादेः स्वजनस्यापि वयोवर्तेत न क्वचित् ॥ ४७
कृष्णाधीनो भवेन्नित्यं कृष्णार्थसकलक्रियः ॥ कृष्णभक्तौ विघ्नकृतः स्वभावस्य जनोस्य जेत् ॥ ४८
कृष्णस्यैवेक्षणं कुर्याद् शाश्रुत्याच्च तत्कथाम् ॥ शृणुयाच्च तच्चाम्यर्चां कुर्यात्तस्यैव पादयोः ॥ ४९ ॥
तद्गुणोच्चारणे जिह्वां तन्नैवेद्याघ्राणे तथा ॥ कुर्यान्नासां तदुच्छिष्टपुष्पाघ्राणग्रहणे परम् ॥ ५० ॥ ह ॥ ३६ ॥

स्तौ तस्य रिचर्यायां शीर्षं तदभिवंदने ॥ प्रदक्षिणायां तस्यांघ्री कुर्यात्तन्निकयागतौ ॥ ५१ ॥ सं कल्
पान्मनसा कुर्यात्कृष्णसेवनिश्चयम् ॥ धियात्त्वेतन सा ऽऽसेव कुर्याच्चिंतन मेनसा ॥ ५२ ॥ कृष्ण
दासत्वाभिमानः स्वस्मिन्कार्यस्तथा ऽहमा ॥ कृष्णार्पमेव कार्याणि कृचि आपारतरमः ॥ ५३ ॥ य
द्यत्स्वेष्टं भवेत्तत्तत्कृष्णायैव निवेदयेत् ॥ गंधपुष्पाशुकारीनि तस्य सादी निधारयेत् ॥ ५४ ॥ पत्र
मात्रमपि क्वापि कृष्णायानर्पितं यतं ॥ तन्न भक्ष्यं न यामृतं न पेयं वारि चाऽन्नचे ॥ ५५ ॥ तपो यत्त
प्तं तेदानं वैष्णवानां च सेवनम् ॥ प्रसन्नता ये कृष्णस्य कर्तव्यं तस्य सेवकैः ॥ ५६ ॥ एवं भजंति ये
कृष्णं श्रुत्यादिनवलक्षणया ॥ भक्त्या ते कथिता भक्ता द्विविधास्ते ऽपि कीर्तिताः ॥ ५७ ॥ तत्राद्यास्तु सकामा
मास्ते धर्ममर्थं च विस्तृतम् ॥ कामं चलेप्सितं मोक्षं कृष्णादेवाप्नुवंति हि ॥ ५८ ॥ देहांते च कृष्णस्य
गोलोकादिषु धामसु ॥ जन्मं ते स्वेष्टसौख्यानि तस्माद्देवाप्नुवंति हि ॥ ५९ ॥ निष्कामास्तरे तेतु कृ
ष्णसेवनमंतरा ॥ मुक्तीश्चतुर्विधाः सिद्धिश्चाष्टौ नेच्छंति कर्हिचित् ॥ ६० ॥ रीयमानं भगवत्ता प्रे
ष्पूर्यमिदमूर्जितम् ॥ तस्य सेवोत्तरायत्वान्न गृह्णंति दत्तापि ते ॥ ६१ ॥ निष्कामभावे नैव्यं यो मातः
कृष्णं भजेन्नरः ॥ भक्तोत्तमः स विज्ञेयः पूर्णो हृदयमस्य हि ॥ ६२ ॥ भगवंतं प्रतिदिनं सेवमानस्य त

॥ स॰त्री॰अ॰ ॥ ३७ ॥

स्यच ॥ प्रेमाविर्भूतैः स्वयं स च विद्धैर्न स्पृश्यते ॥ ६३ ॥ यथा प्रवाहो गंगायाः श्रेतरायाननु गिरीनपि ॥ वि अ॰ २६ ॥
भित्त्वावगणयन्याशु समुद्रमभियाति हि ॥ ६४ ॥ तथा प्रेमाऽस्य भक्तस्य वेगाकालक्रियासुखान् ॥ वि
मान्य हृतउत्तं पुरुषमेव प्रपद्यते ॥ ६५ ॥ श्रोत्राणां च बाह्यानां करणानां तु सर्वशः ॥ स्वभा
वाद्वृत्तयः कृष्णमेतस्य सुविषयेष्विव ॥ ६६ ॥ साक्षात्कृष्णमेनं गवतिष्ठास्तस्नेह्नरः सतु ॥ नान्यनुरक्तो
न वेत्क्वापितं विनान्यत्र वस्तुनि ॥ ६७ ॥ लोकेस्ति हि द्विविधं वस्तु रमणीयं तथेतरम् ॥ तत्राऽस्य रमणी
यं यदुःखरूपं न वेद्वितत ॥ ६८ ॥ अरम्येषु पदार्थेषु क्वापि किंचित्सुखं भवेत ॥ रम्येषु तु महद्दुःखं भ
वेत्कृष्णानुरागिणः ॥ ६९ ॥ विषपर्कायतेतस्य मलयानुगुरुचंदनम् ॥ सर्पायंते पुष्पहारा भूषणा
न्दूषणायते ॥ ७० ॥ रुचिराः कौस्तुभाद्याश्च दीपपावकसन्निभाः ॥ न वंतितस्य चंद्रोपि भक्तस्यातपना
यते ॥ ७१ ॥ रुचिरं मंदिरं तस्य घोरारण्यायतेतमाम् ॥ सुगंधिः शीतलो वायुर्दावज्वालायते भृशम् ॥
७२ ॥ भारायते सूक्ष्मवासः स्रजनभ्रकायते ॥ रूपं कुत्स्यायते तस्य स्वादु भोज्यं विषायते ॥ ७३ ॥ मनोज्ञं
गायनं तस्य तीक्ष्णबाणायतेतया ॥ राक्षसी नवतत्त्वेव नारी देवांगनोपमा ॥ ७४ ॥ स्नेहीतु मे यो भक्तस्य
विकैरैतैर्विरागिणः ॥ दुःखमेव स्फुरत्येकस्तस्यांतश्च बहिः सदा ॥ ७५ ॥ सहसा स्फुरितं स्नेहात्संदृष्टा ॥ ३७ ॥

रयः ॥ विधातुर्माङ्कि कृष्णः स्नात्वाऽन्यागारमाविशत् ॥ १ ॥ ददर्श साऽथ ध्यायंती हरिं तं रुद्रयो
षुजे ॥ आविर्भूतं यथा दृष्टं प्रयमाश्रमसंस्थितम् ॥ २ ॥ प्रसन्नमुखचंद्रश्रं वारिजच्छदलोचनम् ॥ द्वि
भुजं रमणीयांगं श्यामसुंदरविग्रहम् ॥ ४ ॥ कौपीनाच्छादनं श्वेतमुत्तरीयं च बिभ्रतम् ॥ नक्तकाबद्ध
कुटिलश्यामसूक्ष्मशिरोरुहम् ॥ ५ ॥ सितमज्ञोपवीतं च करात्तजपमालिकम् ॥ कंठमध्यसूक्ष्मतुल
सीकाष्ठस्रग्द्वयशोभनम् ॥ ६ ॥ भाले कंठे च हृदये भुजयोः शोभनानि च ॥ काश्मीरचंदनकोपेतान्यू
र्ध्वपुंड्राणि बिभ्रतम् ॥ ७ ॥ एवं हरिं सा पश्यंती पृथक् कृत्वात्मानमैक्षत ॥ देहेंद्रियमनःप्राणगुणे
भ्यस्तस्य काशकम् ॥ ८ ॥ सन्मात्रेणं ब्रह्मणो कामापन्नेन्त्यस्वरेण च ॥ सा ददर्श ततस्तस्मिंस्तमेव स
मवेक्षत ॥ ९ ॥ सोऽयं स्वमेव पश्चीकृत्य जानंतीनिश्चयेन ताम् ॥ तद्रूपं दर्शयामास साक्षात्स्वयं मातमेक्ष
तः ॥ १० ॥ कोटिकंदर्पलावण्यं नवीनजलदासितम् ॥ प्रत्यंगनिःसरत्कोटिकोटिचंद्रसमद्युतिम् ॥
॥ ११ ॥ शुद्धहेमाभवसनं रत्नकांचीमनोहरम् ॥ अपूर्वबर्हमुकुटं मकराकृतिकुंडलम् ॥ १२ ॥ कंठे च
लकौस्तुभं चं मुक्ताहारविभूषणम् ॥ वैजयंतीस्रजं कंठे देधतं च मनोहरम् ॥ १३ ॥ भुजयोः कटके
हेमांगदे चांगदेषु भे ॥ दधतं पुरुषं स्त्रीः किशोरं चारुलोचनम् ॥ १४ ॥ नरवयसमाकस्य चंदने

॥स॰जी॰प्र॰ ६० नरूचर्चितम्॥ पीयूषानन्दरसान्तेरवरंसुविश्वतं चावर्तसकौ ॥१५॥ दिशमुंसंवादयंतं चमुरलीमधुरस्वरम् ॥अ॰ ७३॥
॥ ७५ ॥ श्राम्यं यदर्शनं तेचरद्वान् ध्यानमामम ॥१६॥ पुनस्तमष्टमागपरापराया पूर्वमेव स्थितम्॥ वाणीविषं
स्वतनयं तत्तीन त्वा तु ना वतम्॥ १७॥ अक्लिष्टवाच्य॥ यथा तु सदमस्त्रीविप्रदृष्टगात्तिष्ठा नृपादरासुरत्रा
ते भो ग ज निम हृद्दल्करुणयात्रो कांतधर्मप्रियः॥ मूला ज्ञानतमश्छ याकं विधूनाने कावतारप्रभो वरणा
कल्पवले॥ नमोस्तु हर ये तस्मैपरेशापते॥१८॥ सर्वं महावन धनंजय गंधवाहानंतार्य मां वुज हरासु
तवाह मित्रे॥ सत्यमवसुदितसाधुगुणात्मनि ते बुद्धिः सदात्वयिह रेम मनिष्ठुलाग्नतु॥१९॥ रकां
तधर्मधरधीरवराभयाकपाणेऽघसंघदवदावसमाभिधान॥ अग्राधरामरसाधुरक्षे बुद्धि ॥२०
॥ पाषंडखंडपरिखंडनपंडितश्रीगोलोकधामगमितामितभक्तजीव॥ भक्तैकसित्ताखिलपुमर्थं
विलानकल्पे बुद्धिः ॥२१॥ हिंसाविहीनमखवर्त्तनदेवपित्र्यरूढधर्मवेदनविशगरागभक्तिबोधे॥ श्रु
देवहृहन्नमहाव्रतशीलदांते बुद्धिः॥२२॥ सच्छास्त्रसंश्रयजितेंद्रियसत्यसत्य संकल्पमाधवहरि
द्विजसाधुपूजे॥ आद्देसमाधिप्रतियोगकलापयत्ने बुद्धि॥२३॥ रंभालवैदिकपथासुरदेशिकस्मा
पाजोच्छिदेऽरुणसुखाशाम नो दहेतो॥ विष्वासुनक्करुणतापितभावभाजि बुद्धिः॥२४॥ रोमस्वर्यसा ॥ ७५ ॥

हसति कचित्॥ कचिद्दजंतमालोक्याविरहादिव रोदिति॥ ७६॥ आनंदाश्रूण्यस्ति कापि सेभाप
तेः सुनासाग्रांगं वेदनेकापि कचित्तं जौनवतिष्ठति॥ ७७॥ अपराधान्क्षमस्वेति कापि प्रार्थयन्
ते हरिम्॥ स्निह्येन विवशाः कापि सत्वगायति निस्त्रप॥ ७८॥ हरेनारायणस्वामिन् कृष्ण गोविं
द माधव॥ इत्यादाः कीर्त्तयन्त्युच्चैरभिधाः कापि सस्वने॥ ७९॥ इत्यादिभिर्बहुविधैश्चिह्नैः समु
पलक्षितः॥ पुनाति भुवनं भक्तः स्वपादरजसा खिलम्॥ ८०॥ अनायासेनैव मातर्भवसमुद्रमहरे
स्तु तौ॥ निरोधः शरणमनसोः प्रेमभक्तस्य निश्चितम्॥ ८१॥ आरब्धानि विहायासौ पुमान्वा स्त्री क
लेवरम्॥ गुणान्मायामयान्सद्य उद्दिलाज वत्ति निर्गुणः॥ ८२॥ दिव्यां तनुं ब्रह्मरूपां प्राप्य कृष्णेच्छया
सवा॥ दिव्यं विमानमारुह्य स्वेष्टं तद्धाम याति वै॥ ८३॥ गोलोके सोऽक्षरे धाम्नि वैकुंठे वापि भक्तग
ण॥ कृष्णस्य वर्त्तते ऽखंडे सेवायां सर्ववर्द्धिनः॥ ८४॥ व्रजावृत्ते मनस्तानि त्यानंतमप्रयाणि च॥ त
त्रद्धिव्यानि सौख्यानि प्राप्नोति जननि ध्रुवम्॥ ८५॥ आधात्मशास्त्रमिति ते मया प्रोक्तमशेषतः॥
एतावदेव जीवानां मंतनिःश्रेयसाय मे॥ ८६॥ वेदानां पंचरात्रस्य रहस्यं सांख्ययोगयोः॥ धर्मशा
स्त्रस्य चाप्येतद्धिमष्टमुदितं मया॥ ८७॥ तस्मादेतत्प्रयत्नापि धिय संधार्यमात्मनि॥ तेन मुक्ता सर्वकृ

॥ स॰ जी॰ प्र॰ १ ॥ ५८ ॥

ह्यात्यास्त्र से परमं सुखम् ॥ ८८ ॥ एतद्रहस्यं परमं श्रोष्यन्ति पठिष्यन्ति ये ॥ कृष्णे भक्ति- अ॰ ३६ ॥
स्तु करवमीप्सितम् ॥ ८९ ॥ सुव्रत उवाच ॥ रहस्यमिति पुत्रेणोक्तं तं मातानिशम्य सा ॥ प्रसन्नहृद्-
यास्तं तं प्रोचे निःसंशया सती ॥ ९० ॥ प्रेमवत्युवाच ॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्यैरुपेतानन्यलक्षणा ॥ भक्तिः
कृष्णे त्वया प्रोक्ता नृणां श्रेयस्करी हरे ॥ ९१ ॥ स तु कृष्णस्त्वमेवासि हरिनामाऽत्र सांप्रतम् ॥ निश्चये-
नेति जानामि त्वत्कृते नष्टसंशया ॥ ९२ ॥ त्वय्येव मे योऽजन्म मनोमायाकालसमुद्भवान् ॥ समग्रान् क्ले-
शान्मुक्तास्मि यामि धामाऽक्षरं ते परम् ॥ ९३ ॥ सुव्रत उवाच ॥ इत्युक्त्वा सा तमेवान्तर्हृदि नाशयन्ती प्र-
भुम् ॥ रक्षौ विष्णुरूमनसा तेनाऽभूद्देहविस्मृतिः ॥ ९४ ॥ गीतामेतां हि सा श्रुत्वा हरिमुखकमलान्निः-
सृतां वेदसारं कृष्णं संपूज्य भक्त्या प्रतिदिनमखिलामत्र वाऽध्यायमेकम् ॥ नाना कामाभिलाषी-
नुद्धरणीपते यः पठेद्वा निशाम्येद्यायात्स्वेष्टं ससौख्यं त्वखिलमथ जनः कृष्णभक्तिं निरागाः ॥ ९५ ॥
इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हरिगीतायां भक्तिस्वरूपलक्षण-
निरूपणनामा षट्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३६ ॥ राजोवाच ॥ ध्यायंती भगवंतं सा भक्तिः संप्रापकां गतिम् ॥
ततो हरिश्च किं चक्रे ब्रूहि तन्मे महामुने ॥ १ ॥ सुव्रत उवाच ॥ तस्यां ध्यानस्थितायां तु भूपासीद्धरुणो ॥ ५८ ॥

रविनप्रवृत्तिर्भानवद्यविद्यानपीनपसदागृहदानिलायो ॥ नानासुलक्षणविलक्षितसौम्यमूर्तेर्बुद्धि-
॥ २५ ॥ पूर्णेन्दुनिंदिवदनांबुजपत्रनेत्रेवामो विभूषणसुवेषसुदर्शनीये ॥ मंदस्मितेक्षणहृताखिल-
जीवदेहमबुद्धि ॥ २६ ॥ सुव्रत उवाच ॥ इति संस्तुवती कृष्णं तत्र माहिलमानसा ॥ विलीनमूलमायाऽसा-
विरामाऽचलस्थितिः ॥ २७ ॥ पपात देहस्तत्र्यवनौ वायुध्वस्ततंतुसा ॥ तरोदिव यतनुं प्रापजन्माहर्षि
यथापुरा ॥ २८ ॥ तत्रैव वस्त्वपतिं प्रेमणा सेवमाना निरंतरम् ॥ प्रकाशादिभिः सहाराज्ञी धिसुक्ता ब्रह्मशाप-
तः ॥ २९ ॥ विक्रमार्कशके कस्माद्वसुवैरगजेंदुभिः ॥ प्रमिते वर्तमाने च भास्करे नीचराशिगे ॥ ३० ॥ ऊर्जे
मासि सिते पक्षे द्वादश्यां मंदवासरे ॥ विहाय भौतिकं देहं भक्तिः सिद्धदशां ययौ ॥ ३१ ॥ पश्चिमे प्रस्थि-
ता स्तोच तदा तद्धवीऽखिलाः ॥ विसंतानवन्नाडी न्वरष्णा मानन्मृत्ते तिलेन ॥ ३२ ॥ रुदंति स्मन्नृशं तर्हि
तत्सुत्राताति बांधवाः ॥ आम्भास यत्तान्धर्मस्तु लौकिकीं दर्शयन्गतिम् ॥ ३३ ॥ यथाशास्त्रं यथाविन्न-
मौर्ध्वदेहिककर्म सः ॥ कारयामास धर्मज्ञस्तस्या ज्येष्ठेन सूनुना ॥ ३४ ॥ कृष्णस्तु तस्यान्वयदिव्यदेहमु-
पागतां तां निजमातरं तु वाचम् ॥ चक्रे सुधीः स्वाग्रजयोषितापौं तामानयन्नेव सदानुरुत्सा ॥ ३५ ॥ इति श्री-
सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे प्रेमवत्सा दिव्यगतिप्राप्तिनाम सप्तत्रिंशोऽध्या-

॥स॰नी॰श्र॰६
॥८०॥

य: ॥२३॥ कृष्णउवाच ॥ अथ धर्मस्य धर्मज्ञः सांख्ययोगमुपाश्रितः ॥ सेव्यमानः मुनिश्रेष्ठैः कृष्णमेव श्र॰६॥
दिवानिशम् ॥१॥ सकृत्प्रवृत्तिकर्मा सौविरक्तो विषयेष्वजस्रम् ॥ जितस्वादो मिताहारो ब्रह्मचर्यव्रते
रतः ॥२॥ तपः कृशीकृततनुर्ध्यानयोगव्रतोर्जितः ॥ पुत्ररूपे भगवति गाढस्निग्धमना अभूत् ॥३॥
तपोयोगविशुद्धः स्यादुपक्षलो रागिकैरथ ॥ स्वामी स्वाश्रमसत्कृत्य सुतः सोऽपि च स्वाश्रमस्थः कलनः ॥४॥ ततः
श्रीमद्भागवतद्वादशस्कंधमादरात् ॥ नियमेनाऽपठन्नित्यं चिंतयन्कृष्णमात्मनि ॥५॥ प्रतिमासं मा
सिकानि त्रेमवस्यान्तकारयत् ॥ तथोन्मासिकं श्राद्धं द्वैपक्षं च यथाविधि ॥६॥ कृत्वा षाण्मासिकं
श्राद्धं ततः षाण्मासिकं च षः ॥ सहस्रं ब्राह्मणान्विप्रानुपवेश्य तमभोजयत् ॥७॥ सप्तमे मासि केचासौ
भोजयित्वा द्विजोत्तमान् ॥ विष्णुप्रभुं नेसाकं निजबंधुजनादिभिः ॥८॥ त्र्यावर्तिं रासीन्महतीश्वरीस्त
स्यतदिने ॥ तदंतकाजनैः कृत्यं विविदे सोऽपि चेतसा ॥९॥ विहाय सर्वतः संगं कृष्णध्यानपरायण ॥ ए
कादश्यां निर्जलायां कृष्णं विधिवदरपूजयत् ॥१०॥ निशि सुप्तेषु सर्वेषु पादसंवाहनं पितुः ॥ कुर्वन्नु हरिर्जि
ज्ञागारमहाजागरणव्रती ॥११॥ किंचिमजृंभमाणो व्यत्ररवेदनपातृप ॥ समाधिसहसा प्राप हरे रेवलु
पानघ ॥१२॥ असस्नो त्विश्वयेत नविहरंतं बृहद्वने ॥ यथापुरे क्षितं कृष्णं देददर्शमुरलीकरम् ॥१३॥ ॥८०॥

तद्दर्शनानंदसमुद्रमग्नः संरूढरोमाश्रुकलाकुलाक्षः ॥ ससंभ्रमं देववदन्समस्तं तस्थौ ततः प्रांज
लिरच्युतोऽस्य ॥१४॥ तेनेक्षमाणः सहसा हरिर्मे वे क्षतात्मजम् ॥ कृष्णस्तु प्राविजाकांतवर्णि वे
षमवस्थितम् ॥१५॥ अवतीर्णो निजगृहे श्रीकृष्णो हरिसंज्ञया ॥ अस्तीति तस्य तातस्य स्मृतिरा
सीन्नराधिप ॥१६॥ यावदाक्षिप्यति प्रेम्णा तं ताव वस्तति रोदधे ॥ सुस्थितोऽसौ ददर्शाग्रे निजमे
वापरं हरिम् ॥१७॥ तेनागाढं स परिष्वज्य मुकुलाक्षोऽश्रुलोचनः ॥ तदा प्रपार्थयामास सन्नतोऽपि हि
तेश्वरम् ॥१८॥ धर्मउवाच ॥ ज्ञातोऽसि सहहरेमयाऽखिलजगत्स्वामी त्वमेकः प्रभुर्मत्येषो वरसीज
गद्गुरुराजः श्रीकृष्ण एव स्वयम् ॥ भक्ताभीष्टफलप्रदस्त्वनुदिनं सो सेऽयं सदा प्रयुत्सेमायायाः पर
तपरायविभवे तस्त्वैनमस्ते स्तु मे ॥१९॥ स एव कृष्णो भगवांस्त्वमीशः साक्षात्परं ब्रह्मसद्धि निर्गुणोऽय
त् एवंविधात्तुं निजवाक्यमत्र मत्स्तुत्रनाश्यं धर स्मि स्वतंत्रः ॥२०॥ हरेश्चरीरस्थ तु पंचधेर्नेपतिष्य
तीति प्रतिभाति यत्नैः ॥ न तत्त्वयं किंचिदपि स्वचितेम मास्ति यत्त्वं हृदमाप्नितोऽसि ॥२१॥ एकस्तु वे
हो हृद्विजायते मे कथं सहिष्ये विरहं तवेति ॥ देहांतरं गतावपि ते वियोगो माभून्ममेति त्वदहं वृणोमि
॥२२॥ श्रीभगवानुवाच ॥ द्विष्ट्याता तलया ज्ञातं मत्स्वरूपं यथास्थितम् ॥ ते पंचप्राणे वर्तते किंचिन्ना वशि

॥स॰जी॰प्र॰५ प्रमतः परम् ॥ २३ ॥ हित्वैनं भौतिकं देहं दिव्यदेहेन सर्वदा ॥ मत्तोऽर्थ एव स्वजनैः साकं स्थास्यसि सं अ॰३८॥
॥८१॥ शयम् ॥ २४ ॥ अनन्तरं तां विहायैव वनिः संगोऽमलरायणः ॥ विशुद्धेनात्मनि हृदा मध्यानेन निरतोऽभ
व ॥ २५ ॥ सुव्रत उवाच ॥ एवमुक्तो भगवता सोऽतिहृष्टमना नृपः ॥ नमस्यंस्तं जगादेत्थं विनयाश्रितकृ
सासनः ॥ २६ ॥ मतिकर्तुमतत्र न हि कोऽपि भवद्रूपस्मृतिं विना नाजितम् ॥ प्रभवतितत्तथाऽमोहहरे चरणां
बुजे तवनतो स्थिरं इव तु ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वा तमसौ ननाम मुदितः कृष्णं स्वबुद्धिप्रदं तं वर्णी सममानय
स भगवान्स्वाभाविकमभ्युदयः ॥ पुत्रावेति कृष्णामुदावचचनृपस्तस्याऽऽग्रहश्चास वीयाप्तमन्दीर्घपर्यं
प्रदातुमनन्तमन्तानचिंतामतिम् ॥ २८ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे पञ्चम
प्रकरणे धर्मवरप्रदाननामाष्टत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३८ ॥ सुव्रत उवाच ॥ तावुपेत्याऽथ तं नत्वा भ्रातरौ बुद्धि
मत्तरौ ॥ निवेदनं स्वं निकष धर्मः सोऽनावतीततः ॥ १ ॥ शृणु त्वं मद्वचः पुत्रौ रहस्यं वच्मि वां हितम् ॥ कृत्वा
वधार्यं हृदये प्रतीतिर्यद्धि नाचिमे ॥ २ ॥ उपासनीयस्य कृष्णो वयं श्रीराधिकापतेः ॥ स एव हरिनामाऽऽ
यं वर्तते सोदरो हि वाम् ॥ ३ ॥ अतोऽयं दिनतो न क्किः स्वधर्मेण यमैः सह ॥ निष्कृत्याऽस्मैव कर्तव्याऽस्त्वि
यं वां स्निग्धदाऽस्य च ॥ ४ ॥ कृष्णार्चायाः प्रतिदिनं यस्याः कर्मं त्र्युद्वननम् ॥ साप्यस्मैवेति हि ज्ञात्वा भजनी ॥८१॥

यापयाविधि ॥ ५ ॥ पुत्रावस्मात् उपदिष्टौ पास्मवेति कृष्णस्य यौ मर्या ॥ तावस्मैवेति विज्ञाय जपनीयाऽव
नीः सदा ॥ ६ ॥ भजतो रादरादेनं मदाज्ञावर्तमानयोः ॥ भविष्यति हि वां श्रेयः परं हामुत्र चैहिकं निश्चित
म् ॥ ७ ॥ उन्मूलयिष्यति त्वेष कलिंधर्मविधिनां भुवि ॥ असुरान्मानुषाकारान्नाशं नेता पिमनीषया
॥ ८ ॥ पोषयिष्यति सद्धर्मं स्थापितं तु वितुर्जनैः ॥ प्रवर्तयिष्यति कृष्णभक्तिं चैषविरोपतः ॥ ९ ॥
आचार्यत्वं च युवयोः स्थापयित्वा कुले निजम् ॥ स्वकीयं धाम परमं प्राप्स्यति महायशाः ॥ १० ॥
आस्याश्रितास्ततः सर्वे कृष्णस्याऽस्यैव निस्सदा ॥ मतिमां पूजयिष्यन्ति यास्यन्ते वात्मवांछितम् ॥ ११ ॥
तत्त्वत्रिषु कुमर्यादास्थितास्त्वामस्य समर्चका ॥ भक्त्या श्चतुर्वर्गसिद्धिं यास्यं सेवनि नेसिताम् ॥ १२ ॥
इत्युक्तवति धर्मेतौ प्ररुहेत त्क्षणे हरिम् ॥ प्रणम्य प्रोचतुः कृष्णं त्वं सः पाहि नौ सदा ॥ १३ ॥ तावु
वाच हरिः प्रीतः कृष्णमेवादराद्युवाम् ॥ भजतं तेन नौ स्वामिति तं नौ पितृशासने ॥ १४ ॥ ततस्तौ
तु तमेवेष्टा कृष्णं भेजतुरादृतौ ॥ तं ज्ञात्वा निश्चित्य यातस्य कार्त्तिक्मभवत्तयोः ॥ १५ ॥ हर्युपास्त्युप
देशीयमेकादश्यां निशीथिनी ॥ यामे सुताभ्यां धर्मेण कृतोऽस्याऽकोर्दयोऽभवत् ॥ १६ ॥ हरिः प्रश्र
ऊपितरं भ्रात्रादीनां च स्वगणेवताम् ॥ यत्नेऽभीष्टं रुदित्वात्तत्तु हि कर्ताऽस्मार्पितः ॥ १७ ॥ स मुवाच त

॥ स॰जी॰छ॰१ ॥ द्धर्मः पूर्णकामो ऽस्म्यहं हरे ॥ नास्ति नः कौतुके तृप्तिः कृष्ण कञ्चन मे हृदि ॥ १८ ॥ देहपातावधित अ॰३७ ॥
॥ ८२ ॥ तः कर्तुमिच्छामि तामहम् ॥ किं त्वन्येकेन भूजादि कर्तुं शक्यं मया न वै ॥ १९ ॥ अतोऽहं श्रोतुमि
च्छामि श्रीमद्भागवतं हरे ॥ मार्यं समाहविधिना तत्रं पादयमेकुलम् ॥ २० ॥ इत्यनो वं पितुः श्रुत्वा
हरिर्हर्षः प्रशस्य तम् ॥ तदेव कारयामास मेरुपादि यथाविधि ॥ २१ ॥ रामप्रतापेन ततस्तानयामा
स वेश्मवम् ॥ यथोक्तलक्षणं विप्रं पौराणिकमुरुश्रुतम् ॥ २२ ॥ आ पक्षमानुसारेण धर्मः कृत्वा ऽ
र्चनं सकम् ॥ विधिविधितो विद्धे पुराणश्रवणस्य च ॥ २३ ॥ प्रसक्तलुकृष्णमेपि सतिमर्या दात्वा प
नापसः ॥ प्रातिस्वि पत्तृ च्छमूर्तिं समाहावधि पौरतीम् ॥ २४ ॥ आदौ निर्विघ्नतासिद्ध्यै सम्भूर्च्य ग
णाधिपम् ॥ कुलदेवं मातृस्तिर्चिततः कृष्णमपूजयत् ॥ २५ ॥ गायत्री कृष्ण मंत्राणां जपार्थं ब्राह्मण
न्विदः ॥ वव्रे पंचैव तेभ्यो ऽदाद्दासीभूषामनादि च ॥ २६ ॥ वृत्तास्तेन जपं चक्रुः समाहानि यथा वि
धि ॥ धर्मतत्त्वा सनेविपं तमुपावी विशा नतः ॥ २७ ॥ आदौ श्रीमद्भागवतं सपूज्य श्रवणं ततः
पुत्रस्य सनाम्नैव श्रोतृविप्रांस्ततस्ततः ॥ २८ ॥ ज्वरार्तिरपि मंदाग्ऽऽसीत्तस्य धर्मरदस्थितेः ॥ श्रिवा
पुराणं शुश्राव समाधिनिश्चिचापसः ॥ २९ ॥ यथाविधि कर्पानि नित्यं ह्यत्वतोऽस्पदिना निषद्ध यत्तु ॥ ८२ ॥

स्तु पर्यां श्रृणुते मातस्ताम समापयत ॥ ३० ॥ संपूज्य वाचकं तस्मै सर्वा मुद्रास्तरत्नकम् ॥ दर्शी
भूषाश्व वासांसि हैमं सिंहं च गां शुभाम् ॥ ३१ ॥ रामप्रतापमुख्यैस्तं गीतवादित्रनिःस्वनैः ॥ सदैव वा
पयामास हृष्टारूढं स्वकेतनम् ॥ ३२ ॥ हुते भो ब्राह्मणेभ्यो ऽथ ददौ कुलमदक्षिणाम् ॥ होमं तु देशा
कालसीजपात्मकमकारयत ॥ ३३ ॥ पूर्वाह्ण एव मिष्टान्नैस्तर्पयामास वाडवान् ॥ विसर्जयां
मास च तान् दत्त्वा भोजनदक्षिणाम् ॥ ३४ ॥ ज्वरार्तिरासीदधिका ऽथ तस्य रामप्रतापादिषु शु
कवत्सु ॥ श्री प्रेत तस्मिन्स्वजनाश्च सर्वे निषेदुरेस्यां तिकएव तस्य ॥ ३५ ॥ इति श्री सर्गोगिजी वनेना
रायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मकृतं तुर्यो पदेश श्रीमद्भागवतमाहात्म्यश्रवणकथनं
नामैकोनचत्वारिंशो ऽध्यायः ॥ ३९ ॥ सुव्रत उवाच ॥ पितुः शरीरं तं स्थित्यं दृष्ट्वा पुत्रा विचक्षणाः
आसन्नमृत्युतां तस्य निश्चिक्युरुदि भूपते ॥ १ ॥ विधिज्ञान्वैदिकान्विप्रान्समाहूय हरिं तुलम् ॥
अंतकर्मविधि सर्वा पितरं तैरकारयत ॥ २ ॥ प्रायश्चित्तं षडशादं तेदेहशुद्ध्यै समाहितः ॥ प्रताप्य
येन हेमाज्यं च विधिनालमकारयत् ॥ ३ ॥ पर्षदो ऽनुमते तत्र प्रतंनं आग कारयत् ॥ शिक्षाकस्तीप
स्यचर्जेस्नानं दशाविधं ततः ॥ ४ ॥ परी गनामिः सहितं हरिः क्रिष्णादिभिरेभिः ॥ कृष्णमष्टदर्जेवि

॥स·श्री·पु॥ ग्रामे दमं तैस्तमार्जयत् ॥५॥ प्रायश्चित्तांगगोदानं दानानि च ततो ददौ ॥ गो भूमि तिल सुवर्णानि वि- अ·ध्या·५० ॥
॥८३॥ प्रेभ्यस्तमदापयन् ॥६॥ आमान्नानां तथा पात्रस्थानं सहस्रं साज्यदक्षिणम् ॥ अदापयं स्तपोकां-
तिं धेनुं वैतरणीं ततः ॥७॥ ऋणधेनुं पापधेनुं मोक्षधेनुं च तेन तैः ॥ आदापयन्मुख्यकल्पमाश्रि-
त्यैव नराधिप ॥८॥ एकादशाहकृत्यस्यामं तं दृष्ट्वा यथ सुतानुतम् ॥ तीर्थोदकेन स्नपयांचक्रुः सा-
श्रु विलोचनाः ॥९॥ गोमयेनोपलिप्तायां भुव्यास्तीर्य कुशांस्तिलान् ॥ विकीर्य च कुशांस्तत्रोर-
क्षिरस्कमसूषुपन् ॥१०॥ ततः संकीर्तनं चक्रुर्वैष्णवाः कृष्णस्य तेऽखिलाः ॥ चक्रुरुच्चैर्वै धुरनाः प्र-
वदुःखापहारिणाम् ॥११॥ पुरःस्थितेन भगवति स्थिरीकृतविलोचनः ॥ धर्मोऽप्यन्तमनावीर्यज-
हौ सद्यः कलेवरम् ॥१२॥ हरेः प्रसादान्निर्मुक्तो दुर्वासःशापबंधनात् ॥ सद्यः स्वतनुं दिव्यां प्रपेदे
च सुवेनसः ॥१३॥ ततो भक्त्यादिभिः सार्कं कृष्णं ते पुत्ररूपिणम् ॥ सेवमानः सदा तस्य पार्श्वे एवा-
वसत्स वै ॥१४॥ परागमूर्तं विलोक्याथ सुतास्तत्रोचितं बधुः ॥ रोदनस्मान्निषिद्धत्वात्तदा नो धैर्य-
मास्थिताः ॥१५॥ वपनं कारयित्वा ते सस्नुः शीतोदकेन च ॥ पितृमेधविधानेन तत्कर्माऽऽचु-
रदग्रजः ॥१६॥ वर्ह्याच्छिद्रादिदोषाणां सर्वदैवत्यसेनवात् ॥ प्रायश्चित्तं तत्त्रिमितं नाचचारस वै ॥८२॥

पितुः ॥१७॥ अधिकारस्य सिद्ध्यर्थं पितुरुत्तरकर्मणि ॥ स्वयं तु कृष्णः प्रति मासवर्णसे कल्पमाचरेत्
॥१८॥ घृतेनाभ्यज्य संस्नाप्य प्रेतं वसनमेककम् ॥ परिधाप्य सितं नूत्नं स्रग्वदन्नापयन्नमः ॥१९॥
॥ अभ्यर्च्य नाहस्रां वासस्तं माल्याद्यपुत्तमम् ॥ ततश्चंदनपुष्पस्त्रग्गुलाजादिभिरार्चयत् ॥२०॥ हि-
रेणुसमस्तसुवर्णलेखकान् समुखादिषु ॥ प्रक्षिप्य क्रमशः आर्द्रमृत स्थाने चकार च ॥२१॥ शवं
नाम्ना तत्र विदेहमपि समवेतन समलंकरात् ॥ द्वारदेशोपां चनाम्ना वै कोष्ठिविधानतः ॥२२॥ प्रेतं वैशाख-
रे वह्नु वाससा छादितं ततः ॥ पुत्राः सपिंडाः स्वजनाः प्राचीनीरहरन्ते दिशाम् ॥२३॥ प्रेतो ग्रामप्रता-
पस्यनैदरगामाभिधः स्मृत ॥ मृत्स्थाप्य जौ कैकं व किंप हीत्वाऽचरदग्रतः ॥२४॥ ददौ पिंडं तृतीयं च च-
त्वरे वे वरा स्थापा ॥ ग्रामप्रतापः प्रेता यविश्रामेमृत संज्ञया ॥२५॥ चलंति स्मांगतो वृद्धाः कति शः
पथिला ननु ॥ क्रियमस्तु चलवशं तेन तमनु ब्रह्म पयु नेदीम् ॥२६॥ श्मशाने शवमास्थाप्य चितास्थाने
ऽग्रजः सुतः ॥ सप्रेताय ददौ पिंडं विधिज्ञा धकास्वया ॥२७॥ कृतार्यो संस्कृतभुवि तुलस्य शुल्यनेद-
नैः ॥ चितायां स्थापितेवं क्रोकमादेऽपनुहावलम् ॥२८॥ तत्र पितं घृतलिप्तं तमेकवस्त्रम पात्रसुस्वम्
॥ कृत्वाऽदं दग्धेन्न किंस्य सतिजाला कृतीददौ ॥२९॥ पुत्रादयस्ततो गार्दं कर उस्तवबंधवः ॥ दग्धप्रा

॥स॰जी॰ध॰॥ ऐ॰ध्यतस्मिंस्ते पुत्रस्यु:सम्बन्धीन्॥१॥ ३०॥ अपरस्पंतं श्रुत्वा भूमिं पुरस्कृत्य कनीयसः॥ सरयूतेय ॥अ॰५०॥
॥८४॥ युः सर्वे स्मरं तस्तेम हानदीम्॥३१॥ तत्र प्रक्षाल्य वासांसि तान्ये व परिधाय च॥ शिरांसि उन्मुच्य सन्तु
तिलं दर्भ प्रविश्य नाम्॥३२॥ सकृन्निमज्जैस्ततं प्राचीनावीतिनः शृते॥ तत्रानम्प्रशिखां वद्धादक्षा
ग्राना दडुः कुशान॥३३॥ ददुर्जलांजलीं श्रीश्री स्त्रेतायाः पात्रस्मृशृते॥ पितृवीर्येन सलिलान्दा
दंती गोत्रनामनी॥३४॥ पुत्राः सपिंडाश्चतथा सोदकाश्चतरेपि च॥ ददुस्तोयांजलीन्नित्यं तस्मै संबंधि
नो नराः॥३५॥ पुनस्त्नात्वा च यथा वासांसि परिधाय ते नराणि ते॥ उपाविशन्नदीतीरे शोकव्याकुलितां
तराः॥३६॥ शोकापनोदं बहुधा चक्रुस्ते पौराणिकमः॥ हृदाधीराः पुराणानात्रपने शास्त्रदर्शनैः
॥३७॥ कनीयसः पुरस्कृत्यतत नरं पुर्गृहीतिस्तु नैः॥ अपरस्पंतः पराक् सर्वे पंक्तीभूता अधोमुखाः
३८॥ स्नात्वा स्त्रियस्तु शोकार्तास्तेषामग्रतश्राजयम्॥ आययुर्मिलिताः सर्वा रुदत्यस्ते च तास्तु
३९॥ विदश्य निंब पत्राणि द्वाशिस्य त्वात्ततो ग्नजम्॥ वृषभारी श्वसंस्पृश्य विविशुस्ते निकेतनम्
४०॥ प्राश्याश्चरुदतः पुत्रान् सपिंडाद्यास्ततो नराः॥ संस्पृश्य पुःसर्वे ताः स्त्रीश्वा श्वासतस्त्रियः
४१॥ शोपयित्वा गृहे पुत्रान् स्वनर्यपरायणाः॥ दत्त्वा हमासतां क्षारलवणा शाकभृग्ज्ञायाः॥४२॥ ॥८४॥

संस्पृश्य सर्वे भोगाश्च शय्यादर्पादिवर्जिताः॥ प्रत्यहं मगवत्सतानां शृणुपुश्च दिनाव्यये॥४३॥ दशा
हानि सपिंडाश्च सोदकास्तु दिनत्रयम्॥ भोजयामासुराशौचमस्पृश्यांतोऽन्यमानवान्॥४४॥ गो
त्रसंबंधरहिता अपि शिष्यास्तु तत्क्षणे॥ आशौचं पाजयामासुः पक्षिणीं सबंदएव ते॥४५॥ अर्चां
तां मानसीं सेव्यां कृत्वा वाशिववर्जिताम्॥ न कुलैः धर्मं तु प्रत्यक्षं दडुः सूर्याय सूतके॥४६॥ हृत्य
पूर्णां रुदंतश्चक्रुर्दैन्यात्तत्पतिमेक्षणम्॥ विदधुस्ते व्रते नित्यं वैष्णवे देवतुं नाचरन्॥४७॥ वर्णिन्नतस्ती
र्थिनिस्सकर्म हरिस्तु सर्वविधिवच्चकार॥ पाकं स्वहस्तेन पृथग्विधाय स्नानम्प्रशान्नैर्वुभुजेऽस्तु प
त्नम्॥४८॥ ॥इति श्रीसज्जनजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे धर्मदेशे ऽमर्गतपृह
विधिनामा चत्वारिंशो ऽध्यायः॥ ५० ॥ कृष्णलत्तवाच॥ द्वितीये ऽह्नि चिताभस्मास्थ्यां शांक्षिपन्नप॥ अ
स्थिसंचयनं प्राहुंश्श्यतः पुत्रश्च कारसः॥१॥ श्राममृत्पात्र एकस्मिन्त्रपयौ ऽन्यस्मिंस्तु वारिसः॥ न्य
त्वांतरिक्षे निदधौ प्रदीपे प्रेत्यतु पत्ये॥२॥ सितपिंडाननु दशारादीनन्वश्राद्धं सवाम्वचरन्॥ अशौदशाऽप्यु
:प्रमुख्वान् पराधीस्तत्रनाऽऽचरत्॥३॥ दशामेन्हि सपिंडाश्चर्दीनादनेतरम्॥ केशश्मश्रवादि वपनं
पुरा हरिकारयन्॥४॥ तत्र बंधुजनोऽन्सर्वान्भोजयामास पिंडदः॥ हि हस्त्राहं विधायाग्य चकारे

काद्शाहिकम् ॥५॥ श्रीकृष्णपूर्वं तत्रादौ कृत्वा श्राद्धं च वैष्णवम् ॥ चकार तर्पणं विष्णोः सामर्षिर्वै
भवैः सह ॥६॥ श्राद्धमेकादशं ततः पंचविष्णुगणस्य च ॥ ब्रह्मादीनां च पंचानां चकारैस्यं सपोडश
श ॥७॥ तथा अर्गं ततः कृत्वा मरे हेकोदिष्टमेव च ॥ विष्णुमभ्यर्च्योदकुंभं ददौ मासानं सम्मूत्त्रकम् ॥८॥ शा
य्यां सोपस्करां भारतानुयोदश पदानि च ॥ विप्रेभ्यः स्वविधानेन सहदक्षिणया सह च ॥९॥ गौरथ्या
श्व महिष्यादिदानानि प्रददौ तथा ॥ श्राद्धानि षोडश ततस्तेन लेन वने चकार सः ॥१०॥ तत्रादौ मासिकं
श्राद्धं ततोऽनमासिकम् ॥ द्वितीयमासिकं चक्रे ततस्त्रैपक्षिकं नृप ॥११॥ तृतीयमासिकं चा
चतुर्थमासिकमाचरत ॥ ततः पंचममासस्य चत्पून षाण्मासिकं च सः ॥१२॥ षष्ठमासं ततः श्राद्धं
चक्रे सप्तममासिकम् ॥ ततोऽष्टमे मासिकं श्राद्धं नवमासिकम् ॥१३॥ ततो दशममासस्य च तथैका
दशमासिकम् ॥ चक्रे द्वादशमासस्य च कृत्वाब्दिकमंतिमम् ॥१४॥ तत्सभोजयामास स्वज्ञाती
न्ब्राह्मणांस्तथा ॥ सपिंडीकरणं श्राद्धं द्वादशेऽह्नि चकार च ॥१५॥ निःश्वासधेनुं तत्राशज्ञातिर्हसं
योजना ददौ ॥ मोक्षधेनुं च दत्वा सीतारामदेवमगापयत ॥१६॥ ब्राह्मणान्भोजयामास दिने तत्र सह
स्रशः ॥ चतुर्विधानि सोऽन्नानि स्वज्ञातीनात्पुत्रगानपि ॥१७॥ त्रयोदशेऽह्नि संपूज्य विष्णुं च ब्राह्मणादि ॥९५॥

कान् ॥ स्वात्दानानि बहुधा पाथेयश्राद्धमाचरेत ॥१८॥ ततः स्नात्वा विशुद्धेः सौ परिधाय वाससि
॥ गणेशं पूजयित्वैव कारयामास मंगलम् ॥१९॥ तदा तस्मै धर्मज्ञाः पौरश्च जातशोऽपरे ॥
दत्तु दत्ते बहुविधं नूतनान्यंशुकानि च ॥२०॥ तत्रापि भोजयामास दिने विप्रान्सहस्रशः ॥ सोऽन्यां
श्चागंतुकाश्चौकान्यांस्तां स्वान्याथिनोऽखिलान् ॥२१॥ सांनिध्याद्धि हरेस्तस्मिन्नौर्ध्वदैहिककर्म
णि ॥ हुते पितृमुखकल्पेनेन्यूनं किमपि नाऽभवत ॥२२॥ रामप्रतापः सत्सुत रक्षाराम श्च सन्निशी ॥
जपतस्म कृष्णमेत्रैतौ पितुर्लब्धमनुत्तमम् ॥२३॥ हरी सहोदरे यासीन्कृष्णधीर्विस्मृता तयोः ॥ दत्त
श्च प्रभोस्तस्य ब्रजिष्णुस्यासयात ॥२४॥ कर्मकांडपयमित्यमीश्वरोभूतले पतिहृतेतु नास्ति
केः ॥ संप्रवर्त्तयति सम्यनूपलेतास्मे धविधिचारणेन वै ॥२५॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणच
रित्रे धर्मशास्त्रे पंचमप्रकरणे धर्मौर्ध्वदैहिकक्रियाविधिनामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४१॥ श्रीवृत्त उवाच
यथाविधानं संवृत्ते पितुरुत्तरकर्मणि ॥ एकदा तत्तः प्रव्रजितुं नीलकंठेन राधिप ॥१॥ स्नेहं स्वस्मिन्स्व
बंधूनां सर्वेषां च पुरौकसाम् ॥ सर्वाधिकं स विज्ञाय स्वप्रव्रज्यांतरायकम् ॥२॥ तच्छांत्यै गणाधी
शं सर्वविघ्ननिवारणम् ॥ द्वादशभिः स मंत्रैस्तुष्टाव प्रयतांजलिः ॥३॥ विघ्नेश विघ्नचयखंडननाम

॥स॰ती॰प्र॰ धेय श्रीशंकरात्मज सुराधिप वंद्यपाद ॥ दुर्गामहाव्रतफलाखिलमंगलात्मन् विघ्नं ममापहर रसि- अ॰ ४२ ॥
॥ ८६ ॥ द्धिविनायकत्वम् ॥ ४ ॥ सत्पद्मरागमणिवर्णशरीरकांतिः श्रीसिद्धिबुद्धिपरिचर्चितकुंकुमश्रीः
॥ दक्षस्तने वलयितातिमनोज्ञशुंडो वि॰ ५ ॥ पाशांकुशाब्जपरशूंश्च दधच्चतुर्भिर्दोर्भिश्च शोणकुसुम
स्रगुमांगजातः सिंदूरशोभितललाटविधुप्रकाशो वि॰ ६ ॥ कार्येषु विघ्नचयभीतविरिंचिमुख्यैः
संपूजितः सुरवरैरपि मोदकाद्यैः ॥ सर्वेषु च प्रथममेव सुरेषु पूज्यो वि॰ ७ ॥ शीघ्रांचनस्खलनतुंगरव
वोर्ध्वकंठस्थूलेंदुरुद्रगणहासितदेवसंघ ॥ शूर्पश्रुतिश्च पृथुवर्तुलतुंगतुंदो वि॰ ॥ ८ ॥ यज्ञोपवीत
पदलंभितनागराजो मासादिपुण्यददृशीकृतऋक्षराजः ॥ भक्ताभयप्रद दयालय विघ्नराज वि॰ ॥ ९ ॥ सद
ल्लसद्रत्नतिलकांचितसत्किरीटः ॥ कौमारकं नवानवसनरूपकंजितश्रीः ॥ सर्वत्र मंगलकरस्मरणप्रता
पो वि॰ ॥ १० ॥ देवांतकाद्यसुरभीतसुरार्तिहर्ता विज्ञानबोधनवरेण तमोपहर्ता ॥ आनंदितत्रिभुवने
श कुमारबंधो विघ्नं ममापहर सिद्धिविनायकत्वम् ॥ ११ ॥ कृष्ण उवाच ॥ इति संस्तुत्य विघ्नेशं तेन मार्गे
ण च भूपते ॥ शुचेर्हेस्त्राम्यां शुक्लायां प्रवव्राज हरिः प्रगे ॥ १२ ॥ अपृष्ट्वैव गजादीन्स्वान्वेधून्यपौ स्वकंच
न ॥ एकाकी निर्ययौ गेहाच्चित्तस्नानं तु जेनसः ॥ १३ ॥ उदङ्मुखश्च वाजादी तपश्चर्यां समुत्सुकः ॥ सं ॥ ८६ ॥

प्राप्य सरयूतीरमतिशुद्धद्विजनेक्षणाम् ॥ १४ ॥ साच्छाद्य नंतु कौपीनमुत्तरीयं मृगाजिनम् ॥ बिभ्रद्दंडं च बा
पालाशं ब्रह्मसूत्रं सितं तथा ॥ १५ ॥ कंठे दधानस्तुलसीकाष्ठजं मालिकाद्वयम् ॥ सर्वेशकोऽपि पुंड्रस्य
ज लाटे लक्षणं तथा ॥ १६ ॥ जटां मौंजीमेखलां च जपमालां कमंडलुम् ॥ भिक्षापात्रं च सर्वं च विभ्र
त्यानीय गाजनम् ॥ १७ ॥ ग्रामाद्ग्रामं शिलोंछाजमुक्तं दंतोपस्पृष्टे ॥ निधाय वाससा वेष्ट्य कंधे विभ्र
द्ध पादुकः ॥ १८ ॥ सच्चीवपुस्तिकां सारचतुष्कस्य सुरक्षिताम् ॥ मधून्याकस्तु बहवादीः स्कंधे बिभ्रद
तितिक्षया ॥ १९ ॥ एवं विधः स्थितो धार्मिकत्ती तीर्थं महानदीम् ॥ जनदर्शनभीतस्य नर्पाः प्रत्येस्वना
गमम् ॥ २० ॥ तावत्तत्रासुरः कश्चिद्दायाद्विकृतविग्रहः ॥ प्राग्न्योमायुधहृतासुरश्रेषष्ठतद्रिपुः ॥ २१ ॥
मृतानामपि सत्वानां प्रियं कर्त्तुं समुद्यतः ॥ असहायस्थितं मत्वा न वेविस्स्पेपतरुषा ॥ २२ ॥ पतितः स
महानद्यां पीरोरक्षन्स्वपुस्तिकाम् ॥ तरन्निस्माति भीमांतां पादोभिरती नीषणैः ॥ २३ ॥ आरवेक्ष्य
यात्तां तु सार्द्ध्यामवर्पेन्तरं ॥ प्राप पारे तनस्तस्मायो नन्दिवितयासरम् ॥ २४ ॥ यथास्वमसुरेविद्यान्म्य
तमिस्माचरेस्तपा ॥ उत्सृमानोऽद्विकदुजेर्नि स्रष्टो श्रश्पनेवसः ॥ २५ ॥ चेष्टाविरहितत्त्वात्तं मृतमित्य
वगत्य सः ॥ तन्मायामोहितो दैत्यस्तलोऽगाद्वतिहर्षितः ॥ २६ ॥ यत्र तत्र स्थितान्स्त्रीयांस्तत्क्कर्मा वद

॥स॰ औ॰ प्र॰ त्वसः॥ केचिन्मृते हरिस्तत्र मेनिरे न च केचन॥२७॥ योगैश्वर्येण हनुमांस्तु प्रासीं तु परामवम्॥ ततो आ॰ ५२॥
॥८७॥ यथा तु तरसा हनुमान्वल्लोहिमाचलपम्॥२८॥ धर्मस्य कुलदेवोऽयं हनूमांश्चिरजीवनः॥ कुलाङ्गिकोह
रिंदुष्टे वेगे हनूमानागमत॥२९॥ महर्षिश्री रामचन्द्रमहत्स्य कोऽनुवासरम्॥ तद्दर्शनं करोति स्म स्वे शुद्धे
वं विदेवाद्दितम्॥३०॥ अथ पञ्चपञ्चतं तु यांविविन्यचसमं ततः॥ अशाप सरयूतीरे मुहूर्तं ध्यानमास्त
स्त॥३१॥ धर्मभक्तिपोषयितुमुच्छेतुं तदिरोधिनः॥ चारिं तु मारतेवर्ष निर्गतेतमवेत्त ततः॥३२॥ वि
दित्वान स्थितिं तूर्णं मुद्ध्रुसमरयूं ततः॥ बालरूपधरः कृष्णं प्राप्य नत्वाग्रतः स्थितः॥३३॥ तमुवाच
हरिः श्रीतः प्रणम्याऽही कपीश्वर॥ कुलदेवोऽसि नः साक्षात्कुतोऽत्र सहसाऽऽगतः॥३४॥ घोरारण्यवि
गतस्मत पाणि तु मिलत ततः दर्शनं मे गता यैव जातं ते मम वाञ्छितम्॥३५॥ त्वन्नामोच्चारणादेवाग्रहा
ग्रामां तरे नलाम्॥ ब्रवितां कार्यसिद्धिः स्यात्तत्साक्षाद्दर्शनात्किमु॥३६॥ हनुमानुवाच॥ जानामि त्वा
महं साक्षाद्दिहृदेवं मम प्रभो॥ सीतापतिं रामचन्द्रं पुरेऽत्र वरदं च मे॥३७॥ दिने यत्रागतोऽसि त्वं प्रभो
तुष्यसः पुरे॥ ततः प्रभृत्यनुदिनं करोमि तव दर्शनम्॥३८॥ नित्यकर्म विधायाद्य संगवाले त्वदीक्ष
णम्॥ कर्तुं धर्मगृहं यातो नरस्त्वत्र वैभवान्॥३९॥ ततस्त्व ध्यानयोगेन ज्ञात्वा न त्वचिकीर्षितम्॥ अ ॥८७॥

त्रागतोऽस्मि दिदृक्षुस्त्वां कृपां कुरु मयि प्रभो॥४०॥ मानुष्यनाट्यमासाद्य यन्मां वदसि भक्तवत्॥ तन्नेऽशो
ननमे वास्ति रामस्य वास्मि ते त्वहम्॥४१॥ साकेतं याऽऽगमिष्यामि यदा त्यान्तवतर्हि तु॥ सेवां ब
नेकरिष्यामि नित्यं तव तपस्यतः॥४२॥ श्रीभगवानुवाच॥ मारुते नक्कराजं त्वां जानाम्यनुपमं
दृढम्॥ स्मर गमिष्यां यदा तर्हि त्वयाऽऽगम्यं ममान्तिके॥४३॥ तीव्रवैराग्ययुक्तस्य त्वदासीनस्य
सर्वतः॥ मां प्रतं रोचते नैव संगः कस्यापि मे वने॥४४॥ स्वस्थानं याहि यहीच्छा तवापि स्यात्मदी
क्षणे तर्हि ध्यानेन बुद्ध्वा मामुपेष्यात्र तत्र नो॥४५॥ स्कन्द उवाच॥ इत्युक्तस्तेन हनुमांस्तदेकांति
कमकरोद॥ तर्हि गिनतः सहसात्तं प्रणम्याति रोमवत्॥४६॥ कचित्कचित्दीक्षायवनमभ्ये
तहरतः॥ प्रणम्य तं तिरोधत्ते क्वचिदि शति चाग्रतः॥४७॥ घोरेऽरण्ये क्वचित्ते च समाधिस्थमव
वेत्यसः॥ भूतर्हि स्मादितो रक्षां करोमि वाऽमितश्रुरन्॥४८॥ गते मरुत्सुते सोऽप्यमासे नैव महा
व्रती॥ प्राप हिमगिरिं कृष्णं यतीसब्रह्मकोटवी॥४९॥ उपत्यकायां तस्याहर्दिनैः कतिपयैरसौ
भूरिव्यास शृंगाकीर्णे प्रविवेश महावनम्॥५०॥ सिंहैर्व्याघ्रैर्वराहैश्च महिषैश्च महागजैः॥ ग
वयै रुरुभिश्चैव व्याप्तं कस्तूरिकामृगैः॥५१॥ बहुपुष्पफलानम्रनानाभूरुहजातिभिः॥ सरिद्भि

॥स.जी.प्र.१ स्वसरोभिश्च पुष्कं नानापत्रत्रिभिः ॥५२॥ अतीवसुकुमारांगो वन्यकंदफलाशनः ॥ निरुपानत्व अ०४२ ॥
॥८८॥ देपीठो वातोऽपि हिंस्त्रनिर्भयः ॥५३॥ आत्मदर्शी दीर्घकेशश्च मतिरस्मयः ॥ विचचार वने तत्र दर्शी
स्वधर्मं परिपालयन् ॥५४॥ वनवासं दुःसहं तमपि देहसुखाधिकम् ॥ मनुते स्म विरक्तत्वात् भ्य
सौख्यश्रुद्धारुचिः ॥ ५५॥ भरतस्थानपागाद्यैः त्रासासंगमतिर्हरिः ॥ पुलहस्याश्रमे कर्तुं तपो
ऽभिदृढमुमुक्षुकः ॥५६॥ एकदा विस्मृतात्मा सौ दिशामाव ध्य संचरन् ॥ अलब्ध्वा फलतोयादि
र्भमक्रामदहिनत्रयम् ॥ ५७॥ तुरीयेऽह्नि निरन्नत्वान्नुरतः शिथिलं वपुः ॥ धरण्यां न्यपतत्तस्य वा
तात्तरव ध्वजः ॥५८॥ समुद्भूते तथाभूते तः शनैरुत्थाय यत्नो वने ॥ तन्मीत्यसर्वतः पश्यन्नूनदीह
राद्वैक्षत ॥५९॥ शनैश्च तज्जलं वापत्तौ हिमवत्यारनिःसृताम् ॥ आपद्धर्मानुसारेण तत्रैनेसक
मान्नरत् ॥६०॥ पपौ तोयं ततस्तस्याः प्रापकिंचननिर्वृतिम् ॥ ततो रम्यां वृटाधस्ताद्धि शाखामस
श्रुपत्वे ॥६१॥ स्वप्रे स्म हरेः कष्टं वनवाससमुद्भवम् ॥ अग्रजन्तुकवत्सितदृष्टं विवेशांशुनिधिर विः
॥६२॥ सोऽयमस्यां तत्रं नीसंध्यां पुष्पसामास्यदर्शिपेतत् ॥ मातानांतौ प्रवैराग्यपैनैर्भूहिकानां स्थितिप्रभुः
॥६३॥ अपकारोऽस्म हानासीत्तत्र कुस्मा स्वमीनिशिनार्दपेता प्रसं ततस्तादृग्भ्यां मूर्च्छात्पि चाथ नृपः ॥६४॥ ॥८८॥

शिवाधृक्काश्च शार्दूलाः शालूयैर्नरलस्ततः ॥ भ्रमंति स्म वृकिस्त्रीनां शब्दास्तीक्ष्णाश्च नक्तिरे ॥६५
॥ आसन्घनरवाभीमाः सह्वैवस्तनमिस्तुभिः ॥ परितः प्रस्फुरंतिस्म विद्युतश्च मुहुर्मुहुः ॥६६॥ भू
तावस्यौ भ्रमंत्यश्च हरा दृढशिरे मुहुः ॥ भयंकरे वमाराति धीराणामप्यभून्नृप ॥६७॥ हरिस्तु
राधापतिमेव चित्तेर्हृदासनः ॥ स्वैपरिचिंतयान ॥ प्राप कश्माधिगतभीः प्रशांतश्चासीद् पुर्भोनवि
हीनवक्र ॥६८॥ तत्राजगाम सहसा धूलस्स्मरूपस्तहर्षोनोस्तुकमनाः पवनां गर्जमा ॥ नत्वा
नमाश्रित समाधिमवेक्ष्य सन्तुस्थानं भयंकरमवेत्यसतत्र तस्थौ ॥६९॥ इति श्री सत्संगिजीवने ना
रायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे हरिप्रव्रज्यायां हिमाद्रिविचरणनाम द्विचत्वारिंशोऽध्यायः
॥ ४२॥ सुव्रत उवाच ॥ महानिशायां प्राप्तायां भैरवस्तत्र भूतराट् ॥ आपपौ सहसा राजन्कृतांत
इव देहिनाम् ॥१॥ पिशाचैर्डाकिनीभिश्च भैरवी योगिनीगणैः ॥ वृतस्त्रिशूलपाणिश्च जटिलो
रुणवीक्षणः ॥२॥ दीपिकानां सहस्रैश्च दत्तपत्ताउड्मोपमः ॥ आत्ताम्यत्तीक्ष्णादंष्ट्रो रोमपीवर
र्भयंकरः ॥३॥ मनुष्यपशुपक्ष्यादिमांसतृप्तः स्वरारव ॥ दंतानरगतांश्चर्वन्पश्यन्नीवन
एव च ॥४॥ रक्तांचितमुखप्रागाः प्रेतैरनुगतोऽसितैः ॥ कपाल सत्कारहृत मृगवरारस्महिषादिभिः ॥

स·जी·प्र० ५ तद्द्रुमवासमस्य तदन प्रातिभोजनः॥ विहारार्थं च नक्षत्रार्थं गतः पुनरुपागतः॥ ६॥ तस्यतस्या अ०५३
॥८९॥ नुगानां च घोरशब्देन भूरिणा॥ संत्रस्ता उडुचुर्व्वेन्याः शार्दूलाद्यास्ततस्ततः॥ ७॥ तच्छ्रुत्वे मारुतिः
श्रुत्वा चक्रे किलकिलध्वनिम्॥ तत्र सुत्तेन तेस्मरे मासेन कुंभस्वरम्॥ ८॥ हरिस्तेन नगागार
मेन पंचदर्शतम्॥ तथाप्यनुद्विग्नमनाः स्वस्थस्तस्थौ स निर्भयः॥ ९॥ ते द्रुमसगणाः क्रुद्धा मे
रवोभीमदर्शनः॥ प्राहास्मस्य नगेन्द्रे नं भूतलक्षयसत्वरम्॥ १०॥ प्रेतमारयेष्ठजेन रक्षः स्वाद
स्य चाभिषम्॥ पिचराकिनी शी प्रेतंकवी संरक्तमस्य च॥ ११॥ वदन्ति स्थलतत्समीपमागतो हनु
मुदात॥ गणाधिपृक्ष स्वस्तंचर कुर्यो रंरवंमुकः॥ १२॥ तावक्व रूपं भग्राहमहागिरिनि नेकपिः
॥ मुष्टेना वेष्टरात त्राः पिशाचा नीहनत्तदा॥ १३॥ मृतप्राया वभूवुस्ते किंतु स्वाश्रुभकर्मभिः
नारकार वदी गीगानच्छियं ते स्माभूमिप॥ १४॥ भैरवं रुदमुष्टीवनाइयित्वा महारवम्॥ चकारभू
यः कीशैं जरदर्शपन्छि कृताननम्॥ १५॥ उद्दमन्त्र क्रमास्येनमपतन्सहतो भुवि॥ गेरुशैलस्यवा
गें ज्ञाचूर्ण यन्तछतः स्वाः स्वकान्॥ १६॥ पुनस्ताइन भीतो सौ ज्ञानेश्वरमगात्ततः॥ दुद्रुवुस्वगणास्त
स्त्रत्वाः सर्व्वे ततस्ततः॥ १७॥ तत्रतत्रनिलीये वतस्थुस्ते सकलां निशाम्॥ कपीशो स्ति गतो वेति ॥८९॥

वीक्षमाणाः प्रतिक्षणम्॥ १८॥ ध्यानस्थितस्तु भगवान् गृहे सूर्यः स्वमायया॥ नैवाब्रवीत्किंचि
दपि सुतस्थौ चारुणोदये॥ १९॥ स्नात्वा किं कुर्वतेः सफलान्याहृत्य मारुतिः॥ सुस्वादूनि द
दौ तानस्तु पोषणाय तुष्टयम्॥ २०॥ हरिः कृताह्निकस्तस्य प्रज्ञां स्वपुत्र कारितम्॥ भुक्त्वा तानि
जलं पीत्वा गंतुमैच्छत्तलोगृतः॥ २१॥ हनूमंतं परिष्वज्य बालमूर्तिं धरं ततः॥ प्राह रक्षाव यंको
जेलपाः सिकूल देवता॥ २२॥ मारुतिस्तमुवाचाग्य मामां मोहय मायया॥ दासो स्मि तव हे राम
धर्मनंदनमां स्मरे॥ २३॥ उक्तेत्यमंतर्हिमगातस्मी॥ ततः पवननंदनः॥ उरस्युखो हरिः शायान्याणि स्वे
यस्कूदीक्षणाः॥ २४॥ यत्र रात्रिः पतेन्मार्गे तत्रैवोवास निर्भयः॥ यथा लब्धफलान्यादिभुंजानः
क्राप्पुपावसन्॥ २५॥ दिनैः कतिपयैः ग्रामं तं मतीत्य हिमालयम्॥ अग्रे स्थितं तमेवाद्रिं ददर्श ग
गनस्पृशाम्॥ २६॥ शैलप्रवतांग मेहीनं पशुपक्ष्यादिवर्जितम्॥ विचित्रधातुखनिभिर्युक्तं वित
तकंदरम्॥ २७॥ तपस्विजन संसेवं संसेवितं देवतागणैः॥ कचित्वहेमवर्णां तं ददर्श गिरिमद्भुतम्
॥ २८॥ उपत्यकास्विकुत्र रेस्तस्मासा चैकदा नृप॥ विस्मृता धाम नदी कांचित्प्रापत्स्वात्मनिः स्नानम्॥ २९
॥ तांकृचित्तातुरघोरां काप्यगाधजलां हरिः॥ प्रतिष्ठं तरन्पातोर रुर्ज्ञापेन गद्यम्॥ ३०॥ एकस्त

स·गी·प्र०

॥८०॥

स्याः पश्चिमेव भागे कश्चोन्नतो गिरिः॥ तयोरंतर्नदी मूलमवेक्षत महागुहाम्॥३१॥ ततो ध्यानं रा०४३॥
मना पद्रपस्सूर्यश्चास्तमुपागमत्॥ अथ भाक्ष्यते कश्चित पुमानदृशोऽमरोपमः॥३२॥ सहि
मूर्त्तो हिमगिरिस्तं कंचिन्सिद्धयोगिनम्॥ दैवादमार्गगं ज्ञात्वा तत्र मार्गमदर्शयत॥३३॥ प्रविश्या
स्यां गुहायां तेन द्वामेव व्रजन्नुनैः॥ अग्रे वर्त्म भास्मती तिलमुक्ताऽभूतिरोमगः॥३४॥ तत्वतुला
मत्वंतस्तेन पथा भूरितमोवृता॥ निशाः सप्तममयामां ते बहिर्मार्गं गमवापमः॥३५॥ ततो गा
धनजोरश्चोरुदस्तेनाति विस्तृतः॥ तटे तस्या वसतां तु निशां क्षुधित एव सः॥३६॥ प्रातस्ततः प्र
चलितस्तु तीर्थेऽक्रिमहापथम्॥ प्रापेस्थं सवतीपाय दुर्गस्थानानि भूरिशः॥३७॥ इत्थं स मानुष
कति नृप पर्णिराजः पश्यन्नमाननयितुः स विचित्रशोभाम्॥ प्रापाश्रमं कति पर्यं दिवसैर्मनोज्ञं
च बभ्रात्मजस्य पुलहाख्यमुनेः प्रसिद्धम्॥३८॥ इतिश्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्म
शास्त्रे प्रथम प्रकरणे भरतभावनया पुलहाश्रमागमनं निरूपणनामा त्रिचत्वारिंशोऽध्यायः॥४३॥
सुव्रतउवाच — तं ददर्शाश्रमं कृष्णो दर्शनादेव पावनम्॥ तपः सिद्धिप्रदं नृणां श्रयणीयं मुमुक्षुभिः
॥१॥ यत्रात्म भक्तवात्सल्यादिच्छा रूपेण नित्यदा॥ साक्षात्कृष्णो ॥८०॥

सन्निहितो भगवान्भवतिध्रुवम्॥२॥ आर्षभो भरतो यत्र तपश्चक्रे पुरानृप॥ महापुण्या च तत्र नदी प
रितो यत्र वर्त्तते॥३॥ तत्र स्नात्वा महाने शुंनित्य कर्मविधाय च॥ सच केऽमुक्तनाययप्रविष्णोर्द
र्शनकृत्तने॥४॥ नरत स्सतपः स्थाने स्वावासमकरोत्ततः॥ नद्दाराधनं विष्णोरकार्षीत्सुमहा
तपाः॥५॥ मृगार्भेदयया तस्याविस्मृपास्सनजासयः॥ विघ्नः स्मरंस्तं च मुकुंदस्संगो नित्यमाससः
॥६॥ संत्यक्तवान्तु संगोपि पुरं जनकयोग्युक्तः॥ चिंतयन्नांतरस्यापि बुधादेः संगमुज्जहौ॥७॥
असंगं निर्गुणं शुद्धं प्रकाशं नित्यमक्षरम्॥ सच्चिद्रूपं स्वमात्मानं मन्यते स्मा जमव्ययम्॥८॥
तत्रैकेन पदा तिष्ठन्नूर्ध्वबाहूर्ध्वधीनयन॥ गायत्रीं विदजनबींतपो तपततदुष्करम्॥९॥ अर्कमंड
ज्ञमध्यस्थं भगवंतं हरिं तमयन॥ शंखचक्रधरं देवं दौरुदितपद्मरन॥१०॥ त्रिकालं गंगेडकीस्नानं
मुक्तनाथस्यपूजनम्॥ विदधत्सम हेच के तपः फलजलादिभुक्त॥११॥ तस्यविघ्नवरो बीभेरद्धा भूरि
तरं तपः॥ विस्मयं प्रापुरत्यर्थं बहवोपितपस्विनः॥१२॥ किं कायाधव एषकिंधुव उतस्कंदः कुमारो
ऽथवादत्तो बाऽभुरेषकिं तु भगवान्नारायणोऽर्षिर्नरः॥ इत्थं ध्यानिनमित्तमासिकुरुतेसूर्योदयोऽश्रां
तद्युतिरित्याश्चर्यवशान्तपस्विमुनिभिस्तेपेतप स्तर्कितः॥१३॥ तपसं ते न चतं दृष्टातद्रूपवरिष्ठये

स॰मी॰प्र॰ तेनु ग्लानिं परां प्राप्तुः स्वशिष्टकष्टदर्शनात् ॥१४॥ सदा समहचरी तस्य भक्तिर्धर्मो तपःप्रियो ॥ तपः अ॰४४॥
॥९१॥ कुर्वंतिनिश्चिंतन्त्समतिष्ठ तस्तस्य पार्श्वयोः ॥१५॥ ऊर्द्धबाहो रेकपदाति ष्ठतोतिकृशस्य च ॥ भक्तिर्दे
शेषु पोषामास तांस्ताः कृपान्वतां कथा ॥१६॥ निरंभमेव मुनिवरादास्मिमुपतिष्ठतः ॥ चातुर्मास्यव्रती
यायसा श्ववर्णां कुर्वतोमुनीन् ॥१७॥ एकादशांश्च बोधन्यामपसाक्षाद्दिवाकरः ॥ उपेयायांतिकंत
स्याद्दिव्यतेजो दिव्यविग्रहः ॥१८॥ तं विलोक्य मुनिनाम्नाशेसाक्षाद्भास्करमागतम् ॥ प्रणम्य साष्टांगम
सौ बद्धांजलिपुटोब्रवीत् ॥१९॥ जय जनयजगद्दास्म्भास्कराहस्कर त्वं सकलनिगममूर्त्ते ब्रह्मणा
राधनीय ॥ भ्रमत्तमसिनिमग्नं त्वां विना जीवलोकं सुखयितुमिह कोवा शक्नुयात्तन्निरस्य ॥२०॥ जग
द्वनविनिरीधो सततिहेतुस्त्वमीशो हरिहरविधिमूर्त्तिः सर्वलोकप्रकाशः ॥ अभिमतफलदाता प्रा
मकेभ्यः कृपालोनमनपरत्नु गामव्याम यो पंनिहंसि ॥२१॥ भवजहिमकराद्याः संतितेजस्विनो
येत अपिभवत एव प्राप्ततेजश्चरंति ॥ तव वरदकिलैतन्मंडलं प्राप्यपुर्येन पुनरिह भववार्द्धितनम
ज्जंतिमुक्ताः ॥२२॥ रहतव किरणस्पर्शं कल्कस्यापिनेजः सहितुं यमतपेत्वर्पंर को शेन कोपि ॥ प्र
भवतिकिमुत्तर्हिंभक्तणास्ते प्रभासिन् सकलकिरणतेजस्त्वं नमामी श्वरं त्वाम् ॥२३॥ चिरमिह मम ॥९१॥

चिरेः भीक्षिततं दर्शनं तदुरितनिचयमूलोत्खंलनं प्राप्तवान् ॥ उदयसचसुधांशोरर्णवस्यातिहर्षो
हृदयकुहरमध्ये मातिनैवाद्यबंधो ॥२४॥ रुद्र उवाच ॥ इति स्तुवंतं तं प्राह सूर्यनारायणो वचः ॥
हरे तुष्टं प्रसन्नो स्मि वरं महर ये प्सितम् ॥२५॥ ततो हरेर्यथा चेतयद् रस्यमाभिवांछितम् ॥ भगवन्प्रसद्दि
देहि तुष्टोसि तर्हि मदीप्सितम् ॥२६॥ तमोपहस्त्वमेवेति तमःसर्वममांतरम् ॥ हर्तुमर्हसि देवेश दुःखसंस
तिकारणम् ॥२७॥ कामः क्रोधश्च लोभाद्या इंद्रियाणि च वर्णिनः ॥ महारयः संति तेभ्यस्त्वया कार्यं ममा
वनम् ॥२८॥ तपः स्थैर्यं मकामत्वं सर्वेंद्रियजयस्तथा ॥ नैष्ठिकब्रह्मचर्यस्य गुणाः स्युः सर्वदा मयि ॥२९
॥ यदा यदा स्मरेयं त्वामहं त्वत्तद् यो प्रभो ॥ तदा तदेशे नैव त्वपादेयं स्वदर्शनम् ॥३०॥ एतावदेव मेः भी
ष्टं देव नान्यमायिकंवहम् ॥ सुखं किमपि नेच्छामि च्व तो मायाविमोचकात् ॥३१॥ रुद्र उवाच ॥ इत्युक्ता
ततः सूर्यस्तं प्रणम्याब्रवीद्वचः ॥ साक्षात्कृष्णस्त्वमेवासि जानामीतिहरे त्वहि ॥३२॥ तथापिनरनाटेनमा
मित्यं या चसि प्रभो ॥ यान्याचसि गुणांस्ते तु संति सिद्धाः सदा त्वयि ॥३३॥ त्वभक्तेष्वपि तेकृष्ण त्वत्कृता पा
लयंतिहि ॥ किं पुनस्त्वयि कल्याणसहगुणाकरे श्वरे ॥३४॥ इत्युक्त्वा हरिमानम्य प्रीतः सौ तर्द्धेश्वरः ॥ ह
रिश्चार्मप्रीतमनास्तपस्यर्यास मापयत् ॥३५॥ तस्यैव मासहात्म्यमतिज्ञात्वां संस्तु तीं तपः सिद्धि विधातृतादि

स॰जी॰प्र॰१ सन्मानितो भूरितपस्विवर्यैरुवास तद्द्वारशिकादिनं सः ॥३६॥ इति श्री सत्संगिजीवने नारायणचरित्रे ध अ॰४५
॥८२॥ र्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे सूर्यनारायणप्रसादननामा चतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥४४॥ राजोवाच ॥ हरौ पद्मजि
तेर्गेहाद्धर्मवत्तस्य मुमुक्षुते ॥ तत्किंचिद्गृहमेमाणां स्थितास्ताः किमकुर्वत ॥१॥ एवं नृपस्य कथां श्रुत्वा सन्मधु
राश्च मनोहराः ॥ रसज्ञो नेव तस्यामिथ्यामर्यामृतं पिबन् ॥२॥ कवितउवाच ॥ यदा स भगवान्गेहं त्य
क्त्वा प्रव्रजितो नृप ॥ तदा तस्य वयस्यास्ते दुःखं तद्द्रहमायपुः ॥३॥ अदृष्ट्वा तत्र तेन्त्र धर्मं विचिन्वंतिस्म तं पु
रे ॥ तस्योपवेशनस्थानं पश्यन्तस्ते रुजो कृपन्नु ॥४॥ तत्रासमदृशा न्यावापितेगवे व्यमुरुत्तमम् ॥ यत्रान
तिमिरे तर्हि हरुदंतस्तहृदयमुः ॥५॥ अग्रजेन तस्य संगस्य तउदासीन मास्थितम् ॥ नीलकंठोभवत्प्रानाग
तः क्वापीति चोचिरे ॥६॥ न तारामप्रतापोपि गेहे वने चतम् ॥ तथेवारामसुख्याश्च विचिक्युर्वं धवो
द्विजाः ॥७॥ ता श्रुनेवाश्रुते सर्वे पदानेक्षं तत्तं कृचित् ॥ तदानीं तु ग्रजस्तस्य नातस्थिंता तुरो भूशम् ॥८॥ हे
रुष्णरे हरे बंधो हरिरूष्ण ममानुज ॥ हे नीलकंठ हे वर्णिन् त्विदुःखे गन्तु हा वनम् ॥९॥ महादुःखाब्धिपति
तः शोचन् स्वगृहमेत्य सः ॥ विललापोच्चकैः स्त्रिहा ज्ञानभ्रातरि तोरयन् ॥१०॥ हा मां त्यक्त्वा गतः क्वासौ भ्रा
ता कमलजो चनः ॥ तस्य भोजनवेलापि गतातान् हरिर्मेसकी ॥११॥ क्वगतातस्य वीक्ष्येयमुखं चेदमनोह ॥८२॥

रम् ॥ स्पृहयांवाक्वगत्वा हंतदीर्यवत्तनामृतम् ॥१२॥ इत्यं स भ्रातृणांस्तेहाद्रस्मर्यविलनापह ॥ च
रित्राणिस्मरंस्तस्य निनायाहानि दुःखतः ॥१३॥ रत्नारामादयस्ते च बंधवोजातचस्तथा ॥ तमेव तु नि
त्यं शोचंतो निन्युः कृच्छ्रेण वासरान् ॥१४॥ स्त्रियः सुवासिनी मुख्याः शोचंत्यस्तमहर्निशम् ॥ कृच्छ्रेणैवा
हानि निन्युर्हरेस्य कथां शृणु ॥१५॥ मुकुंदा यन्नमस्कृत्य तत्र सांश्रुतपस्विनः ॥ ततो विनिर्ययौ प्रानर्वर्णी
शे दक्षिणामुखः ॥१६॥ बहून्सरण्यानि नगान्सरितश्च सरांसि सः ॥ अतिक्रामन्दविज्ञातस्त्वा बालमुनि
र्नृप ॥१७॥ हिमालयोपत्यकायां विचरन्नुग्रहं तं महत् ॥ प्राप सिंहैश्च शार्दूलैर्गजैर्महिषैर्नर्यं करम् ॥१८॥ व
राहैर्महिषैः क्रूरैराकीर्णं गवयादिभिः ॥ महीरुहैश्च वक्रैर्मिश्रैर्महद्भिरतिसंकुलम् ॥१९॥ दुःप्रवेशमपि मनु
ष्याणां विचरंस्तत्र गह्वरे ॥ यत्र सायं तत्र वसन्प्राप बुद्धोल पत्तनम् ॥२०॥ तत्र राजा पर्वतीयो महादत्ता
भिधः सुधीः ॥ आवासस्यान्तयेतं वसिष्वेवरूपभावतः ॥२१॥ भगिनी तस्य मायाख्या सिद्धेनपरिचर्यया
॥ सिषेवे परया भक्त्या तमात्मश्रेयसे नृप ॥२२॥ तयोः प्रसन्नो भगवान्दत्त्वासं सृतिमोचनम् ॥ ज्ञानं स्वस्य
ततः प्रायाद्वनमेव तपः प्रियः ॥२३॥ मुकुंदा पाञ्जिगत्स्य प्रासस्मिन्दनेहरेः ॥ वसतस्तत्र तत्रास्य कालःसं
वत्सरोत्यगात् ॥२४॥ वने घोरे स विचरन्स्वधर्मं सम्यगाचरन् ॥ महोत्तमे केन्नग्रोधं ज्ञात्वा तस्य दर्शन

स॰जी॰प्र॰६ मृ॥२५॥ तडागे नातिमहता पूर्वे नद्यास्तथोत्तरे॥ आश्रमं तं च नत्वास्तं वै मर्महद्भिरभितो वृतम्॥२६॥ पश्यतो ग अ॰४५॥
॥८३॥ न्नपूर्वैश्च वरद्रुमभिनादितम्॥ तं पश्यंस्तत्र सोऽपश्यन्महायोगिनमेककम्॥२७॥ एणमासनमासी
नं जटायज्ञोपवीतिनम्॥ स्वाजादनं च कौपीनं वसानमपरिग्रहम्॥२८॥ ज्ञात्वा गामाचैवं नं कृत्वा गीता
पठनं तत्परं तम्॥ गोपालनाम्ना विख्यातं तं नत्वा सविनयेन तम्॥२९॥ योगीन्द्रः सोऽपि तं वीक्ष्य गाढस्नेह
मिवादरात्॥ उत्थाय सद्योऽतिप्रीत्या परिरभ्याप निर्वृतिम्॥३०॥ गाढमित्रैर्वोभौ तावास्तामन्योन्यद
र्शनात्॥ उवास स तत्र वर्णीन्द्रो योगीन्द्रेणातिमानितः॥३१॥ मानयंस्तं गुरुत्वेन चात्रसामीप्य योगीनम्॥
अष्टांगस्य च कर्तं योगशास्त्रं तथाऽखिलम्॥३२॥ आदद्याच्छिक्षयामास यमांश्च नियमांस्ततम्॥ आस
नानि विविधानि प्राणायामं कलास्तथा॥३३॥ प्रत्याहारं धारणां च ध्यानं च मनसा हरेः॥ समाधिमंगमप्यु
तं स शिक्षयामास वर्णीनम्॥३४॥ स हृत्वार्कं हितं सर्वं कालेनाल्पेन स प्रभुः॥ यथावद् देवनत्याहगुरुं
विस्मापयंस्तु तम्॥३५॥ नेती च द्विविधां वस्तिं कौं नरी नौलिकीं तथा॥ त्रांव प्रक्षालनाद्याश्च क्रियाश्च
तावसाधयत्॥३६॥ ततः क्रमेण चाष्टांगं योगं स समसाधयत्॥ गुरूपदिष्टमार्गेण कालेनाल्पेन भू
पते॥३७॥ योगशास्त्रं तु निखिलं श्रुतिमात्रेण सोऽग्रहीत्॥ तेनातिविस्मितो योगी तं मेने हृष्टमस्मि ॥८३॥

न्नम्॥३८॥ तस्यातिनिःस्पृहत्वात्तस्मिन्प्रेमातिशायितम्॥ दृष्ट्वा मतिमतां श्रेष्ठो मेने तं गुरुमेव
सः॥३९॥ परस्परं गुरुधियौ सेवमानौ परस्परम्॥ कंदमूलफलाहारावूषतुस्तत्र वत्सरम्॥४०॥ स
हमानौ हिमं वातं वर्षं चातपमन्वहम्॥ स्नातौ त्रिषवणं तौ त्रं चक्रातेतप एव तौ॥४१॥ तदाश्रमस
मीपेऽथ योगी यैरकार्यत॥ महिषी गाश्चारयद्भिरराया नैषु यदृच्छया॥४२॥ तत्रागत्य प्रतिदिनं शा
र्दूलाः पंच चान्वपश्यन्॥ अमन्तूपंस्ततो गोपा बन्धुवुःखिन्नचेतसः॥४३॥ योगीन्द्रं प्रार्थयामासुस्तत्र स्थिर
स्त्रनः प्रभून्॥ योगिराजस्समर्थोऽसि नाम स्वं सार्थकं कुरु॥४४॥ अत्युक्तः पशुरक्षार्थं सोऽपि चिंताकुल
सोऽभवत्॥ ततस्तमाह वर्णीन्द्रश्चितां त्यज महामुने॥४५॥ शौरवं वारयते नैव नायास्यंस्यऽ च हिंसकाः
न वयोगप्रतापेन गामिर्यं सद्य ते स्थितः॥४६॥ इत्युक्तः सोऽपि योगी तं मानयन्नभ्यमंन्नेदनम्॥ तदैव रूप
यादृश्यौ शार्दूली घिकिनादिनम्॥४७॥ तनादोयावति स्थैवे व्याप्तस्तावति कश्चन॥ हिंस्री नायाच्च तत्र
स्योजगामाप्यत्र सर्वशः॥४८॥ निर्भयं तत्र भूस्थानं साधोस्तस्य प्रसादतः॥ ऊचुः सुरं सपत्रा योगि
पाला प्राप्तविस्मयाः॥४९॥ सर्वविद्विस्मितो योगी प्रतापं तस्य तं तदृशि॥ ज्ञानं चालौकिकं मेने गुरुरूपं तं
नराकृतिम्॥५०॥ वर्णिराडनिवसंस्तत्र तत्र स हंस्थ च तेन सा॥ अध्यायमेकं गीतायाः प्रतीयं सुविचार

स॰गी॰अ॰ कम् ॥ ५२ ॥ स्वरूपमात्मनः शुद्धमसाधारणलक्षणैः ॥ तत्त्वतो निश्चिकायाऽयस्मानुभूत्या च बुद्धिमा अ॰ ४५ ॥
॥ ८४ ॥ न् ॥ ५३ ॥ प्रत्याहारेणेंद्रियाणां नयौ ततः करणस्य च ॥ प्राणस्य वृत्तीः सकलास्तस्मिन्मुकुरधारयत् ॥ ५३
॥ एवमभ्यसतस्तस्य कालेन कियतात्मनि ॥ बभूव ध्यानयोगस्य परिपक्वतानुपमत्तम ॥ ५४ ॥ ततोऽस्य
हृदयेऽखंडमिंद्रियादिप्रकाशकम् ॥ आत्मज्योतिर्महद्राजन्सर्वकालमदृश्यत ॥ ५५ ॥ एवं विशुद्धमा
त्मानमक्षरं ब्रह्मलक्षणम् ॥ ऐक्येन भावयन्नित्यं ब्रह्मभूततरोऽभवत ॥ ५६ ॥ योगमेतं स्वमिवं तेना
पर्यंतमशिक्षयत ॥ ब्रह्ममूर्तं गते तस्मिन्ततो गोपालयोऽप्यपि ॥ ५७ ॥ वर्णीद्रं च हरिं साक्षान्नाराय
णमपीश्वरम् ॥ अवैत्तदिह्य यैवासीन्नकिंतस्मिंस्ततोऽकरोत् ॥ ५८ ॥ इथीतमेव रुदयेमिद्धयोगो
दृढासनः ॥ अत्येतविस्मृतिं प्रापततोऽसौ वपुयो मुनिः ॥ ५९ ॥ विराययमौतिकं देहं दिव्यदेहेन सोऽभ
वत् ॥ गोलोकं प्रययौ सद्यो हरेस्तस्य प्रसादतः ॥ ६० ॥ वर्णिराजः सिद्धयोगस्ततस्त्वा कस्मिंश्चित्कियः ॥ स
त्वेः संस्थाविधिं कृत्वा प्राङ्मुखः प्रययौ ततः ॥ ६१ ॥ अखंडं ब्रह्मरूपस्योनास्माग्रस्थिरवीक्षणः ॥ ध
नुर्मुक्तः शरस्वयवाति स्माऽध्वनि द्रुतम् ॥ ६२ ॥ देहानुसंधानहीनच्छिंतयन्हृत्समेकलः ॥ आदिवा
राहतीर्थं सप्राप्य वासी हिनत्रयम् ॥ ६३ ॥ यत्र यत्र मयपौ वर्णुवर्यस्तत्र तत्र न पतेजनतायाः ॥ आग ॥ ८४ ॥

तस्य हि पुरोऽरिवनाकाश्नस्य दर्शनमहोत्सव आसीत् ॥ ६४ ॥ इति श्रीमत्संगीजीवनेनारायणचरित्रे ध
र्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे योगाभ्यासविधाननामा पंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४५ ॥ कल्प्रलवधायः ॥ ततः स वंग
देशेषु प्राया श्रीरघुरं वसुः ॥ सिद्धवल्लभनामासीद्राजा पत्राऽतिधार्मिकः ॥ १ ॥ तेनातिप्रार्थितोऽवा
सीच्चातुर्मास्यं महामुनिः ॥ तदुर्गएवाऽनुसवं से यमानोदिने दिने सः ॥ २ ॥ गोपालदास नामैकः सा
धुः शीलगुणान्वितः ॥ सेवायां प्रत्यहं तस्य वर्तते स्माति भावतः ॥ ३ ॥ सिद्धतामससमंत्राद्यनतत्रान्ये
सिद्धसंज्ञकाः ॥ आसन्सहस्रशः क्षुद्रदेवतोपासका अपि ॥ ४ ॥ तत्रैकेवीतरागाख्याः केचिदास
न्नवर्णिनः ॥ एके परमहंसाख्या यतिसंज्ञाश्च केचन ॥ ५ ॥ भैरवोपासकाः केचित्केचित्काल्याउपास
काः ॥ केचित्तु योगिनीनक्ताः वीरविद्याविशारदाः ॥ ६ ॥ कौपीनमात्रवसनाः सिद्धास्तत्राऽपरिग्रहाः
आसन्नेकशतं मुख्यास्तपश्चर्यारतानृपः ॥ ७ ॥ तांस्तु ग्रामाद्बहिर्देशे स्थाने वासयामास भूपतिः ॥ तत्रै
वामुनीजकंडे इत्सयितान्वासयत ॥ ८ ॥ प्रचुरराज्यसितोपितैर्मेस्वैर्भैरैमैत्य तानृपः ॥ प्रत्यहं तोष
यामास तत्तद्वांछितवस्तुभिः ॥ ९ ॥ पद्रकानास्नेनार्पचद्दौतेभ्यः इपथ्रमृथक् ॥ सिद्धतां दर्शयंतोऽमुं
पुस्तोषियथास्वखम् ॥ १० ॥ ततस्तांनिकसिद्धंस्त्वे मुमुक्षुस्तं धरापतिम् ॥ हरेर्विजिज्ञापयिषोरिब येत्य

॥ स॰ जी॰ प्र॰ ७ मन्नृन्नृप ॥ २१ ॥ मातृकालेन च वृष्टिः त्रत्तिवर्षाधिकाभवत ॥ आमारैः पीडितास्तास्संस्ते नु सिद्धामि ग्र॰ ४६ ॥
॥ ९५ ॥ मानिनः ॥ २२ ॥ घनाघनाद्दृष्टिरेत्तनैतःस्तनयित्नुभिः ॥ नयं कराभिर्विद्युद्भिर्भीषणाः सुरवर्त्मनि
॥ २३ ॥ घोरघोषातिवातेन वल्गन्निर्घोषतोस्तथा ॥ दिवा निशं चातिवृष्ट्या खिन्नास्ते सिद्धतीर्थकाः ॥ २४
शनैः शनैस्ततश्चक्रूरात्रौ पलायनम् ॥ कश्चित्सैव कश्चित्सत्सवेपमानाहिमानिलैः ॥ २५ ॥ प्रसह्य हंग
जमृतास्त्र तत्र यादृश्युः स्थिताः ॥ दिनैः कतिपयैः सर्वे सिद्धाश्चक्रुः पलायनम् ॥ २६ ॥ एकमेवावशिष्टं तं
वर्णिराजं नृपः सुधीः ॥ दृष्ट्वाम स्यं तमेवैकं सिद्धमेनेन चाऽपरम् ॥ २७ ॥ अस्मात्सारातिवातान्मामयं ना
ऊतमेव तम् ॥ बुबुधा मानयामास राजा पौराश्च सर्वशः ॥ २८ ॥ पजायितांस्तु तान्सिद्धान्सदुर्गर्हा
हवाप्सिनः ॥ स्तनरां पूर्ण पोषमेकं ग्राम्यैः साधारणान्किल ॥ २९ ॥ तदाप्रशान्तादृष्टिः सिद्धास्तत्र मालकं पं
विलोकयते ॥ अस्त्रमर्षज्ज्वलकाचाश्च कुर्वन्तं हंतुमुद्यमम् ॥ ३० ॥ समं तं मायस्व पापिष्ठः स्वदृष्टे वोदितैरपि
॥ अभिचारैश्च तं हंतुं न शेके कोपि मांत्रिकः ॥ ३१ ॥ सर्वेप्रयासा विफलास्तेषां तस्मिन्निर्वर्णिनि ॥ अन्त्र
चातारवाकाशे बभूवुर्न्याकृतीप्सुरे ॥ ३२ ॥ तेतु हंतुमशक्के स्ते मायमुपेद्दिदुरात्मभिः ॥ साधौ गोपाज टा
मासेस्त्र क्रोवि निनि विक्षिपे ॥ ३३ ॥ भूतमायस्ल दैशान्नृत्तेजलज्जितकः सम्मूर्छितः सुरवनिर्यस्कीन जाजीनि ॥ ९५ ॥

षे शोषयन्नदुर्धि ॥ २४ ॥ सहस्रशो न नाडुखं तमा गच्छन्ति लस्ततः ॥ अप्रतीकारमेवाकन्दं पाशान्तसुपद
वम् ॥ २५ ॥ सिद्धाख्यं मस्तांस्ततो राजा माहूयौ मंत्रशास्त्रिणः ॥ उपायः क्रियातामस्मात् वर्द्धिः सिद्धयोगिभिः
॥ २६ ॥ नकुचुरप्रतीकार्यो नवयस्मस्त्युपद्रवः ॥ नीजर्के वो महासिद्धः करोत्वस्य चिकित्सितम् ॥ २७ ॥ मा
र्भयादेव मुक्तैस्तैरपि राजार्थितः सतु ॥ सद्यस्तमार्मुमागस्तत दृवेच्छाकदुरुक्तम् ॥ २८ ॥ शनैर्वादीन्न
कर्णे हृदयस्याप्ररमनुम् ॥ तावत्ससहसोन्मस्त्यौ नृपतेर्निरुपद्रवः ॥ २९ ॥ विस्मयं परमं प्रापुस्तदा स
र्वे जना अपि ॥ साक्षाच्छीरूपं रूपं तं रूपमेनस्कं च मेनिरे ॥ ३० ॥ येनक्षिलीमापनुष्ठिः साधावस्मिंस्तु मा
नत्तु ॥ बहुलेनाभिचारेण सद्यस्मासीत्तया विधः ॥ ३१ ॥ सिद्धास्तस्य प्रतीकारं यावद्दुर्विवलोदयम् ॥ चकु
स्तथापि नो शेकुर्गतदर्पास्ततोभवन् ॥ ३२ ॥ प्रणम्य वर्णिराजं ते स्वार्थं पित्राच भूरिशः ॥ नरंदति कमुपानि
न्युर्गुणग्रहणशीलिनम् ॥ ३३ ॥ लत्तत्रगत्वा समगवान् कृपानिधिरुदारधीः ॥ ध्वंसयौत्स्यायपामास सद्यः
कंवामुमेवतम् ॥ ३४ ॥ ततोतिविस्मितैः सिद्धैरर्च्यमानः सतैः पुनः ॥ स्वस्थानमेलमवसन्नस्तमानो नृपे
णच ॥ ३५ ॥ ततोतिविस्मितो राजा ज्ञात्वा साक्षात्तमीश्वरम् ॥ प्रापतच्छिष्यतां प्रीत्या सकलत्रसुतः सुधी
३६ ॥ पुरेवित्तादिलोभेन सिद्धास्तिर्यं यमार्द्यन्नु ॥ समस्तस्यप्रतापेनसदृशोः नृस्निरुपद्रवः ॥ ३७ ॥ पौरैर्नूशंदी

॥स.जी.प्र.१॥ यमानं धनं किमपि नाग्रहीत्॥ नवस्त्रं वा दत्तं वापि स तु सर्वत्र निःस्पृहः॥३८॥ ततो राज्ञा दीयमानाः श्र०९६॥
॥९६॥ स्वर्णमुद्राः सहस्रशः॥ वस्त्राणि च न सोऽग्रहीत् ज्ञात्वा नन्मायाममंदिरं तं॥३९॥ एतस्मिन्नंतरे तत्रैते
लिंगः कश्चन द्विजः॥ आयातिस्म स्वः कुटुंबी च वेदशास्त्रपुराणवित्॥४०॥ धार्मिकः स ददौ तस्मै महा
दानानि भूपतिः॥ मातंगकालपुरुषतुलादीनि भूरिशः॥४१॥ विप्रः स गौरवेणापि महादानप्रति
ग्रहात्॥ कृष्णवर्णोऽभवच्छीघ्रं लोकेपि गर्हितो ययौ॥४२॥ तथाविधः स्वस्य दोषं ज्ञात्वा स पर्यहरिमेव तम्
॥ लोकप्रसिद्धमाश्रुत्य तमेव शरणं ययौ॥ ४३॥ स दृष्ट्वा दुर्दशां तस्य विप्रस्य करुणानिधिः॥ करोऽद्व
रत्नद्वयमंत्रं पापेभ्यः सोऽप्यमुच्यत॥४४॥ स राजः सपूर्वरूपोऽभूत्तद्गुणानेव वर्णयन्॥ स्वदेशमगमत्
दृष्ट्वा विस्मितो धरणीपते॥४५॥ अन्योऽपि योगी दत्तपंखि सिद्धवीर्याधिको विश्रम्य पादद्रक्षाकिमु॥ अनन्य
सिद्धं निजसाधुभावेनोद्धिज्य तैस्म प्रपपन्न हरिः सः॥४६॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्म
शास्त्रे प्रथमप्रकरणे सिद्धाभिमानिगुरुपराजयनामा षट्चत्वारिंशोऽध्यायः॥४६॥ शतानंद उवाच॥ चातु
र्मास्ये व्यतीतेऽथ सिद्धदेशांतरे प्रभुः॥ नारायणो पितृभिः साकं पयोराज्ञा समर्चितः॥१॥ देशाः समीप
कामाख्याः कंचित्कालमुपेयसते॥ आरेभिरे च हरिर्वास्यं पाकं कर्तुं स्वयं कृत्यकृत्॥२॥ सिद्धास्ता नागता ॥९६॥

त्युत्वा महाकाल्याउपासकः॥ तावत्तत्रागमत्कश्चित्तच्छ्रोब्राह्मणो महान्॥३॥ स हि पूर्वं स्वधर्मस्थो
निगमोक्तक्रियादरः॥ विद्वान्स्वदारनिरतश्चासीच्छौचगुणान्वितः॥४॥ स चैकदा शाक्तसंगात्कुला
र्णवमतोषतः॥ आगमं वाचयामास सद्यः। कृजनिदर्शनम्॥५॥ तदा तस्य रुचिस्तस्मिन्नासीदुःसंगदो
षतः॥ तदुक्ताचारसक्तोऽभूत्कौलसंगप्रियस्तथा॥६॥ ततस्त्यक्त्वा स्वधर्मादीनासीच्छाक्तप्रणोऽप्यपः
सिद्धश्चाभिमानी स तत्रापास्यन्वज्जन्कुधा॥७॥ सुरापानमदापूर्णरक्ताक्षः प्रज्ज्वलाननः॥ कज्जाप्र
कल्मीगुल्मांगलाजनांबुपिबसदा॥८॥ दधत्त्रिशूलं हस्ते च जीहं सिंदूरचर्चकम्॥ बिभ्रत्कूर्वे च सिंदूरं
कुलपुष्पाक्तकुंकुमम्॥९॥ मुंडमालां महाकालीं स्मरन् कृत्वा मुहुर्हसन्॥ कुमारीपापुष्पध्वुमा
र्जिताखिलगात्रकः॥१०॥ पानांतचर्वितापक्वतिमिदुर्वासिताननः॥ पिवेकरतिविख्यातः शिरोरुस्र
कृणांस्रुक्कः॥११॥ नृतः स्त्रीपुरुषैः शाक्तैः स्वशिष्यैश्च सततरम्॥ तत्रागता ग्रवीज्ञीर्णाश्वकिलास्वैस्व
याः खिलान्॥१२॥ अहीकथं सिद्धसंज्ञां धृत्वा बिन्नपदुर्लभाम्॥ एकएव हि सिद्धोऽस्मि सांप्रतं भुविनाऽ
परः॥१३॥ पुष्पाद्दशाएवमयाकृताऽऽशिष्याः सहस्रशः॥ पैर्मानितं न मदा कौ तेनीताश्च यमालयम्
१४॥ तस्मादुर्युयं समभूतार्य पारिताब्रसस्त्रवत्॥ कं वक्रमोऽत्र मच्छिष्यानवताऽद्यैव नृत्तये॥१५॥ अन्यथा

वीरपुरुषा मदान्तामात्रकाङ्क्षिणः ॥ भक्षयिष्यन्ति वः सर्वान् जीवतो विकृताननाः ॥ १६ ॥ तदानीं ते ऽस्त्वि
जाः सिद्धाः प्राग्बद्धकृष्णतनवः ॥ प्राप्य स्वं चलमानो रूपं ते ऽस्मनयान्वितम् ॥ १७ ॥ मरिष्यामो ऽद्य वो
न्मत्ताः न विष्यामो हितं तु तम् ॥ श्रिण्वा ऽस्मभवे मेति ते ऽनुस्त्वि च परस्परम् ॥ १८ ॥ कं वयं रक्षाथो ऽरपितुं महात्मा
न यत्नान्मनु ॥ दृष्ट्वा हरिर्नृपं प्राह सिद्धाः किं क्रियते विदम् ॥ १९ ॥ चिन्ता कापि न कर्त्तव्या युष्माकं यत्किं करि
ष्यति ॥ त्रिषं करोतु मामादाव यं पुष्मास्ततः परम् ॥ २० ॥ आप्तुस्ता ऽपि तेनेत्यं भीताः सिद्धास्तमब्रुवन्
॥ नाऽस्मासि दृष्टमीत्त्रोष हन्या द्युत्तामपिद्रणात् ॥ २१ ॥ वर्त्ते कोऽवर्णिनं रक्षस्वकार्ये विघ्नरूपिणम् ॥ द
ष्टा करा जया पञ्चपन्या वृहा वलमन्तिके ॥ २२ ॥ मत्का पाक क्रियां सद्योनीजकं वक्तदंतिकम् ॥ एस वीरा
सनेनैव तत्रान्मुखम् पाविशत ॥ २३ ॥ तस्य हन्तः सिद्धसेघास्तन्मुखाय्येतरस्थपः ॥ निषेदुरय विप्रोऽसौ
स्वसामर्थ्यमदर्शयत ॥ २४ ॥ चिक्षेप मन्त्रितान्माषान् घनवद्वटद्रुमे ॥ सोऽप्युच्चुक्रुः सदुःएव विम्मुगसि
द्धास्तदान्मूत्रम् ॥ २५ ॥ तथाप्यक्षुब्धमनसं सुस्थिरं वीक्ष्य वर्णिनम् ॥ माषमुष्टिं निचिक्षेप तस्मिन्नाज्ञाक
रे द्विजः ॥ २६ ॥ तथापि च यथा पूर्वं स्थितं तं वीक्ष्य सोऽवदत ॥ का जनैरवमुष्या त्वां हन्मि दे वं निजं स्मर
२७ ॥ इत्युक्तं वर्तं दुर्बुद्धियातनाभीषणजोचनम् ॥ वर्णि राड्ढ प्राह कार्यं निःशाव च त्वत्तुद्दृशं कुरु ॥ २८ ॥ ततो ने

रचवीरान्स प्रेरयामास तं प्रति ॥ तेऽङ्गुष्ठमपद्राक्कास्तेऽम हर्नीरं रवदृढिरे ॥ २९ ॥ ततः पपात सद्यो ऽत्या
द्गुरुमन्नुधिरं मुखात ॥ मुमूर्छ च क्षणान्ते ऽथ प्रोक्तस्यो कीधितो नृनाम् ॥ ३० ॥ कृत्वा ऽरकेनगं दृष्पान्व
र्णिनं पुनरब्रवीत् ॥ स्थिरो भव ऽद्य त्वां घ्नंति वीरा बाहुकभैरवाः ॥ ३१ ॥ तदा स प्राह कां चिन्ता भैरयन्तां
स्तत्स्वमः ॥ तेऽपि तेना ज्ञाकन्तद्गृह्यपेतुः सद्यः प्रहर्त्तारि ॥ ३२ ॥ पूर्ववत्सातितः सोऽथ पुनरुत्थाय चाब्रवीत
॥ वीरैरद्य महाकालाः हन्मि त्वां सुस्थिरो भव ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वा प्रेरयत्तांश्च तेऽपि तद्दीक्षणाक्षमाः ॥ प्रहर्त्त
यैवमपतंस्ततस्यासीज्ञ पूर्ववत ॥ ३४ ॥ पुनः क्षणात्तत्रस्थाय क्रुद्धः सप्राह वर्णिनम् ॥ वीरैर्हन्तुमतो ऽद्य
त्वां घातयामि स्थिरो भव ॥ ३५ ॥ वीरयन्तोऽस्ततो विप्रस्तेतुं तं वीक्ष्य मारुते ॥ प्रेषं नत्वा पराहत्स विप्रं न्यसा
वपातयन् ॥ ३६ ॥ मुखोद्वमन् रुधिरं मूर्छितो ऽतीव विकलः ॥ नाज्ञाकस्तु न रूपं तुं कं ग तदस्मवो यपुः
॥ ३७ ॥ विवृत्तनेत्रं पतितं म्रियमाणं विचेतनम् ॥ तं तत्र सर्वं धिनो वीक्ष्य विजे पुर्हृहताऽरति ॥ ३८ ॥ रुदंतस्ते
ना तर्कं वं प्रणामंतः पुनः पुनः ॥ ऊचुः स्वामिन्नयं त्वाजीवयैनं त्वमीश्वरः ॥ ३९ ॥ दृग्विगर्हितं कर्म पु
नर्नायं करिष्यति ॥ इत्युक्त्वा हरिशिशोऽस्यं निदधुस्तत्तदंतिके ॥ ४० ॥ आमान्यानि च सिद्धेभ्यः श्रोभिनान्यअ स्नवेभ्यः
दु ॥ ततो दयालुर्भगवान् रूपयैवतमैक्षत ॥ ४१ ॥ तावत्स सद्य उत्थाय प्रणनाम तमादरात ॥ नैवं पुनः करि

आमीत्युक्त्वागमत्स्वान्वयी गृहम् ॥४२॥ सिद्धास्ते प्राणदातारं तं ज्ञात्वा जगदीश्वरम् ॥ सविस्मयं प्रणे
मैव त्वा पुत्तच्छिष्यतां नृप ॥४३॥ कृत्वा पाकं ततः सर्वे भोजनं च विधायते ॥ तां रात्रिमूषुस्तत्रैव भजं
तो राधिकापतिम् ॥४४॥ गच्छमानः पिबेकस्तु पादाहत्तः वीरगः ॥ क्रोधाग्निदह्यमानो गोनैव प्राप
स निर्वृतिम् ॥४५॥ कालनेमेरवमन्यर्थ महामांसैर्महानिशि ॥ सुरां रक्तं पाययित्वा वर्णिनं हंतुमैर
यत् ॥४६॥ करालवदनी नग्ना रक्ताक्षी मुक्तमूर्द्धजः ॥ लोलजिह्वादिनिभः शूलं बिभ्रद्धरिमुपाययौ
॥४७॥ नदंति केतुसंस्थास्तु मत्तकोहरणवसः ॥ तस्यौतं च सरथोपि न बिभाय जहास च ॥४८॥ वृषः
कालावधि क्रूरः तस्यावयव शीर्ण [illegible] कृत्वा तु गच्छन्ना तु जीके तमूर्द्धकरश्च जितम् ॥४९॥ तदा स्वात्वेप
मानां गोनैरवोपि सलड्डयात ॥ चक्रे पलायनं तूर्णं हविष्यन्नैरकं द्विजम् ॥५०॥ पलायमानं तं शाह
वर्णीशरस्सरूपानिधिः ॥ मावधीर्न्त्रीशरणं तत्वं न रत्नादायतो वपम् ॥५१॥ इत्युक्तः सोपि तदा कंदृ
हविप्रमुपेसतम् ॥ तदा स्तिविस्मितः सोपि मेने साक्षात मीश्वरम् ॥५२॥ अपकारं प्रकुर्वंतमात्मा
नम्रुपकारिणि ॥ धिक्कृत्य तस्य शिष्यत्वं प्रातवान्नृपसत्तम ॥५३॥ ततोऽभवद्यथा पूर्वं धर्मनिष्ठस्तपा
पभीर्वरवात्या [illegible] गमादिकान् ॥५४॥ श्रीमद्भागवतं गीतां प्रोक्तां भगवता च ॥९८॥

स ॥ पवज्ज्ञ एवं राधिकेशं भेमे भक्त्या विस्तहिलम् ॥५५॥ देशांतरे विचरितुं सिद्धानां ज्ञात्वाप्यतानथ
एकाकीव हरिः सायाम्नवज्जलाप्रि धं गिरिम् ॥५६॥ इत्थं मानुषनाट्यनं सविदधद्भूपातिमर्संक्रियः
कुर्वन्नुत्सवनं महागुरुगता धर्मान्वयस्यौजसा ॥ धर्मज्ञानविराग योगसहितां श्रीकृष्णभक्तिं परां
भूमौ संजयधस्त्रचार समुदेशीनी जकंगेस्तुनः ॥५७॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्म
शास्त्रे प्रथमप्रकरणे शाक्तपिबैकपराजयनामा सप्तचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ५७॥ कृपुलतवाच ॥ मा
प्यतं गिरिमारुह्य सदद्दर्शाद्भुतं विभुः ॥ सिद्धानां नवलक्षणां स्थाना न्मैक्षतसर्वचाः ॥१॥ नवल
क्षस्थली सुनिन्वाता अपि निरिंधनाः ॥ शीतां बूनि च कुंडानि तासु एमां बूनि चक्रचित ॥२॥ आ
स्वर्यमितिसंपत्त्पुन्सिद्धांस्तत्र स्थितानपि ॥ ददर्श सकजान्मुक्तान्वृद्धरूपानपियोगिभिः ॥३॥ नम
स्कृत्य सतां चीक्ष्य तेचतं योगिनांगुरुम् ॥ आनंदपन्नसतान्भ्रकांत्त चौवासदिव्यवयम् ॥४॥ ध्यायं
तोवाफदेवं तेलमेव स्फुरितं हृदि ॥ अक्षरैधाम्नि दृष्टुं हरितेजसमद्भुतम् ॥५॥ ततस्तमेव निर
श्चिसहरूपं धृतनराकृतिम् ॥ प्रापुस्तपः फलं सर्वं भेजिरे तं तोन्नृप ॥६॥ वंशमानीग्यसैर्भक्त्या ग
जमार्गेण पर्वतात ॥ उत्तीर्याऽध्वः सवटवाकुंरं हरिरुपाययौ ॥७॥ तत्र संघैनिः सरतं भुवो वाप्यम्नि

स॰जी॰प्र॰२ पादयस्मात्॥ तत्राप्यनुवासमास्थाय नीलकंठो दिनत्रयम्॥८॥ ततोऽयायावह्निदिशं गंगासाग श्लो०४९
॥८५॥ रसंगमम्॥ प्राप्य स्नात्वा च तत्रापि सत्रवास दिनत्रयम्॥९॥ समुद्रस्योत्तरे मुक्तीर्थं नाप्यगात्क
पिलाश्रमम्॥ वृत्तं परिधिभूतेन सागरेणासुशोभनम्॥१०॥ यत्रास्तेऽनगवान्साक्षात्सांख्याचा
र्यगुरुः स्वयम्॥ तपस्यन्कपिलोनित्यं त्रिलोक्याः श्रेयसे नृप॥११॥ स्वधर्मज्ञानवैराग्ययोगभक्ति
निरूपकम्॥ तेनचालोक्य परमां प्राप मन्त्यात्मनो मुदम्॥१२॥ ईड्यं तं सेवमानं स्वं गृहे स्थैर्यमपि त्र
तुम्॥ विवेद कपिलस्तं स्वं ध्यानेनासीत्ततोऽतिमुत्॥१३॥ धर्मस्थापनतद्युक्तं स्विष्टं यैव तं न गच्छति
म्॥ प्रीत्या सिषेवेऽनु दिनमातिथ्येन यथोचितम्॥१४॥ तपस्विनामतिप्रेष्ठैस्थाने तत्र स वर्णि
राट्॥ मासमेकमुषित्वागय्यपुरीमेत्तां समाययौ॥१५॥ निवसन्नत्र वर्णीन्द्रः पुरुषोत्तमपत
ने॥ अथौत्सवान्जगन्नाथवीक्षां प्रत्यहमाचरत्॥१६॥ इंद्रद्युम्नसरो मुख्यतीर्थेषु च सदाप्ल
त्य वर्ष्म॥ अत्र सेषु कर्शेति स्म विधानं तैर्थिकं विदन्॥१७॥ ततोऽत्र वसतोऽस्यासीच्चरतो
नृपशः पुरे॥ असत्क्रान्बहुशो राजन्दंभेनकुर्वता हुतीन्॥१८॥ परस्परस्पर्धमानक्रोधप्र
रतमत्सरैः॥ त्यक्तधर्म विमुखान्काम क्रोधनकान्खलान्॥१९॥ गुरुत्व मायुता ॥८५॥

गुरुत्वमायुतां स्वाम्भिभूरिदंभेनविभ्रतः॥ शैववैष्णववशाक्तानां वाताप्रलिंगानि सर्वशः॥२०॥ मं
त्रसिद्धि चमत्कार दर्शनेनपुरौकसः॥ वशीकृत्य नरान्स्त्रीश्च धर्मान्त्याजयतो निजान्॥२१॥ वर्त
माना गुरुत्वेन निःस्पृहा इव वाह्यतः॥ पुत्रीस्तुष्या शिष्यपत्नीर्भक्तः शीसोपगच्छतः॥२२॥ प्रलोभ्य
मायया पालोकान्महाफलनिदर्शनैः॥ गृह्णतो द्रविणं तेभ्यः कांश्चिच्च भयदर्शनैः॥२३॥ तत्र कां
श्चित्तीक्ष्णशस्त्रस्त्रयष्टीस्तथा यसान्॥ दधतश्चिपिटान्स्थूलान्पतनाप्तान्पसमसन्निभान्॥२४॥
अन्नस्थानेन कांश्चिच्च सौम्यवेषान्स्पृक्षत॥ वीरकृत्यामन्त्रयन्त्रैः प्रवृत्तान्शोहि तान्तनाम्॥२५॥
शैवात्रकांस्तत्र वामान्भृगानक्षौलागमादितिभि॥ तन्मूलपद्धतिग्रंथैः शिवशाक्ताद्युनेरतान्॥
२६॥ वैष्णवान्दक्षिणाध्वस्थान्मकारादिमवर्जितान्॥ एतान्दृष्ट्वानृपिसीयुशिष्यसाचारवर्त्त
नान्॥२७॥ सहस्रशो नृपचरान्वीक्ष्य तान्स्वैकवैरिणाः॥ धर्मगतिभरामेन हरि सैनिरदुद्रुक्ति
यैः॥२८॥ पंचरात्रमुषित्वैव ततस्तीर्थान्तरं व्रति॥ गंतुकामोप्यसावत्र तस्थां नृतपेऽवसत्॥२९॥
इंद्रद्युम्नसरस्येव प्रायोवासं स चाकरोत्॥ सर्वत्रनिःस्पृहःशांतः स्वधर्म भक्तिमत्सज्जन॥३०॥ य
यानेविपुरस्तुराशत्वानं निजवैरिणाम्॥ तथाप्यसवद्धुते तत्र वर्णीराजो न राधिप॥३१॥ पौरास्तवि

॥स॰ गी॰ अ॰६॥ डुः कंचिन्महीतेसि दृयोगिनम् ॥ ततोस्य दर्शनं नार्चां चक्रुः प्रतिदिनं जनाः ॥३२॥ तमापृच्छन्‌ना अ॰५८॥
॥२००॥ पेयेकार्ये पद्मसमानरम् ॥ तेषां तेषामसिद्धानत द्रुःसाध्यमपि द्रुतम् ॥३३॥ मिष्टान्नं पान रासस्त
स्यपुरतो ह्यविशंन्नवाम् ॥ निदधुर्वस्त्रपात्रादि प्रीत्युत्थैर्देतवेतिनम् ॥३४॥ सतु दृष्ट्वापि नत्किंचि
न्नजग्राहातिनिःस्पृहः ॥ असाध्यं यत्तदाजीवाविविदुस्तेतमीश्वरम् ॥३५॥ असुराः स्तेय वित्तस्त्री
रसास्वादादिलोलुपाः ॥ इंसनक्राःस्तुकूर्मामजस्यान्वैवसेहिरे ॥३६॥ अपमानं तस्यचक्रुस्तेः
पशाह्यसुखामुकः ॥ तस्मिन्मिथ्यापवादं चारोपयामासुरुद्धताः ॥३७॥ कचिद्ध्यानस्थमुनेरुन्मत्ता
वासं निन्युरुन्मदाः ॥ बहुधा भर्त्सयामासुस्तत्र तेनं महाव्रतम् ॥३८॥ केचित्तं निर्दयाः क्रूराधृत्वा
विक्षिमकारयन ॥ अभाषयं श्वत्रसनं केचित्तं मौनमास्थितम् ॥३९॥ रश्मिं त्यूपरुतोपग्नैर्दह
हेमतिवर्जितः ॥ आत्मनिस्तोहरिः किंचिन्नाखिद्यतनिर्मातरे ॥४०॥ साधुतामस्यजनतुलस्य स
माशीजोहरिस्ततः ॥ प्रहस्तन्याहतान्राजंस्तदासर्वजिह्रीर्षया ॥४१॥ देहो गतिनश्वरोन्नंसु
त्मान्हेश्यादिलक्षणः ॥ अस्तीति वेदशास्त्राणि प्राहुः पूर्वे च साधवः ॥४२॥ अतो मानापमानौ मे दे
हिकत्वाजमावुभौ ॥ मत्तीभक्किंत्वान्मेनेवकुर्वेदूष्मस्यनित्यदा ॥४३॥ क्रोधस्तेषमनुष्याणां शरी ॥२००॥

रस्थोमहान्रिपुः ॥ वर्त्ततेप्रदहन्देहं मुहूर्तान्निर्वनाशयत ॥४४॥ अक्रोधः सर्वभूयसमपिनव थाः ततः
क्रुधं धियानकिंत्वान महाशत्रुं जितेह्यमजन्ताः स्मरम् ॥४५॥ एतास्मृत्यहरेर्वाक्यं तत्रचये देविकान
राः ॥ क्रसंगामास्वरुत्वाश्व तेतुतंश्वेपसेः श्वपचन् ॥४६॥ जाताःसुरास्तुयेनेषुकेचितद्वचनेन्नृप ॥ मु
क्तंशाक्रस्तदात्वस्मेमेनिरेतानपिद्विषः ॥४७॥ ततोमूकजहस्तेषामन्योन्यं धर्मवैरिणाम् ॥ महद्या
तिकमत्रद्ध्यबुद्धीनांशस्त्रधारिणाम् ॥४८॥ मानेर्ष्यामत्सरक्रोधग्रस्तानां मूढचेतसाम् ॥ तृष्णाकेलि
रभूत्पांस्तेषां मरुणाचक्षुषाम् ॥४९॥ तदास्वस्थानमागत्य तस्यौवर्णाविरक्ततः ॥ अनाहत स्वशा
स्त्राणामुच्छेदं शास्त्रमानांविदन् ॥५०॥ परस्परं तेसंगत्य पृथक्शास्त्र तत्र तत्रच ॥ क्रुध्यो [illegible] तांस्वान्योन्यं श्रेतु
र्मर्मविद्गोगिरः ॥५१॥ कलहोऽभून्महांस्तेषांमूढानांमायया हरेः ॥ अश्वयुत्रिदुर्वाक्योघोरदा
र्घमहारवः ॥५२॥ परस्परं भर्त्स्यंतः सद्योऽसीन्कचकूत्वते ॥ केचिच्छ्रक्रीर्दनैर्मुष्के केकेचिच्च परस्प
च्छिनान् ॥५३॥ कुंतान्केचित्कशाः केचित्वंशखागानितथाऽपरे ॥ लोहदंडान्काष्ठदंडांश्च पराणेव
केचन ॥५४॥ सिंहशक्रानिजगृहुश्चिम्भूताचिकेचन ॥ भुशुंडीश्चधनुराकेचिदग्निबाणान्नृपाद
दुः ॥५५॥ ततस्तेनिर्दयंजघ्नुः परस्परममर्षिणः ॥ शास्त्रैर्मुष्टिभिरश्च पष्टिदंडमादिभिः ॥५६॥ प्रहा
रस्रौ

॥स॰ नी॰ प्र॰ रत्राब्दश्च महानासीत्तेषां बलीयसाम्॥ भेरीपटहतूर्याणां शब्दश्चारभटीयुतः॥५७॥शूराणा अ॰ ४८॥
॥१०१॥ मपि दुर्दर्शं तद्युद्धं तुमुलं तदा॥ बभूवासुरसंघानां मत्तानां पललाशनैः॥५८॥तदा महोग्रा वी
त्रासीभूतानां पलजाग्निनाम्॥ कंकानां वायसानां च गृध्राणां च शुनामपि॥५९॥पिशाचानां
शाकिनीनां योगिनीनां च रक्षसाम्॥ भैरवाणां च सर्वेषां मलं पापजभोजिनाम्॥६०॥शिरांसि
करवालाद्यैस्तेषां कृत्तानि भूतले॥ नालिकेरफलानीव पतंति स्म सहस्रशः॥६१॥छिन्नांघ्रिमू
लाः प्रधने केचिन्नभुजदृपाः॥पेतुः पृथिव्यां विच्छिन्नसकलांगाश्च केचन॥६२॥दंतपिष्टाधरो
ष्ठानि पतितान्यपि भूतले॥ तेषां शीर्षाणि राजेंद्र दृश्यन्ते भवन्नतैः॥६३॥असुराणां सहस्राणि
दशातस्मिन्दिने नृप॥ आगमनाति स्थितो शापुरम्नो म्नेनिघ्रतो रुषा॥६४॥ततः प्रभृत्यभूद्युद्धं तेषां नि
त्यं जयाशया॥ मांसाहारबलिष्ठानां मत्तानां मद्यपानतः॥६५॥कचिद्दिने सहस्रे द्वे कचिन्नं च त्रा
तान्यपि॥ कचित्पंचसहस्राणि सहस्रं कापि ते मृताः॥६६॥ दैत्याते कापि च शतं पंचाशच्च दिने क्व
चित्॥ मृताः परस्पराघातादेवं मासद्वयं त्वभूत्॥६७॥एवं कृच्छ्रेण पाराजन्सर्वे धर्मद्रुहो सुराः
विनेशुस्तेन संप्रापुर्मुदं देवगणा नृप॥६८॥छिन्ननासाश्छिन्नहस्ताश्च केचन॥ संग्रामे मनीरवृष्टी ॥१०१॥

नरान्॥२४॥ततो सुरांस्तांस्तद्दोषभूतान्स धर्महिताल्लोकः ति पापिनः॥घातयामास सम्राजः स्वसेनैरति
दारुणैः॥२५॥स्वपापकर्मभिर्नाशं जन्मान्तेषु पापिनां हरिः॥ तेनार्चितस्ततः नामा देवो राजेन्द्र महो
भुजा॥२६॥तत्रस्य सेक्षतां कृत्वा श्रीविष्णोरगमत्ततः॥शिवकांचीविष्णुकांचीततः श्रीरंगमा
ययौ॥२७॥नंद्यांस्नात्वा सकावेर्यां तत्याकृपुष्पफलान तैः॥ शोभितायां वाटिकायां समुवास म
हीरुहैः॥२८॥तत्रमासद्वयं स्थित्वा वैष्णवैः सह संवदनम्॥ स्वप्नतापिनतच्छिष्टं दुराचारमहाप
पत॥१९॥पराभूयपचतत्र सानाभिचारिककर्मणः॥विश्रादीत्लुतत्राः कृष्णः स्वप्नतापमयप्रपत
॥२०॥विनष्टमायिकालानास्तस्यतापेन ते ततः॥ तमेव विष्णुं निश्चित्य सभक्तिं तस्मै क्वचक्रिरे॥२१॥
सेतुबंधततस्तीर्थं महापापातकनाशनम्॥ प्राप्यस्नात्वा बुधो चक्रे स रामेश्वरदर्शनम्॥२२॥तत्रा
प्युषित्वा द्वौमासौ क्षेत्रे तापसवत्प्रभे॥ ततः कंदरराजाख्यं विष्णुमागच्छदेककः॥२३॥ततोमृत
पुरीं गच्छन्प्रापघोरं महाटवीम्॥ तत्राहानि च त्रलन्पंचनाम्नप्रापापि पिवास्वि॥२४॥पंचमे कि
होषेसौ कंचित्तापजलाशयम्॥ तत्रस्नात्वार्च्चयामास शाजग्यामं सम्भूपते॥२५॥चतस्रो वन
श्रिं वीक्ष्यमर्जयित्वाः ग्निमाततः॥ निवेद्य विधिवत्तत्र जघास तपतां गुरुः॥२६॥आद्यायामावधि

 निशास्तत्र स्थित्वा ततो ऽव्रजत् ॥ परेद्युर्याप मध्याह्ने कूपमेकं वनान्तरे ॥ २७ ॥ ततो निष्कास्य पा
 नीयं स कर्मेंदुर्नृप ॥ स्नात्वा वटद्रुमाधस्तान्निषद्या ऽह्निकमाचरत् ॥ २८ ॥ एतस्मिन्नन्तरे
तत्रैकरौ लोकुशांकरौ ॥ राजंस्तूर्णं समापातौ विरक्तौ यदृच्छया ॥ २९ ॥ पितरौ तत्र गतः साक्षा
द्दृष्ट्वा वाश्रुतोषणौ ॥ तपःश्रियौ तपःसेव्यौ तपस्विजनवत्सलौ ॥ ३० ॥ सार्वसैन्यैव तत्त्वा त्वासा
क्षात्स्वरूपं निजं तथा ॥ नरनारायणौ विद्धि तत्सा विभूतं मुवि स्वयम् ॥ ३१ ॥ तद्दर्शनमहोत्साहीत्त नृना
स्यानुसारिणी ॥ तूर्णं स्वतत्त्वान्नाभाय धृतकार्पटिकाकृती ॥ ३२ ॥ जयंतौ शिवनामानि दंपतौ न्वा
रुरुहतौ ॥ आयाता नृपमारूढौ तौ नत्वा ह्यागविग्रहौ ॥ ३३ ॥ काषायवसनौ तौ च तं दृष्ट्वाति तप
स्विनम् ॥ ऊचतुर्यं नृपमानृर्णं तं नत्वा ऽशान्तिपेदतुः ॥ ३४ ॥ तावत्य वामविधिना संध्ये देसमुपा
स्यतः ॥ आजग्मतुः नृ नृपितु मारेभेस्तपनादिभिः ॥ ३५ ॥ वेदमंत्रान्पठन्सद्यो ग्रामं चैदनपात्र के
॥ निधायाभिषेचा सौमहाक्षेशास्तु धारया ॥ ३६ ॥ प्रस्थपंककमानो वृश्चिकं आसीत् कमेंदुर्नु ॥ न
याप्याधारयात्रं तद्यथापूर्वमहंपित ॥ ३७ ॥ एतावत्क्वगतं वारि तुको मुष्यन्तदेक्षत ॥ अलिङ्गमेव त
द्दृष्ट्वा पुनर्भूमौ न धारयत ॥ ३८ ॥ आजग्मतुस्ततौ तं तृष्टितेना ऽप्यलिस्त्वयम् ॥ निश्चितसतत्त्व पा

केतेनस्त्रकुःपजायनम् ॥ ६९ ॥ देशांतरस्थिते तस्मिन्वृत्तमेतदशेषतः ॥ असुरैर्मोबलिष्ठैश्च क
थयामासुरादितः ॥ ७० ॥ तदा विशेषतः कृष्णे तद्वैराज्जिघांसवः ॥ शश्वद्घातकृता मासे बभूवुस्त
त्ररात्र्युद्यमम् ॥ ७१ ॥ मृते यमुरमे ये भुधर्म धृष्टु हरिस्तदा ॥ अधर्मगुर्जनं संहर्त्से वं मेने निजोंतरे ॥
७२ ॥ ततः सर्वो धर्षित्वैव देवाज्ञीवांस्तदाश्रितान् ॥ संप्रयित्वा दुराचारं सन्मार्गे ऽस्थापयत्प्रभुः
७३ ॥ कृष्णभक्तेमर्हिंसादीन्धर्मास्तेम्यश्च सोऽखिलान् ॥ उपादिदेश तैः प्रीत्या मानितश्च सुपूजितः
॥ ७४ ॥ नष्टांतस्तमसः सर्वेप्रता वैनैव तस्य ते ॥ नारायणांलं निश्चिसुमेजिरेतद्वचः स्थिताः ॥ ७५
॥ एवं स भगवान्ब्राजन्नेश्वो ऽपि नृपद्रुहः ॥ असुरान्स्वप्रतापेन तमो भास्वानिवा ऽहरत् ॥ ७६ ॥
इत्थं धर्मं च भक्तिं च पोपयन्नू धर्मनंदनः ॥ तद्दुहृश्च यन्न्व पुरे मासान्त्रा ऽवसत् ॥ ७७ ॥ एत
च्चरित्रं शृणुयाद्वरे यैः संकीर्त्तयेद्वायतः पुमान्सः ॥ मुक्तो नवेस्वारिविपद्गजेभ्यो लभेत चांं
ते पदमच्युतस्य ॥ ७८ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे उत्कलदे
शीयासुरसंघपराभवनिरूपणनामाष्टचत्वारिंशो ऽध्यायः ॥ ४८ ॥ सुव्रत उवाच ॥ इतो यथौ वर्णिराजो
दक्षिणां दिशमेकजः ॥ अनुसृतो दिवसे दैर्घ्यमार्द्रैः सर्वैश्च वसुः ॥ १ ॥ गमिष्यन्सेतुबंधं सम्या

दिकूर्ममुपाययौ॥ ततोमहावनेगच्छन्नापमानसपत्तनम्॥२॥ तत्रसज्जाःसत्त्वधर्मादैवीसंपद
माश्रिताः॥ तंमहापुरुषंज्ञात्वावासयामासमानवान्॥३॥ अनालभ्योरहःस्थानेसोध्युवासविवि
क्तिकाम्॥ राजकीयाश्चतुसर्वेसेवंतेस्मतमादृताः॥४॥ जगन्नाथपुरश्रेष्ठासुरेकस्मिन्नक्षये
हेतुंविंदंतस्तेतंस्मात्तस्याहंतुमुद्यताः॥५॥ एकाकिनंतमासाद्यनिशिवेश्यामवस्थितम्॥ वेह
स्यकुक्तस्मिंस्तेभ्रातरुणाःश्मामिवर्षणम्॥६॥ प्रदीपादाहृभांतानंचिक्षिपुस्तेमहीपजान्॥
निरोधिसाधुशीलेपिपापनश्यधियोहरौ॥७॥ तद्दिनमभितस्त्वासम्भुतगोत्राश्रमराशयः॥ ए
कोप्याश्रमानाम्भूग्नानृतदासीदुत्तुतंमहत्॥८॥ एवंभगवतातेनस्वैस्थ्यंपदशितोपिते॥ तद्योहत्वदि
नकुरंतिकागतस्मृसुवः॥९॥ अथप्रयत्नात्तेराज्ञैस्तत्रनेतवः॥ सम्यापुधानिसंसाध्य
तत्रासमूथशाखिलाः॥१०॥ तदाश्चर्यंनृपःश्रुत्वाप्रातरायात्तदंतिकम्॥ पौराजनाश्चनिखिला
स्तद्दृष्ट्वाविस्मयंययुः॥११॥ विस्मितोनृपतिःप्राहप्रज्ञादस्यपथाऽतुरा॥ रक्षार्थंसिंहेनकृतात्तथा
भगवतास्माद्॥१२॥ एषएवभवेत्किंवाप्रज्ञादीनकरात्स्वयम्॥ रसुत्कालमुवाच्यासीतवाक्यपद ग
दिनादिति॥१३॥ ततोहरिमुमुक्षुर्नंरुद्ध्यास्वयमकारयत्॥ यथाविधितदीयोग्यसुमुक्षूस्तूपते ॥१०२॥

शांतिमचिकीर्षद्हरिःस्वयम्॥३९॥ कुंभश्चास्तुकूपानिस्कासधारयाभिषिषेचतम्॥ तत्सर्वमपि
वृश्चोविसोपिचक्रेपुनस्तथा॥४०॥ पपौतदपिपानीयंराजाजगामसतदासतु॥ हृसन्भूयोनुनिस्का
सधारयैवाभ्यषेचयत्॥४१॥ तदपपाद्युदातद्दिंसात्वागतितृषितंहितम्॥ कूपमापास्तुनःकुं
भ्यासनिक्कासयितुंपयः॥४२॥ भ्रमखिन्नाखिजांगमस्वकरसेपीडितस्यच॥ मकिंतांतस्मरद्धा
तोदंपतीविस्मयंगतौ॥४३॥ राजाजगामोपिभगवान्नयोन्तमातायवर्णितम्॥ आसीत्तन्तपःस
द्योनितश्रुश्रूषुवसन्ज॥४४॥ आहूताश्चनाःस्नानपात्रंहरिर्हृष्टोयसौदकम्॥ ज्ञात्वागतपिपासंतं
चंदनादिभिरर्चयत्॥४५॥ अचिंतयत्समनसाराजाभ्यागमस्यनृपसौ॥ निवृत्तैवतुपात्राद्युस्तुनि
वृत्तिःकथंभवेत्॥४६॥ इत्थंविस्मयमेवासौचिंतयाऽखिलदुःखितरे॥ स्वस्योपवासाःपश्नातास्त
र्थंतुंनविभव्यते॥४७॥ इतिसत्यसिंतंतस्यज्ञात्वाजायापतीउभौ॥ प्रीतावभूतांनृपतेपुमान्नं
योषामयाब्रवीत्॥४८॥ प्रियेत्स्वैदेहिनैवेद्यापरमापतेः॥ सक्तुंस्त्वंगोणिकाबद्धंत्वंवर्णं
चापिसत्वरम्॥४९॥ ततमार्गेषिमुन्मुच्यपेशीस्वयंवर्णिनेददौ॥ सक्तुप्रस्थंसत्वाग्रदात्तान्याव
दर्थंहरिर्नृप॥५०॥ जवणेनांबुनामिश्रीरुस्सक्तून्सविजवे॥ निवेद्याचोविधिंतस्मविधिनेव

॥ स॰ जी॰ प्र॰ ॥ समापपत् ॥ ५१ ॥ दरिद्रभिक्षुकाकारावपि कोऽप्यागतिमानवौ ॥ तावपात्पृच्छदात्मदेव मानुष्य अ॰ ४८ ॥
॥ १०४ ॥ जन्मवितत् ॥ ५२ ॥ आकस्मिकागमौ शांतौ कौ युवां करुणानिधी ॥ योगीरूपप्रतिच्छन्नौ चौ शिवादि
मनोहरौ ॥ ५३ ॥ पुष्पादृशौ स्खलंतत्र कांतारे दुर्जने खलु ॥ भवंतौ तु सर्वथा नस्य: स्वतत्त्वं ब्रूतमाश्र
तम् ॥ ५४ ॥ तमाहतुस्तौ स्वस्त्यस्तु भोग्यानौ सिलिंदरूशौभुजाम् ॥ वर्तामस्ततः पिबंसमहिविष्णुनिवेदि
तम् ॥ ५५ ॥ ततो वार्त्ताः करिष्याम स्तु को मानयन्मतौ ॥ सत्कृत्याश्यो दकं पीत्वा निषसादतदंति
के ॥ ५६ ॥ योगी तं प्राह विप्रत्वं ब्रह्मचर्यव्रतस्थितिः ॥ तपस्व्यपि जितक्रोधः हृत्पम नक्रोमहानसि
॥ ५७ ॥ अभावितचरं रत्नस्यात्वदर्शनान्नः कृतं ध्रुवे ॥ अत्रापुरपेक्ष्य यत्कृत्तपस्ययेनृतं वचः ॥ ५८ ॥ शं
करं मां विजानीहि पार्वत्या सह वर्तिरात् ॥ यद्यायातं तत्र दर्शनं तपतामपि ॥ ५९ ॥ इत्युत्काऽदर्श
यामास स्वरूपं सह सेवकः ॥ साश्चर्यं नीलकंठस्तमपश्यत्तद्दिव्यविग्रहम् ॥ ६० ॥ कर्पूरगौरं सुरुजास्क
रभासुरं भस्मांगरागरुचिरावयवेक्षणीयम् ॥ यज्ञोपवीतवज्ञापितनागराजं केयूरहारकटि
सूत्रपदस्थनागम् ॥ ६१ ॥ द्वीपिद्विपाजिनसदंशुकयुग्मशोभं प्रोत्फुल्लनीरजनिभाननमंदहास
म् ॥ शीतद्युतिद्युतितरम्यविशालजूटं जं चंचदुहत्सुरसरिद्गगजदाकलापम् ॥ ६२ ॥ वामस्तनेन पुरतो ॥ १०४ ॥

परलोनिषण्णं कौशासनेस्तिमितदृक्कृतयंस्थिरागम् ॥ वामे करे निजजनाभयदानमुद्रां द
क्षेपि दोघणिं च बिभ्रतमक्षमालाम् ॥ ६३ ॥ पार्श्वे च वामतमपाश्रित्य पात्रिजो कीसाध्वीगणानि
तपदांबुजयागतिनत्वा ॥ सद्योजनेनपरिसेवितमात्मनिष्ठं नैः दीप्तरादिगणामंडलनूयमानम् ॥
६४ ॥ ब्राह्मीविष्णुमुखैरुदग्रमतिभिः स्त्रविराणांकौ चारिनारदसनंदनमुख्यविप्रैः ॥ नम्रैः सितांजलि
पुरस्कृतपैः सहर्षसंप्रेक्ष्यमाणकरुणाक्षिकटाक्षपातम् ॥ ६५ ॥ तं वीक्ष्य साक्षाद्भि वमेवमीप्र
णम्य बद्धांजलिरश्रुनेत्रः ॥ तुष्टाव राजन्नगतामधीशं शेमांचितांगः प्रणयेन नम्रः ॥ ६६ ॥ श्रीनी
लकंठ उवाच ॥ सदाशिवं शाश्वतमीशितारं मशांतमाद्यापत्तिमेरुलेशम् ॥ ब्रह्मादिदेवार्चितपा
दपद्मं श्रीशंकरं नाम महामनं तोऽस्मि ॥ ६७ ॥ सर्वेश्वरं सर्वगुणाधिवासं देवं महादेवमुदारकीर्तिम्
विद्यातपोयोगकृतानिधानं श्री० ॥ ६८ ॥ सकालमायायमभीतिनेंगं जगज्जनित्राणविनाशहेतु
म् ॥ प्रचेतसां देशिकमात्तकामं श्री० ॥ ६९ ॥ महाविषत्रातसमस्तलोकं मृत्युंजयं पंचमुखं जनाश्रितोप
म् ॥ नमस्कृतं येपीकृतकामदेहं श्री० ॥ ७० ॥ प्रत्यक्षविद्यागममंत्रमूजं वैराग्यवेगोज्झितसर्वभोग
म् ॥ मुमुक्षुभिर्मुक्तजनैस्तसेव्यं श्री० ॥ ७१ ॥ गंगाधरं चांधकदैत्यनाशं कैलासनाथं सुखितात्मदा

॥स·जी·प्र०॥ समम्॥ पापोच्चयोन्मूलननाममात्रं श्री० ७२॥ श्रीविश्वनाथं कलकाशिवासं प्रमीतकर्णोदिततारकं अ०४९॥
॥१०५॥ च॥ भवोद्धृतानेकमहाघिनं वं श्री० ॥७३॥ देवादिसंकष्टहरं हराख्यं श्रीपार्वतीप्राणपतिं पुरारिम्
॥ वृषध्वजं मंगलमूर्तिमीशं श्री० ॥७४॥ ब्रह्मतउवाच॥ इति स्तुत्वा शिवं नत्वा प्रणम्य च स धर्मभूः
॥ तुष्टाव जगदंबां च दुर्गां दुर्गतिनाशनीम्॥७५॥ श्रीनीलकंठउवाच॥ मातः शिवे मंगलरूपदात्री
सर्वेश्वरी चाखिललोकधात्रीम्॥ महासतीं शंकरशक्तिमाद्यामुमामहं तां प्रणमामि देवीम्॥७६
॥ सुरेंद्रमुख्यामरकष्टदातृविनाशयित्रीमसुरव्रजस्य॥ संदेवसर्वामरसौख्यदात्रीमुमा० ॥७७॥ नि
शुंभशुंभासुरदर्पहंत्रीं निजाश्रितापन्निचयापहर्त्रीम्॥ श्रीविष्णुकार्योद्यतयोगमायामुमा० ॥७८
सुरारिनाशार्थमनेकशक्तीः कुत्सादयंतीममरेंद्रपक्षाम्॥ महामृधाविष्कृतनृहिंस्तामुमा० ॥७९
सुरापजस्वार्थकसर्ववर्णशीर्षच्छिदं क्रोधकरालवक्राम्॥ अभीष्टदात्रीं व्रजकन्यकानामुमा० ॥
८०॥ दाक्षायणीरूपधरां युगादौ सतीं ततः श्रीगिरिराजपुत्रीम्॥ साध्वीव्रतत्राणपरां मनादिमुमा०
८१॥ नरामरेंदुकरमुग्रमादौ तपश्चरंतीं गिरिशाप्तसक्षे॥ न पत्रमप्यादृतितप्य पर्णामुमा० ॥८२॥ प्र
संगणेशास्य सदैव सेवापरायणं मं बमहेश्वरस्य॥ अमंगलघ्नीं निजसेवकानामुमा० ॥८३॥ ब्र ॥१०५॥

ह्मतउवाच॥ इति स्तुत्वैवोपरतं वर्णिनं तावुमाशिवौ॥ ऊचतुर्नौ वरं वर्णिन् वरय त्वं निजेप्सितम्
॥८४॥ श्रीनीलकंठउवाच॥ यदि प्रसन्नौ भवथो जगतः पितरौ युवाम्॥ यच्छतं तर्हि वै राम्यं द्वंद्वे सांसा
रिके शुभे॥८५॥ उमामहेश्वरा ऊचतुः॥ प्रियते यत्त्वया वर्णिं स्तत्तु सिद्धं सदा त्वयि॥ न चापि तद्विरो
धेन विघ्नं विष्यति महामुने॥८६॥ नारायणऋषिः साक्षात्त्वमसि त्वं बदरीपतिः॥ मानुष्यनाट्यं विदध
त्तं सेंत्रेति विद्भवे॥८७॥ नमोस्तु जगदीशाय नरनारायणात्मने॥ सहार्जुनाय कृष्णाय धर्मसं
स्थापनाय च॥८८॥ त्वं हि साक्षात्परं ब्रह्म क्षराक्षरपरो विभुः॥ अनेककोटिब्रह्मांडोदरयष्टिसंतत
कारणम्॥८९॥ गोलोकाधिपतिर्देव वृंदावनविहारकृत्॥ असंख्यरासलीलास्त्वं राधिकारमणः
स्वयम्॥९०॥ कृष्णधर्मासुरयुरूपा पंशोपकुत्ते प्रभो॥ स कर्म पातुमत्र त्वमाविर्भूतो दयानिधिः॥९१
॥ निमित्तीकृत्य दुर्वासःशापं नारायणात्मना॥ भक्तौ जातोसि धर्मात्त्वं हरिर्भक्तिविपद्धरः॥९२॥ आस्मा
नामिह लोकानां कलौ संसृतिमुक्तये॥ कीर्त्तनश्रवणार्हाणि चरित्राणि करिष्यसे॥९३॥ अस्त्व
द्दर्शनेन स्वःपरमानंदनिर्वृत्तौ॥ आवां त्वदीयभक्तिस्थौ सदा त्वद्दर्शनोत्सुकौ॥९४॥ ब्रह्मतउवा
च॥ इति शिवस्य शिवाप्राणिगद्यतं प्रहसिताननपद्ममृषीश्वरम्॥ तदवलोक्य नहर्षभृतां तरे नृप

॥स·जी·प्र०१ तिरोदधतुःसहसा ततः ॥ ८५ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकर- अ० ५० ॥
॥१०६॥ णेमहारण्यामुमाहेश्वरदर्शननाम्नेकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ सुव्रत उवाच ॥ अंतर्हिते
शंकरेऽथ स्वस्यातिप्रियदर्शने ॥ नीलकंठस्ततो गच्छन्स्मरन्पुरीं समतम् ॥ १ ॥ तत्र रामानुजा-
चार्यप्रतिमायाः सुदर्शनम् ॥ शृण्वन्नविधायाः गाडुगां कन्याभिर्धानतः ॥ २ ॥ ततो पयोवर्णिरा-
तः पद्मनाभं जनार्दनम् ॥ आदिकेशवनामानं ततो विष्णुस्तुपाययौ ॥ ३ ॥ असुराणां सहस्रैर्देव-
त्रास्तांश्च स्वधारिणाम् ॥ ते तत्र सन्तः पैलेव निहतेन त्रिविधां सुनी ॥ ४ ॥ मानसे पत्तने पूर्वं दृष्टा नुजाः
स्तत्र धर्मिणा ॥ निहता असुरा पूर्वं धारास्ताः त्रधर्मिणा ॥ ५ ॥ मलयाख्यं ततः प्राप नानाद्रुमस-
नाकुलम् ॥ नारायणकुलगिरिं तीर्थयात्रापरायणः ॥ ६ ॥ पंचाहानि गिरौ तत्र साक्षिगोपालदर्श-
नम् ॥ कुर्वंश्चूरनेत्रवृक्षाणां समर्पाणां वनेऽवसत् ॥ ७ ॥ ते भागानदीतीरे पुंडरीकपुरं ययौ ॥ तत्र श्री-
विठ्ठलस्यासौ चक्रे श्रीभर्तुरीक्षणम् ॥ ८ ॥ नद्यां स्नानं विठ्ठलस्य दर्शनं गुणकीर्तनम् ॥ कुर्वन्प्रति-
दिनं तत्रैको मासीमवसद्धरिः ॥ ९ ॥ देवाजीवाः सहस्रे दे तत्र चक्रुस्तदाश्रयम् ॥ हिलाडःसेगमे शेषं
नेत्रस्तत्र हव्वः स्थिताः ॥ १० ॥ श्रीविठ्ठलं ततो नत्वा परिपूज्य च भक्तितः ॥ स्तुवेत्ल श्वेत्रमाहात्म्यं दंड- ॥१०६॥

कारण्यमापयौ ॥ ११ ॥ कुर्वन्नरक्षिणां तस्य नासिकाख्यं पुरं ययौ ॥ दर्शनं त्र्यंबकेशस्य कृत्वा गा-
ङ्गपतीं नदीम् ॥ १२ ॥ ततः सनर्मदायात्रां कृत्वा तीर्थमहीं नदीम् ॥ तीर्त्वा साभ्रमतीं प्रापाऽजीमना-
यास्त्र्यंशंकरम् ॥ १३ ॥ गोपनाथमुपेत्याऽथ पंचतीर्थी समाचरन् ॥ नीलकंठपथायेमकुणजय-
पत्तनम् ॥ १४ ॥ एवं तीर्थानि विचरन्स्वधर्मं परिपालयन् ॥ अधर्मसर्गतीर्थस्य मुत्तुस्थानं निजौज-
सा ॥ १५ ॥ पाषंडिनो गुरुंज्ञित्वा वादैः सच्छास्त्रसंमतैः ॥ मुमुक्षून्रक्षितांस्तेभ्यो मोचयामास संसृ-
तेः ॥ १६ ॥ तपश्च ब्रह्मचर्यादीन्नियमानाचरन्स्वयम् ॥ त्यागिनां तैर्थिकानां च स्थितिरीतिमदर्श-
यत् ॥ १७ ॥ शांतात्मतितिक्षुरेकाकी निःस्पृहो निष्परिग्रहः ॥ कौपीनमात्रवसनो मृगाजिनधरो जटी
॥ १८ ॥ अनावृतांगः सर्वेषु ऋतुषु पि दिवानिशम् ॥ बहिर्ग्रामाद्रुमाधस्ताद्वसन्नाश्रमे तु न क्वचित्
॥ १९ ॥ निसंस्त्रिषवणस्नायी त्रिकालं जपकः ॥ पंचायामाः पूर्णेन्नीते पापगे कुर्वन्दिने दिने ॥ २० ॥ प्राण-
यामांस्त्रिकालं च कुर्वन्नानासनानि च ॥ वृष्टिपा हिमकाले वसेवमानो न चानजम् ॥ २१ ॥ अखंडं
स्वस्वरूपस्थो निर्निमेषविलोचनः ॥ नगस्थिरो यगात्रश्च नृपो धमनिसंततः ॥ २२ ॥ देहानुसंधान-
हीनः शर्कराकंटकादिषु ॥ निरुपानत्क उज्जन्मार्गे न स्तुन्वर्मं कंचन ॥ २३ ॥ घोरेषु रण्येषु चरन्नप

वर्तते पुत्र निर्भयः ॥ सिंहव्याघ्रोरगाद्येश्च कृतापत्तत्तु विग्रहः ॥२४॥ महद्भश्च भक्तिविज्ञानं फलं मूलं
चखादजम् ॥ तिष्ठन्नित्यानः काप्यनिशाहारश्चक्कुत्रचित ॥२५॥ दिनानि कतिचिति स्थित्वा ज्येष्ठेव प ज्ञा॰५५
वनं महत् ॥ क्वाप्ययाचितवृत्तिश्च कृच्छ्रव्रतपरः क्वचित ॥२६॥ विरक्तो रमणीयेषु विषयेष्वपि पं
चसु ॥ स्त्रीणां त्वसहमानश्च गंधमात्रमपि ध्रुवम् ॥२७॥ एकादशीषु सर्वासु हरेर्जन्मदिनेषु च ॥ नान्न
गंधग्रहः सोऽभूदूर्ध्वरेता जितेंद्रियः ॥२८॥ तपस्विनस्त्यागिनोऽन्ये तं दृष्ट्वाति तपस्विनम् ॥ स्वयं तथा
कर्त्तुकामास्तत्संगं केऽप्यकुर्वत ॥२९॥ देहाभिमानजातेन देहदुःखेन पीडिताः ॥ तत्समीपेन ते स्थातुं
शेकिरे मानिनोऽपि च ॥ ३० ॥ त्रिरात्रं पंचरात्रं वा स्थित्वा तस्य समागमम् ॥ पलायितं स्मृते केचिद्दृशाग
वं च कं च न ॥३१॥ मनुष्येऽकृराली स्थित तपस्याचरतो वने ॥ वत्सरास्तु व्यतीतिमाससप्तैकोयप्रहरेः ॥३२
॥ विक्रमादित्यभूपस्य षट्पंचाष्टैकसंमिते ॥ शाकस्य वर्तमानेऽब्दे दक्षिणायनगे रवौ ॥३३॥ संवत्सरे
च शुक्लाख्ये नभःकृष्णेऽग्निभूतिथौ ॥ पुरं जोनाभिधं प्राप काले संगवएव सः ॥३४॥ पुराद्बहिस्तत्र स
वापिकायामुपाविशद्वर्णिवरो मुदन्वितम् ॥ स्नात्वा वने द्रुहृदि चिंतयानो निजेष्टदेवं नृपराधिकेशम् ॥
३५॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे जोनपुरागमननामा पंचाशत्तमः ॥१०७॥

मोऽध्यायः ॥५०॥ सुव्रत उवाच ॥ तदा रुद्रावतारस्य रामानंदमुनेर्नृप ॥ मुक्तानंदादयः शिष्याः पंचा
शत्त्यागिनोऽवसन् ॥१॥ तेषां सुखानंदनामा साधुः स्नानार्थमागतः ॥ तत्राजक्षीद्ध्याननिष्ठं वर्णिनं त
मलौकिकम् ॥२॥ ततस्तपस्विप्रवरं तं नमस्कृत्य सोऽब्रवीत् ॥ कुत आगम्यते वर्णिन्कुत्र वा गम्यते
त्वया ॥३॥ श्रीनीलकंठ उवाच ॥ उत्तरेभ्यः कोसलेभ्यस्तीर्थानि विचरन्नहम् ॥ परं तु पादागतोऽस्मिक
स्त्वं शिष्योऽसि कस्य च ॥४॥ सुखानंद उवाच ॥ श्रीमद्रामानंदमुनेः ख्यातस्येह तपो भुवि ॥ शिष्याः स
हस्रशः संति त्यागिनो गृहिणस्तथा ॥५॥ तत्र ये त्यागिनस्तेषु मुक्तानंदोऽग्रणीरिह ॥ पंचाशता मस्त
मुख्यैस्त्यागिभिः सह वर्तते ॥६॥ अत्रागतोऽहं स्नानार्थं विज्ञोऽक्षर्त्वां तपोनिधिम् ॥ तवांतिकमुपेतो
स्मि दर्शनार्हस्य योगिनाम् ॥७॥ अस्मज्जिष्टमतीर्थ्योपि योगपारं गतोऽस्ति हि ॥ तपस्यापि कृशमंतस्त्व
त्वा ह द्रष्टुमिच्छति ॥८॥ आत्मपास्त्वगुरोरत्तुत्वारण्यासि वनापवे ॥ सोऽस्माभि वर्तते साकं दर्श
नार्हश्च देहिनाम् ॥९॥ दिष्ट्यं स्वदर्शनं तस्मै न वत्पापितपस्विना ॥ नागमिष्यसि चेत्तत्र स एवात्रागमि
ष्यति ॥१०॥ सुव्रत उवाच ॥ इत्याश्रुत्य वचस्तस्य वर्णिराट् प्राह तं नृप ॥ तीर्थयात्राफलं ज्ञानं त्यागयोगि
द्रदर्शनम् ॥११॥ ग्रामं पुरं वापि मुने प्रविशामि न कर्हिचित ॥ इत्थं नववर्षं वनेष्वपि वसन्नह

॥स·जी·प्र·५॥ म् ॥१२॥ तथा पिता रस्त्रो गोर्क्षां सर्वतीर्थतपःफलम् ॥ नानामीतित्वयासाकमायाम्यद्य तमीक्षितु अ·५२॥
॥१०८॥ म् ॥१३॥ इत्युक्त्वा सद्य उत्थाय साकं तेन नतः शुभम् ॥ आयात्स्वं फमतं तस्य मुक्तानंदो दपोवधुः ॥१४॥ स
तां स्तितं नमस्कृत्य यो चितमुपाविशन् ॥ सर्वेपि संतस्तं वीक्ष्याशु पुरास्थर्यमेवते ॥१५॥ जात्वसमा
नं तपसा मनोन मन [illegible] नंदनम् ॥ पप्रच्छ तं ज्ञानमूर्तिं नंवक्र धातेयतर्कयन् ॥१६॥ अहो तपस्विनो दृ
ष्टा बहवो योगिनो भुवि ॥ ईदृशास्तु न केप्यैक्षि न श्रुतोप्यत्र सांप्रतम् ॥१७॥ क्वैरस्य तु ग्रतपः क्वैरं बालवे
लोचितं वयः ॥ नतः साधारणो नायं पुमान् कोप्यस्तिदेवता ॥१८॥ सूर्यश्चंद्रो ध्यवा वह्निः कुमारो वा
नराकृतिः ॥ श्रुतो निरन्न मुक्तो वा मूर्तिमत्तप एव वा ॥१९॥ अस्तु यः कोपि दिष्ट्या ग्रद्य दृष्टो स्माभिस्तपो
निधिः ॥ मेव याम्यास्मत्परिचा स्वामितो यमेष्यति ॥२०॥ इत्थं वदत्सु तेतस्य परिचर्यां प्रचक्रिरे ॥ मु
क्तानंदः स्वागताद्यैर्वृत्तिं च समकारयत् ॥२१॥ वर्णिराजोपि तान्साधून्कृत्वा वपिन्नितेंद्रियान् ॥ धिया
सुशीलान्विशिष्टस्तस्य संगार्हान्मन्यते ॥२२॥ ततो मुक्तानंदसंतं मंहांतं परीक्षितुम् ॥ सबुद्धि नियं
नैव पृष्ठति स्म बुभुत्सुवत् ॥२३॥ श्रीनीलकंठ उवाच ॥ महामुने तिष्ठुतो सिसंमतोसि सतां मपि ॥ पृच्छामि
यदहं तस्य कर्तुमुत्तरमर्हसि ॥२४॥ रूपाणि जीवेश्वरयोर्मायायाब्रह्मणस्तथा ॥ परस्य ब्रह्मणश्चाहं वि ॥१०८॥

वित्सामि त्वत्कृपया कृ ॥२५॥ सूत उवाच ॥ सूक्ष्मं प्रश्नमिति श्रुत्वा स मुनिस्तेन वर्णिना ॥ यथा श्रु
तं गुरुमुखात्तथोवाच तदुत्तरम् ॥२६॥ मुक्तानंदमुनिरुवाच ॥ स्थूलादिदेहत्रितयमानस्वाद्यशि
खेचरः ॥ आत्मेंद्रियांतःकरणैः करोति विविधाः क्रियाः ॥२७॥ अजो नित्यः शाश्वतश्च निरंशश्च
प्रकाशकः ॥ मोहेशादिगुणोस्ते योजीवात्मा वर्णिसत्तम ॥२८॥ देहत्रयेविराड्दे ब्याप्योस्य तिस्थि
तिक्षयान् ॥ करोति जगतां यस्तु सर्वज्ञोसेश्वरः स्मृतः ॥२९॥ जन्मक्षेत्रं च जीवानामनादिस्त्रिगुणात्मि
का ॥ तमोमयी हरेः शक्तिः कार्यकारणरूपिणी ॥३०॥ गुणात्मिकात्वा ग्रजायावो ग्रज्ञानसंज्ञि
का ॥ सा मायेति त्वयाज्ञातं स्थापिता हरेः ॥३१॥ स संज्ञान मनंतं च पूर्णं चाखंडमक्षरम् ॥ धाम य
द्वासुदेवस्य मूर्तं चामूर्तमुच्यते ॥३२॥ शुद्धं नित्यं चाविकारि मायादीनां प्रकाशकम् ॥ तद्ब्रह्मेति विजा
नीहि सर्वाधारं तयामतम् ॥३३॥ नारायणो वासुदेवः स्वतंत्रः स्वप्रकाशकः ॥ आनंदरश्मिमूर्तिश्च
विष्णुः कृष्णोच्युतोव्ययः ॥३४॥ सर्वज्ञः सत्यसंकल्पः सर्वकर्मफलप्रदः ॥ अंतर्यामी सर्वशक्तिसेवि
तः परमेश्वरः ॥३५॥ सर्वत्रैवान्वितः शक्त्या व्यतिरिक्तः स्वतः स्थितः ॥ नियंता कालमायादेः सर्वका
रणकारणम् ॥३६॥ परमात्मेति यस्त्वाकृतः सर्वब्रह्म कथ्यते ॥ उपासनीयं सर्वेषामेतदेवमुमुक्षता

॥स॰जी॰प्र॰१ म्॥३७॥इत्युत्तरं मया प्रोक्तं यथामति यथाश्रुतम्॥आख्यानं विस्तरेणास्य जानात्यस्य गुरुः प्र अ॰५१॥
॥१०९॥ भुः॥३८॥रूपाण्येतानि चत्वारि मम तु प्रत्यक्षमीक्षते॥मुमुक्षुभ्यः स्वीजनस्यापि तानि दर्शयते वि
भुः॥३९॥कृष्णउवाच॥इत्युक्त्वा विरराम ऽसौ वीरुद्वीयाग्रणीर्मुनिः॥सोऽपि तद्वचनं श्रुत्वा प्रस
न्नो वर्णिराडभूत्॥४०॥कृष्णं निष्कपटं साधुं तं निश्चित्य ब्रवीत्स सः॥त्वयोत्तरं यथार्थं वै मुने कृतमं
संशयम्॥४२॥मत्कृष्णः ज्ञात्वा विज्ञोऽपि पृष्टमेतन्मया पुरा॥केनापि नेदृशं प्रोक्तं कृतमुत्तरमस्ति तु॥४३
॥पूर्वं महान्तः सर्वेऽस्य यथाशास्त्रोक्तलक्षणाः॥सेवितो द्यौ दर्शने न मम मानेऽभो महानभूत्॥४४॥मु
क्तानंदो यतं साहं मयाप्यत्र सहस्रशः॥दृष्टास्तपस्विनः ख्याताः त्यागशास्तु न कश्चन॥४४॥ईदृक्
प्रश्नं विधातुं च वीरुं चापि तदुत्तरम्॥त्वं वै च बुद्धियोगी ऽसर्वोपर्यपि प्रवर्तते॥४५॥नीलकंठोऽयं
तान्साधून्साधुलक्षणशालिनः॥नानादिनानि कृति चिज्ञेऽष्यमानउवास तैः॥४६॥नेकोऽपि व्र
ह्मविद्यायाः प्रश्नेऽप्रशीतरेऽपि वा॥नातिनकामममतिमानुप्राकृते संस्कृते तथा॥४७॥दृष्ट्वाति मानु
षीवुद्धीते पि सर्वे विचक्षणाः॥साधारणांनरधियं तस्मिन्नैव हि चक्रिरे॥४८॥अजस्य पारस्ते स
र्वे स्वास्थ्यं तस्य वर्णिनः॥नराकृतेर्भगवतः शुश्रूषामेव चक्रिरे॥४९॥एवं कथाः तुल्यतमाः स ॥१०९॥

निःसंशया मे सूरी प्राणपतेर्मनोज्ञाः॥सम्प्रोऽतिभावेन सदा स्थिराक्षस्तत्रापि भूपालतपश्चकार॥५०
इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे मुक्तानंदादिसाधुसमागमनामिक
पंचाशत्तमोऽध्यायः॥५१॥कृष्णउवाच॥साधवस्ते वर्णिनोऽस्य ध्यानदृक्स्थिरतां सदा॥प्रपंतो वि
स्मयं प्रापुर्मुक्तानंदउवाचतम्॥१॥हृदयस्थैर्य सर्वकाले ते दृश्यते वर्णिसत्तम॥को देवता ध्याय
से त्वं वक्तुमर्हसि तत्तु नः॥२॥नीलकंठउवाच॥श्रीराधिकेशो भगवान्योऽस्ति सर्वेश्वरोऽनघ॥इष्ट
देवः स एवास्ति मम सच्छास्त्रसंमतः॥३॥ब्रह्मधर्मश्रीवादीनां देवानामपि दैवतम्॥वराहाद्यव
ताराणां धत्ते रूपमःपरं बृहत्॥४॥ध्यायामि तमहं नित्यं संपूजयामि च ते मुने॥कीर्त्तयामि च तन्नाम
यन्नाकृः कलितारकम्॥५॥संसारेऽस्मिन्मतं प्युंसां दुःखिनानां स्वकर्मभिः॥कृष्णमेकं विना नाम्या
गतिरस्ति कदाचिदहि॥६॥श्रीमतोऽस्य गवेंद्रस्य चरणांबुरुहान्मम॥अन्यत्राणुरपि प्रीतिः क्वापि
नास्ते च सर्वथा॥७॥कृष्णउवाच॥इत्युक्तवंतं तं ज्ञात्वा कृष्णभक्तं महामतिम्॥प्रीतो मुक्तानंदऊ
चे राजन्भागवतप्रियः॥८॥मुक्तानंदमुनिरुवाच॥सर्वे न जानामः श्रीकृष्णं वयमप्यधुनापि हि॥कृ
पयास्मद्गुरोरेव पश्यामो हृदयेऽपि तम्॥९॥रामानंदाख्ययोगीन्द्रः प्रसिद्धोऽस्ति गुरुः स्वयम्॥अस्माकं स

गुरुः सोऽस्ति श्रयणीयो मुमुक्षुताम् ॥ १० ॥ कृपां सकुरुते यस्मिन्समन्मा धीः समीक्षते ॥ गोलोकेः खंदरा
सम्यं श्रीकृष्णं गुरजीकरम् ॥ ११ ॥ नवाद्ज्ञास्तुये ब्रस्मभक्तिधर्मतपोन्विताः ॥ मत्यसद्दर्शनं दत्तेतेभ्यः कृष्ण
स्तत्क्ष्याः ॥ १२ ॥ श्यक्रुपान १ उपामः श्रीकृष्णात्तं वंयत्विह ॥ यतस्तदात्मनाकृष्णः श्रेयसे वर्त्ततेन्नृ
णाम् ॥ १३ ॥ मुमुक्षूणां गुरुत्वं च नन्स्मि न्नेवह्हितृतले ॥ स्वयं कृष्णेन निहितमास्ति तं ज्ञानतात्मवत
॥ १४ ॥ अतो गुरुपदेब्रह्मन्नास्त्यमत्रहिंसाव्रतम् ॥ अत्र श्रीमज्जागवतश्लोकौ मृग्यो दिशाश्रमम ॥ १५
अस्माच्छोकादुपरते मयि ज्ञानं मदाश्रयम् ॥ अर्हंसु दुवणवाह्यासंप्रत्यात्मवतां वरः ॥ १६ ॥ नोद्वीग्य
वपि मन्मूनी यद्गुलेनार्हितः प्रभुः ॥ अतो मद्युनं लोकं ग्राहयन्निहतिष्ठतु ॥ १७ ॥ इत्थं प्राह स यं
कृष्णस्तस्मादयमिहानघ ॥ नमाश्रितास्तदाज्ञायांस्थिताः कृष्णं भजामहे ॥ १८ ॥ कृत्रतउवाच ॥
एवं मुक्तानंदवचः श्रुत्वैव तस्तस्य वर्णिनः ॥ पित्रुक्त नह्रुत्वादि स्मृतिरासीन्नरेश्वर ॥ १९ ॥ ततः प्रस
स्वकृष्णस्य कर्त्तुं दर्शनमुत्सुकः ॥ आसीदामानंदमुने कृपां संपाद्य सेवया ॥ २० ॥ ततः प्रणम्य तं श्रीता
माहभ्रहमपिस्न्मते ॥ यौ माकीनो नवामीति शामसनीयत्त्वयाहितम् ॥ २१ ॥ यथा च दर्शनं तस्य श्रीप्रं
मे स्यात्तथा कुरु ॥ इत्युक्तो जन्मकर्मादि स्वस्य संक्षेपतो ऽवदत् ॥ २२ ॥ ततस्तमप्रतन्मानं मानयन्नुस
दगुणी ॥ उवाच वर्णिहृधर्मोसि कृरुष्वेमार्थकं जनुः ॥ २३ ॥ सोऽप्यतं मन्नहरूष्याभीलास्तिकुजगपत्तने ॥ हिते

सुधीः ॥ ५ ॥ वैराग्यस्यालिते पक्षेश्वो स्वामी सतु निष्ठितम् ॥ आगमिष्यति तत्र्वैवत्वं कृपालस्य दर्शन
म् ॥ ८ ॥ तपःकृशीकृतांगे न त्वया गंतुं न सोच्यतम् ॥ शाकंतत पस्विवरततो ऽत्र स्वस्थ मावस ॥ ९ ॥
इतो द्वरे पुरी साऽस्ति मथ्रेचाऽस्त्यब्धिवाटिका ॥ महती विष्मोत्ताराव सस्मन्भेदे ऽत्रतत ॥ १० ॥
अधुना त्वस्तु वृत्तांतां लिखितां पत्रिकामहम् ॥ स्वामिने प्रेषयिष्यामि खेदं किंचन मा कृथाः ॥ ११ ॥
तदुत्तरानुसाराच्च त्वया गंतिविचरणा ॥ कार्यामितिमतां श्रेष्ठ त्वरितो माभवाऽधुना ॥ १२ ॥ द्विनात
शक्तां तस्याश्रुंगमनं तु तवाऽनघ ॥ अभीष्टफरवदं नैव न विते सद्युमा अत्र न ॥ १३ ॥ कृत्रत उवाच ॥
एवमाश्वासितस्तेन सौ वसत्तत्र वर्णिराट् ॥ मुक्तानंदोऽलिखत्सञ्जीमुपविश्य रहःस्थले ॥ १४ ॥ स्वस्ति
श्रीमद्देन कृसहुणागणौर्नित्यं महासिद्धिर्भिनीनाशक्तिभिरप्युपास्थितपदं सद्रक्जद्धेतुं तम् ॥ से
लाविष्कृतमानुषाकृतिमर्हं श्रीस्वामिनं सद्गुरुं मुक्तानंदमुनिर्भुजंगनगरानंदन् नमामीश्वरम् ॥ १५
अत्र त्वत्कृपयैव जीजनगरेन स्मत्सदा ज्ञात्मनां भक्तानां वरिवर्ति सौख्यमथ तत्रैव्वं च यौष्माकक
म् ॥ आत्ना यांति वसर्वेणवहितवयं कर्तुमिहेऽत्रप्रभो पत्र प्रेषणकारणं भवति यत्तच्छ्रूयमेवादरात् ॥ १६
॥ अत्र कश्चन महामुनि वर्यः संगतोऽस्ति खलु कोसलदेशात् ॥ वर्त्तते घमनिसंततरेहो मूर्तिमन्तपस्वो
न्न मकांति ॥ १७ ॥ नीजकं च रतिसप्रथिताख्यो नीजकं च सम भूरिविरक्तिः ॥ नीजकं च समवच्चसकृज्जा

॥ स.जी.त्र० क्षोणीचक्रं गरिपुदर्पहरे रसः ॥ १८ ॥ वर्णिवेषधर एष महात्मा न्यासरूपमतत स्थितिमासः ॥ निर्ममे अ०५३ ॥
॥ २१२ ॥ षन्नयनः स्थिरगात्रो निष्परिग्रहरुदारमतिश्च ॥ १९ ॥ आसत एष च किशोरवयोः तत्तुल्यतां तीर्थप
रिक्षीजनदक्षः ॥ सूक्ष्मवक्रलघुमञ्जुलकेशः स्पष्टकोमलमनोहरवाक् ॥ २० ॥ श्रेलगंधमपि सोढुं
मशक्तो मानमत्सरविवर्जितचित्तः ॥ नस्पृहां हृदि तु कस्यचिदेष रूपमेकमपहाय करोति ॥ २१ ॥
नीर्णवल्कलमृगाजिनवासा मालिकाकररूलु क्रियएषः ॥ त्रिःक्षयन्नपि मुनीन्मुनीधर्मान्निष्य
तां न नतिनो स्वमुनीनाम् ॥ २२ ॥ किंचिदन्नमरसं क्व च भुंक्ते कापि किंचन फलं च दलं वा ॥ नीरमात्र
मपि च क्वचपीला वर्तते क्व च न वायुमपीत्वा ॥ २३ ॥ मैक्षभुक्तिविरेपदिनान्निक्षापि कार्हिचिदस्या
चितवृत्तिः ॥ नक्रतुक्रुचनतीपदिनाग्नीरस्य वै च रति कर्म मनुष्यैः ॥ २४ ॥ अस्य वासरुतुषडुमंमूलेष
हूषिधुवमभीष्टतरं गच्छति ॥ एवमसौ धवसतिं तु निजां तैवेति तंद्रिमवनेनसमानाम् ॥ २५ ॥ ग्रीष्म एष तु
रुधाग्निनिषेवी स्थंडिले स्वपिति चांबुदकाले ॥ शैशिरे शिशिरतोयनिवासी शोषयत्यविरतं निज
देहम् ॥ २६ ॥ बालखेलउचितं क्व वयो वा दुर्धनाक्व च सुसिद्धदशा वा ॥ वीक्ष्य तद्द्वयमपि ध्रुवमस्मिन्संशयाव
रूविपाहिनवंति ॥ २७ ॥ अस्य निर्मलतपोमयधाम्नि त्वल्पदुग्रतपसो रुचयस्तु ॥ सोमम्प्यगतभास्कररश्मी ॥ २१२ ॥

मोमैरिह पुनः समायास्यतिनिश्चितम् ॥ २८ ॥ नवेत्तदर्शने त्वाचेद् स्मदत्वमिसर्वथा ॥ विष्णुस्थानिवसाः
मैवतावदस्य तस्य वर्णिवत् ॥ २९ ॥ ततः सम्यवसतत्रसद्भिर्मानितआदरात् ॥ तस्यागमं प्रतीक्ष्येव स्वध
र्मंपालयन्नृप ॥ ३० ॥ निर्मानः सन्निवेवेतांस्तत्र तान्साधुवर्णिनः ॥ पत्रकाशकरीषाद्यानयपाक
क्रियादिभिः ॥ ३१ ॥ आर्तानां सेवनं चासौ सदन्नौषधवारिभिः ॥ पादसंवाहनाद्यैश्च तत्र स्यानांचुद
चरत् ॥ ३२ ॥ तस्य साधुगुणानद्रष्टु दृष्ट्वा पान्थयनैरपि ॥ स्वगुणाविवतस्मिंस्तेबभूवुः स्निग्धचेतसः
॥ ३३ ॥ सोपिसाधून्सेवमानोधर्मं न किंचन तज्जनु ॥ नपपवाचन्विनममुदवै स्तोत्क्रमानसः ॥ ३४ ॥ नि
वसन्प्रागवांस्तत्रगृहैश्मपीनन्नाटपृत ॥ तेषांस्वस्मिन्स्नेहवृद्धिः स्यादद्यषावशत्तेनया ॥ ३५ ॥ क्वचि
तकचिन्मितैस्त्वयं किंचित्किंचिदर्दर्शयत् ॥ न रासभोसाधु तां च कलायोगासउकराः ॥ ३६ ॥ ध्या
पं तोविजने रूपं सतः केचिन्न दृबुने ॥ रीतमेवदरश्च स्तिनः स्वंदिव्यविग्रहम् ॥ ३७ ॥ रामानंदस्य
रूपं चतमेवदृद्धिके चन ॥ तमेवस्फुरितं संतोयपारहं मनोकृपन् ॥ ३८ ॥ कृचित्तेहृदयेरष्टा वार्णि
रूपं स्वणांतरे ॥ तमेवदद्दशुःसंतो नारायणमृषिं पुनः ॥ ३९ ॥ अलौकिकत्वमित्यं तेतस्यदृष्ट्वानमीप्स
रम् ॥ मेनिरे स्वन्नारायणतस्य तद्दिस्मृतिं यथु ॥ ४० ॥ केषांचिद्ध्यानकालेषु यच्च नात्रूपमंयोजित
म् ॥ मनोग्मस्वत्रनरेश्वरस्य त्तानवोपयत् ॥ ४१ ॥ तेनाः तिविस्मितास्ते च ततद्रूपस्यनिश्चयम्
॥ कर्तुं न शक्ता नृपते नम से वंत्तेरव वतत् ॥ ४२ ॥ कृचिच्चेतीकचिद्दौतिं कचिद्दस्मा द्रिक्कः क्रियाः साश्च

॥स॰जी॰प्र॰ र्यं ददृशुस्ते च तस्य स्वेषां सुदुष्करान् ॥ ३९ ॥ प्राणायाम प्रभेदांश्च मुख्य केन सहैव तान् ॥ कृच्छ्रांश्चान्द्रायणा अ॰५३॥
॥११२॥ मासयोगिनामपि विचक्षणान् ॥ ४० ॥ एकैकांगेकृति तस्य समाधौ प्राणधारणाम् ॥ विलोक्य साधुवृ
न्देन विविदू राजयोगिनम् ॥ ४१ ॥ या याः काश्चित् क्रिया तस्य तपश्चर्यादिकास्तप ॥ तासां निखिला वृद्धे वा
सौदुष्करत्वान्मुग्धा वृषि ॥ ४२ ॥ अजौ किंकं क्रियौ येवं स साधुगुणमाश्रितः ॥ हास वत्साधुसेवायो
म वर्त्तत सतां प्रियः ॥ ४३ ॥ समागतानन्यसत्वेन तत्र सोभ्यागतानपि ॥ तत्तदीप्सितदानेन तर्पयामास
सर्वज्ञः ॥ ४४ ॥ तपांत आसार सहो हिमतौ पाद्यः स्थितिः पंचतपानि दाघे ॥ वं समत्वतत्रोऽग्रत ग्राः स
स्त्वंविस्मापयामास तपस्विनस्तान् ४५ ॥ इति श्रीमत्संगिनीचरित्रेनारायणचरित्रे धर्मज्ञान श्री मधमश्र
करणे रामानंदस्वामिगुरुत्व निरूपणं नाम द्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ सूत उवाच ॥ वसतस्त
स्य राजेंद्र तत्र सन्मंदिरे हरेः ॥ मासस्थैर्येणोपसतोपि नागात्स्वामी तु तत्र सः ॥ १ ॥ तदा तिं चिंतयाऽखि
न्यस्तद्रिदृक्षाद्रुतां ततः ॥ गंतुं भुजंगनगरं हरिरेवं निराज्ञावत ॥ २ ॥ अस्तुत्कं तस्त तस्तस्य दर्शनार्थं स
र्वाणिराट् ॥ मुनिं सद्यग्रगण्यं तं प्रणम्येदं वचोऽब्रवीत ॥ ३ ॥ कथं नायाति नः स्वामी पुरेऽस्मिन्नत्र कृतः सतः
तत्कृता मासमर्यादा अतिक्रांता महामुने ॥ ४ ॥ प्रतिबंधो भवति किं ममाऽदृष्टेन दारुणे ॥ अन्यथा स
कथयनेषांक्त तं त्रैजगतां गुरुः ॥ ५ ॥ अहमेव गमिष्यामि मुनेतन्निकटेऽधुना ॥ आज्ञा प्रदीयतां मत्तुंग
तु भुजगपत्तनम् ॥ ६ ॥ मनिरुदाकु माकर्ण्य तं तु गंतुं समुत्सुकम् ॥ मल्लाकैः श्रीणयस्त्वाहमुक्तानंदमुनिः ॥११२॥

दीपकांतिसमतामुपयांति ॥ २८ ॥ वेत्ति यः सकलयोगकलावासो विशिष्य पदवीमनलेऽस्य ॥ कौशलं कि
मपि कोपि नरोऽस्मिन्नैव दर्शयितुमात्मनरदे ॥ २९ ॥ शास्त्रनाजकमनेन किंयद्वास मुद्रोरधिगतं भवतीति
निश्चयं तु विरधीतयुमान् यः सोऽत्र कश्चन न भाति पुरे वै ॥ ३० ॥ अभ्यमत्यमपि कुर्वति वाऽस्मिन्नंकुषितार्
वधियो विदुषां वै ॥ सौगत कर्कशतयः प्रतिवादे मन्मनाव समुपयांति सभायाम् ॥ ३१ ॥ संज्ञायं कमपि शास्त्र
विदापि स्पृष्टएव कृटिति त्वमिवैष्णः ॥ युक्तियुग्वकुविधोत्तरदानेरेव किंप्रभुरितिभ्रमहृन्नः ॥ ३२ ॥ ध्यान
मास्थितवतां च मुनीनां सुस्थिरासनदृढं स्थितिभाजाम् ॥ मानसं बहिरितः क्वचनिर्यद्वेस्य साविदिव निजांतर
साक्षी ॥ ३३ ॥ तीक्ष्णदुर्जनवचः शरवृंदैर्भिद्यते न हृदयं किल चास्य ॥ मे ह्रतं तरदृढ तरक्षमया तद्[illegible] समता
मुपयाति ॥ ३४ ॥ अन्यदुःखजवदर्शनमात्रात्त्वस्तरोऽद्रवत एव हृदोऽस्य ॥ मार्दवस्य कणिका किमु लभ्य पद्म
कोशानवनीतशिरीषेः ॥ ३५ ॥ साधुतां तु निखिलानिजरक्षा वीक्ष्यते मुनिवरेऽत्र यथा वै ॥ न श्रुतातन्व तु तथा
कुत्रचनपौर्त्वां विहायजनतागुरुमेकम् ॥ ३६ ॥ एतदीयचरितं मितिलं वै वीक्ष्यते न तस्मि मम सपि भाति ॥ अ
स्यदीपमतिदार्ढ्यपरीक्षां कर्त्तुमागतरहास्ति भ[illegible] वान्किम् ॥ ३७ ॥ दर्शनो सुकमनास्त्व वचा साधुद्युतोपि सम
यानिषिषेधे ॥ प्रेषयेयतमहं तव पार्श्वं सांप्रतं किमु न वेत्ति तु जेरव्यम् ॥ ३८ ॥ एतेन सूचनाहेतोः पत्र मेतद्

स॰ सी॰ अं॰

॥ ११३ ॥

यामास ॥ लिखितं तद्विलोक्यैव पत्रे ध्यं श्रीपूज्यं तदुत्तरम् ॥ ३९ ॥ मुनेः पुत्रकुलाकिंस्मा लिखनेन ततः प्रभो ॥ एतान् अ॰ ५३ ॥
देव लिखितं कृपाकार्या सदा मयि ॥ ४० ॥ कन्नलतउवाच ॥ पत्रमित्यं निरीक्ष्यासौ पवर्णी राजजनयाद्रसः ॥ स्वामि
नो लिखितं पत्रं मयात्र मपि तल्लिख ॥ ४१ ॥ पत्रं विलोक्य भवतः शीघ्रमायास्यति प्रभुः ॥ इत्युक्तस्तेन मुनि
नासौ लिखस्तत्रिकां सुधीः ॥ ४२ ॥ उपविष्टपरहः स्थले निजोरे फलके का कुद पत्रकं निधाय ॥ स तु दक्ष
करात्तलेखिनीको लिखति स्मान तकंधरः सुवर्णम् ॥ ४३ ॥ इति श्री सर्वज्ञ ग्रीजीवनेनारायणचरित्रे धर्मसागरे
प्रथमप्रकरणे मुक्तानंदलिखित पत्रिकानिरूपणनामा ऽष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ कन्नलत उवाच ॥ स्व
भावगर्भितां पत्रीं वर्णीदः समयाऽलिखत ॥ तथा तान् पत्रे तुभ्यं कथयामि निशामय ॥ १ ॥ स्वस्ति श्री विजस्
दुर्गं नगरे राजाधिराजश्रियायुतांघ्रिः समयपन्नगं विजयते श्रीकृष्णभक्तिं भुवि ॥ नाना सद्गुणसन्मणी
द्भिरचिता कल्पो गुरूणां गुरुः स्वेच्छाकृष्णनिजाश्रितारिवल्लभयः श्रीस्वामी सुदारश्रवाः ॥ २ ॥ साक्षाद्वृत्तरूपस्त
नुभृतां निःश्रेयसायाऽवितुं धर्मस्याऽजयाविप्रस्यासु मतौ जातो ह्ययोध्यापुरे ॥ स्वामिंस्त्वं भगवंतमेव शान्त्रो
न त्वानिपत्य क्षितौ वित्तसिंचिद धिलदेकशरणो हे नीलकंठ द्विजः ॥ ३ ॥ विहाय संबंधिजनान्विजानन् हं नि
नं चढें शं किलकोस जामि धमू ॥ तीर्थानि कुर्वन्निह लोजपत्तने स्थितोऽस्मि संगत्य विभोत्वदाश्रितान् ॥ ४ ॥ ॥ ११३ ॥

कृष्णस्य साक्षाद्धमीक्षणार्थं मत्तव्य मे वेहतपांत आदरात् ॥ त्वं तु मासं स्तुतुरः करोमि तद्वारणपा
रणामितसुरीरितम् ॥ ५ ॥ मासोपवासं विदधे तथोर्जे कृच्छ्राणि चाकर्हि चिरं कुर्वे ॥ चांद्रायणं चानघमा
घमासे पाराकृकृच्छ्रं च विभीतदर्पम् ॥ ६ ॥ एकादशीमुख्यतमानि येषां व्रतानि नित्यानि च तानि कुर्वे ॥ कृष्ण
स्यतोषाय तदेहदुःखं किंचिन्न चित्ते गणयामि नूनम् ॥ ७ ॥ हित्वेंद्रियार्थं च च शब्दमुख्यान्नुद्दत्र ज्ञानप्र
तु जत्रं ताप ॥ [illegible] वपुर्मया वैचके तपोभर्जित रक्तमांसम् ॥ ८ ॥ तद्दर्शनाज्ञामृतवल्लिमिका
मानं व्यदेहे त्यस्तवस्थलं ति ॥ तत्त्वन्य दालं बनमस्ति तेषां पिपासता मन्म विहीनदेहात् ॥ ९ ॥ निरन्नदे
हे ऽस्थिपंजर सोमानाः प्राणाममदीयाः प्रगतार्ति हंतः ॥ अनात्मकेत्यात्र कलौ नराणां कुर्वंति वै सत्सयुग
धर्मं तु ॥ १० ॥ अष्टांग योगाभ्यसनार्जितेन कृपामये श्रूयं बलेन सर्वाः ॥ दैत्यान वनं नीतिविभो विदित्वा
कृपां कुरुष्व मयि कृष्णकृष्ण ॥ ११ ॥ पिता च माता मम कृष्ण एव स्वामी च बंधुश्च गुरुः सुहृच्च ॥ तस्मिन्मम
[illegible] स्तिगुर्वो त्वमचत्तुमाद्यदितत्परत्वम् ॥ १२ ॥ पंचेंद्रियाणां विषयोपभोगप्रदस्य मिः पित्स सुरु
कमेम्य ॥ कृष्णेन चेत्स्यादनुरागदृष्टीनं तर्हि जत्यारिपु वहिस्यद्यः ॥ १३ ॥ स्नेहेन मत्तोषणकारिणो पिता
तं प्रसं सोदरमप्यः हं स्वम् ॥ वीक्षेय चेत्त द्विमुखान्कदाचिज्जद्यः प्रजत्यां किमु तान्य बंधून् ॥ १४ ॥ ज्ञायत

स॰मी॰ प्र०॰ दित्वंनिजवंधुवर्गत्यागेनवेहोपरतीहृषच्चि॥ तद्भक्तिहीनानिजवंधुवोपि प्राचीनमन्त्रैर्वंदुभिः प्रहाताः॥१५ अ॰१४
॥२२४॥ विभिषणोभ्रातरमप्यहासीत्त्वसूस्वकीयांभरतश्च तदत॥ कुलेनहीनंविदुरोऽपिभक्तः सर्वान्स्वबंधून्नपि
चर्षिपत्न्यः॥१६॥ श्रीकृष्णसंगप्रतिषेधकर्तृन्गोप्योजहुः स्वांश्चपतीनपीत्थं॥ कुटुंबिनोऽलब्धतनयं च वेनं
तत्काननृपोगोपिजगाममदावन्॥१७॥ रत्नादयः संतिविभीतदुमेके तद्भक्तिहीनस्यजनेनतेनोत्र॥ नेवाऽप की
र्तिः क्वचनापितेषांलोकेनवज्ञानेऽपिचकीर्तिरस्ति॥१८॥ ईहकुसंतोवर्त्मेनवंसनादिक्रमेणमयाऽतःश्रुतदीप
नके॥ विधीयतेप्रेमविमुक्तिहेतुर्नाऽस्यत्रतुकापिपदार्थरेखा॥१९॥ संतोऽत्रयेसंतिचतावकीनानिर्वृतध
र्मामनतेतुभृत्याः॥ सर्वस्वमेतेचभवंतिमेवैमाहात्म्ययुक्तस्त्वरभक्तिबोधाः॥२०॥ येषांनतस्मिन्निहभक्तिना
म्नासंगोऽस्तितान्वैपिनशाननंहंतु॥ जनमचकौलेयकवंशतुल्यान्यदीक्षणेनापिभवेद्धिदोषः॥२१॥ सत्कान्त
येवेवपिकेऽत्रसौख्येनिदानयकोधपद्मर्मेजुषाः॥ तेषांनराणांचविभोपद्मनांवाह्येविशेषंनहिकंचनापि
॥२२॥ नजन्मदेवाविदशालयेयत्तुवंतितत्तेषुनकिंचिदस्ति॥ तद्भक्तियुक्तानमनंतजन्मरेवस्तुतत्त्हंमस्तीसह
मीशजाने॥२३॥ तद्भक्तिहीनःकुलरूपकीर्तिनानागुणैश्वर्ययुतोऽपियस्तम्॥ अंतर्विषंचीक्षणमात्ररम्यं
फलंगवाक्षारवजंवदामि॥२४॥ अल्पोपितद्भक्तिगुणेननराणांयात्रात्नाकरोऽन्यैर्वगुणान्नशोभान्॥ सुसंहृ ॥२२५॥

तान्याऽस्तिवमऽत्रकोशाकान्हेयाभवंतीतरयातुतेवे॥२५॥ तद्दास्यहीनःस्वतपोबलेनप्रसादिलोकानपि
चेत्स्वयायात॥ तत्रापिकालाद्भयमस्तितस्यनानंतसौख्यंत्विति वेदसिद्धम्॥२६॥ ब्रह्मेशशक्रा अपिसिद्धि
मालोब्रह्मैश्यनिवाश्च शुकादयोऽस्यकुर्वंतिनक्किंनतुमानहीनायथेतरेसंस्तुतिमुक्तिकामाः॥२७॥ तस्मि
न्गुणाःसंतिहितादृशावैभक्तिंययानुक्तिजुषोऽपिकुर्युः॥ राधारमाद्याअपिशक्तयस्तंभजंतिसम्राजमि
वस्वदास्यः॥२८॥ अज्ञाश्चजीवाअपितस्यभक्त्याभवंतिनूनंगतकालभीकाः॥ विनातुतांब्रह्मसमुखेश्वराणा
मप्यस्तिकालाद्भयमेवभूरि॥२९॥ माहात्म्यमीदृग्भुवितस्यसम्यक्सञ्ज्ञासु तत्त्वाऽहमवेत्सभक्तिम्॥ तत्रैव
कुर्वैविदधत्तपांसिमनकृपिपियोग्यातिविहायतेशम्॥३०॥ प्रसक्तवीक्षामनवाप्यतस्यनस्वास्थ्यमाप्नोमि
तदुत्कचेताः॥ अत्रत्यसदाकुशुणाववद्धोवर्त्तेप्रतीक्षागमनंतवैव॥३१॥ कीर्तिविनातस्यमनोज्ञगानंवि
चित्रपद्यानिचलोकशब्दाः॥ तदेकचित्तस्यममैवकर्णौतिम्मागश्शूलानिविमिहोपयांति॥३२॥ स्त्रियःसुरूपा
अपियातुधानीसमाहिमेदृष्टिपथंप्रपन्नाः॥ अंगारवत्तस्यसुपुष्पमालाभवंतिकंठंचममोपपन्नाः॥३३
॥ श्रीखंडकाश्मीरजकेसरादिविलेपनंमेशिवितिपकतुल्यम्॥ तच्चिंतनेकात्मरतेमुनींद्रआसादवपोपिव
नायतेमे॥३४॥ घनानिसूक्ष्माणिसदंशुकानिव्यालास्यकृष्णाहिसमानिदेव॥ विचित्रलोलानिविपापमानि

स॰जी॰प्र॰१ नवर्ततिमे तद्धि हरेर्हातुरस्य ॥३५॥ यत्किंच लोके सुखहेतुरुक्तं तदस्तु मे दुःखमयं हि नाति ॥ तस्मात्वलोकं न गवन्नल अ॰५४॥
॥२२५॥ ब्धा मातो स्मि चोन्मत्तदशामहं वै ॥३६॥ मनोरथस्यास्य फलोपलब्धिस्त्वदंघ्रिसंसेवनमेतदेव ॥ कथंचना
पीहभवेन्न मे वैकलोक्यमेवास्तिजगद्गुरुर्यत् ॥३७॥ अतः कृपामाशु विधाय नाथ स्वदर्शनं देयमुदारकीर्ते
॥ यावन्न देही निपतेन्मदीयो दयानिधे स्यात्स्थितजीवबंधो ॥३८॥ सुव्रत उवाच ॥ पत्रमित्थं नीलकंठो लिखित्वा
भक्तिमातः ॥ मुक्तानंदाय मुनये ददातिस्म जनाधिप ॥३९॥ स्वपत्रं तस्य पत्रं च सोप्येकीकृत्य बुद्धिमान् ॥ सं
वाच्य मुहुः पित्रा च नामोपर्यलिखद्गुरोः ॥४०॥ मयरामाख्यविप्रेण साकं तत्प्रेषयत्ततः ॥ सभावान्छी प्रगति
नासदर्थं तु विशेषतः ॥४१॥ भुजंगनगरं प्राप्य ससमेहनिसद्द्विजः ॥ यद्देगांगेयभक्तस्य तं ददर्श जगद्गुरुम्
॥४२॥ भक्तानानंदयंतं च वनजिनदलख्यायताक्षि द्वयं तं गौरांगं पुष्पगात्रं शशधरवदनं श्रीमदाजानुबाहु
म् ॥ वक्षःश्रीवत्सलक्ष्मानं कुटिलजितनश्क्रकेशिमे दहासं प्रसन्नं शोणं भोजन्मराजन्मृदुलपदयुगं संप्रणम्यार्पयत्त
त् ॥४३॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे श्रीनीलकंठलिखितपत्रिकानिरूप
णनामा चतुःपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५४॥ सुव्रत उवाच ॥ वाचयामास तत्पत्रं द्वयं समुनिराट् ततः ॥ प्रसन्नोऽभूत्स
मायातं विदित्वा वर्णिसत्तमम् ॥१॥ स्वस्मिन्भावं तदीयं च तत्पत्रार्थं च वाचयेत् ॥ अभूत्स्फुरदेकं वस्त्रसाधु नेत्रो ॥२२५॥

जगद्गुरुः ॥२॥ पत्रवृत्तांतमखिलं भक्तान्स्तुरद्दरजिन्मुखान् ॥ श्रावयन्स दसिश्वामी प्रशशंस च तद्गुणान् ॥३॥
ततस्तमाशु मासयितुं मुक्तानंदाय धीमते ॥ स्वयं लिलेख पत्रं च ततश्चोत्तरगर्भितम् ॥४॥ स्वस्रःस्तु लोभा
ख्यपुरे वसन्मुः साधुभ्य आनंदितदुःखितेभ्यः ॥ बृहद्व्रतं चास्तु निरंतरायं ब्रवीति यस्त्वा हसमञ्जुजातः ॥
५॥ भुजंगपुर्यां वसतामवरामानंदेन वर्णी सहितो मुमाशीः ॥ ज्ञात्वाऽस्मदीयं कुशलं च मुक्तानंदेन वेद्यं
नगवन्प्रसादात् ॥६॥ पत्रं लयाथस्य परामनाम्नो विप्रेण साकं प्रहितं तदासम् ॥ तदा च यित्वा निखिलो प्यदं
नीमयाय यावद्दि विदेलदीयः ॥७॥ बुधस्य वृत्तांत उदारबुद्धे स्तच्चागतस्याप्यच वर्णिराज ॥ अस्याप्यस्ति वृत्तिः
स कृताऽस्ति मस्यास्ततो न साधारणपूरुषोऽसौ ॥८॥ श्वेतातरीयात्तु निरन्नमुक्तः कश्चिन्मुनीशो वदरायना
द्या ॥ परस्त्वयाचीति कमागतः स्यादिति ध्रुवं मे प्रतिभाति चित्ते ॥९॥ अतः परं तस्य मनोनुकूला सेवा विधेया
सततं भवद्भिः ॥ सद्भिः समस्तैः स्ववृहद्व्रतस्य गुप्त्यै ततो योगकलाश्च शिक्ष्याः ॥१०॥ नेतीच धौतिर्दिविधान्व
बस्तिर्नौलीक्रियाः कौंजरिकादयश्च ॥ शारीरशुध्यै प्रथमं तु शिक्ष्या अष्टांगयोगश्च ततः क्रमेण ॥११॥ यमाश्च
शिक्ष्या नियमासनानि प्राणोपयामो बहुभिः प्रकारैः ॥ प्रत्याहृतिश्च धारणा च ध्यानं समाधिश्च ततुक्त
रीत्या ॥१२॥ अष्टांगयोगाभ्यसनं विना तु बृहद्व्रतं सिध्यति नैव शुद्धम् ॥ अतस्तदभ्यासपरैर्भवद्भिः साध्यं तदात्म

स॰जी॰प्र॰ व्रतं रक्षणाय ॥ २३ ॥ ये ब्रह्मचर्यं तु दृढस्वरूपं योगीश संसाधयितेन्द्रियाः स्युः ॥ ब्रह्मात्मना कृष्णमथो भजेयुः २५५ ॥
॥ २२६ ॥ श्रीकान्त एवोत्तमभक्तसंज्ञाः ॥ २४ ॥ सर्वोपर्य इत्यास्य बृहद्व्रतस्य संपादितस्याप्य वनैर्विधेयम् ॥ कामाख्यशत्रो
त्रोर्वनिताप्रसंगस्तवात्मना हरतएव हित्वा ॥ २५ ॥ यो ब्रह्मचर्यं परिपातुमिच्छेत्स बुद्धिपूर्वं वनितां न पश्येत ॥ स्त्री
णां कृपाणो भ्रमणं प्रयातवार्तास्तासां गुणान्नापगुणान्वदेत् ॥ २६ ॥ गच्छेन्न यो यत्र मणःप्रयुज्येत् बालामपीक्षे
तधियान नग्नाम् ॥ स्त्रीणां न चित्रं प्रतिमां च पश्येन्न च स्पृशेत्क्लेवलि रेखितं च चित्रम् ॥ २७ ॥ न नर्मवार्ताः क्व च ना
पि कुर्यात्स्त्रीभिर्न नाचेत्तव किंचनापि ॥ स्त्रीभिः सहाध्वन्यपि नैव गच्छेन्न वोपयेताः पुरुषांतरेण ॥ २८ ॥ स्त्री
शेष्यं च स्त्रीपरिधार्यवस्त्रं संकल्पनं तद्धि च यं च न कुर्यात ॥ आणां तु काले पिन बुद्धिपूर्वं स्पृशेत्तदंगं त्विह ह्यु
त्तमभक्तः ॥ २९ ॥ स्यात्तत्क्रियायत्र च यत्र याय कुर्यान्न तां तामपि तत्र तत्र ॥ स्त्रीभ्यः स्वयं तु रहस्तमितां नरेण गच्छे
त्स्वपेन्नैव गृहे स योषे ॥ ३० ॥ रक्ष्यं सदाचारपरस्तु योगी स्यादृढैरेत्य विधिमुख्यवृद्धः ॥ एतैरुपायैः स्वबृहद्व्रतं
तत्कामाख्यशत्रोः परिरक्षणीयम् ॥ ३१ ॥ कुर्यादरस्यं न सतत्त्वजितोपि योगी स्वसंकल्पवशात्प्रसंगम् ॥ स्त्रीणां
करोत्येव ततोस्य मात्राहृत्तु ता स्पृहतः पैति दुःखम् ॥ ३२ ॥ क्रोधस्य मानो मदमत्सरौ च लोभस्तथैष्याविविधोर
सत्त्व ॥ एतेपि योगस्य भवंति विघ्नास्तस्मात्ततो योगिजनेन हेयाः ॥ ३३ ॥ आहारनिद्रे विदधीत युक्ते कार्ये स्व ॥ २२६ ॥

योगी व्यसनं तु किंचित् ॥ सेवेत नैवाश्ययसुरां च मांसं न च स्पृशेद्रोहधियैसजेत्तु ॥ ३४ ॥ देहेन वाप्यामनसा च हिं
सां कुर्यान्न कस्यापि न चात्मनोपि ॥ स्तेयं च सांकर्यकरं च कर्म हितार्थिना योगिजनेन वर्ज्यम् ॥ ३५ ॥ एवंविधा
ये पुरुषा भवेयुः स्वधर्मनिष्ठाः सुविरक्तधर्मभक्ताः ॥ प्रसन्नता तेषु सदा ममास्ति प्रेष्ठास्त एवात्र मम धर्मदस्य नो ॥ ३६
॥ तस्मात्त्वबुद्धेत्वमपि स्वकीयैः साकं सतीर्थ्यैर्मुनिनीलकंठवर्णीसु तारुरुत्वे न गृहाणयोगं वर्तस्व धर्मेषु म
योदितेषु ॥ ३७ ॥ तपः कृशः स्यास्त यथोपयुक्तैः सेवा विधेयाग्र्यजनादिभिस्त्वं ॥ वयो वरत्वादिह वाज्ञबुद्धिर्नका
पि कार्यान्तपसां निधीन ॥ ३८ ॥ आगामिष्यामि निदाघकाले रामप्रतीते पिप्पलनाम्निवेरे ॥ तावद्भवद्भिः सतु
सेवनीयो यथा न गच्छेदति निःस्पृहोसौ ॥ ३९ ॥ सुव्रत उवाच ॥ पत्रोत्तरं लिखित्वेत्थं मुक्तानंदं प्रति प्रभुः ॥ उ
त्तरं नीलकंठस्य पत्रिकायाश्च लेख सः ॥ ४० ॥ स्वस्ति स्ताद्वर्णिराजेऽमृतनिलयमहामुक्तमुख्यातिधाम्ने ती
र्थैः स्ती येस्तयोर्निर्जनदृढदिदृक्षध्धलेधर्मपुत्र त्वरां कामम् ॥ रामानंदस्य वाच्या निगमनिगदितुः आत्रिंपो धर्मर
क्षोवकृत्तेनत्वपाति मुदितमुनिना श्रेयसे नीलकंठ ॥ ४१ ॥ पंचमार्तं त्वदीयं तदुदितमखिलं बुद्धमेवास्ति
कृत्स्नं देहाचारस्तपस्ते त्विह कलियुगे दुष्करो मर्त्यधर्मैः ॥ वैराग्यं ज्ञानभक्ती दृढतरनियमा धर्मनिष्ठा च योगा
तिरेतस्याग्रकस्मिंस्त्वयि गतमिह तद्विस्मयो नात्र कार्यः ॥ ४२ ॥ ध्याने यादृशमेव पश्यसि सदा कृष्णमीक्षितना

स॰जी॰प्र॰ रक्षतस्त्वं तथा न परत्र सत्सु निवसन्कुर्याः प्रतीक्षां मम ॥ ग्रामे पिप्पलनाम्नि राघवविरतो युष्माभिरायाय तत्त्वाप्तास्मा अ॰५५॥
॥२२७॥ न्मदीक्षितवतत्त्वं नवताऽऽगमंच सद्भिः सह ॥ ३३ ॥ मद्दीक्षोस्तु कतास्तितेऽत्र ज्ञापिता जाना मिलत्कारणं मार्गः सां
प्रतमस्ति दुर्गमतरः कंकादिधारीनयात् ॥ नागंतव्यमिहात्त एव भवता मय्यस्ति चेदिच्छया स्तत्रैतन्मममानयं
ईत्वमेनं योगं सतः शिक्ष्यसे ॥ ३४ ॥ अंगस्तु कंपनवतो मद्दीक्षणं कृते याहृग्भवत्संतरे नारम्मे पितरेक्षणाय भव
तीलेवेलया बुधानाम् ॥ आयास्यामि ततोऽद्भुतं च नवतास्थेयं स्वधर्मे सदात्वादृग्धार्मिकभक्तसंगममहं पा
चेयशोऽर्तासुतात् ॥ ३५ ॥ येस्युर्धर्मपराय लोभ्युविजनास्तेऽतिप्रियाः संति मे ते यांदृरगतोन कार्हिचिदहं तत्र
त्यक्ष्यितत्त्वतः ॥ सेतत्स्वारणाएवमे बक्रमतायत्साद्वारिधुर्वं तीर्थभी पिन्दृणां विशुद्धिमधिकां स्पृष्टं विधत्ते दु
तम् ॥ ३६ ॥ भोजयंति भुवि प्रजयंति गायेतु साधुपुरुषान्मवादृशान् ॥ तैस्सुराचरमिदं सदैव तं पूजितं च बक्रुधा
सुभोजितम् ॥ ३७ ॥ प्रीतिरस्ति मनसस्तु यादृशी तादृशी तु न निजेऽपि चात्मनि ॥ सेत एव हृदयं भवंति मे कृत्स
भक्तिरसिकास्तु धार्मिकाः ॥ ३८ ॥ खेदितव्यमत एव न त्वया वीक्षणाय मम यत्नमागमः ॥ आवयोर्ष्टीतिसे भ
विष्यति ग्राम एव न तु पिप्पलाह्वये ॥ ३९ ॥ आगमोऽत्र भवता विनाज्ञया नैव कार्य इति मेऽनुज्ञासनम् ॥ विद्धि येव
यदि वागमिष्यसि प्राप्स्यसि न हि सुखं तदेप्सितम् ॥ ४० ॥ दर्शनप्रियतया ममत्वया किंचिदिव्यनतिलंघ्यसर्वथा ॥२२७॥

नाऽऽगमोऽवतु विधेय आदरः सत्तु कार्यं वरधा मदात्मसु ॥ ४१ ॥ क्षीणमेव नितरां वपुर्निजं येन चोग्रतप
सात्वयं व्रजेत् ॥ तादृशं तु न तदा चरेः पुनर्धर्मसाधनमिहास्ति यद्वपुः ॥ ४२ ॥ पातितेऽतितपसाति दुर्बले
दुर्लभे नरकलेवरे पुनः ॥ ज्ञानभक्तितपसां न जायते साधनं च निजधर्मवर्त्मनः ॥ ४३ ॥ तात मद्वचनतो
निजं वपुः पोषयेर्ममहिताय सर्वथा ॥ भूरि कार्यमपि मामकं त्वया साधनीयमिह वर्त्तते यतः ॥ ४४ ॥ क्रतुव्रत
उवाच ॥ लिखित्वा पत्रिकामित्थं रामानंदमुनिर्नृप ॥ मुद्रयित्वा ददौ तस्मै मयराम्याग्रजन्मने ॥ ४५ ॥ गृहीत्वा
तत्पत्रीं तां स च विप्रवरः पुनः ॥ आपापत्तनजपुरं तूर्णं सत्तमेऽक्लितदापत्र ॥ ४६ ॥ तच्च पत्रं स तत्रासादाम्मुक्ता
नंदाय वाडवः ॥ सोऽपि सर्वं सत्वर्णिने वाचयामास तन्मुनिः ॥ ४७ ॥ स्वामिनो मानयन्नाज्ञां तच्चोवास ततो ह
रिः ॥ अशिक्षतं तमुदासंतस्त्स्माद्योगकुजाम्ब्रते ॥ ४८ ॥ सत्रिक्ष्यामास यथोपदेशं तान्योगमष्टांगमशेष
मेव ॥ तेष्वल्पकालेन गुरोः प्रसादात्तस्मै व्रतस्थिरदर्शयामवापुः ॥ ४९ ॥ इतिश्रीसत्संगिजीवने नारायणचरि
त्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे रामानंदस्वामिलिखितपत्रिकादयनिरूपणनामा पंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥
क्रतुव्रत उवाच ॥ वर्णिनो वसतस्तस्य योगं शिक्षयतः सतः ॥ तपस्स्तोत्य तीयाय तत्र मासस्तु माधवः ॥ १ ॥ अ
राग्ना वापरश्चो वान्हं नमायास्यति प्रभुः ॥ इति चिंतयतस्तस्य शुक्रमासाईमप्यगात् ॥ २ ॥ ततोऽतिआकुलो

वणी तपश्चिंतांतिकर्शितः ॥ तदागमप्रतीक्षार्तिः सा स्वं न प्रापकिंचन ॥ ३ ॥ अथासौ विसृतां स्वामी तद्दिदृक्षा
कृतान्तरः ॥ भक्तैः कतिपयैः साकमहितुर्या विनिर्ययौ ॥ ४ ॥ रथ्यं महान्तमारूढो हेमरत्नपरिच्छदम् ॥ पंक्तिद्वाः
संस्थितान् पौरान्पश्यन्मधुरया दृशा ॥ ५ ॥ शनैः नुयातः पूजितश्च पौरैः साश्रुविलोचनैः ॥ भक्तानानंदयन्मा
र्गे पिप्पलग्राममाययौ ॥ ६ ॥ नरसिंहाख्यविप्रस्य स भक्तस्य स मंदिरे ॥ तत्र च राजन्भगवान्मूर्त्या नानि जै
र्जनैः ॥ ७ ॥ ततः कुमारजित्संज्ञं दूतं लोजपुरं प्रति ॥ प्राहिणोत्सोऽखिलान्भक्तांस्तत्राकारयितुं निजान् ॥ ८ ॥ त
स्मिन्नेव दिने श्रीमान्स लोजपुरमेत्य तान् ॥ प्राह श्रीस्वामिना यूयमाहूताः स्थेति दोऽस्य कृत ॥ ९ ॥ श्रुत्वा मृतप्राय
मानं तद्वचस्तैः त्रिस्थुर्दर्यपुः ॥ अथैवं लततेला दूनीजकं वस्तदा वचः ॥ १० ॥ ततो विचार्य ते संतः सर्वे निश्चि
विधूद्ये ॥ अथ पुः पिप्पलग्रामं स्वगुरोर्दर्शनोत्सुकाः ॥ ११ ॥ मुक्तानंदमुखाः संतो भक्तवर्याश्च पर्वतः ॥ देवानं
दः परिव्राड्भक्ताश्च शादयस्तथा ॥ १२ ॥ स्वप्नेश्च दर्शनोत्सुक्यसमाकृष्टान्तरास्तु ते ॥ चिचेलुः सत्वरं मार्गे तैज
स्वी कृतसत्वरकम् ॥ १३ ॥ अतिकार्ष्यात्सुरीरस्य नीजकं वस्तुवर्त्मनि ॥ श्रीप्रांचन प्रास पूर्णं रुदपीस्य पतन्क्षि
तौ ॥ १४ ॥ किंचिद्यात्वाग्रतः पश्चात्तं पतन्तं तोऽग्रगामिनः ॥ ते संतः पतितं दृष्ट्वा तदंतिकमुपाययुः ॥ १५ ॥ पाद
संवाहनं चक्रुस्तस्य ते च शनैः शनैः ॥ किंचिदाश्वस्तमाजोक्य सोऽनुक्ते वर्णिनं वचः ॥ १६ ॥ दिने ऽत्रैवाऽस्ति गं ॥ ११८ ॥

तव्यः पिप्पलग्राममाशु नः ॥ आश्चपाऽतत्व ममजामात्मनो योगधारणाम् ॥ १७ ॥ तद्वेनाऽध्वनः पारं
यास्यसि वन चान्यथा ॥ रत्युक्तः स तथा चक्रे च चाल च पि सत्वरम् ॥ १८ ॥ भगवंतं तदि ध्यायन् धनुर्मुक्तः
शरो यथा ॥ सविस्मृत्य वपुस्तूर्णं सर्वेषामग्रतोऽचलत् ॥ १९ ॥ संतस्तमनुधावंतो प्रवापुर्नैव तत्पदम् ॥
भानुरीत्यत्व नीसंज्ञां नदीं सर्वे पितेरुताः ॥ २० ॥ दक्षिणे पिप्पलग्रामाद्दृष्टं तीकपुष्पोदकान् ॥ दृष्ट्वा बुपूर
तांभीमकूल्योजामतिदुस्तराम् ॥ २१ ॥ वर्णिराट् तां समुत्तीर्य सहसैव परं तरम् ॥ अनारूढश्च संतरं गौर्धैः
प्रापसन्मुख वर्त्मना ॥ २२ ॥ अर्वाक्षेव तदेतस्तु भक्ताः सर्वे तरं गोणीम् ॥ नाव्यां भीमां च पश्यंतो विदि
त्वाऽडस्तरांचताम् ॥ २३ ॥ महताऽथ प्रयासेन कोजमाश्रित्य तेऽरविजाः ॥ तामुत्तीर्य समेत्याशु पिप्पलग्रा
ममाविन्नान् ॥ २४ ॥ तेऽथ कृष्णद्वादशिका दिने पूर्वाह्ण एव ते ॥ नरसिंहद्विजगृहे ददृशुः स्वामिनं निजम् ॥
२५ ॥ गौरांगं पुष्टमूर्तिं सितवसनधरं स्वास्यमान्नानुवाकृपया क्ष्मेमदेहासं निजजननिकरैश्च दत्तैः पुष्प
हारैः ॥ भक्त्या संपूज्यमानं सदसि च्चिविततेदिव्यसिंहासनस्थं स्थीयान्नानंदयंतं परमसुखनिधिं स्वामि
नं ते प्रणेमुः ॥ २६ ॥ वर्णिराजं विजीक्याशु यावदुत्तिष्ठति प्रभुः ॥ साष्टांगं प्रणनामासौ तावद्भक्तोत्तमः स
तु ॥ २७ ॥ तमुत्थाप्य स बाहुभ्यां परिरभ्य निजांतिके ॥ उपावेश्य दन्यांश्च प्रणतान्समानयत् ॥ २८ ॥ च

स॰जी॰प्र॰१ लीढः स्वामिनं दृष्ट्वा स्तुतं सम्यग्यथा तथा ॥ निर्वृत्तिं परमामाप प्रेमाश्रुः पुलकान्वितः ॥२९॥ निमेषहीनया दृ अ॰५६॥
॥११८॥ ष्ट्या तद्रूपं तं स्वेक्षणो हरिम् । नादर्शं पैव दृष्टाऽपद्रूपन्मुहूर्त्तं द्वितयं स च ॥३०॥ प्रादिदृष्टानदीनं च ततः स्वस्थं त
मादरात् ॥ तद्रूपन्नृपश्च स स्वामी स्वागतादिपपीचितम् ॥३१॥ मुक्तानंदः कथितवांस्तद्वृत्तांतमशेषतः ॥ य
था स्वातंत्र्यतदा स्वामी वर्णिनं प्रशशंस तम् ॥३२॥ प्रेमणा गद्गदकंठेन स्तुत्वा तं वर्णिराडपि ॥ प्राहाऽद्य सफलो जा
तो मन्मनोरथपादपः ॥३३॥ साक्षाच्छ्रीकृष्ण चेदस्मभु विभक्तिप्रवर्त्तकम् ॥ त्वां प्राप्याऽद्य कृतार्थोऽस्मि नृ
जन्म फलितं मम ॥३४॥ प्रसन्नः कारयामास ततस्तस्य च तत्क्षताम् ॥ यथोचितं स त्वातिथ्यं स्वकरैः प्रय
त्नादिभिः ॥३५॥ प्रेमनिर्भरतविलोचनान्तयोः सिद्धयोरमृतसारवाचयोः ॥ वर्णिराजमुनिराजयोस्तदा योग
त्वापजनदर्शनीयताम् ॥३६॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्मशास्त्रे प्रथमप्रकरणे रामानंद
स्वामिसमागमनामा षट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५६॥ कवृत्तलउवाच ॥ ज्ञात्वा स्वामी प्रदोषेऽथ राधिकापीठपू
जनम् ॥ उपचारैर्महद्भिश्च यथाविधि चकार सः ॥१॥ एकादश्यां जागरणं ततः कुर्वन्निजैः सह ॥ स्वामी पुनर
इद्युते तत्र स्थाने माहितः ॥२॥ कुलं च पितरौ गोत्रं प्रवरान्द्देशिकं तथा ॥ वेदं शाखां स्वामिदैवं वैराग्यं स्वज
नत्यजिम् ॥३॥ वनवासं तपोभेदान्सांगयोगस्य साधनम् ॥ तीर्थयात्रां तत्र तत्र तैर्थिकानां समागमम् ॥४॥ ॥११८॥

एतत्सर्वः स्वामिना सौ यथावत्सर्वमादितः ॥ क्रमेण कथयामास त्वनुभूतं यथायथा ॥५॥ स विस्तरं तं
द्वृत्तांतं स श्रुत्वा प्रीतिमान्भृशम् ॥ प्राह त्वमस्मदीयोसि वर्णिन् धर्मस्य यत्सुतः ॥६॥ स हि प्रयागे संप्राप
भक्त्या सह पितामह ॥ दीक्षां भागवतीं धीमान्मत्त एव द्विजार्पितः ॥७॥ मदाज्ञया कोसलेषु सुमुक्षून्स
निजाश्रितान् ॥ उपादिशात्कृष्णभक्तिमहिंसादीस्वधर्मैः सह ॥८॥ त्वं तु तस्माद्पितुर्गुणैरधिकोसि महात्मनः
॥ अमर्त्यशांकां हृदये धत्से त्वं प्रपन्नतां नृणाम् ॥९॥ कवृत्तलउवाच ॥ अनुग्रहं स्वपितरि श्रुत्वा सौ स्वामि
नो नृशाम् ॥ मुमुदेऽथ गुरुं कर्तुं निष्ठिकापत्तमेव हि ॥१०॥ गुरोः कृष्णसमेत्यास्मिन्नेव हृष्टोऽस्ति निस्स
दा ॥ वरो चास्मिति गौः स तस्मै वै प्राह सत्तो हरिः ॥११॥ तत्रोवास स सुखेनैव सततोऽदृढनिश्चयः ॥ मानितो ब
हुधा तेन गुरुणेश्वररूपिणा ॥१२॥ आश्चर्यदर्शनं तं च नीलकंठं तपस्विनम् ॥ पश्यतां स्वामिभक्तानां वि
स्मयोऽभून्महानपि ॥१३॥ स्वयं स्वाम्यपि तं दृष्ट्वा योगिदुष्प्रापसद्गुणम् ॥ कृष्णस्यैव तनुं कांचिन्मेने धर्माव
नक्षमाम् ॥१४॥ सर्वज्ञो पुरुषस्तं तु साक्षान्नारायणोत्यम् ॥ इति नाऽवेत्सभो त्तस्मान रत्नाप्य विधिस्तपा
॥१५॥ उद्धो पीः पाः नवलोके कश्चन स्वामिनोंतिके ॥ बालो वर्णी त्यागतोऽस्ति तपस्वी योगिराडिति ॥१६॥
तद्दर्शनार्थमाजग्मुर्नानादेशोद्भवाश्चारतः ॥ सहस्रशो नरा नार्यस्त्यागिनो योगिनोपि च ॥१७॥ पत्र श्रुत्वा गु

स·नी·प्र· रुंकोवावलीयोऽद्य ॥ १७ ॥ गतोऽत्र सः ॥ तान्स्वामी दर्शयामास तलमं गुर्व्वान्तिके स्थितम् ॥ १८ ॥ ते वर्णिनं कृशात अ०१७ ॥
॥ १२० ॥ नुं वीक्ष्य तेऽतितपस्विनम् ॥ विस्मयं परमं प्राप्य पप्रच्छुः स्वामिनं पुनः ॥ १९ ॥ कुतो यमागतो वर्णी बालो
प्यतितपोबलः ॥ आश्चर्यं जनयन्नृणां वेत्ति योगकलांश्च यः ॥ २० ॥ उपवीती च जटिलः शान्तो धमनिसं
ततः ॥ ऊर्ध्वपुण्ड्रं च तुलसीमालिकां जिनं दधत् ॥ २१ ॥ उदासीनस्त्वासीनो ध्यानस्तिमितलोचनः ॥ देहा
नुसंधानहीनो निष्परिग्रहएषकः ॥ २२ ॥ तान्स्वामी प्राह बालोऽयं कोसलेभ्य उपागतः ॥ आस्तां नगव
तो भक्तौ पितरावस्य धार्मिकौ ॥ २३ ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां माहात्म्यं तन्मुखादयम् ॥ शुश्राव बुद्धिमान्बा
लस्ततस्त्यागमुमैहत ॥ २४ ॥ उत्कंठितो यतक्रिश्चैत्यनाप्य गुरुत्तानान् ॥ हित्वा गत्वा वने घोरं तपश्चक्रे
ऽतिदारुणम् ॥ २५ ॥ तेनैव भक्तियुक्तेन यएमासाम्यंतरे हरिम् ॥ साद्रतीर्थानि चरन्यातोऽत्रास्ति यद्
च्छया ॥ २६ ॥ एतस्य चरितं त्वेतद्भवत्संसेवाऽस्ति निश्चितम् ॥ विदधुं प्रीणयन्तो बाल्येऽदुराराध्यं सुरैरपि ॥ २७ ॥
इति श्रुत्वा भगवतो वाक्यं ते विस्मिता जनाः ॥ ययुर्यथागतं तं नत्वा तं धृत्वा भंच तं हरिम् ॥ २८ ॥ सुबुद्धिमथ
तं राजन्क्रियायोगातिनैपुणम् ॥ उपहारान्कृतीस्वामी कृष्णार्चायाम पूपुजत ॥ २९ ॥ सोपि स्वधर्मेनक्किं
चपाजयन्नेवनित्यदा ॥ कृष्णार्चावसरे तस्य गुरोः सन्निहितोऽभवत् ॥ ३० ॥ स्नात्वा कुर्वति तस्मिंस्तु सध्या ॥ १२० ॥

दिनैत्यकं विधिम् ॥ करोति स्मार्च्चनविधेः पात्राणां परिमंजनम् ॥ ३१ ॥ पूजायां क्लिप्तमालायां तुलसीपुष्प
चंदनम् ॥ धूपं दीपं च नैवेद्यं तत्तत्कालउपाहरत् ॥ ३२ ॥ यथाकालमनुक्तोऽपि पदार्थं तं तमाहरत् ॥ दं भि
तस्तो हरिस्तेन गुरोरपि मनोऽहरत् ॥ ३३ ॥ वर्णिनः कृष्णसेवायां श्रद्धातिशयमुत्तमम् ॥ समीक्ष्य मुनि
शार्दूलस्य तत्राप्यासीन्नरेश्वर ॥ ३४ ॥ कृष्णस्तु नित्यमर्च्चायामाविर्भूयोरुवार्पितान् ॥ साक्षाद्दत्तोपहा
रांस्तेनदन्नमत्तु नैक्षत ॥ ३५ ॥ एकदा नीजकं वस्त्र सर्वचैवाधिकारिणः ॥ तस्य स्वप्ने क्षणायासौ प्रत्यक्षं कृ
ष्णमार्प्यपत ॥ ३६ ॥ भगवन्नीजकं वापमदस्त्वत्प्रत्यक्षदर्शनम् ॥ त्वयि प्रेम च तेऽस्मद्दे हि समनुणवाजिने ॥ ३७
॥ कृष्णत उवाच ॥ तथास्त्विति ततः कृष्णः प्रतिज्ञत्रैमहामुनिम् ॥ ग्रहस्य दर्शनं प्रादात्स प्रत्यक्षं स्वस्य वर्णिने ॥
॥ ३८ ॥ परिचर्यां गुरोः कुर्वन्हरिः श्रीकृष्णमैक्षत ॥ उपचारानाददानं प्रत्यक्षं स्वामिनार्पितान् ॥ ३९ ॥ नैवेद्यं स
मदंतं तं वीक्ष्य प्राप समुं भरम् ॥ पूजाकालेगुरोरित्थं सोऽपश्यदनुवासरम् ॥ ४० ॥ एकदा प्राह स गुरुं नील
कंठो रहःस्थितम् ॥ भक्तपूजावसरे पीत्थं कथं स्यात्कृष्णदर्शनम् ॥ ४१ ॥ यथोपहारान्गृह्णाति त्वया दत्तान्स्व
नित्यदा ॥ तथा मदर्पितान्नी तोगृह्णात्यति कदाच्युतः ॥ ४२ ॥ श्रीरामानंदमुनिरुवाच ॥ कृष्णदीक्षामवाप्तस्य
महत्त्वेवारनस्य च ॥ धर्मभक्तौ चाह तस्य साक्ष्यौ धं कृष्णवीक्षणम् ॥ ४३ ॥ कृष्णत उवाच ॥ सिद्धे वैसोऽयतंनि

॥ स·गी·प्र० सनक्किष्णकृपासमन्वितः ॥ चातुर्मास्यं व्रती पापलस्येत्थं कुर्वतः सतः ॥ ४४ ॥ विक्रमार्कस्य नृपतेरशादृशशीतौ अ०५७ ॥
॥ २२१ ॥ त्तरे सप्तपंचाशत्तमे वर्तमाने शाकस्य च ॥ ४५ ॥ एकादश्यां प्रबोधन्यामुत्तमायाधिकारिणि ॥ तस्मै दातु
महादीक्षामिच्छस्वंयाचते सताम् ॥ ४६ ॥ दीक्षां ग्रहीतुं महतीं सवर्णी गाढसमुत्सुकस्तस्य गुरोरनुत्तपा ॥ च
कार पूर्वेद्युरुपोषणं शुचिर्दिवा निशां त्वक्षरमेव संजपन् ॥ ४७ ॥ प्रमोदसंवत्सरकर्ज्जमासे शात्तः सिते का
रशिकादिने तम् ॥ स दीक्षयामास यथा विधानं महोत्सवेनैव सुदानरेंद्र ४८ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवनेना
रायणान्दविरचिते धर्मशास्त्रेरूपमङ्करणेरामानंदस्वामिशुश्रूषणनाम सप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥ स्क
न्तउवाच ॥ एकादश्यां मुनिपतिराज्ञया ह्यवद्विजोत्तमम् ॥ निजाध्ववर्त्तिनं शान्तं दीक्षाविधिविशारदम् ॥
१ ॥ तेनैव कारयामास तत्त्वस्य सकलं विधिम् ॥ सोऽपि सर्वं यथाशास्त्रं करोति स्म यथोचितम् ॥ २ ॥ आदौ शा
रीरशुद्ध्यर्थं प्रायश्चित्तमकारयत् ॥ ततस्त्वाप्लायेन कुल्यानां त्रयाणां सहरिन्नृप ॥ ३ ॥ मुंडनं सर्वतो नरंना
नावर्णस्य शोभनम् ॥ विधाय स्नापयामास ततः कजलेगल्लव ॥ ४ ॥ तत्र ताम्रमयान श्वेतन्मधादिस्त्वस्वसुक
मात् ॥ एकं हेममयं मध्ये सोऽस्थापयदुदारधीः ॥ ५ ॥ सतो येषु सरत्नेषु सपत्रवफलेषु च ॥ सर्वास्वःस्तूर्णपा
त्रेषु तेषु देवानतिष्ठिपत् ॥ ६ ॥ श्रीराधासहितं कृष्णं तत्र मध्यघटे न्यधात् ॥ प्राच्यां नगवतीदुर्गां दक्षिणेना ॥ २२१ ॥

स्करं तथा ॥ ७ ॥ प्रतीच्यां विघ्नराजं च शिवं सौम्यामतिष्ठिपत् ॥ विष्वक्सेनं च वह्निदिग्भागे कृत्वा गरुडं च सः ॥
८ ॥ अस्थापयच्च कलशे वायव्यां पवनात्मजम् ॥ श्रीरामानेतथैशान्यां क्रमेणैव यथाविधिः ॥ ९ ॥ ततो वे
दपुराणोक्तैर्मंत्रैर्मूलेन चाह्निजः ॥ प्रधानदेवतां कृष्णं सहांगैराचैयत्सुरैः ॥ १० ॥ उपचारैः षोडशभिः सह
पंचामृतेन च ॥ महानैवेद्येन महादीपेन समपूजयत् ॥ ११ ॥ मृदंगकांस्यतालानां शंखानां नौबकीर्त्तनध्वनिः
॥ तूर्याणां कादिशब्देन मिश्र आसीन्महांस्तदा ॥ १२ ॥ संस्कृतायां ततो वेद्यां वह्निं संस्थाप्य चाजुहोत् ॥ मूलेन
मनुनाज्यस्य सोऽष्टोत्तरशताकृतीः ॥ १३ ॥ ततो महामुनिः प्राशान्कोपीनाच्छादनं सितम् ॥ उत्तरीयं च हरये
स्थितायथाप्रभुरालापसः ॥ १४ ॥ मासादिकौ नगावृत्तस्तु जस्ती काष्ठमालिके ॥ सूक्ष्मे नवीने सदृढौ कंठधापयच्च
तौने ॥ १५ ॥ कृष्णार्चाशिष्टगंधेन तुर्ड मुद्रं तदूर्त्तरे ॥ राधार्चाशिष्टकाश्मीरचंद्रकंचाप्यकारयत् ॥ १६ ॥ श्रद्दधु
त्स्वततः स्वामी ध्यात्वा श्रीकृष्णमस्य च ॥ अष्टाक्षरं कृष्णमंत्रं दक्षकर्णउपादिशत् ॥ १७ ॥ हृरपेशुद्धमतपेमं
त्रस्यार्थं ततो गुरुः ॥ यथावद्बोधयामास संप्रदायानुसारतः ॥ १८ ॥ क्षेत्रंपिरं च ब्रह्मसांशं द्विविधं योपिमन्यते ॥
अन्यस्तः सर्वविद्वाऽसौ क्षेत्रज्ञोऽक्षरोऽहमोच्यते ॥ १९ ॥ अन्वितं द्विविधे चानुवक्षेत्रज्ञैस्तन्मिर्यं तत्त्व ॥ व्यतिरिकं त
तो यच्च तद्वयाक्षरमुच्यते ॥ २० ॥ यमाश्रित्य सर्वे पतिश्रेवत्तामिदमक्षरम् ॥ पुरुषोत्तमसंज्ञोऽसावक्षरातीत

॥स.जी.प्र.५॥ उच्यते ॥२१॥ सएव श्रेयसे नॄणां धृतदिव्यनराकृतिः ॥ साक्षात्तं ज्ञानदानेन कर्षन्नॄन्कृष्ण ईर्यते ॥२२॥ प्रेमणा ॥अ०५८॥
॥१२२॥ तस्मैवनैनैव पच्छोभावन्त्त मात्मनः ॥ सएव रासज्ञाव्यो यो मंत्रेस्मिन् परिकीर्तितः ॥२३॥ आत्मीति पूर्णकाम
त्वं तेयेज्ञायेपि चात्मनः ॥ शोकाभावश्च विज्ञेयो मुक्तत्वाज्जीवतो यतः ॥२४॥ वैकुंठेऽथच गोलोके मूलहावे
वृहत्पुरे ॥ यथा प्राप्ता भगवतः पूर्णकामाश्च सेवया ॥२५॥ भक्ताः संति तथैवाऽत्र हरेः प्रत्यक्षजंभनात् ॥ से
वया चाऽस्ति पूर्णत्वमिति मंत्रार्थमाह सः ॥२६॥ अंतःकरणवृत्तीनां बहिर्गतिनिरोधनम् ॥ कृदिमकाशः
कृमिक्षमादित्याहुच तत्कृत्यम् ॥२७॥ मंत्रार्थं बोधयित्वेत्थं गुरुस्तं पुनरब्रवीत् ॥ यावद्देहस्मृतिस्तावद्धर्मं
कंचन न त्यजेः ॥२८॥ संति श्रुत्वा त्वया धर्मोऽस्मत्सदधानुसारिणः ॥ सर्वेपि जनकादेव प्राप्यं ते तेचनित्सदा
२९॥ अतत्वतन्नेव त्वान्मवां निवेशेषनियमांस्तु रे ॥ कृष्णावीं नियमेनांतर्बहिः कुर्याश्चनित्सदा ॥३०॥ पंचाध्या
यीं पठित्वादौ पूर्णां ते निजशक्तितः ॥ श्रीवासुदेवमाहात्म्यं पठेरेकाग्रमानसः ॥३१॥ गीतां कृष्णप्रसादाद्यऽन्वं वे
यं वाऽरिचतारद्वाम् ॥ अनर्पितं तु कृष्णाय नाऽद्य फलदजा...द्यपि ॥३२॥ नामसंकीर्तनं कुर्याः श्रीकृष्णस्य
च सर्वदा ॥ भक्तिं विना भगवतो व्यर्थं कालं तु मा कृथाः ॥३३॥ यत्र कृष्णस्य माहात्म्यं चरितं वा भवेन्मुने ॥ तत्र हि प
त्कथा श्रव्या प्रत्यहं नियमेनच ॥३४॥ तत्कथाश्रवणादेव तद्भक्तिर्वर्द्धते तराम् ॥ साऽतः श्रव्या वकृष्णा वेवा ॥१२२॥

क्ष्यासि नैव निस्तदा ॥३५॥ एवं धर्माननुपादिश्य रामानंदमुनिर्नृप ॥ तस्य त्रिमस्याभिधानं च चक्रेऽन्वर्थं विचार्य
च ॥३६॥ सहजानंद इत्यादौ प्रथमं नाम तस्य सः ॥ ततो नारायणमुनिरिति चक्रेऽभिधां स्वयम् ॥३७॥ तपसा
च स्वभावेन मूर्त्याकारेण सर्वथा ॥ नारायणमुनेः साम्यात्तामेवाख्यां मुदाकरोत् ॥३८॥ ततो हरिः स्वामिनं तं
पूजयामास सादरम् ॥ प्रदक्षिणां विधायैव वंदेऽन्ववरणानामथ ॥३९॥ साधून्विप्रांश्च सर्वान्विनयेनार्चयत्त
तः ॥ विप्राः समापयामास तद्दिनं विधिवत्तु सः ॥४०॥ वर्णांजलिपुरस्तस्मौ वर्णीराड्गुरुसन्निधौ ॥ तस्मै
प्रसन्नः सन्नाह स्वेक्षितं वृणु मद्वरम् ॥४१॥ नीलकंठ उवाच ॥ आविर्भूय त्वदन्त्र्यां पाँ साक्षात्कृष्णो यथाऽन्व
हम् ॥ उपहारान्समादत्ते नुं केहसत्तिजायते ॥४२॥ तथान्वहं मदर्चायामाविर्भूय स्वयं स च ॥ कुर्यादित्यस्ति मे
ऽभीप्सं रे हि प्रीतोऽसि चेदिदम् ॥४३॥ कृष्ण उवाच ॥ तथास्त्वित्याह मुनिरादरतस्तेप्रीतोऽपि तान्नित्रि ॥ सर्वे जाग
रणं चक्रुः कृष्णसंकीर्तनादिभिः ॥४४॥ अम्भोजनपात्रगे स्वामी विप्रान्साधूंश्च वर्णिनः ॥ तद्भीष्टैर्भक्ष्यभोज्यैस्त
र्पोऽदात्स्वदक्षिणाः ॥४५॥ हरेश्च पूजावसरे प्रत्यक्षः स्वामिवन्नृप ॥ उपहाररसादीनि कृष्णश्च केऽन्वास
रम् ॥४६॥ प्रत्यक्षकृष्णचीक्षात्रैः स संपूर्णमनोरथः ॥ कृतकृत्यं स्वमात्मानं गुरवे सैन्न्य वेदयत् ॥४७॥ राधया
सहितं कृष्णं कश्चित्त्वल्लक्ष्मे क्षत ॥ दिनुजं वादयंतेच वेणुं न र व राकृतिम् ॥४८॥ कश्चिद्रामेण सहितं कृष्णं

॥ स॰जी॰प्र॰१ ॥ ल्पासहितं क्वचित्त ॥ क्वाप्यर्जुनेन सहितं तत्क्वाप्येकमैक्षत ॥ ४७ ॥ द्विबाहुमर्पितं क्वापि चतुर्भुजमवैक्षत ॥ त अ॰५८ ॥
॥ १२३ ॥ तोऽस्य परमं चैमा हृष्यमेश्वर्यमानवर्द्धत ॥ ५० ॥ इत्थं च नानापरिशीलयन्हरिस्तपस्विजीजाविदधद्रेश ॥ शु
श्रूषणां कृष्णमधियानुकालं गुरोः करोति स्म भृशं विनीत ॥ ५१ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायणचरित्रे धर्म
शास्त्रे प्रथमप्रकरणे महादीक्षाग्रहणनामा अष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ सुव्रत उवाच ॥ ज्ञातेपि त्रिष्वतां
तस्मिन्स्वशुश्रूषारते हरौ ॥ स्वामिनः सविनावाशुः सर्वसद्गुणमंडिते ॥ १ ॥ बुद्धिमंतं तमेवासौ पृष्ट्वैव व्याव
हारिकम् ॥ अपि कार्यं करोति स्म नो चेच्च स्वमनोगतम् ॥ २ ॥ साकं तेन स्वभक्तानां ग्रामेषु विचचार सः ॥ रैव
तोपत्यकास्वेव कृष्णभक्तिं प्रवर्त्तयन् ॥ ३ ॥ क्वचिन्मासं क्वचित्पक्षं क्वचित्तं च दिनानि च ॥ वसन्नुपागमत्स्वा
मी जयंताख्यं पुरं नृप ॥ ४ ॥ उन्मत्तगंगाख्येन नृपेण धर्मनिष्ठेन तत्र सः ॥ बहुधा प्रार्थितोऽवात्सीज्ज्ञानानंदयन्वि
ज्ञान् ॥ ५ ॥ तत्र नारायणमुनिर्गुरुसेवापरायणः ॥ नित्यं तस्यावतिक्रम्य शिष्यान्सर्वान्निजैर्गुणैः ॥ ६ ॥ तस्मिं
स्त्विते गुणा नित्यमासन्नृपतिसत्तम ॥ सर्वत्र सर्वकालेपि स्वस्वरूपेऽचलास्थितिः ॥ सत्यं शौचं दया क्षांति
स्त्यागः संतोष आर्जवम् ॥ शमो दमस्तपः साम्यं तितिक्षोपरतिः श्रुतम् ॥ ८ ॥ ज्ञानं विरक्तिरैश्वर्यं शौर्यं तेजो
बलं स्मृतिः ॥ स्वातंत्र्यं कौशलं कांतिधैर्यं मार्दवमेव च ॥ ९ ॥ प्रागल्भ्यं प्रश्रयः शीलं सहओजोबलं भगः ॥ गां ॥ १२३ ॥

भीर्यं स्थैर्यमास्तिक्यं कीर्तिर्मौनमगर्वता ॥ १० ॥ अमानित्वमदंभित्वं मिताहारश्च दक्षता ॥ मैत्री सर्वोपकारि
त्वं कामैरक्षुब्धचित्तता ॥ ११ ॥ अद्रोहो मानदत्वं च षड्भिर्विजयस्तथा ॥ अपैशुन्यत्वं शरण्यत्वमनीहत्वाऽप
रिग्रहः ॥ १२ ॥ श्रीराधिकापरिवृढे भक्तिश्च परमाऽचला ॥ अतिथिभ्यागते निर्दंभं गुरुशुश्रूषणं तथा ॥ १३ ॥ त्रि
ष्वामुनिवर्ते स्वेतांस्तस्य सर्वाधिकान्गुणान् ॥ विलोक्य विस्मयं प्रापुः स्वाधिकं मेनिरे च तम् ॥ १४ ॥ गुरोः प्रि
यं कुर्वतोऽस्य वसतस्तत्र दंतिके ॥ वर्षद्वयं व्यतीयाय नारायणमुनेर्नृप ॥ १५ ॥ एवं विधं तमालक्ष्य रामानंद
मुनिस्ततः ॥ तस्मिन्स्वस्य धुरं स्थापयितुं तर्हि तु मैहत ॥ १६ ॥ सर्वेषां निजभक्तानामथ तेष्वेव तां सताम्
सकृच्चैव व्यवहारेषु विरक्तमपि योजयत् ॥ १७ ॥ श्रीरामानंदस्वाम्युवाच ॥ नारायणमुने धीमञ्छृणु मत्कामा
दरात् ॥ श्रुत्वा च त्वं तथैव त्वं कर्तुमर्हसि सर्वथा ॥ १८ ॥ एते मदाश्रिताः संति कृष्णभक्ता नराः स्त्रियः ॥ स्थाप
नीयास्त्वया धर्ममर्यादायां तु तेऽखिलाः ॥ १९ ॥ श्रीवासुदेवमाहात्म्यमत्र यापवार्त तेऽन्वहम् ॥ वर्णाश्रमवतां
धर्मास्तेन स्त्रीणां च संति हि ॥ २० ॥ यथाधिकारं ते ये च स्थापनीयास्त्वया जनाः ॥ शास्त्र्यं श्रीविष्णुनीतैकं कृष्ण
सेवनकर्म तु ॥ २१ ॥ व्रतानां तु स्ववानां च सर्वेषां राधिकापतेः ॥ प्रवर्त्तनीयुक्तस्त्वोक्तो निर्णयो वैष्णवो नितः
॥ २२ ॥ संप्रदायेस्थितिः पूर्वमासीद्रामानुजस्य नि ॥ तथैव महान्स्त्व चैवमेवैमं च रात्कृतः ॥ २३ ॥ ततो हिता

स॰जी॰प्र॰१ वास्तुमिवतरुत्वमेवं मयानुवि॥ तूर्णं प्रवर्त्तिते वर्त्मसच्छास्त्राण्यनुसृत्य वै ॥२४॥ अध्यात्मज्ञाननिष्ठैस्तु रा प्र॰ ५ अ॰
॥१२४॥ मानुजकृता मया॥ ग्रंथाः सस्थापितास्सन्ति कृष्णोपासनपोषकाः॥२५॥ अतो रूपाणि निश्शेषं तु जीवमाया
परात्मनाम्॥ रामानुजाचार्यकृतभाष्यादि त्वं प्रवर्त्तयेः॥२६॥ इत्याज्ञां मम पाल्यातेस्सर्वज्ञास्त्रार्थवेदितः॥
त्वमेक एव मद्ध्याने स्थातुमर्होसि सांप्रतम्॥२७॥ यस्मिन्दिने भगवान् रक्षत आरभ्य मे लयम्॥ मनोर
थोऽपवाञ्छितं त्वं पूरयितुमर्हसि॥२८॥ वैराग्यतीव्रतां वेद्मि तव नूनमहं मुने॥ तथाप्येतत्त्वयैव स्यात्कार्यं
नान्येन केनचित्॥२९॥ स्त्रीकार्यार्जनपूजा च वस्त्रालंकारसंयुता॥ आरोहणं त्वया कार्यं रथवाजिगजा
दिषु॥३०॥ सर्वतः कुजितो भेभ्यो रक्षणीयास्त्वमेव या॥ शक्तोसि रक्षणं कर्त्तुं त्वमेवैहतपोधन॥३१॥ इत्थं
स्त्रीभिः कृधा दोषाः परा भवा यो न सर्वथा॥ त्वमसीत्येव ज्ञानाभिगुणैः कृत्स्नमप्रदः॥३२॥ न धर्मसंकरं
कर्त्ता धीरो गांगेयवद्भवान्॥ भवतीति विदित्वैव स्वामित्वे स्थाप्यते मया॥३३॥ सुव्रत उवाच॥ श्रुत्वेति सद्गुरो
र्वाक्यं नारायणमुनिर्नृप॥ क्षणं विचिंत्य हृदि तं प्रत्युवाच विमनाऽरव॥३४॥ श्रीनारायणमुनिरुवाच॥ शिष्ये
णाज्ञा गुरोः पाल्या धर्मेण वसता ननु॥ तथाप्येतद्वचः कर्त्तुं प्रभो नाहं समुत्सहे॥३५॥ वर्णीधर्मान्समाश्रितस्य
स्थितस्य लघु सत्सते॥ एतत्तु द्ववनं मन्ये लोक शास्त्रानुगुप्सितम्॥३६॥ आघाय पशुं धमाचमपि कृवेयरः ॥१२४॥

पनम्॥ सोऽहं तासां कथं स्त्रीणां करिष्येनिकरे स्थितिम्॥३७॥ स्त्रीप्रसंगो मुमुक्षूणां महान्पापरो हि
बंधकृत॥ मुक्ताऽप्यःऽभवत्स्वरा वह्नवोयेन तत्क्षतो॥३८॥ नैष्ठिकव्रतवान्पुंस्त्रीनेदृहस्यापि वर्जि
तैः॥ कृष्णभ्रंगः स्त्रीप्रसंगाद्भूष्टोऽभृत्सद्य हृद्वतात्॥३९॥ संगात्संजायते कामः कामात्क्रोधोभिजाय
ते॥ क्रोधाद्भवति संमोहः संमोहात्स्मृतिविभ्रमः॥४०॥ स्मृतिभ्रंशाद्बुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति॥
स्त्रीप्रसंगात्ततः स्वामिन्विवेनेस्यहमिहध्रुवम्॥४१॥ न कुर्यात्कर्हिचित्सख्यं मनसि त्यवस्थिते॥ यदि
स्यं माद्विरास्त्रीणां च स्कंदतप ऐश्वरम्॥४२॥ निसं ददाति कामस्य छिद्रं तमनुयेऽरयः॥ योगिनः कृतमैत्र
स्यपत्युर्नोयेव पुंश्चली॥४३॥ कामो मन्युर्मदो लोभः शोकमोहभयादयः॥ कर्मबंधश्च यन्मूलः स्वीकुर्यात्
को नु तद्बुधः॥४४॥ कर्त्तव्यो मनसः संगो यदि मृत्यानुकंपया॥ तत्राप्युपेक्षापुन्नैव यतः कर्मफलं जग
त्॥४५॥ ईयया ऽपिमनोन्यत्र कुध्यारो योल्पयंति ते॥ मृगसंगाद्भरतवद्भ्रंपस्यैवनिजस्थितेः॥४६॥ प्र
दीप्तैऽग्नौ निपातं वा वरं मन्येविषाशनम्॥ नत्वहं स्त्रैणसंबंधं कदाचिदपि कस्यचित्॥४७॥ धनादीनां
प्रसंगोऽपि न मे रुचिकरस्तथा॥ सुज्ञो लोऽपि दुराचारे प्रवृत्तो येन जायते॥४८॥ धनास्तस्याचासितिनो
पितुरा अष्टमतिर्नृपम्॥ निर्ममं ज्ञात्वा पधार्मिकं स्वयं वत्स्याददेशपासुतः स्वयम्॥४९॥ देशकालः क्रिया ध्यानं

स०जी०प्र० शास्त्रं दीक्षा तथा मनुः ॥ संगश्च यादृशस्तेषु तेन तादृक्कृतं फलम् ॥ ५० ॥ शुभैर्देशैः सेवितैस्तु शुभा बु- अ० ५८॥
॥१२५॥ द्धिर्भवेन्नृणाम् ॥ अशुभैस्तैर्भवेद्बुद्धिरशुभा नात्र संशयः ॥ ५१ ॥ यादृशी यस्य बुद्धिः स्यात्कर्म कुर्यात्स ता-
दृशम् ॥ कर्मानुरूपं च फलं प्राप्नुयाच्च ततः पुमान् ॥ ५२ ॥ असतो देशकालादीन्संसेवेत ततः सुधीः ॥ वि-
हाय ताञ्छुभानेव हिताय शुभानाश्रयेत् ॥ ५३ ॥ निपीतं मद्यभंगादि येन स्पृष्टं वा जने नरम् ॥ मादृक्पिता
पथा सद्यो नयत्युन्मत्ततां खलु ॥ ५४ ॥ तथैव स्त्रीधनं वापि मादृक्पिता ह्यसेवितम् ॥ उत्पथं प्रापयत्येव चि-
त्तं समपि सात्विकम् ॥ ५५ ॥ ईदृक्स्वभाव मे चैतद्वर्त्तते वस्तु सर्वथा ॥ स्वाभाविकं गुणं नैव हातुं शक्नो-
ति कश्चन ॥ ५६ ॥ स्त्रीणां वा लोधनादीनां प्रसंगे मम निश्चितम् ॥ स्वाभाविकी रुचिर्नास्ति सत्यमेतद्वदा-
म्यहम् ॥ ५७ ॥ स्फुरोत्तव वाणी याः मतिवा रोपितोचितः ॥ तेन मे स्थितिग्रुते चेतस्तत्त्वं ब्रूहि मे हितम् ॥
५८ ॥ सर्वेषां धर्ममर्यादा रक्षणेऽसि त्वमीश्वरः ॥ अतोऽत्र किंनु मे कार्यमेतदन्यत्र शाधि माम् ॥ ५९ ॥ कृ-
तव्रतउवाच ॥ प्रतिवाक्यं गुरोः श्रुत्वा नारायणमुनेरिति ॥ स्वामित्वं स्थापयंस्तस्मिन्स्वयं हर्षितमुवाच सः ॥ ६० ॥
॥ श्रीरामानंदस्वाम्युवाच ॥ सत्यमेतन्महाकार्यं त्वदुक्तं वेद्म्यहं नतु ॥ मया युक्तिः प्रतेनत्तु विचार्यैव न चा-
न्यथा ॥ ६१ ॥ समर्थो धर्मरक्षायामहं स्वाश्रितदेहिनाम् ॥ वर्त्ते हि सांप्रतं भूमौ सत्यमेतत्त्वयोच्यते ॥ ६२ ॥ ॥१२५॥

तथापि त्वयि सच्छिष्ये धुरं मय्यस्य सुव्रत ॥ निश्चितः कृतकार्योऽहं हातुमिच्छाम्यदो वपुः ॥ ६३ ॥ नत्वा र-
शोकं निदंम्य पक्षणाम्यत्र वैन धूर्वहम् ॥ अतो मद्वचनं तात कर्तुमर्हसि सर्वथा ॥ ६४ ॥ वर्णिनां व्रतभं-
गः स्यात्स्त्रीभिः संभाषणादिना ॥ इति त्वयोदितं यत्तत्सत्यमेव न संशयः ॥ ६५ ॥ अस्मेते वर्णिनो येषां ए-
स्त्र्यादिभिर्लुप्यते व्रतम् ॥ अस्मानुपङ्क्ति यस्त्वं तु न वर्णी प्राकृतोऽन्यसि ॥ ६६ ॥ वर्णिनं त्वं स्त्रीसहस्रेषु नि-
र्विकारं तथाऽनघ ॥ स्वर्णपुंजे च पतितं यां शक्तिरस्ति तवैव हि ॥ ६७ ॥ स्वयं नारायणः साक्षादरदाता त्व-
प्रभुः ॥ कामादेरक्षणं कर्त्तां राजते हृद्ये तव ॥ ६८ ॥ सर्वथैव समर्थस्त्वं विदितोऽसि मयांजसा ॥ अतस्त्विं र-
तनामेतान विहित्वा त्वमर्थ्यसे ॥ ६९ ॥ त्वदन्ये वर्णिनस्त्वं गस्त्री कथाश्रवणादपि ॥ भ्रष्टा भवेयुः सहसा-
किंपुनर्दर्शनादिभिः ॥ ७० ॥ संसर्गः स्त्रीधनादीनां साक्षोऽतः सर्वथैव नैः ॥ त्वं तीश्वरः स्वाश्रितानां कुरु ध-
र्मादिरक्षणम् ॥ ७१ ॥ कृतव्रतउवाच ॥ इत्याकर्ण्य गुरोर्वाक्यं मानयंस्तं सवर्णिराट् ॥ प्रतिजग्राह तद्वाक्यम्
निजन्नपि नृपते ॥ ७२ ॥ स्ववाचीत्यं स्वीकृतायां तेनाऽथ समुनीश्वरः ॥ उपवेश्यासने तं चंदनादिभिरार्चि-
चत ॥ ७३ ॥ महोत्सवं कारयित्वा गीतवाद्यपुरोगतम् ॥ सुप्रसन्नमनाः स्वामी स्वाश्रितानिदमब्रवीत् ॥ ७४
श्रीरामानंदस्वाम्युवाच ॥ शृण्वंतु मामकाः सर्वे गृहिणस्त्यागिनस्तथा ॥ अयं नारायणमुनिर्मम स्था

॥ स॰जी॰प्र॰५ नेऽस्ति निश्चितम् ॥ ७५ ॥ मनुष्याणां सुदुष्प्रापैः सेवन्नः सद्गुणैरयम् ॥ युष्माकं धर्मसंपाल्यपालने रस्ते अ॰ ५८ ॥
॥ १२६ ॥ वाञ्छितमान् ॥ ७६ ॥ तदेतद्दिनमारभ्यास्य यमसेवनमागमने ॥ सर्वैर्नैव न्निरिसाला ममपालैव सर्वथा ॥ ७७
॥ स्वामिन्नेवं करिष्यामस्त्वमुक्तेति ततो द्विजाः ॥ प्रोचुर्विर्णिराजं च तदोवाच पुनर्गुरुः ॥ ७८ ॥ महामुने
प्रसन्नोस्मि महात्मा पाद्ममान्तचि ॥ अतस्त्वं वाञ्छितान्सर्वान्वरान्वरय कांक्षितान् ॥ ७९ ॥ अदेयं नास्ति
मे किंचित्तुभ्यं ब्रह्मसांख्ययोगज्ञ ॥ महापुरुष तच्छ्रुत्वा निश्चितं निजवाञ्छितम् ॥ ८० ॥ सुव्रत उवाच ॥ इति सं
चोदितस्तेन वरार्थं स महामुनिः ॥ निजकं वच उवाचेदं सर्वजीवदयानिधिः ॥ ८१ ॥ श्रीशीतलदास उवाच ॥
यदि त्वं वरदानपात्रतामेवि तरतदातुमपेक्षितान्वरांस्त्वम् ॥ मृदुजपदसरोरुहद्वये मे मतिरचला
स्तु सदैव नेदृश् नौः ॥ ८२ ॥ इह च यदुरुदुःखमन्तकालेऽत्युग्रणां तवश्चि कदेशातु ज्यमाकु ॥ यदितरदपि
तत्र वै प्रभवानां भवतु ममास्य च ते तु ॥ यत्वते तु मम माऽत्यवतेतु सेत्त्वदुःखाः ॥ ८३ ॥ क्वचिदपि भुवि
रूपमतिकिनाजां निजकृतकर्मवशाद्वरप्रभोऽप्यम् ॥ इह यदुरु तथाप्यवस्य दुःखं तदपि ममास्तु न तु
प्रजेज्ञाते षाम् ॥ ८४ ॥ व्रजरमणकृपा च यत्र प्रथितगुणा ह्यभवेऽपुरा शसंतः ॥ मम भवतु सदैव तत्र वासो
न तु भवसक्तधियां क्वचित्प्रसंगे ॥ ८५ ॥ वाणी मे तु गुणकीर्तने भगवतः कर्णौ कथायाः स्मृतौ सेवायां च ॥ १२६ ॥

भुजौ स्मृतौ च हृदयं भूयाद्दृशौ लोचने ॥ कृष्णार्थं च मम क्रियाऽस्तु सकला शारीरकी मानसी दुःसंगः क्व
चनापि मास्तु हृदि मे देहित्वमेतान्वरान् ॥ ८६ ॥ सुव्रत उवाच ॥ एवं स भगवान्कृष्णो प्रार्थनारीतिमं
जसा ॥ सेवारीतिसमुद्रोश्च शिक्षयन्नात्मसंश्रितान् ॥ ८७ ॥ श्रीभगवस्थ स्वातुक्षतं न रनास्यंन शधिप ॥
ईश्वरोऽपि गुरुं नत्वा प्रार्थयामास भक्तवत् ॥ ८८ ॥ इति संप्रार्थयंतं तं श्रीपाच वचनं गुरुः ॥ मनोरथास्ते
संपूर्णा भविष्यंति न संशयः ॥ ८९ ॥ परोपकारैकपरायणाय नारायणायेति वरान्स दत्त्वा ॥ स्थितस्त
दीयानन पद्ममेव विलोकतेस्माऽस्थिरयात्मदृष्ट्या ॥ ९० ॥ तस्मै प्रसन्नोऽथ च सोपि कृष्णः स्वानिप्रिया य
त्नपयापार्थ बोधम् ॥ ददाव वितं विदधत्तमीशो विवेद तं सोपि निजेश्वरेवम् ॥ ९१ ॥ गोलोकसंस्थाक्षरदि
व्यधाम्नि यार्क्ष स दृश्यबृहद्दुना दो ॥ विलोक्य तेतारदामे समाने दवार्द्विनि मम लसद्घः ॥ ९२ ॥
चिरं निनाय ऽथ तमेव नक्त रक्षाविधानाय च धर्मगुप्से ॥ तदागतं तत्र वसत्सर्गोनिश्चितं ज्ञासी
न्नपूर्णकामः ॥ ९३ ॥ नारायणं तस्य विनोऽपि दिश्रो विदन्ना जना यतस्तु ॥ माकाशायद्देन मात्म
बुद्धमे कांतिकी भक्त वरोयतोऽसौ ॥ ९४ ॥ तस्मिंस्ततः शिष्यधियं विहाय निजेश्वरात्बुधा हृदि भावयन्
सः ॥ वृतस्तदा दीनजशिष्यमुख्यैस्ततः फणिग्राममियाय भूपः ॥ ९५ ॥ इति श्रीसत्संगिजीवने नारायण

११

॥ स॰ञी॰ स्व ॥

॥१२७॥

इति श्रीधर्मशास्त्रे श्रीयमप्रकरणे नारायणमुनिस्वामित्वस्थापननामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ स्व॰ ६० ॥

५९ ॥स्कन्द उवाच॥ एकादश्यां मोक्षदायां तत्र चक्रे महोत्सवम्॥ द्वादश्यां भोजयामास स साधून्स्विप्रा
न्सहस्रशः ॥१॥ दत्वा दानानि विप्रेभ्यः प्रातर्नर्मदाभिधां नदीम्॥ उपेत्य तत्र स स्नात्वा रहःस्थाने उपावि
शत्॥२॥ बद्धपद्मासनस्तस्मिन्नु समाधिं विदधद्धरिः॥ तदिङ्गुयाजहौ सद्यो मानुषीं तनुमुद्धवः ॥३॥ मुक्तो
दुर्वाससः शापाद्दर्शमेत्य पूर्ववत्॥ आवर्त्तयत् कृष्णमन्त्रं किंसिद्धदेहः स भूपते ॥४॥ विक्रमार्कशकान्ना
गनागरहस्तीदुसंमिते॥ वर्षे मार्गे त्रयोदश्यां शुक्ले सोऽन्तर्दधे गुरुः॥५॥ संकीर्त्तयंतो नामानि श्रीकृष्णस्य त
दा द्विजाः॥ तन्मुखैकदृशः शिष्या विविदुस्तमुपारतम्॥६॥ तत्सामर्थ्यमेत्य संवीक्ष्य नाडीप्राणविहीनता
म्॥ साधुनेचावबुद्धस्त्रं विश्रांतास्ते च सर्वशः॥७॥ हरिस्तु धैर्यमासाद्य देशकालोचितक्रियः॥ धर्मशा
स्त्रार्थपारीणः स्नात्वा केशानवापयत्॥८॥ पुनः स्नात्वा चंदनेनाचर्चयामास तद्वपुः॥ पुष्पाबीरगुला
लाद्यैस्तदानर्चननामन्त्र॥९॥ पितृमेधविधानेन क्रमात्कुर्वन्स तत्क्रियाः॥ विमानं कारयित्वाथ तस्मिं
स्तत्तेह्नं धारयत्॥१०॥ अनर्घ्यं सितसूक्ष्मेण वाससाच्छादितान्त्रिभिः॥ शिष्यैरन्यैः समं निन्ये स्नातैर्नद्यां वि
मानकम्॥११॥ विष्णुसूक्तं द्विजाः पेठुस्तदानीं कृष्णकीर्त्तनम्॥ मृदंगरूढ्रशे पेठेतं चकुः संतोऽप्युचस्तु ॥१२७॥

पः॥१२॥ नद्यास्तटे शुचिस्थाने तत्र विधाय चिते चिताम्॥ चक्रुः श्रीखंडतुलसीपिप्पलानाईदारुभिः॥१३
॥ तत्र तद्देहमाधाय स्नपितं स्रग्विभूषितम्॥ आज्यसिक्तं ततः कृष्णो ददाहोत्तपनाग्निना॥१४॥ आ
जेनुहाचमध्ये च ततो दग्धे कलेवरे॥ शाममस्थीनां भस्मावकृत्य तद्भस्म सोऽक्षिपत्॥१५॥ सस्नुः सर्वे
ततो नद्यां शिष्या हरिपुरःसराः॥ दत्वोदकं च गुरवे पुनः स्नांति स्म ते नृप॥१६॥ ततो गत्वा फणिग्रामम्
शुस्ते च शुचान्विताः॥ उपोषणं दिने तस्मिन्कुर्वंति स्म निरोदनः॥१७॥ द्वितीयेऽहनि पत्राणि लिखित्वा
कतिचिन्नरान्॥ नानादेशस्थभक्तेभ्यः प्रेषयत्स सदाग्रणीः॥१८॥ ते वाचयित्वा पत्राणि ज्ञात्वांतर्द्धिं गुरो
र्ध्रुवम्॥ भृशं शुचाकुलाश्चासन्पुरुषाः स्त्रियो द्विजाः॥१९॥ हित्वा सर्वाणि कार्याणि सद्यो भागवद्दिणो
जनाः॥ शक्तितो धनमादाय तत्राजग्मुस्त्वरान्विताः॥२०॥ वर्णिनस्त्यागिनश्चैते वृत्तांतमतिदुःसहम्॥ श्रु
त्वाप्रापुः शुचं भूरिं ब्रह्मभूयं गता अपि॥२१॥ यत्र यत्र स्थिता ये ये ते ते सद्यस्ततस्ततः॥ फणिग्राममुपा
जग्मुः स्नात्वा भक्ताः सहांबरम्॥२२॥ तत्रागतेभ्यस्तेभ्यश्च साधुहम्भ्योपयोचितम्॥ वासस्थानादि सर्वा
दान्नारायणमुनिर्नृपः॥२३॥ द्वितीयदिनतो नित्यं त्रयोदशदिनावधि॥ सार्थो श्रीनगवन्नीतामपराह्ले
ष्णोच्छ्रुतिः॥२४॥ अहानि द्वादश तथा भक्तांशं चैवं लवणं नृप॥ आशौचनियमस्थो सौ नामक्षयदुदा

॥स॰जी॰प्र॰५ रधीः॥२५॥संध्याह्निकार्यमुख्यानिनित्यकर्माणितुस्वयम्॥आशौचेपिस्मृतिवचाच्चकारासौस्तुनास्य अ॰६०॥
॥२२८॥ शात्॥२६॥आशौचांत्यदिनेचकेनवश्राद्धंगुरोःसच॥एकादशाहिकंकर्मवृषोत्सर्गयुतंततः॥२७॥त्रयो
दशपदानीरविप्रेभ्योऽष्टविधानिसः॥दशदानानिचश्राद्धरूपादीनिसदक्षिणम्॥२८॥यथाविधिचका
रऽथकर्मसद्वादशाहिकम्॥ब्राह्मणान्भोजयामासतत्रतत्रचकर्मणि॥२९॥त्रयोदशाहिकंकर्मचकार
चततोहरिः॥तत्रचाभ्यर्चयामासत्रिंशतोब्रह्मचारिणः॥३०॥तेभ्यस्तदुचितान्येववासांस्यैणाजिनानि
च॥मणिप्रवालमालादिददौतांश्चाप्यभोजयत्॥३१॥स्वस्तिवाचनकर्मांतेतस्मैचगृहिणोजनाः॥स्वस्व
शक्त्यनुसारेणवासांसिचधनंददुः॥३२॥तस्मिन्दिनेनुतान्सर्वान्गृहस्थास्त्यागिनोद्विजान्॥तत्राम
स्थांश्चातिथींश्चभोजयामासवर्णिराट्॥३३॥गीतावाचकविप्रंचपूजयामासतद्दिने॥वासोभूषाचंद
नाद्यैर्दक्षिणाभिश्चभूपते॥३४॥यथोचितंनृपविधायसोऽखिलंक्रियाकलापंविधिनौर्ध्वदैहिकम्
गुरोःस्वकीयस्यसतीर्थ्यमंडलंसमग्रमेकत्रसमाह्वयत्ततः॥३५॥इतिश्रीसत्संगिजीवनेनारायणचरि
त्रेधर्मशास्त्रेप्रथमप्रकरणेरामानंदस्वामितिरोधानतदौर्ध्वदैहिकक्रियाविधिनामाषष्टितमोऽध्यायः
॥६०॥ ॥२२८॥

ब्र॰हरिस्वरूपानंदजिनुआपानुछे